

Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

148389

MARJETICA

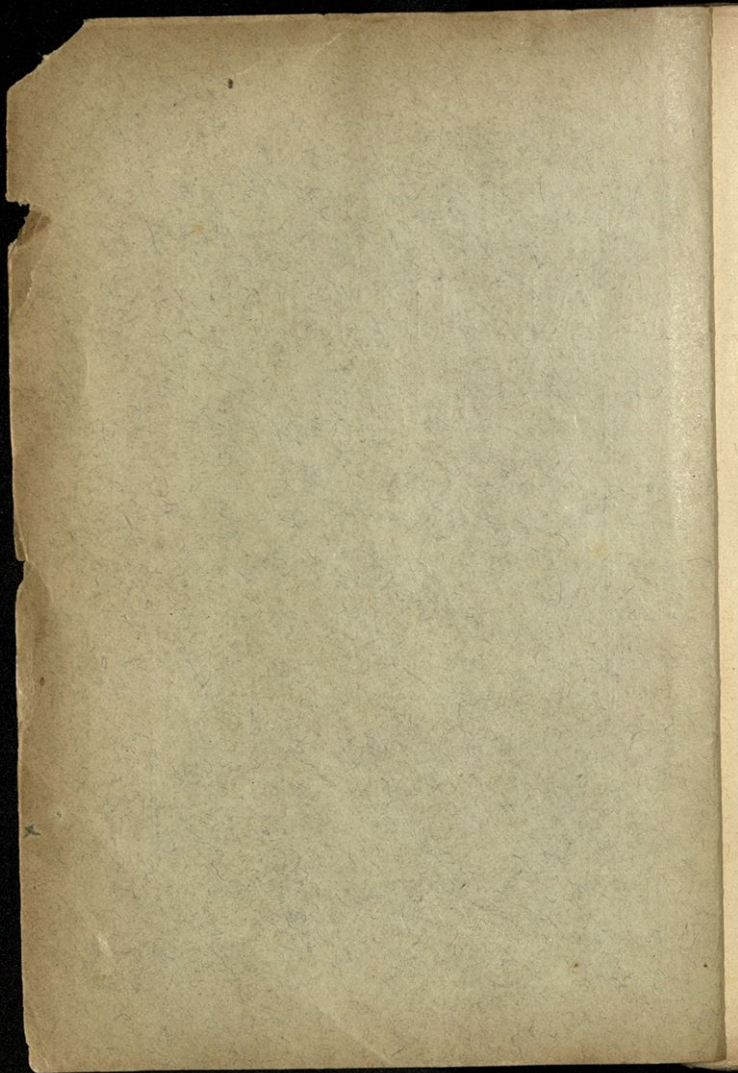
— IDILA —

SPISAL
ANTON KODER

TRETJI NATIS

V LJUBLJANI 1909 ■ ZALOŽIL A. TURK

CENA K 1.20

MARJETICA

IDILA

SPISAL ANTON KODER

— TRETJI NATIS —

V LJUBLJANI 1909

Založil in prodaja A. TURK, knjigovez

148 389

148389 -

N 198/1960

Predgovor tretjemu natisu.

Trideset let je minulo, kar sem poslal «*Marjetico*» svojim daljnim rojakom. 1879

Pripovedovalo se mi je pogosto v tej dôbi, da se odpirajo «*Marjetici*» radovoljno visoka vrata omikanega meščana in priproste duri samotnega seljaka in da poprašuje po njej še mnoga hiša domača.

Poslednje me je napotilo, da pošiljam «*Marjetico*» v tretje mej svoje rojake želeč, da jim kaže pristno narodovo življenje v oni vzorni podobi, ki blaži, povzdiguje in budi ljubezen, ki nikedar ne zagrení ljubezen do naroda in domovine.

V Tridentu, v dan sv. Jurija 1909.

Pisatelj.

I.

Srakar je bil možak stare korenine. Šege in navade mladega ljudstva so se mu dozdevale vedno brezumne in ker se ni prišteval on brezpametnim, sovražil jih je prav iz srca. Njegova oprava je bila, to se ve, prav priprosta. Nosil je po leti in po zimi klobuk širokokrajevec, kakor iz kresilne gobe, in sicer brez traku, debelo hodnikovo srajco, rujave irhaste hlače do kolen na rudečih šklratastih črez križ pripetih hlačnikih. Obuvala pa po leti niti poznal ni. Po zimi je natikal kvedraste črevlje z rujavimi golenicami, v katere je nastlal mesto nogovic ov-sene ali ržene slame. In nikedar ni ozebel v sto-pala. Povrh, in to le tedaj, kedar je burja tako pihala čez gorjance, da je cvililo pod nogami in je širokokrajnik nad mršavo glavo cvetel v ivji, kakor črešnja v majniku, je ogrinjal višnjev od

davnega deda podedovan plašč s širokim ovratnikom, a brez rokavov.

Kar se tiče ostale njegove zunanosti, bila je priprosta, kakor vse njegovo bitje. Lici in roki si je umil, kedar je po naključji prišel do vode. Tedaj je pomočil kake tri pote svoje prste v tekočino in potegnil ravno tolikokrat po zijavem obrazu. Svojo ščetinasto, semtrtje osivelo brado pa je bril le ob sobotah popoldne in sicer tako čisto, kakor da bi se bil skušal v tem z mladim rudečeličnim far-nim kaplanom.

Njegova najzvestejša in najljubša prijateljica je bila kratkocevena, turničkasta, svetlo okovana pipica. Vanjo je basal z mazincem desne roke ob novini in nedeljah dišeč tobak po pol srebrnega groša zavitek, sicer pa tudi semtrtje češminovo na peči sušeno listje, ali suho deteljo.

Zapravljivosti in potrate Srakar niti poznal ni. O tem je pričalo tudi njegovo stanovanje. Njegov ded, tretjega ali četrtega kolena nazaj v minulost, je postavil na rebri nad Beriškim selom kočjo iz smrekovih in borovčevih brunov.

Ker je bil tesar, zidar in krovec vse v eni osebi, mu to delo ni napravljalo mnogo pregla-vice. Debla je v bližnjem gozdu posekal, domu zvozil, grče in vejevje odstranil, pokladal je drug na drugega in z lesenimi žreblji pritrdil. In če je veter semtrtje nedovoljen vhod poiskal, ga je urno z blatom, mahovjem in apnom zamašil. Streho pa je razprostrl iz rženih otepov, po grebenu in po voglih jo je zavaroval s smrekovimi skorjami.

V tej palači se je rodilo potem in živelo nekaj Srakarjevih dedov, koliko, vé on izračuniti na prstih ene roke. In tu je zagledal tudi on bliščečo luč tega sveta. Njegov oče, ki vže davnaj v grobu počiva, ga je bil gotovo tudi vesel, kakor vsak, kajti zagotovljen mu je bil njegov rod, ki bođe gospodaril tu, ko njega davnaj več ne bode. Če se je stari Srakar morda čestokrat goljufal in motil v svojem življenju, tedaj se ni, kajti mladi Jurček mu je bil podoben v vsem, in tudi sedanji Juri mu ne dela sramote.

Srakar pa ni imel samo prijazne, dobro spanjači in suhljadjo notri do malih oken zavaro-vane koče, v obližji se mu je smehljal tudi štiri-razorni zelnik poln zelenjadi, nekaj solnčnih rož, pelina, hrena, in v sredi celó gredica rožmarina, „nageljnov“ in raznega cvetličja. Čemu vse to in taka potrata, zvemo pozneje. Povrh se je razpro-stirala za rebrijo še njivica sočivja in ječmena. V hlevu na zahodni strani koče pa sta meketali zjutraj na vsezgodaj dve dolgobradi, polnovimnati kozi.

Posled pa je imel Srakar še nekaj, kar smo zakrivali najdalje. Povedati moramo, da naš Srakar ni samotaril v svoji koči. Imel je ob večerih, praznikih in nedeljah za družčino Marjetico, pet-najstletno deklico.

Ljudje pa, ki so bili vže hudobni tedaj, kakor so baje še dandanes, zavidali so ga baje zaradi tega, meneč, da je Marjetica prav lepa deklica, da so njeni črni lasje krasnejši od las vaških deklic, njen obraz, oči in vse prijetniše od marsikater

posestniške hčere. Eni pa so se spozabili celó tako daleč, da so trdili, da baje Srakar niti oženjen ni bil po božjih in cerkvenih postavah, da je bila njegova ranjca tuja ženska, da sploh ne vedó, kaj bi rekli o Marjetici in njenem reditelju.

Poslednje pa je bila laž, kakor je mnogo, kar razdira vaška druhal pri kolovratih in kupi žganega. Srakar se je v svojem petindvajsetem letu zaljubil, v tridesetem nekje na tujem, ker mu je branil doma fajmošter, soseska in komisar in kedo vé kedo vse, po krščanski poročil, ter potem trideset let sladkost zakonskega življenja užival. Sad te skrivne sreče je bila Marjetica. Spolnila je stoprv šesto leto, ko so odnesli štirje možje mater tja med grobovje.

Srakar pa je potiskaval odslej svoje širokokrajno pokrivalo bolj na oči, hitreje je spuščal dim iz turničkaste pipe in malo je govoril.

Marjetica je pasla kozi po rebri in po gošči vsak dan od jutra do večera.

Svojo mater, blago starko, katera jo je pestovala nekdam, je jedva poznala. Čutila se je toraj zapuščeno in samotno. S solzami v očeh je gonila kozi na pašo. Ob strmini je več potov naslonila v roki perišče in slonela kakor brez življenja in z mokrim pogledom se je vračala zvečer v očetovo koč.

Oče je tedaj odložil širokokrajno pokrivalo, prislonil pipo na zapeček, vkresal ogenj na ognjišču, tekal bosopet okoli njega in pristavil ovsen sok za večerjo. Marjetica pa je vzela golido in

šla mlest kozi. Med mleko pa so jej kropile več potov solzé, a sama ni vedela zakaj.

Srakarjeva večerja ni bila niti imenitna, niti dolgotrajna. Oče se je ščenil navadno na vežni prag, potegnil z žulavo desnico velik križ po rujavem obrazu, Marjetica pa je sela na stolček in odgovarjala roditeljevi molitvi.

Po večerji je natlačil Srakar še eno pipo tobaka in spuščal s prekrizanimi rokama med pripovedovanjem različnih dogodeb iz svoje minulosti cele oblake dima v lesene sajaste tramove nad saboj. Marjetica je med tem pospravila posodo in osnažila, privrgla še nekaj suhljadi na ognjišče, ter sela za kolovrat, ali vzela šivanje v naročje in poslušala očetove povesti. A to ni trajalo dolgo. Srakar je zgodaj legel k počitku in z zarijo vstajal. Ko so jele ugaševati zadnje žrjavčine zvezde na ognjišču, iztrkal je pipo ob palec leve roke, snel debelojagodast molek raz lesen žebelj pod svetim razpelom in pričela se je precej dolga večerna molitev. Po molitvi je moralo biti vse tiho in mirno v hiši. Po leti je spaval Srakar v senu nad kozjim hlevom. Taka postelja je najbolj zdrava, je trdil čestokrat, in tudi Marjetici je bilo to po volji. Tedaj je prižgala še več potov leščerbo, ostajala dalje pri delu, ali brala kaj iz življenja svetnikov. Poslednja knjiga je bila razun male pratike edina pri hiši. Srakar ni umel sicer na branje, a pratiko je imel v mazincu. O polnoči bi bil našel, kako vreme kaže, kedaj se pričnó pasji dnevi, kedaj prvi krajec in druge imenitniše stvari.

Po zimi pa je bilo zopet vse drugače. Srakar ni ljubil mehkopernatega ležišča in ga tudi imel ni. Kako neki? Kuretime ni klal za kosilo in večerjo, v mesto ni hodil po kupčiji in tudi novcev bi bilo škoda za tako potrato. Vrh široke zelenocinjaste peči je razprostrl štiri deske, pa tako, da je bilo vzglavje višje od vznožja. Tja je legel v rujavih irhastih hlačah in hodnikovi srajci. Širokokrajno pokrivalo ali pa tudi žuljava pest mu je bila za blazino. Odeje pa niti potreboval ni, kajti v peči je tlel noč in dan grčav gabrov ali bukov panjač.

Jasno je tedaj, da je imela Marjetica po zimi dolgočasneje večere, nego po leti. Precej po molitvi je šla v svojo kamrico in legla k počitku, a spala ni, kakor je navada bolj odrasli mladini. Premišljevala je čestokrat do polnoči in še dalje mnogo, prav mnogo. A če bi jo bil vprašal kedo, kaj, molčala bi bila morda, ne vedela bi odgovora. Več potov je tudi v postelji jokala. Ne vemo, ali zaradi tega, ker je bila sirota brez matere, ali ker je bil oče resen in navadno malobeseden, ali pa zaradi obojega. Kedo bi uganil to?

V Beriškem selu je navada, kakor baje povsod, da fantje po noči vasujejo pod okni s svojimi ljubici. Potem pa zapojó sredi vasi pod lipo v dol in gore odmevajočo fantovsko pesem.

Marjetica je čula več potov v svojo tiho kamrico tako petje. In tedaj je odslonila vselej oknice in poslušala. Marsikaterikrat pa jej je kanila solza na obraz, kedar je vtihnilo petje, kajti bilo jej je povšeči. In ko bi jo bil vprašal kedo, zakaj, ne

znala bi bila odgovora. Tako bi bile molčale baje vse ali vsaj polovica Beriških deklic. Vendar polagoma zvedó vse, kaj je fantovsko petje sredi vasi, kaj pomenja ono, kaj neko skrivno, prav skrivno čutilo v prsih. Vse to je zvedela polagoma tudi Marjetica.

II.

Dejali smo, da je Srakar zgodaj vstajal. Najprvo je poklical Marjetico. A več potov ga je celo ona prekosila. Potem je vzel raz polico iz lončene sklede perišče ječmena lastnega pridelka in šel odpirat kočine duri. Pred pragom ga je uže klicala in čakala zbrana družčina, štiri čopaste, pisane kokoši s svetlo spremenjavim petelinom na čelu. Srakar je dvignil tedaj perišče in vskliknil: „Oj, kaka lakota! Náte!“ in raztresel daleč na okrog zrnja. To pa je vedel dobro, zakaj dela takó. Med Srakarjevo kuretino je bilo, kakor povsod, precej zavisti in nevoščljivosti. Hud boj s trdimi kljuni se je vnel več potov za eno samo zrnice. In niti ponosen gospodar, petelin ni mogel pomiriti urno svoje družine.

Marjetica je kure prav rada imela. Več potov je ob požinkih nabirala na njivah ostalo klasje za nje. A petelin jej ni bil po godu. Čestokrat je dejala: „Oče, čemu je petelin? On sne za dve kokoši, ne koristi pa ničesar.“

Tedaj je Srakar vzel pipo iz ust, po tleh pljunil in pol smeječ, pol resen rekel: „Kaj ti veš?“ Včasih je pa tudi ob takih priložnostih z boso nogo

po tleh poteptal in se zagrozil: „Takó je prav, takó mora biti!“ In Marjetica je vedela, da proti temu ni več ugovora, čeravno se jej je dozdeval petelin velika potrata pri hiši.

Po zajutreku, to je po vžitju sklede zavrelega kozjega mleka z nadrobljenim ovsenjakom gnala je Marjetica kozi na pašo. Prej pa je raz steno snela svojo torbico, dela vanjo kos kruha za južino, več potov tudi knjigo „življenje svetnikov“ in odšla je po rebri in strmi za kozama.

Srakar je ostajal pri domu, to je, če je imel kaj opravka. A brez tega je bil redkoma. Umel je mnogo poslov. Če je pošel eden, lotil se je družega. Največ zaslužka mu je dajalo vezenje košev in izdelovanje različnega hišnega orodja. Vaške gospodinje ga niso mogle dovolj prehvaliti zaradi njegove ročnosti. Vse, kar je prišlo iz njegove roke, bilo je ugodno in prav. Kedar mu je pošlo tudi to delo, tedaj je vzel canjico, zakrivljen nož in odšel v gozd zelenih, košatih jelk in smrek in nabiral je smolo.

Doma jo je čistil in kuhal na ognjišču in pri fari prodajal za drage denarje.

Novcev ni zapijal nikedar. Krčma mu je bila tuja, hranil je zaslužek varno, a nihče ni vedel, kje. In ljudje so trdili, da je Srakar precej petičen.

Nedelja je bila pri Srakarjevih vedno svet, prazničen dan.

Vže v soboto popoldne je smela prignati Marjetica nekaj ur prej kozi domu. Tako je hotel Srakar in tako se je tudi godilo. Potem se je pri-

čela priprava za prihodnji dan. Marjetica je morala vzeti posodo in hajdi k studentu po vodo. Potem je snela oknica in jih spirala v tekočini. Po leti je muh in prahu dovolj povsod, tudi pri Srakarjevih ni bilo drugače. In vse to zahteva skrbnega čiščenja. Tudi vežine in hišine duri so morale biti lepo omite. Oče tega sicer ni veleval, še celo trdil je, da jim prevelika mōča škoduje, da se krivé in pačijo, a Marjetica jih ni mogla videti takovih, in njena je obveljala. Reditelj jej ni ugovarjal.

Kaj pa jedilna posoda in v kotu tri zastarele podobe, zadnje večerje, svetega Boštijana, očetovega patrona, polnega pušcic, in svete Katarine z velikanskim kolesom? Vse je moralo biti čisto in obrisano. Javorjeva miza, semtrtje s črvivimi poti preorana in trije enaki stoli z naslanjači in vreza-nimi imeni Izveličarja in božje porodnice, pa so se lesketali, kakor novi, in bili so takó beli, da bi z očali ne bil našel madeža na njih. Ko je Marjetica pospravljala in čistila pohištvo, vrgel je Srakar koso in grablje čez ramo, zadel paličast koš in odšel na njivo, kjer je ukosil nekaj detelje za kozi. V nedeljo jutro namreč ni gonila Marjetica na pašo, kozi pa stradati nista smeli.

Prišedši domu, je sedel in obril svojo ščeti-nasto brado in sicer brez ogledala. Marjetica mu je morala pogladiti hodnikovo, a belo srajco ter popraviti in urediti, kar je bilo še potreba.

Sam pa je vzel raz zapeček črevlje z visokimi golenicami, je očistil in namazal z mastjo, kajti ob nedeljah ni hodil bos, kar smo pozabili poprej po-

vedati. Saj bi pa tudi ne bilo lepo in spodobno, v nedeljo v cerkvi ali pred cerkvijo postajati z bosimi nogami in prižigati s kresilno gobo pipo tobaka in se pomenkovati s sosedi in farnimi gospodarji.

V nedeljo jutro je bilo pri Srakarjevih najprijetnejše. Gospodar je hodil k jutranjemu opravilu božjemu. Marjetica pa je ostala sama doma. A imela je dela čez glavo. Sama ni vedela, kaj bi bila prišla prej v roko. Kozi sta meketali na vse zgodaj. „To je pa silna lakota“, dejala je mlada gospodinja; zgrabila je iz košeka pred hlevom polno naročje zelenjadi in jo stresla živalima, da je kar šumelo med rokami. In ko je stopila iz hleva, bila je zopet kuretnina pod nogami, ter se jej je zaganjala v predpasnik, poragljevala in pogledovala tako milo vanjo, kakor bi hotela reči: „ali ne veš, kaj nam je treba?“ Zdaj je bilo treba skrbeti za kosilo. Ko je končano božje opravilo, mora ono že na mizi stati, če ne, ni povšeči očetu. A kedar se človeku najbolj mudi, ne gre mu rado urno izpod rok. Marjetici je večkrat nagajal ogenj. Gobe ni mogla vkresati, in suhljad se jej je zdela predebela in sama ni vedela, kaj vse ni po godu. A nekoliko je bila tega tudi sama kriva, kajti več potov se je zamislila, kakó lepo in prijetno bode, ko pojde v cerkev, kako pred cerkvijo, koga bode videla ondi, kedo bo gledal za njo. Mladost je vedno domišljava, in zakaj bi Marjetica ne bila, saj to baje ni greh, ali vsaj velik ne.

Po kosilu se je pričelo stoprv pravo veselje. Tedaj je hitela Marjetica v svojo kamrico in odprla

shrambo prazničnih oblek. Mnogo jih res ni bilo; svilnatih in volnenih niti poznala ni. A to nič ne dé. Edino rudeče krilce z višnjevimi trakovi in pisanim predpasnikom jo je veselilo bolj kot milijonarke cele dvorane z zlatom in srebrom pretkanih.

Pa jo je bilo tudi radost gledati, ko je bila opravljena. Vrh črnih las, v dolgih kitah se razsipajočih, ogrnila je snežnobelo pečo, katero je poddotala po materi in sama preustrojila za-se. Na prsi je pripela pol svilnat in še prav nov pisan robec, kakoršnega so imele po navadi vse vaške deklice, a nobeni se ni podajal takó, kakor ravno njej. Izpod rudečega krila so se videle snežnobeke nogovice in črni črevlji z višnjevimi trakovi. Takó je bila njena oprava končana. Pri odhodu ni pozabila nikedar zlatovezanih molitvenih bukvic, katere je zavila verno v žepen robec, da bi ne bile kaj na škodi.

Ko se je prijazno poslovila, postopil je Srakar vselej na prag za njo. In srce se mu je smehljalo veselja, ko jo je videl tako šumeti po zeleni stezi, kakor mlado bogato nevesto. Več potov se je vtopil pri tem tako globoko, da je pozabil goreče pipe, ki mu je ugasnila. In semtrtje si je vtrnil z žuljavo desnico solzo iz mrklega očesa. Marsikedo bi prašal morda, čemú? A to le tisti, ki ne pozna sladke očetove ljubezni. Srakar je ljubil namreč svojo Marjetico čez vse, čeravno tega ni očitno kazal nikedar. Kedo bi pa bil mogel nerad imeti tako deklico, kot je bila Marjetica?

Ko je stopala Srakarjeva hčerka tako po cerkveni poti, so ljudje kar zmajevali z glavami, takó jim je bila povšeči. Stare matere in ženice pa kar umeti niso mogle, kako da se more oblačiti Marjetica tako praznično, ker je sirota, brez matere.

Kaj pa stoprv, ko pride Marjetica pred cerkev. Vže od daleč jej vdarja rdečica v obraz, ko zagleda ondi cele gručé ljudi, mladenčev, resnih možakov, opravljivih ženic in tam ob strani svojih vaških znank in družic. Saj pa tudi ni majhna stvar in tako lehka, iti mimo vseh, pozdraviti to, z ono nekaj besed govoriti, tej pohvaliti lepo novo obleko itd. A to še ni največje hudo. Ko bi le tamkaj vaških mladeničev ne bilo! Poslednji namreč takó globoko pogledujejo v oko in namežikujejo, in ona sama ne ve, zakaj. Kako bi bilo tudi drugače? Marjetica je stara stoprv petnajst let. Nasprotno pa bi jej tudi ne bilo prav, ko bi manjkalo nekoga med mladeniči. Sramuje se sicer takih misli, a drugače ne more in ne ve zakaj. Samo to misli, da to ni greh, kako neki? Mladina je baje vsa enaka, hoče in noče, in Marjetica je bila tudi mlada.

III.

V nedeljo popoldne po južini si je dal navadno Srakar prinesiti svoj trinogati stol pred hišo pod črvido širokovejačo tepko. Semtrtje je legel tudi kar po trebuhu na travo, kakor da bi zelenje in travo študiral pod saboj. A naravoslovec Srakar ni bil. Le svoje dogodbe in izkušnje je razkladal

v takih prilikah in pipo tobaka je kadil. Marjetica pa je morala po kuhinjskih opravkih priti k njemu in sesti poleg njega, da je bil krajši čas. To so bili najlepši trenotki našima znancema.

V nedeljo je navadno vse veselo, če ne, se pa dela, ali vsaj poskuša pozabiti žalnih spominov dolzega tedna. Radoval se je tudi Srakar z Marjetico. In kako bi se ne? Stoletna tepka ju je tako prijazno senčila in obetala na jesen obilo sadú. Ondi na desno se jima je priklanjal zlati ječmen in sredi njega je kimala rudeča purpora, ob kraji pa pisan kokolj. Prijazni ščinkovec je speval nad njima na veji, bučele so šumele, metulji so kriljali okrog, od daleč je šumel gorski potok, oglašala se je kukavica in proti večeru zlatokljuni kos.

Srakar je sicer malo govoril. Ljubezen do edinega otroka je vedel skrivati, kakor skrivamo drago kamenje, zlatnino in srebrnino, ter jo pokažemo le ob velicih praznikih in slovesnostih. A danes se mu je razvezal jezik. In ko se mu pogasi celo pipa, vtakne jo v hlačni žep in začne govoriti tako-le:

„Marjetica, ravno danes si spolnila svoje petnajsto leto. To je za-te jako imeniten dan, tembolj ker čutim, da me ne bodeš dolgo imela. Jaz mislim, da pojdem kmalu za materjo.

Kedar grem v goro po drva ali smolo, čutim bolečine in slabosti v prsih, naduha me muči. In kedar stopam ob nedeljah v dolino k svetemu opravilu, tresejo se mi noge in omagujejo.

Od meseca do meseca sem slaběji. Enkrat pa izginem, kar nenadoma.“ Pri teh besedah zamre Srakarju glas. Da bi zakril solzo, ki se mu vrtno v tej priči v očesu, obrne se stran, izvleče tobačni mehur in natlači v novo svojo pipico. Marjetica mu pa mora prinesiti raz polico pozabljeno kresilno gobo.

„Skrbeti mi je“, nadaljuje Srakar potem, ko puhne kake tri pota gostega dima v tepkino vejce, „kako bode s teboj, kedar mene več ne bode. Matere se jedva spominjaš. Škoda je za-te in še velika, da se nisi izučila gospodinjsva v njenem varstvu, kajti umna gospodinja je bila. Mnogo sem ti pravil sicer tudi jaz in te svaril. A mož je le mož, uk mu ne gre tako izpod rok, kakor materam. Mnogo ti je treba še vedeti.“

Marjetica pobesi obraz pri teh besedah in milo, prav milo se jej stori notri v prsih. Najrajši bi se zjokala kot dete. A očeta noče žaliti. Še bolj se toraj premaguje z vsemi močmi, a naposled pravi: „Zakaj bi umrli ravno zdaj, oče? Lehko še živite. Glejte, jaz sem mlada, kakor pravite, lahko vam mnogo pomagam in polajšam; kar recite in zapovejte mi, pa je!“

„Marjetica, ti si dobro dete, a vendar ne veš, kaj praviš. Tvoj oče se je mnogo trudil nekedaj, mnogo, več slabega užil kot dobrega, a učakal je današnjega dne, ker je bil zmeren in delaven. Tako stori tudi ti, in hvaležna mi bodeš nekedaj. Vendar, ženska je slaba stvar, več potov

jej je potreba krepke moške podpore. Take sicer še nimaš ti, a dobiš jo, če marljiva ostaneš.“

Marjetica zadnjih besedi ni razumela prav. A spomnila se je nočnega fantovskega petja sredi vasi, videla je v duhu kopico mladeničev v nedeljo pred cerkvijo in lahno je zarudela v lice, kakor da bi hotela skriti misel, da bi tudi ona imela rada kaj tacega, čeravno bi ne vedela povedati, zakaj.

Kakor da bi bil opazil Srakar skrivnosti svojega otroka, pravi potem: „Če hočeš biti srečna, Marjetica, spominjaj se vedno besede svojega očeta, akoravno je star, ubóžen, hodi bos, ti pa si mlada in prijetnega lica. Matrne in domovinske šege in navade pa naj ti bodo svete!

Tvoja rajnca mati je nosila raševino in platneno obleko. Lepotičja in razvajenosti ni poznala, a bila je srečna, zadovoljniji morda od prve vaške.

Ker me razumeš zdaj in si stara dovolj, povedati ti hočem vse natanko, kako je gospodinjala in ravnala ona. Ti me pa poslušaj in stori enako!

Zjutraj je vstajala s solnčnim vzhodom. Ko je bila opravljena jutranja molitev, pokropila je z blagoslovljeno vodo stanico in vežo in jo prekrižala. Potem je hitela k živali. Koze so jo poznale kar po hoji, in kuretina je kakor piš prihitela k njej.

Saj je imela pa tudi vedno in povsod dobro in prijazno besedo, in vse je šlo v slast, kar je prišlo iz njene roke. Pa kako zmerina je bila in varčna! Niti zrnce se ni potratilo pri kuretini, niti bilka pri kozah. Sredna pot je zlata pot, je dejala

vedno. Kar se pa tiče priročnosti in reda, pa jej nihče ni bil enak. Ob gotovi uri se je vstajalo, molilo, jelo, se je krmila žival, snažilo pohištvo, delalo in počivalo, kakor da bi bilo zmerjeno vse, kakor po urinih kolesih.

In koliko koristi nam je dajalo vse to! Vse se je čudilo in nas zavidalo. Če so valile vse vaše kokoši drugi in tretji dan, naše so slednji, če so izrežale vaše koklje hroma in bolehnata piščeta, pri nas jih je bilo polna veža in niti eno ni poginilo, niti enega ni skobec odnesel. Povsod je bilo gospodinjinjo oko.

Kaj pa koze? Povedati ti moram, da smo jih imeli tedaj navadno štiri ali pet, rujave, lisaste in bele, a vse so bile lepo rejene, lepo očejene. Pa kaka vimena so imele? Če ni bilo dobiti niti žlice mleka v vasi, pri nas ga je bilo dovolj. In lep denar smo dobivali zanje.

Koliko pa je imela rajnca mati družih lepih in domačih navad, ki so na kras vsaki gospodinji. A bojim se, da bi bilo preveč, ko bi ti pripovedoval danes dalje. Dovolj naj bode. Drugi pot več o tem.“

Med tacimi pogovori mine prvo nedeljsko popoldne Srakarju in Marjetici, kar smo se seznanili z njima. In nihče ne more trditi, da bi ne bilo prijetno, če ravno so bili očetovi nauki resni in spomini otožni. A taki morajo baje biti.

Tisti večer Marjetica ni mogla pozno zatisniti očesa. Na pol opravljena je slonela v svoji spalnici na postelji in zrla v tiho z mesečino oblito

dolino, v domačo vas in njena bela poslopja, in razne misli so se jej drvile po glavi. Najbolje pa se je spominjala rajnce mamice, ki je bila tako blaga žena; in trdno je sklenila, da bode ravnala tudi tako, kakor je ona, in srečna bode.

Med tem pa so se zbrali tamkaj pod vaško lipo zopet fantje, povzdignili glas in zapeli tisto pesem, ki pravi:

„Čez to ravno polje
Ino čez travnike
Pa ravne so steze,
Po njih moj ljubi gre.“

In Marjetica se je zgenila pri tej pesmi. Pozabila je rajnce matere in očetovih nauk, in na prsi se jej je vleglo nekaj tako sladkega in tako tesnega. Vedela pa ni, kaj je to. Poznala ni sveta, bila je stoprv petnajstletna Marjetica.

IV.

Drugo popoldne je Marjetica kar v eni sapi prihitela raz pogorje domu. Hiteti je morala, kolikor je mogla s svojimi bosimi nogami in mnogokrat je zadela in se izpodtaknila ob ostro kamenje in korenine, da bi se bila na glas zajokala, ako bi bilo to kaj pomagalo.

Vsega tega pa sta bili krivi kozi, ki sta videč, da se jame nenadno temniti nebo, da se čuje tam od daleč vže grmenje, da se krešejo bliski, vsa znamenja bližnje hude ure, zaprskali, dvignili se na zadnji nogi in jo vdrli, kakor veter, po rebri proti domu. —

Marjetica s početka niti vedela ni, kaj to pomeni in bila je preplašena. Zastonj je klicala sicer tako prijazni in krotki živalici, zastonj jima ponujala ostanke svojega jutranjega ovsenjaka. Nista je poslušali in se zmenili za njo, in ona je morala hiteti za njima.

Dospevši utrujena in boječa domu, zakliče Marjetica očeta in mu potoži svoje gorje. Srakar, ki je ravno na ognjišču smolo kuhal in jo gnetil v male pogačice, po srebrnem grošu druga k drugi, se je nasmejal pri tem in hitel na prag.

„Kaj pa je, Marjetica?“ vsklikne, ko zagleda svojega preplašenega in objokanega otroka.

Marjetica ne odgovori, temuč le pokaže s prstom na nebó.

Srakar položi zdajci žuljavo desnico na čelo, pogleda v oblake in pravi: „Huda ura se bliža. Prav je, da si prignala domu, še treskalo bode, če ne prepodi zvonjenje nevihte.“

Potem pa še pristavi: „Zdaj pa le urno, Marjetica, ubogaj in stori vse, kar ti velim. Tako so namreč delali rajnca mati in nikdar ni bilo nesreče pri hiši, nikdar ni treščilo v naše sleme, nikdar ni pobila toča na naši njivi. Najprvo zapri hlev in kozama vrzi nekaj perišč kresne praproti za nasteljo. Potem urno po blagoslovljeno vodo svetih treh kraljev, v omarici v tvoji spalnici jo najdeš. Ž njo pokropi dvorišče, vrt, vse pohištvo, potem pa še kozi. Pa kedar jima daješ piti, pokropi tudi pijačo. Vmes pa ne hodi tako tja v en

dan. Očenaš pomoli za dober namen in za srečno uro in pristavi:

„Beži, beži hud vihar,
Voljno sprejmi ta moj dar!“

Ko stoji tako Srakar pred kočo razoglav, bosopet in z zavihanimi rokavi, kajti kuhal je ravno smolo, ter ukazuje kakor vojskovodja neštivilni množici, kaj se ima zgoditi, kaj ne, kako naj se vede, kako ne, hiti preplašena Marjetica v kočo, kakor se jej je velelo. Med potjo pa se pobožno prekriža in ponavlja prejšnje očetove besede.

Med tem pa se jame nebo vedno bolj in bolj temniti. Grmenje se že čuje prav od blizo. Bliski švigajo kakor goreči biči po zraku; posamezne debele kaplje jamejo padati na Srakarjevo čelo.

To ga vzdrami. In kako zbledi, ko se spomni, da ima pristavljeno vrelo smolo na ognjišču. Ob hudi uri namreč ne sme biti živega oglja v peči. Ogenj vleče ogenj ná-se in potem bi v ognjišče treščilo. Kakor bi trenil, plane torej Srakar v vežo in vrže pol vrča vode v žrjavico. Med tem pa pozabi na smolo, kajti s komolcem jo v naglici prevrne in si zakrivi za precej grošev škode.

Ko prihiti Marjetica z blagoslovljeno vodo, vže treska zunaj, grmi in lije ploha, da je groza. Srakar jej ne pusti na plan, temuč sam raz prag vrže nekaj perišč vode okoli sebe.

Potem pa duri urno zapre, potegne zapah iz line in vsklikne: „Marjetica, moliva; ali ne čuješ? Cerkovnik v vasi ‚klebeštra‘ in pozvanja zapored z vsemi zvonovi hudi uri, in oče župan streljajo v oblake!“

Marjetica hiti po lesen molek v stanico in jame prebirati otemnele, kakor črešnje črnice debele jagode. Stoprv zdaj se spomni Srakar najimenitniše stvari: suhe oljkine veje od cvetne nedelje, ki je vtaknjena na steni za svetim razpelom.

Oljka je najboljši pomoček v hudi uri, je trdil vedno Srakar. Urno jo torej prinese, vzame pol vbitega piskra, vrže nekaj ostale žrjavice vanj in nalomi povrh na drobno oljkino vejo. In kaj še, Marjetica mu mora prinesiti raz polico nad pečjo posušenih tavžentrož, Marijinih las in brinjevega cveta. To je vse imenitno.

Ko naloži Srakar vsega tega kar na kopiček na žrjavico, odpre široka zijava usta in jame na vso moč pihati in oživljati ogenj.

Kmalu se jame dvigovati dišeč, prijeten, pravi Abeljnov dim raz piskra in Srakarju zažari veselja in upa obraz.

„Ali vidiš, Marjetica?“ vsklikne posled, „to bode pomagalo.“

„A moliva, moliva tudi, in za manoj hodi!“ pristavi potem.

Tako dirja Srakar razoglav, bosopet in z razgaljenimi prsi od shrambe do shrambe in kadi povsod. Marjetica pa teka z molekom za njim, moli na glas in ponavlja besede:

„Beži, beži hud vihar,
Voljno sprejmi ta moj dar!“

Oče pa jej pobožno in častitljivo odgovarja. A kakor bi ne čulo visoko nebo danes take molitve, kakor da bi bil zastonj ves trud in da-

ritev, divja vihar brez prenehljaja zunaj. Oblaki so zdaj temni kot noč, zdaj svetli kot bi bila nebesa odprta. Zdaj se podé dalje, kakor da bi se podiral svet, zdaj se ne ganejo, kakor bi bili pribiti in privezani. In o solncu niti sledu ni, le bliski švigajo in vdarjajo na vse strani, kakor da bi se bojevale v strašnem dvoboju svetle zvezde in bi premagane padale na zemljo.

In tla, kako so prepluta z vodo! Cela jezera se zbirajo v dolinah in še vedno lije. Raz pogorja se valé rujavi grmeči valovi in tirajo kamenje, pesek in celo izrúvana, izkoreninjena drevesa s seboj. In zelena črešnja, široka tepka se zvija in priklanja, kakor bilka na polji. Zdaj in zdaj mora omagati in se zgruditi na tla. In tamkaj zlat ječmen, rumena pšenica in rudeča detelja, kako je pobito vse na tla, kako se ponižuje bolj in bolj. Pa še vedno lije in lije, treska in grmi. Vmes pada posamezna, kakor orehi debela toča. In v turnu bije zvon in ječí, vse beži, vse se stiska v varno zavetje, vse je zmešano, v neredu, preplašeno, spremenjeno. To je pravi sodni dan.

Srakar pogleda bledega obraza bolj od strani in boječe skozi malo oknice in moli in dviga roki. Marjetica pa se trese na vsem životu in se ne gane za stopinjo od njega.

Zdaj vgasne žrjavica v črepinji in oljka in suhe rože pogoré do čistega.

„To je prav, to je dobro znamenje! Zdaj bode bolje!“ vsklikne zopet vesel Srakar in se ozre skozi okno.

In v resnici, grmenje ponehuje, ploha se vstavlja, bliski so redkeji. Svetliti se začne, oblaki se jamejo trgati, bele megle se vlačijo kakor strahovi okrog. Vže požari posamezen solnčen žarek, a zopet otemni. Le šumenje lijakov in hudournikov je vedno silovitiše.

Zdaj položi zopet Srakar dlan na blede, kuštravo čelo, pogleda na nebo in pravi: „Glej, Marjetica, glej, vže je vse dobro! Ali vidiš, mavrica vstaja ondi, pa kako pisana in svitla je? Tako lepe nisi videla še nikdar, jeli da ne?“

„Saj je res, oče, pa kako velika in mnogobarvna je, pa žari se kakor mašni plašč pred oltarjem,“ vsklikne vesela Marjetica. „Pa zakaj, oče, ima toliko barv, rudečo, rumeno, zeleno, višnjevo in sama ne vem, kakovo še, le pogledajte jo sami!“ pristavi potem. „Toliko jih ima, kolikor je človeških rodov na zemlji, je trdila ranjka mati, Marjetica, in po smrti se preselimo na njo,“ odgovori modro oče, potegne še kaka dva pota po zamišljenem čelu, kakor bi si hotel izbrisati zadnjo misel na hudo uro, pobere pipico, ki mu je pala med molitvijo na tla, ter gre vežne duri odpirat.

V.

Proti večeru je bilo nebo zopet jasno, kakor ribje oko. Tedaj nasadi Srakar širokokrajnik, ki je do sedaj pozabljen poleg ognjišča odrešenja čakal, na glavo, prime Marjetico za roko in pravi: „Pojdiva ven na polje in pogledjva, koliko je škodila nevihta!“

In šla sta. Srakar je stopal naprej po vrtu, roso otepal z bosimi nogami, kakor da bi gaz delal, Marjetica mu je pa sledila.

Stoprv, ko prideta na plan, se ustavi oče, pogleda okoli sebe in migne hčeri: „Glej, vaško lipo je polomilo na razpotji! Škoda je je, toliko je stara, kakor tvoja ranjka mati, moja žena. Lepo drevo je bilo to. Mati je vedno trdila, da ima nekaj posebnega v sebi, da je nekako posvečeno, sveto drevo, da včaka sila mnogo let.“

Marjetica se ozre pri teh besedah v dolino in vsklikne: „O, to ni mogoče! Lipa je polomljena, na kateri visi božje razpelo in moj venec okoli njega.“ Predno more odgovoriti oče, prime ga deklica za roko in iti mora ž njo na nesrečno mesto.

A škoda ni bila velika. Odcepljen je bil le stranski vrh, deblo je bilo nekoliko nagnjeno, sveto razpelo na njem in venec najlepših cvetic nespremenjen. Pa kako je to veselilo Marjetico, se niti popisati ne more. Odslej pa je verovala prav gotovo, da je lipa sveto drevo.

Ko prideta potem oče in Marjetica sredi ravnega polja, o, kakov pogled je bil tu! Na desno, na levo, na vse štiri strani je kimalo mokro rumeno klasje. In koliko ga je pa ležalo na tleh! In pa te poljske, te najlepše cvetice, kako otožne in pobite so bile! Ondi uni le purpari se je osulo vse rudeče cvetje, razun enega lista. Osramočena in solzna sloni zdaj med zlatim ječmenom, kakor bi hotela reči: vse je izgubljeno.

Tamkaj v razori sredi pol dozorele rži jedva še kima in se kvišku drži pisani kokolj, ki se je prej tako nad visoko strnijo dvigal in smejal, enako pastirju med ponižnimi ovčicami. Kaj pa plavica ob robu pšenične njive? Ona ni bila ponosna sicer nikdar, vseljevala se je najraje med bodeči osat. Sebični, slabotni oslak se je spenjal vedno po njej, a kako ponižna je zdaj. Sključeno je njeno steblo, minula jej je vesela pomlad. Zadovoljna bode, če jo vtrga kmalu pridna plevica, ali potna ženjica in nosi vsaj nekaj ur na ljubečih prsih.

Marjetica je bila ginena do solz pri tem pogledu. Srakar pa je vil z rokami, porinil klobuk bolj na čelo in niti pipa tobaka ga ni mogla razvedriti. —

Zdaj se ozre po Marjetici, a kako jej požuga s kazalcem desne roke, videč, da je ravnokar v svoji razmišljenosti pohodila vpognjen klas.

„Ko bi te bila videla zdaj rajnca mati, Marjetica, ne bilo bi jej prav,“ pravi potem. „Ona je vedno dejala: rumeno klasje je kakor naš vsakdanji kruh. Greh bi bil, ko bi se poteptalo le eno zrnce. In kedar se jej je po nesreči ali po naključbi pripetilo kaj tacega, vskliknila je: svet križ božji, grešila sem, naj se mi odpusti! Potem pa je pobrala klasje, zavila je v predpasnik in doma v ogenj vrgla rekoč: naj se daruje za verne duše v vicah.“

In tudi Marjetica je morala pobrati pohojen klas, spraviti ga v žep in storiti doma po materni navadi. Srakar je ob taki priliki vedno trdil:

„Stara vera, stara šega in star denar je še vedno najboljše.“

Tako sta hodila Srakar in Marjetica po polju. Oče se je polagoma nekaj potolažil videč, da ječmenček na njegovi njivici ni mnogo na škodi in da si kmalu opomore, ko posije gorko solnce.

„Vse to pa je pomagalo“, pristavi posled, „blagoslovljena voda, oljka od cvetne nedelje, tavžent rože in nekoliko baje tudi najina molitev in mežnarjevo klebeštranje.“

Raz polje dospeta oče in Marjetica do temnega gozda. A Srakarju se kar ustavi bosopeta noga, ko se ozre izpod širokokrajnika okoli sebe. Tu leži tenka, visoka smreka, kakor na mrtvaškem odru na tleh. Ondi je oklešččen ponosen hrast in kakor brez rok in brade. Široki bukvi manjka vrhovja, grčav borovec je nagnjen v prepad, gosposki mecesen je preklan na dvoje.

Le pritlikav gaber ob robu se videzno resno drži k tlom, a skrivaje se potuhnjeno smeji, kakor bi hotel reči: kaj vam pomaga vaša čast in lepota, koliko časa traja? Jaz sem pravi mož, meni pride le sovražna sekira do živega.

Srakar se je kar križal pred tako nesrečo, ki je bila videti tu okrog in okrog. Njega sicer ni zadela, kajti gozda ni imel in suhljad za njegovo domovanje se bode ložje dobila. A on je bil pravi mož. Žal mu je bilo tudi za tuje, dejal je: Nihče ne izgubi rad, kar ima. Marjetica pa je kar strmela, ko je gledala vse to. Najbolje pa se jej je smilila smreka, ki je bila podrtá le na pol,

da je kakor v zraku visela in otožna zaječala pri vsakem pihljaju.

In vprašala je očeta, kaj pomeni to. Srakar pa je sedel na polomljen borovec, vkresal gobo za svojo pogorelo pipo in dejal:

„Jaz ne vem, a rajnca mati je trdila, da v vetrovih in jeku, v škripanju in šumenju trpé duše umrlih. Vedno pa, kedar je čula kaj enacega, se je prekrizala in vskliknila: „Bog jim preloži naložene kazni in polajšaj!“

Marjetica se je prestrašila teh besedi. Dozdaj je mislila, da je sama, kedar sedi v tihem gozdu pri kozah, da je nihče ne čuje, kedar se jej stori milo in mora jokati, in nihče ne posluša, kedar zapoje veselo pesem. Zdaj pa vé, da so duhovi okoli in okoli nje. In pa koliko jih je, neizmerno jih mora biti! Strah jo bode odslej v samoti. A tega ne. Saj, če so duše razkropljene po svetu, morda je tudi njena mati blizu nje. Morda se jej prikaže enkrat. Saj bi jo videla tako rada in marsikaj bi jej potožila, in ona bi jo uslišala.

V take misli se vtopi Marjetica in se prekriza, kakor se je križala nekdam stara mamica.

Med tem pa nastane večer, lep, jasen večer. Oče se napoti proti domu. Medpotoma mora vprašati več potov kaj Marjetico, če hoče dobiti odgovor. Na nebu se je namreč prižgalo na milijone zvezd in Marjetica bi jih bila rada preštela. A zmotila se je vedno v številjenji in morala je z nova začeti. Posled pa bi bila tudi kaj rada vedela o zvezdah, a nocoj ni hotela nadlegovati dalje očeta

s tacimi vprašanji. Spomnila se je vendar, da je nekdanj sanjala o zvezdah, in trudila se potem vso pot ponoviti si one sanje, ki so bile tako lepe, tako nebeške.

VI.

Znano je, da je bil Srakar mož stare korenine. Kakor je videl delati nekdanj svojega deda, tako je delal sam. In to je veljalo, kakor da bi bil z žrebljem pribil in s trto povezal. Posebno pa so mu bile navade rajnce žene visoko v čislih lahko bi rekli, svete, in ne trdili bi preveč. Marjetica je bila zdaj edin njegov otrok. Odgojiti si jo je hotel torej po materno, in to naj bi bila njena podpora, ko njega več ne bode. Srakar sicer v jedi ni bil izbircen, a trdil je vedno: „Kruh, ta je mož; komur se vpre on, isti ne tlači dolgo trave.“

Saj je pa šel njemu tudi vedno v slast, ako-ravno je bil ovsen in resast, to pa zaradi tega, ker je bil pečen po materni navadi. Sosedje, ki so semtertje obiskovali Srakarja, in tedaj je on vedno položil hleb na mizo, ga kar prehvaliti niso mogli. Dejali so, da je tako lahek, tečen in okusen, da bi se užival kar sam.

In pol ali pa celo vsa ta pohvala je veljala Marjetici, kajti Srakar je smeječ pristavljaj ob tacih priložnostih: „Marjetica sama ga je umesila in spekla, njo pohvalite!“

Kedar so pekli kruh pri Srakarjevih, namreč vsak deveti ali deseti dan, tedaj je bilo pri njih kakor v praznik.

Dva dni poprej je poklical Srakar Marjetico v hram, kjer je bila kašča za žito in dejal je: „V mlin bode treba pripraviti. Prinesi mi meh, da ti ga napolnim!“ In Marjetica je hitela v stanico in vzela raz ograjo pri peči rujavo vrečo, sešito iz ostrojene kože nekdanje kozice sivke, katero so zaklali pred štirimi leti.

Srakar odklene potem varno, kakor svetišče žitno kaščo, odloži širokokrajnik, da bi ga ne senčil pri merjenji in poseže z vevnico v posodo. Vmes pa se mu sladko smehlja lice, kajti ni mu potreba globoko upogibati hrbtišča. Več kot pol kašče je še napolnjene. Marjetica drži med tem z obema rokama meh, da se jej kar trese in Srakar pravi: „Zdaj pa le šteji in pazi, koliko meric je potreba!“ „Enkrat, dvakrat, trikrat, dovolj je,“ vsklikne Marjetica. Srakar pa se nasmehne in poseže, kakor nalašč še enkrat z vevnico v zaboj, da je mera bolj s kupičkom. Kedar je pa posebno dobre volje, tedaj odpre celo še manjšo kaščo, kjer je nasuta koruza in rž in namenjena le za večje praznike in godove, postavim za Božič in Veliko noč, ter primeša ovsu nekaj rumenega, žlahtnega zrnja in pristavi: „Naj bode kruh nekoliko belejši!“

Ko je postorjeno vse to, oprti Srakar meh na preramnice, ter ga zadene na hrbtišče in hajdi v vas v mlin.

Tega posla ni Srakar nikdar hotel prepustiti Marjetici ali morda celo zaupati ne, akoravno je dejala več potov: dajte meni! Jaz opravim to lažje kot vi, ki ste stari!

A Srakar se je zagrozil tedaj: „Kaj ti veš! Z mlinarji mora biti človek kakor z otroci. Če jim ne privoščiš dobre besede, pa so trmasti in vse ti skazé. Jaz vem z mlinarji najboljše občevati. In tedaj ne gledam na pipo tobaka in ne skrivam gobe, kajti ta malenkost se mi po drugi poti vrne z obrestijo.“ —

Tudi iz mlina je nosil Srakar sam. In prišedši domu, je urno pretehtal moko, preštudiral na kopičku v svoji dlani pri oknu, ali je mlinar izpolnoval njegovo zapoved, ali je bil kamen dobro sklepan in sito v redu. In preračunil je po teži na prstih, koliko si je mlinar umeril za plačo in ali ni segel dva pota v meh, v drugič namreč za poboljšek in pipo tobaka ali kupico žganega.

Tisti večer je imela Marjetica vedno dela polne roke in vselej jo je pekarija nekoliko skrbel, akoravno je bila že vajena, kajti Srakar je poznal na kruhu vsako najmanjšo napako in pozabljivost. Najprvo si je morala zavihati Marjetica rokavce, kolikor je bilo mogoče visoko. Razoglava ni smela biti nikdar. Navadno si je zavezala rudeč robec kakor pečo na glavo in opasala belo opran predpasnik. —

Pa kako lepa je bila vedno tedaj, da bi jo bil človek kar gledal. Vse jej je pristojalo, vse jej je šlo od rok. Vrtela in sukala pa se je tako urno okoli omizja, kakor vrtalka. Tako mlade pa tako ročne in marljive gospodinje ni bilo v vsej Beriški vasi.

Najprvo je presejala Marjetica moko, da je bila čista in rahla. Potem je storila z desnico

križ čez njo in dejala: „Bog naj blagoslovi ta kruhek, in vse, ki ga bodo uživali.“

Poslednjega ni smela pozabiti Marjetica nikdar, kajti oče, ki je med tem vedno v obližji posedal, bi bil pogrešil urno in zabičil: „Rajnca mati so vedno storili tako, in imeli smo najlepši kruh, pa kako tečen! Vsak gospod bi ga bil užival rad.“

Ko je bilo zameseno testo, pokrila je Marjetica kruhnico s pokrovom in pregrnila povrh belo, gorko odejo. Odslej pa je moralo biti v stanici tiho in mirno, kakor v svetišču. Marjetica se je jedva upala govoriti na glas, kakor da bi imela spečega otroka v zibeli. Srakar pa je tedaj lažja dela opravljal. Trdil je namreč, kakor rajnca njegova žena, da kedar se kvasi kruh, mora biti vse pokojno okrog in okrog.

Semtrtje pa je o taci h priloznostih tudi porinil težak hrastov zapah na vežne duri in to tedaj, kedar je pričakoval kacega vasovalca. Marjetici pa je naročil, naj reče, ko bi kdo trkal, da ga ni doma in da se ne vrne kmalu. Srakar pa je imel za vse to tehtne vzroke, kajti bil je pravi mož, ki mu je bila resnica draga. Dane besede ni prelamljal nikdar. On je bil namreč tako preverjen, da tuj človek uroči zamesen kruh, da ne vzhaja potem in omrzne, kot o svojem izveličanji, kajti naglavnega greha si ni bil nobenega v svesti.

Tiste male napake in slabosti, brez katerih ni nihče, pa je, če ne več potov v letu, vsaj gotovo o Velikinoči preganjal in rotill s skesano obtožbo pri gospodu župniku.

Med tem, ko se je kisalo in kvasilo testo, je Srakar najrajši pripovedoval o rajnci ženi, kako je ona mesila in pekla kruh. On je kar prehvaliti ni mogel. In tako vesel ni bil nikdar, kakor če je videl, da se trudi tudi Marjetica posnemati svojo mater.

Kedar je pogledala Marjetica v kruhnico in dejala, da je testo godno za v peč, tedaj je Srakar urno stopil v vežo in zakuril za peko.

Tudi je osnažil lopar in omelo. Poslednje orodje je bilo vse njegovega dela, pa kako lično in priročno! Pa kolikokrat je ponovil in opomnil Srakar, da celó v župniji pometajo peči z njegovimi omeli, akoravno pekó le bel kruh na mleku umešen, in celó svete hostije pekó ondi.

Marjetica je morala vrezati iz testa vedno po tri velike hlebe in iz drobljadi je zgnetla dva hlebčka, kakor za poskušnjo, kajti ona dva sta bila najprej pečena.

A zadnja dva kruheka sta bila različna od družih. Vanje je namreč devala Marjetica dišeče mazilo in smetane, zelene mete, žafrana in kresne kumine, katero je natrgala o poletji za vse leto, varno posušila in hranila. Žafran pa se je ku-poval pri fari, če je domačega, ki je bil vsejan na zelniku, slana vzela. Poslednje se je namreč več potov pripetilo. In Srakar ni mogel tedaj dovolj potožiti te nesreče, kajti za dišave mu denar ni šel z lepo izpod palca.

Ko je Marjetica usajala kruh v razbeljeno peč, imel je Srakar zopet posla polne roke in niti ganil se ni od ognjišča.

Z zakrivljenim pipcem je sedel na stolčku in rokava je imel visoko zavihana. Kedar je Marjetica položila hleb na lopar, švignil je urno s pipcem in potegnil velik križ po kruhu. Marjetica pa je morala reči na glas: „Sveti križ božji, blagoslovi in pomnoži ta naš kruhek!“

Tako je delala tudi rajnca mati in vse vaške gospodinje, ki kaj umejo o gospodinjstvu in hočejo imeti lep, tečen kruh pri hiši.

Nekaj ur pozneje je bilo pri Srakarjevih zopet živahneje. Srakar je sedel tedaj na vežnem pragu in po naročju, po rujavih kolenih in žulavih pesteh je pretikal vroč, maziljen in slasten kruhek. Navadno pa ga ni mogel prehvaliti, kako okusen je, kako lahek kot perje, tečen kot sir in sladek kot izraelska mana v puščavi. Marjetici je tedaj sijala zadovoljnost in veselje v obrazu. In kako bi ne? Svesta si je bila, da je dobra, umna gospodinja in da bode, — ko bi se morda možila kedaj, — tudi njen mož tako z njo zadovoljen, kot je zdaj oče. In ona, — ljubila, oh, ljubila ga bode tako iskreno in pa tako zvesto, kakor nobena druga.

VII.

Kaka dva streljaja od Srakarjeve koče je izviral izpod sivega skalovja studenec. Padal je s precejšnje višočine v podstavljeno leseno korito in njegovo šumenje se je čulo za petnajst Srakarjevih bosopetih korakov na okrog. Pri studencu je bilo Marjetici prav povšeči. Kolikokrat je opol-

dne ali zvečer, ko je prignala kozi napajat ali prišla z vrčem po vodo, posedala ondi, da je grgrala studenčnica iz prepolne posode in sta izbežali kozi. Pa kako je bilo tudi lepo in prijetno ondi! Na zelenem mahovju se je sedelo tudi mehko kot na žametovih blazinah. Voda je hladila vroči zrak, razpočena otožna vrba je senčila skrivno zavetje in v obližji je požvižgaval zlato-kljuni kos.

Tudi Srakarju je bil povšeči ta prostorček. Zadnjo pomlad je postavil leseno klopico ob studencu in tja se je hodil o poletnih večerih hladiti. Pri tem seveda ni pozabil nikdar svoje zveste prijateljice, turničkaste na rumeno okovane pipice in zeleno obrobjenega tobačnega mehurja. Pogosto je častil ondi Kolumba, najditelja tobakove dežele in kresal gobo in zažigal dimovo daritev. A če je prišel po naključji mimo sosedni kmetič iz vasi, vzел je že od daleč svojo kratkocevkco iz žepa in dejal: „Kaj ne, Srakar, danes pa natlačiva eno skupaj, a meni je ravnokar tobak pošel.“ In Srakar je urno razumel, da je to predrzen naskok na njegovo dišečo tobačno zalogo. Potisnil je toraj skrivaje mehur globočji v žep in dejal je: „Jaz nimam niti za prah tobaka več. Zадnjega sem natlačil zdaj. Pa kje ga bodem jemal? Slabi časi so, novcev, novcev ni dobiti z lepo v pest!“

A Srakar je lagal, akoravno je bil sicer pošten mož. To pa je storil v sili, in tedaj je dovoljeno marsikaj. Tobaka sicer ni imel ravno vedno v obilji, zato ga je pa vedel hraniti in častiti,

kakor se spodobi. Tudi je bil sicer prijatelj z vsemi, le z onimi ne, ki so si hoteli izposojevati to žlahtno perjiče pri njem, kajti na vrnitev niti misliti ni bilo. Takovi so baje vsi tobakarji. Vidiyo dobro, a videti ne dajo.

Ondi je sedela Marjetica tudi neko popoldne proti večeru. Solnce je zamižalo ravno zdajle za očevo kočo, za z mahom zaraščeno slamnato streho. Vrč je bil že davno, davno poln in voda je grgrala, kakor v apnenici iz njega. A Marjetica se ni zmenila za to, niti za kozi, ki sta se zgubili tamkaj nekje med robidovim grmovjem. Le žvenkljanje njunih zvoncev se je oglašalo sem-trtje. A kedo se je zmenil tudi zanje?

Marjetica je bila danes zamišljena, dasi ni vedela prav za prav zakaj. Sosedova babica namreč jej je dejala uni dan, ko je morala počivati iz gozda domu gredé na Srakarjevem pragu, da bode dobra gospodinja enkrat, če ostane vedno tako redna in postrežna.

Stara ženica se kar nagledati in prečuditi ni mogla, videč po veži, po ognjišču, po skledniku in povsod takov red in snago. Vsaj je pa bilo tudi v resnici vse prav čedno, kakor novo in vežina tla so bila čisto pomita, da bi se bilo lahko jelo na njih.

Kaj pa še celó, ko je Marjetica ponudila babici košček novo pečenega kruha? Starka ga je z veseljem vzela, potehtala na dlani, pregledala prav pri svitu, potem se pa začudila na glas in dejala: „Marjetica, tako dobrega kruha še nisem

jela nikedar. Človek bi kar samo o njem lahko živel. Srečen pa bode tisti, ki te dobode za ženo, ker si tako umna, kakor da bi gospodinjala že trideset let, pa si stoprv začela.“ Zadnje besede Marjetici ne gredo iz misli. Premišljala in ugibala jih je pol minule noči in tudi danes se jih iznebiti ne more. Možila bi naj se ona kedaj! Kaj je to? Očeta bi naj zapustila? Vsaj je vendar najboljša in najprijetnejša pri njih. In koga naj bi vzela, kedo bi maral njo? Ona je revna in ljudje pravijo, da revščina ni priljubljena, da veljajo povsod le novci. Kje pa dobi ona svetle novce za možitev? Le tri srebrne dvajsetice hrani v omari, katere je dobila v dar od kupca, ki je kupil v jeseni mlado kozičico, tisto lisko, po kateri se jej je tožilo tako dolgo.

O, hudo je to in skrbi jo, kaj bodo stoprv. Ona bi ostala najrajši pri očetu in bi pasla kozi, akoravno jej nagajajo vaški pastirji in jo imenujejo: „staro kozjo pastirico.“ A kaj če to? To jej je vse eno, kakova je, da bi le oče ne bili dejali uni dan, da ne more ostati vedno tako, kot je zdaj, da oni ne živé večno, da bode ostala ona zapuščena. Poslednje, seveda, bi bilo hudo, jako hudo.

Ko bi imela vsaj prijatelja, kateremu bi po-
tožila svoje gorje in govorila z njim, kakor zdaj, z očetom, zadovoljna bi bila! A kaj hoče to, to so brezpametne misli. Kedo pa neki mara tako deklico, kot je ona? Revna je, jako uboga in po ubozih ne vpraša nihče. To ve ona dobro. Pa

kako bi bilo drugače? Ko sloni Marjetica tako vtopljen v žale misli, nagne se, kakor nenadoma nad tomun, ki ga je delal ondi studenec. Pa kako se zgane in zarudi, ko zagleda v vodi deklčin obraz. In lep, prijazen, samo nekako otožen se jej dozdeva. Kedo je neki deklica, ki zre enako njej v valove in zakaj je žalostna? Ko bi jo vsaj ona potolažiti mogla! Izgovorivši te besede, se ozre Marjetica po svoji tovarišici, a kako zarudi in se prestraši, ko vidi, da je sama, čisto sama. In naposled, kako se sramuje, ko spozna, da je to njeno lice, ki se vidi v vodi. Pa kako je to mogoče in ali je v resnici to njen obraz! Vsaj ona ga še ni videla nikedar. Doma nimajo ogledala. Oče pravijo, da je to ničemernost, k sosedovim pa tudi ni smela hoditi v vas. Da, če je to vendarle res, potem pa ni ravno tako neprijetna ona. Lasje jej dobro pristujejo. Pogledati se mora še en pot. In ta rudeča ruta na prsih je tudi lepo rožasta. O, ko bi se videla stoprv v nedeljo v novem krilu in pisanem predpasniku! To bi bilo veselje! Dobro, da ve, kje ima zdaj najbolje ogledalo. Večkrat je hoče obiskati odslej. Posebno pa v nedeljò, v nedeljo dopoldne, ko hiti v cerkev. O, tedaj bi bila rada lepa, o, rada bi imela, da bi pogledovali ljudje pred cerkvijo in domu gredé za njo, da bi šepetali: to je Marjetica, le pogledajte jo! In vse to si želi, sama ne ve zakaj. Kaj jej pomaga ves svet, če je vendarle uboga Marjetica in bode zapuščena nekedaj? Da bi vsaj poslednje ne bilo resnica!

VIII.

Največje veselje se je bližalo Marjetici stoprv s poletjem. In kedo bi se ne veselil onega časa, ko se prične strnena žetev? Tedaj je vse nekako prerojeno sredi ravnega polja. Akoravno pobija kaplja kapljo na potnem čelu žanjici, in pripeka solnce kakor rudeče oglje raz visoko nebo, nič ne dé. Tamkaj v razorju meri plaha prepelica svet na „pet pedi“ in na desno in na levo se priklanja in kima in smeji rudeča purpora ali prijazna plavica, kakor bi hotela reči: „Ne bojim se tvojega srpa, žanjica! Jaz prihodnjo spomlad zopet zazorim, ti pa tedaj nisi več deklíč.“

Marjetica je imela izračunjeno kar na prste, kedaj požanje rumeni ječmen za robidovo vrtno ograjo. Srakar pa, o, tudi on se je veselil tega! Ob nedeljah popoldne je hodil navadno z na hrbtu prekrižanima rokama ob svojem ječmenčku in rujavi obraz mu je migal in se zibal zadovoljnosti. Pa kolikokrat je postal ob razoru! Tu je potehtal zlat vpogujoč se klas in dejal: le urno zôri! Ondi je dvignil in uredil po zadnji nevihti polomljena kolenca, zopet tam je izpulil ovijoč se motovilec, ki je plezal ob rumenih steblih in ga togotno poteptal z nogama.

In ko se je vračal domu, ozrl se je še en pot po vsi njivici in potem po umu svoje izkušene glave preračunil, koliko se bode naželo letos ječmenčka in koliko predalov se bode napolnilo v kašči.

Nekega večera pa je dejal Marjetici po večerji: „Jutri ostaneta kozi doma, kajti ječmenček je dozorel. Rumen je kakor cerkvene sveče in poln, da se kar ziblje in priklanja.“ Marjetica je kar zavriskala samega veselja, ko je čula te besede. Srakar pa je vzel raz polico prašno brusilo in zostril Marjetičin srp ter pristavil posled: „Zdaj pa le k pokoju, jutri vstaneš z jutranjo zarijo.“

Marjetica je sicer ubogala očeta in odšla rano v svojo spalnico. Spati pa ni mogla. Kako neki? Sanjala je o zlatem ječmenčku in o veseli žetvi.

Lepo je posijalo drugo jutro solnce izza pogorja, a Marjetica je je prekosila. Zajutrek se je že hladil na pragu in kozi sta bili pomolzeni, ko so ugaševale zvezde na nebu. Potem je dejala Marjetica rudečo ruto za vrat, in se nekoliko prazničniši oblekla, saj žetev se jej je dozdevala kakor veseli, sveti prazniki. S srpom v roki, brusilom za pasom in do lahti zavihanimi rokavci je obiskala potem še kozici v hlevu ter ji potolažila, da morata biti v ječi danes. In prijazni živalici kar umeti nista mogli, kaj pomeni to, da je mlada gospodinja tako praznična danes. Mlajša liska pa se je vspela celo s prednjima nogama po Marjetici, kakor da bi jo hotela objeti in reči: „ne bodi tako ponosna danes, če si ravno lepa in pusti naju na prosto!“ Marjetica pa je zamahnila s srpom po predrzni kozici, a vdarila le po njeni senci in vskliknila: Čaj no, čaj no, ti poredno čajne!“

Srakar je zažigal ravno prvo pipo tobaka na pragu, ko odide Marjetica. In ko je bila že med

vrtnim drevjem in se je videla le še njena rudeča zavratna ruta, je klical za njo, zabičeval in trdil, kod naj prične žeti, kod ne, kako težko snopje naj dela in kako naj pazi, da ne pušča klasja za saboj. Srakar je bil preverjen, da ga Marjetica ume in vesel je bil tega. Toraj je pristavil, da pride pogledat proti poludnem na njivo in tedaj zveže tudi nažeto snopje. A Marjetica, prevesela Marjetica ni čula niti ene besede. Prevesela je bila in presrečna. In kako bi bilo drugače? Nad njo jasno višnjevo nebo, krog in krog vzbujena narava, doneče žvrgolenje krilatih pevcev, in pa mladost, nedolžnost, — pa budeča se ljubezen v njenem srcu.

Prišedša na njivo, postane Marjetica strmeč in tleskne veselo z rokama: „O kako lep, kako rumen kot čisto zlato je letos ječmenček!“ vzklikne potem. Predno dvigne srp, pogleda še enkrat po njivi, prekriža sebe in strn. Tako je delala rajnce mati, jo je učil oče in vedno je nažela mnogo. Tako mora storiti tudi ona.

Zdaj pa le urno: resk, resk, resk z ostrim srpičem. In glej, kako se klanja, trese, pada, grudi rumeno klasje! Marjetica ga pa kar med padcem prestreže z levico, lepo zravna in poklada v razor v posamezne kopice. Že je za dva moža na dolgo požeta njiva, pa kako čisto, niti najmanjša bilka niti zrnice se ni poteptalo in izgubilo.

Marjetica se mora radovednosti ozreti nazaj, pogledati, kako daleč je že in prešteti snopje. „Eden, dva, tri, o več! sedem jih je že, ki pričakujejo vezača.“ Sicer jih ume vezati tudi ona,

a očetu to ni po volji, pravi, da ona veže pre-
rahllo, toraj prihrani to delo sebi.

Zdajci se spomni Marjetica, da ima brusilo za pasom in da je že več potov s srpom zadela ob kamenje. Ostrila je potreba. Z desnico prime tedaj za brusilo, z levico pa srpni končnik in ga vpre, kakor tetivo na prsi. Ko bi jo videl zdaj kakov človek, dozdevala bi se mu, kakor strelec v pratiki. Ljubezniviši pa še nekdANJI srčni strelec, bog ljubezni ni mogel biti. Marjetici pa tudi vse tako dobro pristuje. In zdaj, le poslušaj, kako jej poje brusilo: „diga, diga, diga, diga,“ pa kako urno jej šviga desnica, pa tako ljubeznivega brusilca ima malokateri srp.

A zakaj Marjetica zdajle postane? Kaj posluša in se ozira v nebo? Glej, ravno pred njo iz razorja se je dvignil veseli škrjanec, zažvrgolel tako radostno in splaval visoko v nebo, da se niti razločiti ne more več. In tamkaj na levi v rudeči detelji zapetpedika prepelica, a skrivaje in lehno, kot bi se bala mlade žanjice. Marjetica se kar spozabi za nekaj časa in kakor okamenela strmi. A od daleč se čuje žvižganje in človeške stopinje. Nekdo se bliža in videti ne sme, da Marjetica postaja na njivi. Kaj bi rekel? Toraj le urno dalje, le pogumno kôsi pobrušeni srp, saj se skrivaje izza rame vendar lahko vidi, kedo pride memo.

„Ne hiti tako, Marjetica, saj ne gori voda in ploha te tudi ne vjame, lep dan je danes!“ kliče že od daleč prišlec.

Marjetici je ta glas znan, toraj nekoliko zarudi in se ozre. Zdaj zagleda mlinarjevega Štefana ob meji z belo močnato kapico bolj na levem ušesu in z rovnico na rami. Najprvo se mu posmeji Marjetica in pobesi obraz, potem pa pravi: „Štefan, če mi greš pomagat žet, potem mi ne bode potreba hiteti!“

„Da bi ti jaz pomagal, praviš? Tebi gotovo, če bi le kateri, le verjemi mi. A ne vem, če znam, pa poskusim!“ In Štefan odloži rovnico in hiti po razorju k Marjetici. Iz roke jej vzame srp in poskusi žeti. Marjetica pa se nasmeji na glas, kajti žetev mu ne gre, lično.

„Moški niste za žetev, to že vidim!“

„Jaz tudi,“ pravi Štefan in smejita se oba.

„Kam pa greš zdaj-le, Štefan?“ vpraša deklica.

„K jezu grem, voda se mi nekaj vstavlja, vodotoč moram popraviti.“

„Kaj pa ti, ali ves ječmen sama požanješ? Žal mi je, da ti ne morem in ne znam pomagati.“

„Štefan, to ni res; kaj bi ti pa dala za plačilo, ko bi bilo res?“

„Plačila bi ne jemal; a tisto le purparo, ki jo imaš na prsih, bi mi morala dati.“

Izgovorivši poseže Štefan po cvetlici. Marjetica pa se zasmije in pravi:

„Kaj ti bode roža? Ne diši ne in obleti se kmalu.“

„Nič, imel jo bodem. V nedeljo jo denem na klóbuk, samo zato, ker je tvoja.“

Marjetica zarudi, nekoliko pomisli in potem pravi: „Ná jo, če jo imaš rad!“

In Štefan je imel purparo in vesel je bil, da bi bil mejo preskočil. Za hvalo pa je Marjetici roko stisnil, da jo je zbolelo. Ona pa ni vedela, zakaj se stiskajo roké, a vendar vesela je bila tega stiska, ali pa Štefana, ali pa obojega.

In ko odide mladenič, ne gre Marjetici žetev takó izpod rok, kakor prej. Mnogo potov se ozre na levo proti jezu in dela včasí večje, včasí manjše snopovje.

Marjetica Štefana že dolgo pozna. Nekedaj sta skupaj k fari v šolo hodila in izmed vseh ga je imela najrajša. On pa jej ni nikedar nagajal. In kaj bi rekla zdaj o njem? Nič, samo zarudeti mora, kedar ga vidi. In ko bi jo vprašal kedo zakaj, ne vedela bi, ali pa ne hotela bi povedati.

Proti poludne je prišel Srakar pogledat k Marjetici na njivo. Vso pot pa je pasel radovednost, koliko je že našela Marjetica, ali je storila vse po njegovi volji in ali bode snopovje tako težko, kot je vedno obetalo ugodno vreme. Na koncu njive je postal in prezrl raz vzvišeno mesto, enako vojskovodji svojo vojsko, ječmenčkovo na pol posnopano njivo. Potem pa zakliče: „Marjetica, solnce je visoko, le poglej, in dovolj si požela. Lehko si odpočiješ in pogledaš domu, jaz pa med tem snopovje povežem in uredim.“

Marjetica se ozre in začudi, da danes ura takó hiti. In zakaj ravno danes, druge dni pa ne? Med tem se približa oče, ter jo pohvali, da je bila pridna.

A posled pristavi: „Glej, jaz dobro vem, da si trudna; proti koncu ni tako čisto požeto, kot s početka.“

Izgovorivši, postopi Srakar po razorju in nabere polno pest rumenega klasja. Marjetica pa zarudi in spozna, da je bil Štefan kriv, da je bila razmišljena in vtopljenjena potem. To je dobro, da oče ne ve tega in nihče. Ne bi bilo prijetno kaj tacega.

Kmalu potem Marjetica odide, kajti doma ima opravila čez glavo. Južino je treba pripraviti in kozici sta tudi gladni.

Srakar ostane sam na njivi in radost mu odseva izpod širokokrajnega pokrivala. Niti bodočega strnišča ne čuti pod bosimi nogami. Pa kakó hiti vezat snopovje, kako poklekuje z desnim kolenom nanj, da se bolje vtrdi. Potem je postavlja lepo v kopice, obrnene proti solncu kakor za častni špalir.

Ko je končano vse, zazvoni poludne pri samotni gorski cerkvici in v dolini jamejo odgovarjati drugi zvonovi.

Srakarju se vdere pot po obrazu, ko odkrije pokrivalo in napravi velik križ božji. Po molitvi si nekoliko oddahne, potem prime za srp in žanje sam dalje. Srakar je bil v mlajših letih dober žanjec. Več potov je prekosil vaška dekleta, če je šlo za stavo, in z rajnco ženo je žel vedno vštric, nikedar ni ostajal zadaj. Zdaj ga moči zapuščajo in hrbitišče se mu noče klanjati takó kot nekedaj.

Žetev pa ga še vedno veseli. Uren žanjec sicer ni več, a toliko bolj pazljiv. Celo pipe pozabi v žetvi in klasje bi se ne našlo za njim, ko bi je o poludne z leščrbo iskal.

Tako mine nekaj časa. A predno se Srakar zavé, je Marjetica zopet na njivi in ne prazna. Na glavi ima z ruto pogrneno košarno in v njej današnja južino.

Pri Srakarjevih so imeli vedno navado, da se je o žetvi na polji južinalo. Srakar je bil vesel Marjetice, kajti truden in gladen je bil že. On je vedno trdil: „delo je najboljši kuhar,“ in to je res.

Srakarjeva njiva je bila čisto na samem, niti toliko sence ni bilo v obližji, da bi se bil vrabec posadil vanjo. O pekočem solncu južinati pa ni prijetno in tudi ne tekne baje posebno.

Srakar je sezidal toraj iz snopovja po umu svoje modre glave hišico, Marjetica jo je pa pogrnila z belim jedilnim prtčjem. Senca, se ve da, ni bila velika, tolika, da se je razvrstila posoda v njej, da je imel Srakar glavo in pol života v zavetji. Več ni potreboval. Legel je po trebuhu pod streho, bos nogi pa je zaril v bližnjo kopico, kajti komarji in muhe so bili tako razsrjeni nanj, da so mu hoteli puščati na vsak način na mečih in podplatih, ko bi se bilo dalo.

Marjetici danes niti jed, slasten ješprenček s svinjskim rilcem zabeljen, ni dišala. Toliko, da je pomakala leseno žlico v skledo. Srakarju pa je

šlo vse v slast in dejal je: „Marjetica, hiti, hiti! Solnce je že visoko in do noči mora biti ječmenček pod streho!“ Marjetica je potem hitreje segala v skledo, a zajemala ni skoraj nič. Sama ni vedela, zakaj da jej ne diši jed danes, dasi je delala obilo in zgodaj vstala. Da bi bil Štefan mlinarjev kriv, ni mislila, ali pa se spomnila ni. Po jedi se je zopet začela žetev. Poleg Marjetice na levi je žel Srakar, a le nekoliko časa. Marjetica ga je kmalu, kakor da bi se hotela skušati z njim, daleč pustila za saboj. A kaj tacega ni mislila ona in tudi lepo bi ne bilo. Neka skrivna želja po samoti se jej je vzbudila ravno danes. Toliko misli je imela v glavi, da bi jo bila motila slednja živa stvar. Le eden ne, in kedo je bil ta, ni upala odgovoriti, niti sebi in skrivaje, toliko manj kakemu družemu.

Srakar se kmalu prepriča o Marjetičini ročnosti in vesel je tega sam pri sebi. Ko se ozre iz dalje po svoji družici, pravi poluglasno: „Dobra gospodinja bode ta Marjetica, če ostane vedno taka, kot je sedaj.“ In nekaj srečnega, zadovoljnega se razlije pri teh besedah v starčevih prsih, Dozdeva se mu, kakor da bi svoje Marjetice ne dal za polovico sveta, niti za cel svet tako rumenega in pa tako zrnatega žita, kot je to.

Letošnji požinki pa so bili pri Srakarjevih gotovo izmed najlepših. Srakar še ni včakal nikedar tacih, še tedaj ne, ko je njegova rajnca žena živel. Marjetica pa je bila kakor prerojena, predrugačena v njih, da je jedva samo sebe poznala.

IX.

Bližal se je kresni dan. Le še kratek čas je bil vmes in tudi ta se je Marjetici in mnogim dozdeval dolg, sila dolg. Marjetica je dobro vedela, kaj jo čaka tedaj, pisana ruta ali pa morda celo novo krilo za praznike v darilo za požinke od očeta in pa svetli kres ondi na najvišjem vrhu skalovitega pogorja. Dobro se spominja, kako je bilo prijetno druga leta otovrej in tudi letos mora biti takó. Ona že nabira več dni zapored suhljad in vejevje za kresno gromado, ki mora biti največja na daleč okrog. To je pa tudi znamenje, kje so najlepša dekleta, najpogumniši fantje in kje se najprijetniše vasuje.

In prišel je oni praznični, kresni večer. Marjetica je prosila že dva dni poprej očeta, če sme iti zažigat kres. Srakar je tedaj nekaj pomislil, pipo iz ust vzel, po tleh pljunil in dejal: „Da bi na goro šla, praviš, ogenj gledat? Isti večer je svet, le zapomni si. Tedaj se drevje, grmovje in rastlinje pogovarja. Čudne reči lahko zve tedaj, komur je dano, le zapomni si. Tudi se ne spodobi, da bi svetili pozno tedaj. Kmalu se vrni in kresnega zelišča natrgaj po poti. Tudi jaz ga natrgam za naročje in nasteljem po stanici in po vseh shrambah z njim. Tudi v hlev vržem nekaj perišč, da bi ne bilo nesreče pri kozah. A pravijo, da bi je morala nabrati le mladina, potem ima pravo veljavo.“

Marjetica je bila vesela in žalostna teh očetovih besedij. Vesela, ker sme iti gledat ognje, žalostna, ker je čula in verjame stoprv zdaj, da ondaj govore zelišča čudne skrivnostne reči. Da, koliko bi dala, ko bi jih čula tudi ona? Tudi prihodnje reči se zvejo baje od njih, in nekje izvira studenec, kjer zagledajo deklice svoje namenjene ženine, fantje svoje neveste.

O, ko bi našla ona isti čudodelni studenec! A morda je ravno oni za vrtom takov. Da, tja gre tedaj in se ozre v tomunček. A kaj hoče videti notri? Kar vroče in tesno jej je bilo pri tej misli. Rada bi zagledala ondi nekoga, zdaj že ve koga. In če bi ne bil isti, ki ga ima takó rada, da si ne ve zakaj, kaj pa potem? O, nesrečna bi bila, jako nesrečna! A naj bode, kar hoče, ona mora vendar vedeti, ali je resnica, kar govori pravljica in trdijo ljudje.

Tako je premišljevala Marjetica čestokrat potem na paši pri kozah, domu gredé in zvečer v postelji, ko je potihnilo vse okrog in okrog. Več potov je bila vesela tacih mislij. Semtrtje pa se jej je tudi užalilo nenadoma srce, da bi se bila zjokala kot petletno dete. Tudi Srakar je opazil pogosto, da je Marjetica zamišljena. Tedaj je zmajal z obrito glavo, puhnil gosteje dim iz ust in dejal: „Kaj ti je, vesela bodi!“ Marjetica pa je zarudela tedaj in dejala: „Prav vesela sem,“ in pobesila oči. A to ni pomagalo nič. Srakar je dobro vedel in preračunil po umni glavi, da se bliža čas in je že tu, ko se jame zoriti v Marjetičinem srcu in

ko se vseljujejo z zoro tudi skrbi in nemir v prsi. Tega se je prepričala tudi Marjetica polagoma in zaradi tega je bila vesela in žalostna, mirna in nemirna. Taka je vsa mladina, takov je najlepši čas: dôba naše mladosti.

Kresni večer, kako lep je bil isto leto!

Marjetica je že z mrakom vse pospravila in uredila v gospodinjstvu. Tudi povečerjano in pomoljeno je bilo prej, kot je bila sicer navada. Srakar je sedel razoglav in brez pipe v ustih pod tepko pred vežo, ko se je poslovila Marjetica, menëč, da gre gledat kres in da jo čakajo ondi na rebri že druge vaše deklice.

„Le pojdi, pa kmalu se vrni! Jaz ostanem pri domu. Praprot in zelenje za nasteljo sem oskrbel že popoldne.“ In šla je Marjetica, pa vesela je bila. Pot v hrib se jej ni dozdeval še nikedar tako kratek, kot nocoj, akoravno pričakovanih prijateljic ni našla. A to nič ne dé. Druščine ne pogrëša, misliti ima sama tolikanj, da ne ve, kje bi začela, kje končala. Pogosto pa se ozira tudi nazaj v dolino, kjer se prikazujejo že semtrtje posamezni kresovi.

V pol ure je Marjetica na vrhu. In ravno prav; temna noč je že, kmalu bi jo bilo nekoliko strah samotno.

Že od daleč se čuje krik in šumenje sem od kresne gromade. Ravno zdaj se je zakurila. Gost dim se vali najprvo iz nje. Semtrtje že švigne plamen, in zdajci je vsa v ognju. Kakor

zvonik visoko se dvigajo plameni, borovje šumi in hrešči, panjači pokajo in iskre se vsipljejo na daleč okrog. Krog in krog stojé mladeniči in ukajo in streljajo s pištolami in pogumni se skušajo, kedo bi preskočil gromado. A to ni mogoče, s početka se nobenemu ne posreči. Tam ob strani sedé dekleta z belimi predpasniki in pojó vesele narodne pesmi, ki odmevajo daleč daleč v dolino. Tja se pridruži tudi Marjetica. In kako veselje nastane, ko jo zagledajo! Vsa fara ve, da ima ona najlepši, najmilejši glas, da zna največ pesmi na pamet. Pa tudi nima prej miru, da zapoje prekrasno pesem o „kresu“. Nekako boječe, nekako tresoče jej doni glas. Rudečica jej udarja v lice, kajti fantje so utihnili okrog in poslušajo njeno pesem. In kakor bi se hipoma pomislili, posedejo in poležejo okoli deklic in pritikujejo petju s svojimi močnimi gromečimi glasovi.

Med tem se prižge v dolini, po holmih, po hribih, po najvišjih gorah okrog in okrog neštivilno kresov. Kakor zvezdnato nebo je pogorje na vse strani. Jedva se vtrne eden ogenj, prikaže se drugi in tretji, vsak lepši in žarnej. Marjetica jih skuša šteti, a ni jej mogoče. Zmoti se že pri prvih, kajti kakor krilate kresnice lezejo in se dvigajo iz zemlje. Tako krasnega večera še ni doživela Marjetica nikedar. Vse se jej dozdeva tako praznično, tako veličastno. Sama ne ve, kam bi se ozrla, kje bi bilo lepše. Nad njo nočno, skrivnostno nebo. Ondi izmed pretrganih oblakov pogleduje semtrtje luna in neštivilno zvezd; na

gori, v dolini veselje, ukanje, okoli nje vaške družice in mladeniči.

A kaj je vse to! Zdaj se čuje sem po stezi ukanje. Nekdo se bliža. Fantje in — tudi Marjetica spozna, kedo je to, da je mlinarjev Štefan, prvi mladenič vse okolice. Urno ga obspô njegovi tovariši in vprašanj in govorjenja ni konca ne kraja. Štefan je kralj vaški mladini. Kar reče on, to velja, kedar zapoje on, pojó vsi, kedar je na vasi on, veselo je ondi, kedar ga ni, — otožno in mirno.

Zopet zadoni deklinška pesem. A Marjetici se trese glas. Semtrtje se celo zmoti v petji, kar se ni zgodilo nikedar. Deklice zapazijo to, a umeti ne morejo. Tudi ona ve, in ne ve, tako tesno, tako milo jej je pri srcu.

Zdajci se čuje izmed vrišča hripav, nekako otožen glas. Tamkaj ob strani stoji sivolas na grjačo oprt prosjak in ozirajoč se v obile kresove, raztopí se mu tudi srce, da zapoje svojo junaško pesem o slavnih dedih, o ljutih Turkih, o neumrjočih junakih svojega rodu. In vse strmí in posluša. Vsem razvnema navdušena starčeva pesem domišljijo, ziblje jih raz brezskrbno veselost v resne misli, v spomine davne minulosti.

Potem jame vgaševati in pojemati gromada. Pozna ura je. Pesmi potihnejo, a za njimi se vrsté čudovite pravljice in povesti o jari kači, o zakleti princezinji, o zmaju in o ljutih Pesoglavcih. Že je tema okrog in okrog, ko se dvigne družčina in odpravlja proti domu. Pa kako lepo je zvrščena

v parih, kakor procesija. Mladenič ob dekletu, deklica ob mladeniču. Spredaj nesó smolnato gorečo bakljo in v prvem paru sta Marjetica in — mlinarjev Štefan. Tako še Marjetica ni hodila nikedar raz goro niti vedela ni, da je krajši pot, če je oklenjena pazduhe Štefanove. Tako ji je neprijetno in tesno, da niti ne ve, kaj bi govorila. O, kedar je sama, vé toliko, tako prepolno ima srce; a zdaj je vse zmešano, vse v neredu v njenej glavi. Z drugim fantom bi že tudi vedela občeovati, le s Štefanom ne. On se jej dozdeva nekaka vzvišena oseba, boji se ga skoraj in rada ga ima, in kar reče on, je rumeno zlato in belo srebro.

Tako dospè družba v dolino, sama ne vedé kedaj, in se vstavi na razpotju. Tu še enkrat zaukajo fantje in odidejo s svojimi družicami po stezi proti vasi. Štefan pa zavije z Marjetico proti njenemu domoyju. Poslednje seveda ni povšeči mnogi deklici, saj Štefan je najgorši fant, iz najpremožniše hiše — in Marjetica — Srakarjeva hči.

Marjetica in Štefan se približata studencu. Tamkaj je tako prijetno. Na klopico ob tomunu je posijala ravnokar luna izza oblakov. Tja sedeta, pa takó, da imata desno položeno v desni. In kakor nenadoma se spomni Marjetica čudne moči nocojšnjega večera. V studencih se vidijo nocoj podobne namenjenih ljubih, je čula tolikokrat, ko še ni vedela, kaj pomeni zadnja beseda. A zdaj se jej jasni bolj in bolj. Ozreti se mora v tomun, akoravno je baje pregrešno. Drugače ne more. In Marjetica se nagne raz klopico v studenec,

strese se, vroč pot jo zalije in pozabivši se, vsklikne: „Štefan, Štefan, tebe sem videla!“

Mladenič spočetka ne vé, kaj hoče ta vsklik, a posled se domisli nocojšnjega večera. Desnica mu zdrsne iz Marjetičine roke, poobjeti hoče svojo družico, a deklica se domisli svoje pozabljivosti, rudečica jej zalije obraz in kakor srna zbeži iz mladeničevega objetja.

O srečna Marjetica, sramuje se svojih čutil, neke skrivnosti v gorečih prsih, ki klije vedno bolj in bolj, oznanovalka ljubezni pomladi. Prišedša domu, omahne na svojo posteljo in ponovi se jej slast minulega dné. O podobi v studenčnem to-munu pa sanja celo noč. Pa kako sanja, tako sladko, tako nebeško, tako še ni sanjala nikedar, nikedar.

X.

Drugo jutro je Štefan pozneje vstal, kot je bil vajen sicer. Sinoči je pozno legel, a še potem zaspati ni mogel. Premišljeval je mnogo, prav mnogo in se prepričal posled, da tako lepega kresa ni bilo nikedar, kot je letošnji. Še danes mu ne gre iz glave. Tacih misli poln je vsul Štefan pol mernika pšenice v kamen in šel potem na klopico pred mlin sest. Lepo dopoldne je bilo. Posebno njemu se je dozdevalo mnogo lepše od drugih navadnih juter. V mlinu so lepo pritrkovali in se vrtili štirje kamni, stope so ubirale svoj enoličen glas in na jézu je voda veselo šumela in padala na velikanska kolesa in dalje globoko na skalovje.

Vse je bilo polno življenja. Celo ščinkovec na veji je danes speval slajšo pesem. V Štefanovih prsih pa je bilo tako nekako milo, tako novo, da še nikedar ne enako. Danes bi bil dal pol svojega premoženja, vse premoženje, ki ga čaka po očetovi smrti, ko bi ga bil prosil kedo, postavim Srakarjeva Marjetica in bi dejala: le mene ljubi, meni zvest ostani, tako rada te ne more imeti nobena deklica več na vsem širnem svetu, kot te imam jaz. In zakaj ravno ta Marjetica, o kateri pravijo ljudje, da je revna, zakaj ne toliko družih, bogatih, iz belih zidanih hiš, katerih se upa dobiti na izbiri? O, zakaj ravno ona, kedo mu ugame to uganjko? Tako sedi Štefan pred mlinom in pozabi celo svoje dolge pipe, ki mu je ugasnila med tacimi mislimi.

Sem po stezi se nekedo bliža. Kedo vtegne biti? Štefan pogleda in spozna Srakarja, ki jo bosopet maha proti mlinu.

Sicer se mu je dozdeval smešen ta priprost možak stare korenine. Rad ni občeval z njim, dasi ravno se ga ni ogibal. A danes, kako ves drugačen se mu dozdeva! Nevedé skoraj vstane, mu gre naproti, mu vošči dober dan in ponudi pipo tobaka.

Srakar dobrovoljno pokima in natlači pipo, potem pa pravi:

„Kaj pa kaj melješ danes, kaj? Velike sile baje nimaš in moj ječmenček je gotovo že zmlet.“

„To je res, da je, in prav lepa moča je. Skoraj bi bil pozabil, da je še tu“, meni Štefan in pelje Srakarja v mlin.

Ko pôlni potem Srakarjev meh, pridene še nekaj perišč domače pa bele moke meneč, da bode lepši kruh.

Srakarju kar zažari lice pri tem pogledu. Tako bele moke še ni bilo v njegovi hiši in povrh podarjene od mlinarja, o katerih ni imel nikedar najboljših misli.

Ko zadene potem mešiček na ramo, pravi: „Boš pa po pogačo prišel, Štefan, ko jo speče Marjetica, ker si tako lepo pa tako na belo zmlel. No, kaj ne, da ne boš takov, da bi te ne bilo; ne da bi dejal, da imamo sicer kake posebnosti pri hiši.“

„Da bi k vam prišel v vás, menite oče, in pa Marjetičin kruh pokusil? Tako mlada gospodinja gotovo peče, da se samo jé“, odgovori Štefan. Potem pa pristavi: „No pa pridem, ker je že tako. Pa kakovo uganemo tedaj, in pa Marjetico pozdravite, jelite!“

„Ne bodi, ne bodi, pa res pridi tja v nedeljo popoldne ali pa kedar ti je prav!“ kriči še od daleč Srakar in jo maha s polnim mehom na rami proti domu.

Štefan pa stoji še dolgo pred mlinom in gleda za Srakarjem. In ko bi ga kedo vprašal, zakaj stoji tu in zakaj zre za starcem, ne vemo, kaj bi odgovoril. Prav za prav baje sam ne ve in ve, zakaj je tako. Ta Marjetica pa in ta njena pogača, na katero je povabljen, mu ne gre iz misli in iz spomina. O srečni Štefan!

XI.

Prihodnje nedelje je Štefan težko čakal. Pa tako dolgi dnevi se mu niso dozdevali nikedar kot baš tega tedna. In Marjetica, tudi ona je mislila pa prav skriva je in pogosto na nedeljo. Srakar jej je naznanil, da je govoril s Štefanom in kako. Četudi je pozabil vedoma ali nevedoma Štefanovega pozdrava, vendar Štefanovega imena je bila vesela Marjetica.

„Pa se nekoliko lepše obleci, rudečo ruto ali pa tisto pisano za vrat deni, ko bi le prišel Štefan,“ je dejal Srakar v nedeljo po deseti maši, ko sta z Marjetico k južini sela. In Marjetica je ubogala. Vzela je pisano ruto. Ona jej je bila najbolje povšeči in pripela bel prazničen predpasnik.

Štefan se v nedeljo po krščanskem nauku niti domu vrnil ni. Ko ga doide njegova mati na poti, pravi: „No, Štefan, le stopi, bova pa vkupe hodila.“ In šla sta skupaj, a le do razpotja.

Ondi se vstavi Štefan in meni, da gre pogledat vodotoč in preračunit, koliko mu je škodila zadnja povodenj, in kako bi se voda vravnala in takim nezgodam v okom prišlo. Dobro, da starka ni videla in vedela, da to ni prav resnično in da je mladenič nekoliko zarudel pri zadnjih besedah.

Tako odide Štefan na desno po stranski poti, ki pelje mimo Srakarjeve koč, mati pa po levi proti domu.

Med potoma pa se starka še enekrati ozre za sinom in pravi:

„Lepo je dorastel, ta Štefan. Nič mu ni reči. Prijetno se mu podaje svilnata kapica pod črnim kastorcem, tesno se ga oprijemljejo irhaste hlače, in srebrni gumbi na žametovem brezrokavniku blišče kar od daleč. Če bode moder in umen, sreča mu ne more oditi.“

Štefan je stopal precej urno med rumeno pšenico in se kmalu zakril materinemu očesu. Na svoje telesne prednosti pa niti mislil ni. Samoljubljen ni bil nikedar. Razdiral je pač nekaj v svoji glavi, a to je bilo vse drugo in za pol sveta bi ne bil dal teh prijetnih misli.

Tako se približa Srakarjevi koči. Na okencu se je prijetno šopiril rožmarinček, ob steni pa so kimali rudeči „nageljni.“ Štefan se mora vstaviti in jih pogledati. Tako lepih, kot so ti, še ni videl nikedar. A zdajci se na lahno oddrzne okence, smejoč obraz se prikaže izmed cvetličja in čuje se glas:

„Glej ga no, Štefan, kaj si ti, pa moje rože te v oči bodejo, je-li da te?“

„Mene da bi bodle, praviš ti, Marjetica! In če me, saj so res lepe. Tacih ni nikjer doli na vasi,“ odgovori Štefan in podpre komolec v skladnico drv ob steni, kastorec pa bolj na levo uho pomakne.

„Ne bodi, ne bodi, Štefan, ti si poreden danes, pa ni vse tako, kakor praviš.“

„Zakaj pa ne, Marjetica! Le verjemi mi, da je nagelj tak, kakor velikonočni piruh ali pa rudečica na tvojem obrazu.“

Marjetica se zasmee pri teh besedah in pobesi glavo prav sramežljivo, potem pa pravi:

„Če je tako lep moj „nagelj“, pa vtrgaj enega, ti ga že smeš, drugi ne. Na kastorcu se ti bode prav dobro podajal.“

„Kaj, da bi ga jaz vtrgal, da bi ga res smel vtrgati? To je pa prav. A jaz bi rekel, da bi ga vtrgala ti. Dekleta to bolje umete. Potem bi ga pa jaz na klobuku nosil tri nedelje zapored in pa še s „knoflico“ bi ga pripel, da ga ne izgubim.“

„Res da bi ga?“ vsklikne Marjetica in vtrga nagelj in ga podá Štefanu.

A on jo vlovi za roko, pa tako trdo, da bi se bil kmalu nagelj poškodoval, in pravi: „Marjetica, zdaj te imam. Pa ti nisi prav nič huda, da te imam, jeli da ne? Vendar, kaj pa delaš vedno v hiši? Ven bi prišla, in midva bi kakovo uganila in razdrla skupaj, se ve da, pametno in pošteno!“

Marjetica se izkuša izviti iz mladeničevih rok, a posled kakor bi se bila premislila, je zopet mirna in odgovori:

„Pa bi ti noter šel. To bi ne bilo, mislim, baš nič napačnega. Oče se kmalu vrnejo od krščanskega nauka, potem pa skupaj povasujemo.“

„Saj je reš, Marjetica! Ti si bolj umna od mene,“ pravi Štefan, spusti dekličino desnico in zgine za vežnimi durmi.

Trenutek pozneje sedi Štefan pri javorovi mizi Marjetici nasproti in gladko mu teče govorica.

„Danes si bila pa prav ponosna, Marjetica, v cerkvi. In na potu domu me niti pogledati nisi hotela, kakor da bi živel v prepiru in bi ne bila soseda. Poslednje še misliti ni, kaj ne, da ne?“ povzame črez nekoliko mladenič in vlovi zopet dekličino roko.

„Jaz da bi bila takova, kakor praviš? To pa že ni res, ti se pa motiš. Še videla te nisem, pa bi bila prevzetna in ošabna?“

A spozabivši se, pravi čez nekoliko: „Je-li, ta-le kastorec si imel dopoludne na glavi in pa tisto svetlo rujavkasto kamižolo, ki ti je tako lepo pristojala? Taka kamižola je gotovo draga. Prav lično sukno je, po čem je neki vatel? Tudi jaz bi si rada tako jopico kupila. In pa ta-le svilena ruta, ki jo imaš za vratom, kako žive svetle rože ima! Kaj je to res prava svila, kaj meniš, Štefan?“ nadaljuje deklica in tipa in premerja Štefanovo ruto, kakor bi jo hotela kupiti.

„Ti bodeš imela še lepšo na svatovski dan, Marjetica. In če ne drugi, kupi ti jo tvoj ženin. Saj si je pa tudi vredna,“ povzame mladenič in vpre svoje okó na dekličino lice, tako da se srečata njuna pogleda. Marjetica pobesi urno obraz, kakor da bi se domislila svoje naivnosti, ali pa da bi bila prelepa njena misel o svatovščini, katera jej je še čisto tuja.

„Jaz da bi imela tako svileno ruto z žlahtnimi rožami, praviš, Štefan? Taka bi bila že pre-

lepa za me, ker sem revna, take ne pričakujem. Zadovoljna bi bila z volnato, samo lepo rožasta bi morala biti, vsaj nekoliko podobna tejle tvoji“, jekne potem Marjetica.

Tako sedita Marjetica in Štefan razdirajoč razne stvari. Marjetica postaja vedno pogumniša. Tista začetna boječnost in sramežljivost jej izginja vedno bolj in bolj. Ko se smuče in suče takó okoli svojega tovariša, zapazi svetel prstanek na Štefanovi desnici in vsklikne precej nagajivo:

„Kaj imaš pa ondi na roki, Štefan? Le pokaži mi in ne skrivaj! To mora biti nekaj posebnega, ker molčiš o tem.“

„Kaj bi res rada videla, kar reci, Marjetica! Glej, prstan je! Kupil sem ga zadnjič na sejmu in prav povšeči mi je.“

„Prstan je, praviš, ali je pa zaročna „rinka“, kaj ne, to je vse eno? Pa le pokaži ga, da ga pogledam. Saj je res, prstanek je“, pravi potem, ko ga vrti po roki in ogleduje pri okencu. „Le glej ga, in zlat je pa rudeč kamen ima, le še tvojega imena mu manjka, kaj ne, Štefan? In pa kakor nalašč, tudi meni je prav in kakor vlit zá-me“, nadaljuje, pomerjaje ga na prst.

„Pa ga imej, če ti je prav in obdrži ga! Jaz ga ne potrebujem, ali si pa drugega na sejmu kupim“, pravi Štefan in stisne Marjetici desnico.

„Pa res, Štefan? Ne, to je preveč, kaj boš to? Le pomisli, prstanek je zlat!“ jeclja nekako začudena in vsa zmešana in v zadregi Marjetica,

ter poskuša sneti zopet prstanek in rudečica in bledina jo spreminjata.

„Ali ga ne maraš? Jaz tudi ne. Pa ga vržem v travo, da se izgubi, ali v jez in nobeden človek ga ne najde več. Ali češ, povej!“

In Marjetica še bolje zarudi, ozre se v mladeniča in zopet se srečata njuni očesi. Ne vemo, ali je bilo naslikano v tem pogledu, naj uboga Marjetica, ali kali; a to vemo, da je vzela prstanek in da ga je bila vesela, prav vesela.

„Poglej ga no, kaj si res, Štefan?“ pravi nekoliko pozneje Srakar že med vratmi, ko se vrne iz cerkve in ugleda mlinarjevega sina poleg Marjetice.

„Zakaj bi pa ne bil, oče? Nedelja popoldne je, malo povasovati moramo. Kaj bomo neki družega? Vi ste pa molili, jelite, pa dolgo vas ni bilo domu?“ pravi Štefan, hoteč si pomagati iz zadrege, v katero ga je spravil nenadni Šrakarjev prihod. Potem pa pristavi: „Vaše strnišče sem ogledoval mimogredé. Lep ječmen je moral biti na njem. Kaj bode te pa zdaj sejali ondi?“

„Ajdo bi, sem dejal in prevdaril, a orača nimam. Kaj bodeš pa ti kaj kmetoval ta teden?“

„Posebnega nimam, postoril sem že. Voda je tudi potekla, da niti za eno kolo je ne bode, če ne dežuje kmalu. Tja v torek ali v sredo vam lahko poorjem in povlečem strnišče, če vam je prav; kar recite, pa je!“

„Res, da bi mi storil to, Štefan? Kaj ne, za plačilo se že pogovoriva, da bode prav.“

„Kaj bode te tisto! Klobukov si ne rubiva, saj smo sosedje“, odgovori zdajci Štefan in se ozre v Marjetico, ki je nekako sramežljiva sedela poleg njega in skrivala desnico, na kateri se je lesketal prstanek, v predpasnik, da bi ga oče ne opazil. Semtrtje pa se je vendar ozrla radovedno in skrivaje vanj in dozdeval se jej je vedno lepši.

„Marjetica, ali si že kaj pohvalila Štefana, ker je tako lepo žito zmlél in še nekaj pšenične moke pridal?“ vpraša potem Srakar, pomolí tobáčni mehúr Štefanu, češ, natláči si danes mojega, in prisede na ogel mize.

„Saj je res, Štefan, ti ne veš, kako lep kruh se je spekel iz zadnje moke. Tacega še nismo imeli“, vsklikne potem nekako pogumniši Marjetica.

„Ali si mu že dala pokusit domače pogače? Da veš, jaz sem ga na njo povabil danes“, pristavi Srakar.

„Saj res, kar pozabila sem, oče. A Štefan je tako vajeñ vedno belega kruha.“ Izgovorivši vstane Marjetica in prinese iz shrambe pol hleba lepo rumenega, dišečega kruha in nož na njem. Porine ga pred Štefana in reče: „Ná, reži pa sam, kolikor hočeš!“

„Glej ga no, kako je lep in okusen ta kruhek“, pravi Štefan, čudeč se ter ga pokusi in tehta na dlani.

„Pa res sama si ga spekla, Marjetica? To je lepo“, pristavi potem.

„E, zakaj bi ga pa ne? Kaj misliš, da ga ne znam? Le pokusi ga in prepričaj se, da ga znam!“

„Ko postaneš gospodinja, boš pa kar vse vedela že, kakor vidim. To pa stavim, da se ne ustrašiš nobene vaše gospodinje in se je ne.“

„Jaz da bi znala? Zakaj pa ne? Pa, ko bi bila gospodinja, potem bi pa že že, to je res. Ne rečem da bi ne“, pravi Marjetica in kakor piruh zarudi v lice, pobesi oči in premišljuje, zakaj jo neki hvali in pa tako poprašuje ta Štefan. O, ko bi vedela vsaj to, kaj misli zdaj on! In če je vse res, kar pravi, kako srečna bi bila.

Srakar je sedel med tem, kakor bi ne čul tega pogovora in pogosto spuščal dim iz svoje pipice gori nad sveto razpelo na steni in nad oljkovo vejico od cvetne nedelje za njim. A Srakar je vse to dobro, prav dobro umel. Ko bi ne mogli soditi tega po drugih opazkih, že potem, da je dva pota pogledal izpod širokokrajevca po Štefanu. In na tem pogledu se je zibal dobrovoljen, pa prijazen posmeh. Potem se je tudi morda samega veselja spozabil in pljunil enekrati po tleh, kajti poslednje Marjetici ni bilo povšeči. Tla je hotela imeti čista, kakor omizje. In kedor bi se jej hotel zameriti, pomazati bi jej bil moral tla, ali kar si bodi. Kaj enacega bi bila ona odpustila najtežje. Srakar pa sicer zdražbe ni nikedar delal. Zamero pa je sovražil kot pogubni naglavni greh.

Isto popoldne in isti večer je bil Marjetici najlepši izmed vseh.

Ko se poslovil Štefan stoprv v mraku, spremi ga ona do hišnega ogla in postoji še nekoliko z njim tam. Potem pa zre še toliko časa za njim,

da se skrije za vrtnim drevjem. Po molitvi in večerji se jej stori celo milo pri srcu, zapuščena in samotna se dozdeva samej sebi. Ako se ozre v svetel prstanek na roki, mine jo otožnost. Tacega prstana nima pač nobena v vasi, niti v fari ne, kakor ona. In vesela bi ga ne bila ona, pa žalostna naj bi bila nocoj? Ne, tega ne!

XII.

Srakar je drugo jutro že z gorečo pipo okoli pahišja hodil, kuretino napasel in kozama nekaj zelenja položil, ko se prebudi in vstane Marjetica. Štopivša na prag, položi dlan na čelo in pogleda na nebo proti solncu, kakor da bi ne mogla verjeti, je-li res noč tako kratka, ali so vse to le sanje, nič drugega kot sanje. Sinoči je namreč pozno premišljevala v postelji, potem sanjala o vaškem mlinu in še o nekom drugem. Kje pa je spanjec?

„Marjetica, kar urno zajutrek pripravi, potem pa izpusti kozi. Glej, solnce je že za moža visoko!“ ogovori Srakar Marjetico in mahne z rokama, kakor bi hotel reči: le urno, mudi se in temu si kriva sama ali kali. Marjetica se toraj ročno obrne in zaneti ogenj. Ko se dviga in poka plamen na ognjišču, séde poleg njega na skladnico drv, prekriža nad prsimi roki in misli — kaj neki misli? — o, prav mnogo, in zre v plame-neči ogenj.

Vesela je današnjega jutra in nevesela. Preživo jej je v spominu včerajšnji dan. Ko bi mu bil vsaj po senci enak današnji. Prvič se jej dozdeva neprijetno, danes goniti na pašo kozi. Sicer ima rada živalici. In kako vesela je bila nekdanj tega posla! Saj pa tedaj ni imela še na vsem širnem svetu nikogar, da bi ga ljubila, kot očeta in ti živali. In danes ima tolikanj, da ne more povedati nikomur, — in zopet ničesar, prav ničesar.

Tudi se prepriča, da je ona zdaj za pašo že prevelika. Kaj pa, ko bi jo dohiteli celo vaški pastirji in jo jeli zmerjati: „glej jo kozjo pastirico!“ Ona odpušča sicer vsakemu rada, in jeze niti ne pozna, a ko bi čul kaj enacega Štefan o njej, kako bi jo sodil, kaj bi storil? Da, samo zaradi njega bi ne pastirovala rada več, ne hotela bi ga osramotiti, da je znan s kozjo pastirico. Po drugih ljudeh ona niti ne prša ne.

Ko se utopi v take misli, niti ne zapazi, da kipi pristavljeno mleko in bi bilo tudi izkipelo, ko bi ne bil prihitel mimogredé Srakar in odpihnil s svojim širokokrajnikom prevroči plamen.

Potem postoji celo nekoliko pri ognjišču, poseže z žuljavo roko po gorečem vtrinku, vredi ga na natlačeno pipo, potisne turniček nánjo, puhne kaka tri pota dima in pravi: „Marjetica, kaj pa ti je danes, da kar nič ne govoriš, in pa glej no, nekaj bleda se mi dozdevaš!“

„Nič ni, prav nič. Pa kaj bi bilo?“ méni Marjetica, odrine s kleščami nekaj prevroče žrja-

vice in odstavi, pomagaje si z belim predpasnikom, kipeči zajutrek.

Danes Srakar in Marjetica molčeč zajutrkujeta, ali bolje zajutrkuje le oče. Njegova mlada družica pomaka le žlico v jed, ki jej ne gre v slast. „Ali ti ni bilo baje po godu, da sem Štefana povabil včeraj ali kali?“ vpraša oče.

Marjetica zarudi po vsem obrazu, položi žlico pri tem vprašanju in pravi: „Zakaj bi mi ne bilo? Meni je vse prav.“

„Pa ti ni, sam ne vem, zakaj. Pošten mladenci je, njega se ti ni potreba ogibati, če hočeš“, povzame zopet Srakar, kakor nalašč, da bi izkušal svojo zamišljeno družico.

„Da bi mi ne bilo, pravite? Kaj bodete neki to, oče“, pristavi Marjetica in hiti odpirat kozama hlevine duri.

Tako dolg pot po pogorju se ni dozdeval Marjetici še nikedar, kot danes. Sicer si je vedela najti vselej svojo zabavo in veselje. Ob stezi je trgala rože in je povijala v venec, kateri je darovala svetemu razpelu v gorski kapeli. Več potov je vzela pobožno knjigo s seboj, ali pa je vezla bele nedeljske nogovice. Dnevi so jej tekli, kakor trenotki, kar vedela ni, da gine in mine teden za tednom.

A zadnji čas ni več tako, dasi bi rada imela, da bi bilo. Dolg čas jo spremlja povsod, prejšnje zabave in igrače pa so jej nezanimive.

Prišedša v goščo, sede Marjetica na mahovje in obraz zakrije v dlani. Tako sloni kakor

brez življenja. Tu jej je prijeten, primeren prostor, sama je, nihče je ne gleda in ne moti. Samoten ščinkovec sicer zaščinka semtrtje na visoki smreki, a odleti zopet dalje čez vrhovje. Tamkaj potrkuje in dolbe marljiva žolna votla drevesa. Žametno viš-njevkast brglez pleza in šviga po deblu. Od vršiča do vršiča poskakuje vesela veverica in semtrtje plašno zaprska. A po Marjetici ne popraša in se ne ozre nihče. In kaj bode neki? Pomagati bi jej ne mogel. V naravi le vsak sam za se skrbi, vse drugo mu je tuje. Ko sedi Marjetica tako, užali se jej prav milo srce.

Dozdeva se jej prvič, in to stoprv čez toliko let, da je vendar le sama in zapuščena, da ona nima mladosti, kot jo imajo drugi otroci in deklice iz vasi.

Oče je malobeseden ž njo, družčine se mora ogibati, jej zapoveduje vedno. Ko bi le vedela, čemu? In pa zakaj je Srakarjeva, zakaj očetova hiša ni bela, visoka, kot je mlinarjeva v vasi, zakaj pravijo ljudje, da je revna in to ve tudi sama. Da jej je hudo, prav hudo vse to, kriva ni sama, ona potrpi vse. O, dobro ve, da bi se jej posmehovale njene družice v vasi, ko bi jim pokazala ta-le prstanek in bi povedala, čegav je. In zakaj? Samo zato, ker je ona Srakarjeva, Štefan pa je mlinarjev. Kaj pa Štefan sam? Ali ne bode spoznal polagoma to tudi on, ali ne bode govoril, kot govore vsi ljudje? To pa bode njena smrt. Tega ne preživi, dasi ne ve zakaj ima rada Šte-

fana, le tako toži se jej in dolg čas jej je po njem, da niti povedati ne more.

O, ko bi bila ona bogata, postavim, ko bi imela bel grad, ko bi bila imenitna gospa v svili in zlatu, o katerih je čula, da prebivajo v mestih, pa da so take, kakor so naslikane kraljice, ona bi bila vsa drugačna. Vse bi vzela in prinesla pred nekoga in dejala: „Na, tu imaš, pa zasmehovati me ne smeš, in pri meni moraš ostati, da veš!“

Ko sloni tako vtopljena, posili jo neka ne- navadna dremota, da podpre glavo v komolca in objame jo sladek spanjec.

Solnce je že visoko na nebu, ko se predrami, plane kvišku in pokliče kozi. A kako se začudi, ko ji zagleda poleg sebe. S prijaznim, nekako pomilovalnim pogledom jo pogledujeta, nastavljata jej roge kakor v dvoboj ter mekečeta, kakor bi hoteli reči: „Povej, Marjetica, zakaj si otožna in sloniš tu, vesela bodi, pa domu poj-dimo, glej, pozno je že!“

Marjetica je žival vedno rada imela, posebno pa kozi. A tako prijazni, tako pomilovalni se jej nista dozdevali še nikedar. Prepričana je bila danes, da jo umeta, da vesta, kaj misli ona zdaj, da čutita z njo, da sta samotni in zapuščeni.

Ko se pogovarja Marjetica z živalima, za- šumi nekaj v obližji. Urno se ozre in zagleda Štefana s sekiro na rami.

„Marjetica, kaj te ni prav nič strah tu, ker si sama v gozdu?“ pravi mladenič in se vstavi pred pastirico.

„Da bi me strah bilo in pa tebe, Štefan?“ odgovori Marjetica in pobesi zadrege rudeči obraz.

„Kaj pa, ko bi volk prišel in bi ti kozi vzel, kaj?“ nadaljuje tovariš.

„Nič, — tega bi ti s sekiro pregнал, — mene bi pa pustil, saj me ni škoda, jeli?“

„Tebe bi škoda ne bilo, Marjetica. O, poznati bi hotel človeka, ki bi ti storil kaj žalega, skrivil ti le las na glavi, celo vojsko bi premagal, mislim, sam v boji za te,“ odvrne nekako navdušeno Štefan in sede poleg deklice.

„Tisto že Štefan, tisto, bi storil ti za me, ko bi ne bila Srakarjeva, da veš, tako pravijo ljudje in mislim tudi jaz.“

Izgovorivši se jej užali zopet srce in domisli se sanj, katere je sanjala prej, ko je zadremala tako nenadoma.

Posled jih jame Štefanu tako-le pripovedovati:

„Dozdevalo se mi je, da je priletela bela rajska ptica tu na drevo in je zapela pesem, pa tako milo, tako nebeško, da je strmelo drevje okrog in se priklanjal.

Jaz pa sem bila, kakor zamaknjena. Stisneta se mi očesi in pred saboj zagledam bel grad, kakoršnega še nisem videla nikedar. In ptica zleti skozi okno vanj, in jaz hitim siloma za njo. Vrata

se mi odpirajo, kakor sama od sebe. Zdajci pridem v veliko, prav veliko stanico. Veča je bila kot naša cerkev in kako lepa! Vse je bilo v zlatu in svili. Ljudstva pa se je gnetlo polno okrog in ti si sedel spredaj na visokem sedežu, kakor kralj in povsod se je razlegalo tvoje ime.

Trudoma se gnetem in delam pot proti tebi. Prišedši pred prestol omahnem in se zgrudim na tla. Ti pa me dvigneš in posadiš poleg sebe. A čuj, strašen krik nastane med ljudstvom. „Srakarjeva Marjetica je“, se razlega glas, in tega ni konca ni kraja.

Tako se prebudim.“

„Pa ti, da si tako sanjala, Marjetica, pa o meni?“ povzame Štefan in vlovi deklico za roko.

„Jaz, a sanjati ne smem več, to vem, preveč mi je hudo potem in tudi govoriti si ne upam dalje s teboj, veš, ti si mlinarjev in jaz —“

Predno izgovori zadnjo besedo, užali se jej srce in solze jo polijó.

„Kaj je to, Marjetica, pa jokati ne! Kedo nama more braniti, če govoriva, in kaj je to, če nisva oba iz enake hiše?“ tolaži mladenič družico.

„Jaz tudi ne vem, zakaj ti pravim take reči, samo zato, da veš, kaj mislim in kako mi je.“

Tako se vije njujin govor in nadaljuje, ko odideta skupno proti domu. Marjetici se dozdeva zopet kratek čas in kmalu pozabi sanj. Na razpotju pravi Štefan: „Ali bodele nocoj kaj dalje svetili zvečer?“

„Bomo, če prideš k nam“, odgovori deklica.

„Da bi k vam prišel, praviš? Bom; če že spiš, pa na polknice potrkam, jeli da smem in da se mi oglasiš?“

Marjetica ne odgovori: kako tudi? Rudečica jo zalije in spomni se fantovske pesni v noči na sredi vasi.

Ko se razideta, se ozreta še enkrat drug za drugim in se zasmejita. Srečna človeka: Marjetica in ta mlinarjev Štefan!

XIII.

O požinkih so napravljali fantje Beriške vasi ples pod široko vaško lipo. Ondi so se zbirale deklice vse okolice. Stare matere in tetke, otroci in stareji možakarji pa so zijali, kako mladeniči sučejo svoje družice in s petami ob tla bijejo, klobuke privzdigujejo in poukavajo.

Pa kako velikanska je bila priprava že mnogo tednov prej za oni veseli dan! Deklice ga niti dočakati niso mogle. Ugibale so skrivaj zvečer v postelji, s katerim bode plesala najraje ta in ona, katera bode najlepši, kateri mladenič najgorši, in ali pride tudi onjav in onjava, ki sta že na oklicu.

Povrh pa so imele toliko skrbi, kako bi se oblekle za ono slovesnost. Preglavico jim je delalo in še veliko, koliko rudečega in višnjevenga trakovja bode potreba, kake rute bi si kupile, — kakošna krila in — koliko lepega denarja bode stalo vse to. A naj velja, kar hoče, naj bode

truda še toliko in toliko! Oh, ljubi Bog, vsaj takov veseli dan je le eden v vsem dolgem letu, le eden je mladenič, s katerim si želi plesati vsaka. Koliko pa je bilo potnih kapelj, ki so pobijale na razbeljenem čelu druga drugo v žetvi sredi ravnega, rumenega polja. O, tega bi ne mogla preračunati nobena. Le vesela misel na ples ob končanih požinkih je tolažila, krepila trudno roko, hladila razbeljeno lice.

In pa fantje, koliko večerov zborujejo in se posvetujejo ondi pod lipo, kako bi napravili oni dan slovesniši, zanimiviši. Natanko imajo zaznamovano, kedo je v njihovi družbi in da le isti sme plesati, da ne trpé mladeničev iz sosednih vasij med saboj in tudi ne vabijo tujih deklic.

Kralj teh zborov in sodnik vaše mladine pa je bil mlinarjev Štefan. On je bil korenina vse družbe. Kar je rekel on, to je veljalo, kakor da bi bilo pribito, kar njemu ni bilo povšeči, dopadalo ni nikomur in brez njega se ni vršila nobena slovesnost. Saj je bil pa ta Štefan tudi pravi mož. On ni gledal na petak, ali desetak, kedar je bilo potreba. V žep je segel po listnico, oslinil prst in položil bankovec na mizo. V krčmi se je pilo največ potov na njegov račun. Naravno je torej, da je njegov glas veljal v treh farah in še dalje. Ime mlinarjevega Štefana se je spoštovalo okrog in okrog.

Kaj pa Marjetica? Tudi ona se je veselila letos plesa pod lipo in sicer prvikrat. Ko bi jo bil vprašal kakov vaščan, zakaj se raduje tega

dne, rekla bi bila, da ne ve. Ako bi bil vprašalec mlinarjev Štefan, ozrla bi se bila sramežljivega pogleda vanj, zarudela bi bila in — molčala.

Marjetica še ni plesala nikedar, a dobro je prepričana, da bi znala, seveda z vsakim ne, a s Štefanom bi si upala.

Srakar je sovražil ples kot naglavni greh. Marjetica druga leta niti gledat ni smela hoditi plesov. In ravno to jo je skrbelo noč in dan tudi letos. Vendar kar vasuje semtrtje Štefan pri njih, se je oče baje nekoliko spremenil. Omečil se bode in jo pustil na ples, če ga poprosi ona in še Štefan priloži modro besedo. In poslednje mora. Samo tega ne ve, kako bi mu naznanila vse to in ne izdala svojih skriynostij. Že ve, kako dé. „V nedeljo je ples, jeli Štefan, in jaz bi ga tudi rada pogledala bolj iz dalje. A oče so trdi, jako trdi, dovolili ne bodo.“ In Štefan poreče: „Pojdeš pa z menoj. Z menoj ti ne bodo branili.“ Tako premišljuje Marjetica mnogo večerov in v tacih mislih se jej dozdeva Štefan najboljši človek vsega sveta. O, zanj bi storila vse, vse. Krvi od srca bi mu dala, ko bi jo zahteval. In vse to, ker je tako prijazen, tako ljubezniv ta mlinarjev Štefan.

Po taki razsodbi se je jela pripravljati Marjetica za ples, kakor da bi jej bilo že dovoljeno. Zaradi tega je zvečer prej hodila k počitku. A ko je pospalo vse, prižgala je zopet leščerbo in pri luči v pozno noč šivala in prenarejala krilo za ples. V šivanji namreč bi se bila lahko posku-

sila s prvo šiviljo, akoravno se ni učila drugej, kot pri vaški prijateljici.

„To je pa delo s tem krilom!“ je vskliknila več potov: „A nič ne dé. Zadnja nočem biti in — Štefan se me ne sme sramovati.“ Potem pa je urneje pripenjala trakovje, razgrinjala na rokah obleko in vesel posmeh okoli usten je pričal, da je zadovoljna sama s seboj in s svojim krilom.

A več potov se jej je tudi užalilo srce. Spomnila se je, kako drago blago je kupila ta in ona deklica iz vasi za plesni dan, kako rožasto svileno ruto ima in najlepše trakovje. Vsega tega ona nima, ker je Srakarjeva. In, ali ne bode zaradi tega Štefan raji plesal z drugimi dekliči, njo pa le pomiloval? O, tega ne bode storil — in če stori —, vesela ne bode nikedar več.

V tacih priložnostih je več potov šinila človeška senca pod njenim okencem. In če bi ne bila gosta tema zunaj in Marjetica razmišljena, videla bi bila, kako sloni mladenič ob steni in jo ogleduje.

Cez nekoliko se je pa čulo lehno trkanje na polknice in nekov glas je vprašal: „Marjetica, kaj čuješ tako pozno?“

In Marjetica je zarudela in lehno oddrsnila oknice, ta glas jej je bil znan in — najljubši.

„Kaj šivaš, Marjetica?“ vpraša mladenič potem.

„Jaz, meniš; nič, le nekaj prenarejam.“

„Čemu prenarejaš, jeli za nedeljski ples?“

„Ne vem, in jaz ne smem tja, pa me tudi nihče ne pogreša“, pravi deklica in pobesi obraz.

„Da bi tebe nihče ne pogrešal? Ti moraš biti ondi, če ne, ne bode tudi mene, da veš.“

„Kaj je res, Štefan? Ne, to ni res. Pa pomisli, moj oče!“

„Oče se preprosijo. Jaz govorim ž njimi,“ dé Štefan in vlovi skozi oknice Marjetico za roko.

Deklica se zasmeji in zgine jej prejšnja otožnost.

„In tako zapleševa, Marjetica, da bo vse gledalo za nama, da se nama nebo zavrti pred očmi. Pa nihče drugi ne sme plesati s teboj.“

„Potem bova pa kakor mož in žena, Štefan!“ jekne Marjetica.

„Kaj bi se morda branila mene ti? Reci, Marjetica, reci!“

Deklica molči in zarudi kot piruh, in desnica, katero je hotela izmuzniti iz mladeničeve roke, jej zastane in počiva v njej. Kedo ve neki zakaj, kedo bi ne uganil?

Ples pod vaško lipo je v resnici najzanimivše, najlepše narodno veselje. Ko vidimo vrteti se ondi vitko vzraščene, krepke mladeniče, sramežljive rudečelične deklice, spominjamo se nehoté svojih davnih prednikov, ki so obhajali v logu dišečih lip svoje slovesnosti in vrine se nam vesela misel, da tako življenja polnega, tako vselega, nepopačenega naroda ne bode kmalu konec.

Ples v Beriški vasi je bil vedno izmed najlepših. Njene deklice so slovele na daleč okrog

zaradi svoje krasote in vljudnosti. Beriški fantje pa so bili prvi, najpogumniši vse fare.

Isto nedeljo po krščanskem nauku je že zijala cela kopica bosopetih fantičev pod vaško lipo in pričakovala godcev in gledavcev.

Pa kakov je bil ta prostor. Trava pod lipo je bila pokošena in pospravljena, in niti kamenčka ni bilo najti na trati. Krog in okrog so bili razpostavljeni smrekovi mlaji, prepreženi in okinčani s cvetličjem in pisanimi narodnimi trakovi. Lipa pa je bila kakor v cvetji, polna večjih in manjih zastav. Na vršičku pa je vihrala največja in naznanjala na daleč, daleč okrog, da je danes vesel, slovesen dan.

Polagoma se jamejo približevati najprvo radovedni gledalci, odrasli vaški pastirji, ki še ne znajo in ne smejo plesati, potem mladoletne deklice, ki bi tako rade videle, kako se pleše in se naučile same, kajti prihodnje leto, če Bog dá, poskusijo tudi one.

Tamkaj po vežnih pragih se razpostavljajo suhe ženice, stare babice s koščenimi bradami, skrbne matere, ki bi tudi rade pogledale ples, čeravno trdijo vedno, kako strašno pogubljiv in pregrešen je, da ga nas Bog varuj.

Vaški gospodarji in sivolasi dedje se zbirajo ondi bolj na oglu z na hrbtu prekrižanimi rokami in s pipami v ustih. Ondi ugibljejo in razdirajo modro, kako se je kaj obnesla letos jara pšenica in ozimni ječmen in kako drago se prodaja v trgu, koliko prihranijo žita za dom, koliko

za te visoke davke, da se Bog usmili, in koliko za kupo vina v nedeljo popoldne, ali kedar si bodi.

Zdajci bosopeti paglavci in otroci zaženo vrišč: „Godci gredó, godci gredó!“ In vse se ozre tja proti krčmi, od koder se pomikajo vaški ljubljenci. Saj so pa tudi v resnici zanimivi ti možakarji. Vaščani jih razdeljujejo v tri imenitne oddelke: v klarinetiste, basiste, vse druge pa, ki imajo „mesingaste“ instrumente, pa imenujejo, tega baje ne ve nihče zakaj, „progarje“.

Najimenitniši med godci je suh, majhen možiček Gojžan z od kolena navzdol leseno nogo in z velikanskim otemnelim basom na hrbtišču, ki mu pokriva skoraj ves život, kakor polževa hiša svojega gospodarja. To imajo otroci krik in veselje ž njim! On jim pa tudi ume delati skremžene obraze, in gorjé onemu, katerega zasači v svoje jeklene roke. Njegov najvišji podložni je dolgohlačni Mejač z vojaško zasmoljeno kapo na levem ušesu in z rumeno, lepo svetlo trobento pod pazduho. On velja tudi mnogo pri vaščanih. Zakaj pa je osem let trobil pri vojakihi nekedanjih grenadirjih in v vojaški suknji premeril pol sveta. Ostala godca sta oborožena z majhnimi drogi, ki bi se najbolje dali primerjati kuhinjskim pihalnikom, katerim pa pravijo Beriški vaščani: „klanet“, ki jim je pa najmanj v čislu.

Ko zleze lesenonogi Gojžan s svojim basom na nekoliko vzvišen prostor in se vselijo njegovi tovariši, kakor piščeta okoli njega, dvigne urno svoje držalo tako, da otroci plašeč se daleč od-

skočijo in zavriščé. A to je le znamenje pričetku godbe. In v resnici, kakor bi trenil zadonita trobenta in „klaneta“, bas pa jima mogočno pritrkuje in prigovarja.

Kakor ogenj se raznesó vbrani glasovi po vasi. Okna in duri se odpirajo in rudečelični obrazi pogledujejo radovedno iz njih.

To so vaše deklice, ki tako težko pričakujejo tega in onega mladeniča, da bi jih peljal na ples. Mnoge ga niti dočakati ne morejo. Oklenejo se svojih mater in se bližajo boječe in srameče, ter bolj od daleč zrejo tja. Enako procesiji se začnó pomikati zdajci veseli pari od vseh strani. Deklice v svilenih, rudečih rutah, pisanih krilih in belih predpasnikih, s cvetlicami v kitah in povešenimi obrazi poleg svojih izvoljenih, ki jim veselo prigovarjajo in stiskajo roke. Semtrtje poteptavajo tudi vže od daleč z nogami, povriskujejo in dvigujejo s cvetličjem okinčane klobuke visoko v zrak. Zdajci se ozira vse tja proti stranski poti ob holmu in čudeči glasovi se čujejo: „Glej, ondi se bližata z roko v roki, s pogledom v pogledu v radostnem pogovoru kralj vaše mladine, kralj veselice: Mlinarjev Štefan in — Srakarjeva Marjetica. Da, in kakov par! Tacega ni v vsi — Beriški vasi, in na daleč okrog.“

„Marjetica gre“, zamrmrajo vaše ženice, se pogledujejo radovedne, kimajo z glavami in migajo z bradami in pravijo: „Le pogledjte jo, kakova je! In da se upa na ples; ali ne ve, čegava je, da je Srakarjeva?“

Tako gre govorica od ust do ust. Marsikatera vaška deklica pa bledí in rudi zavisti in sramote, kajti Štefan, ta mlinarjev Štefan je govoril semtrtje tudi že z njo, a na ples je ni povabil. Kaj da si je izbral to revno Marjetico, zakaj nje ne, zakaj ravno to, o zakaj?

Po tacih opazkah se prične ogledovanje Marjetičnih kril. Njena oprava je sicer priprosta, a tako lično izdelana in podaje se jej tako lepo, kakor da bi bila zrastle na njej. V črnih dolgih kitah, ki se jej prosto razsipljeta po tilniku in životu, ima vpletene rudeče vrtnice in rudeče in višnjevo trakovje. Vrhu lepega, visocega čela se jej zibljejo obili kodri, kakor ponosno valovje. Prsi pa jej ogrinja priprosta, a kot sneg bela ruta z rudečimi rožami. Predpasnik ima višnjeve barve in krilo rudeče, prvič oblečeno danes. Dobila ga je namreč od očeta za požinke. Pa kako jej rudi lice, kako pobeša obraz, kako se bojazljivo objemlje Štefanove desnice, ko stopa ob holmu navzdol z njim, kajti sto in sto oči je vprtih le v njo, sto in sto ust govori le o njej; toliko jo hvali, toliko zavistno opravlja, da ne ve, zakaj.

In pa Štefan, kako krepek, kako ponosen in kako blag mladenič je, da ga je kar gledati veselje. Njegov kastorec mu pristoja najbolje izmed vseh, šopek na njem je najlepši in najbolj dišeč. Svilenega brezrokavnika in svetlih srebrnih gumbov ne premore vsak mladenič iz vasi. Saj mlinarjeva hiša je največja, najlepša in Štefan edini sin, njen prihodnji gospodar.

Ko stopa s svojo Marjetico med gnečo, se mu vse kar radovoljno izogiblje, dela mu prostor, kakor kralju, kakor svojemu vladarju. In on ni ponosen zaradi tega. Za vsacega ima prijazen pozdrav, prijazno besedo, vsacemu veselo priklama ali stisne roko. Da, Štefana ima vse rado, vse ga ljubi in spoštuje.

Ko pride na plesišče, posprehodi se enkrat po njem na okrog, kakor bi prišel na ogled. Potem zašepeče nekaj Marjetici in se približa godcem, vrže pest belega srebra v Gojžanov bas in poslednji dvigne držalo, mahne z rokama in klarineta in tromba zadoné, bas zabučí in Marjetica in Štefan zdrčita lahno kakor veter po trati, za njima pa se vlije, kakor povodenj o pogorju par za parom.

Vedno jih je več, vedno je tesnejši, vedno bolj pisan kolobar, takov kot bi se vila mavrica pred očmi. In to vriskanje, to pritrkavanje s petami, ta vihrajoča kvišku leteča pokrivala, to sladko poobjemanje, to zaljubljeno šepetanje in nagajanje, pomežikovanje in stiskanje okoli nežnega života, kedo bi popisal in pregledoval vse to? Vendar izmed vseh plesalcev se vidita na prvi pogled Marjetica in Štefan. Na njih počiva vsako oko.

Saj se pa ne ume vrteti tako lično noben mladenič kot Štefan, noben ne zna pritrkavati s petama tako glasno kot on, noben nima tako lepe, tako vitke in tako nežne, tako ljubeznive plesalke, kot je Marjetica.

Opravljive ženice kar umeti ne morejo, kje se je naučila plesati ona, saj je stara stoprv petnajst let, če ne manj: saj še njih hčere ne znajo, ki so v boljših hišah doma, kot je Srakarjeva in ki bodo imele precej dote, kedar pride njihov čas.

Tega pa ne ve Marjetica niti sama. Samo to ve, da s Štefanom pleše, kakor bi se vrtela po zraku, dasi se ni učila nikedar; da jej je tako sladko pri srcu, ko sloni na njegovih prsih, da bi slonela tako brez prenehljaja do konca sveta, in bi se ne utrudila nikedar, nikedar.

To je veseli vaški ples sredi tratine pod širokovejačo lipo, to je narodna veselica, najlepša, najpriljubljenejša, to so sladki spomini let, nekdanjih dnij, minulih sredi bele vasi, sredi preprostega, nepozabnega domovja.

XIV.

Kmetško življenje v resnici ni nikedar brez veselja in zanimivosti. Stoprv mine eno, že se bliža drugo. Tako se vrsti mesec za mesecem, leto za letom, da človek niti ne ve, kedaj.

Posebno pri Srakarju je bilo v zadnjem času, kakor v večni spomladi. Veselih ur ni manjkalo nikedar.

Kar vasuje Štefan ondi, se je Srakar pomladil najmanj za pet let. Marjetice pa kar poznati ni več. To ni več isti kratkobesedni starec, to je možak, kateremu se bere na obrazu in povsod, da mu sije zadovoljnost. In to ni več

petnajstletno boječe dekletce, to je vzrastlo, življenja in same sebe veselo dekle, kakoršnih je malo.

Po požinkih jame polagoma solnce pozneje vzhajati, prej leze doli za gore in za daljno morje. Večeri pa se raztegujejo vedno bolj in bolj.

Druga leta se je bala Marjetica tega časa in tudi Srakarju ni bil povšeči, kajti spanje se mu je jelo vtrgovati po noči, luč pa mu je jemala vid in tudi imenitnega dela ni imel za jesenske in zimske večere.

Letos pa je bilo vse drugače. Marjetica se je kar veselila večerov in pogledala čestokrat čez dan na zatemnelo uro na steni in preračunila na prste, koliko časa še mine, da pride Štefan.

Saj so pa tudi v resnici prijetni večeri na kmetih. Zunaj leži temna noč. Semtrtje prisije luna izmed pretrganih oblakov, tam iz dalje se čuje veselo fantovsko petje, voda šumi na vaški žagi, mlin klopoče v gorskem zatišji in hišni čuvaj se oglašča v listju ali na vežnem pragu.

V takem času je snel Štefan kamižolo raz leseno obešalnico pri peči, potisnil kučmo na čelo, ubral pot pod noge proti Srakarjevim. Čestokrat so ga obsuli fantje na vasi, ga silili in zadrževali, naj ostane med njimi, a on je dejal: „Kmalu pridem, ne morem drugače.“ A nihče ni verjel prav tem besedam; saj so pa bile tudi le izgovor, opravičba za silo. V sili pa je dovoljeno marsikaj.

A kedo bi bil pušchal tako prijetno družčino, kot je bila pri Srakarjevih? Nihče, posebno Šefan je ni mogel. Marjetica je sedela pri omizju poleg njega, šivala, vezla, ali vrtela brenčeči kolovrat. Semtrtje pa in še precej pogosto jej zdrsneta roki nevedoma v naročje, pogled jej obtiči na Štefanu, kakor brez življenja sloni poleg njega in posluša njegov govor. A ko se zopet zavé in zdrami, zarudí in jame urneje nadaljevati svoj posel.

Srakar je sedel navadno na zapečku, vlekel iz svoje pipice gosti dim ter kakor vodja z višine zrl na svoja podložna: Marjetico in Štefana. V zadnjem času si je tudi nekaj zboljšal življenje. Prej je bil jako varčen v kadenju. Niti pipice si ga ni privoščil čez mero, včasi je bil tudi pol-drugi dan brez trohiče tobaka, a zdaj nikedar več.

Kako neki? Štefan je bil vsakdanji gost. Pri vsaki priložnosti mu je pomolil svoj tobačni mehur in dejal: „Na, natlači eno ali pa dve!“ In on, kaj je hotel? Pokazati je moral, da ni tako na suši in vrniti je moral. Tako se vsaj spodobi.

Pa tudi govorica v Srakarjevi družčini ni bila tako nezanimiva in vsakdanja. Srakar je bil sivolas. Mnogo je skusil, mnogo doživel in mnogo je vedel povedati.

Največ potov je hvalil stare čase. „Stara vera, star denar“, to je še vedno najbolje, je trdil neprenehoma. Če mu je semtrtje ugovarjal Štefan, mu ni bilo povšeči. Puhnil je kaka tri pota pogosteje dima in dejal: „Kaj bodele neki, mladoletniki? Ko bodele imeli toliko let, kot jih

imam jaz, vedeli bode, kaj je starost, kaj pa mlado neizkušeno seme.“

Nekdaj se zavrti govorica na gospodarstvo in družinske razmere. Srakar je trdil, da so v njegovem času manj delali in se trudili, a več pridelali. Šol in tiste učenosti niso niti poznali, a več vedeli in bolj brezskrbno živeli.

„Tako pravijo vsi stari, a to je krivo“, meni Štefan.

„Ko bi se ne bil jaz, postavim, v mestu učil v umetnem mlinu, ko bi ne bil dal prestrojiti domačega po novih iznajdbah, pol toliko bi se ne smelelo v dnevno in naša hiša bi si ne bila toliko opomogla, kakor si je.“

„O tem ne govorim, in s teboj se ne merim, Štefan, ki si učen in premeten,“ pravi Srakar, pogleda izpod širokokrajnika svojega mladega nasprotnika, pljune po tleh, kakor da bi hotel reči:

„Bašte, slabo bi bilo, ko bi me ti ne ugnal v kozji rog, ki si mlinarjev. A ko bi se skušal z menoj v revščini in v mojih malih zaslužkih, govoril bi drugače.“

„Tega ne, tega, oče Srakar. Vi me nočete umeti, jaz sem le menil, da so sedanji časi drugi, kot so bili nekdanj in da se moramo obračati po njih, ako nočemo, da zaostanemo. In tako se godi baje povsod,“ povzame Štefan, hoteč potolažiti upornega Srakarja.

„Ne da bi dejal, da nimaš prav. Baš tako je trdila moja ranjca, Marjetičina mati, Bog jej odpusti grehe, in dobro se nam je godilo tedaj,

akoravno nisva imela družega kot delavne roke in ta podstrešek v zimi in slabem vremenu.“

„Bogastvo baje ne stori človeka srečnega, vsaj mene bi ne in si ga tudi ne želim. Kedar bi jaz, postavim, nevesto izbiral, in enkrat mi vendar ne kaže drugače, ne gledal bi na novce, ime in premoženje. Takovo bi vzel, ki bi mi bila povšeči, ki bi imela nekaj srca in potrpežljivosti. To bi bila najlepša dota,“ pravi nekako razvnet Štefan in pri teh besedah se skrivaše srečata njegov in Marjetičin pogled.

„Kaj bodeš neki, Štefan, ti se motiš, ti lahko dobiš tako, da se bodeš v kočiji vozil okrog, v pondeljek tako oblačil kot v praznik in nedeljo, da bodeš ukazoval in pregledoval. Le zapomni me, Štefan, in verjemi mi!“ Izgovorivši poda Srakar raz zapeček svoj tobačni mehur, meneč: „Na, natlači zdaj eno luknjo mojega, ker že vasuješ pri nas in smo bolj sosedje!“

Štefan se začudi pri teh besedah, potegne z desnico po čelu, kakor bi hotel uničiti za vselej take misli in pravi:

„Jaz, oče, da bi tako jemal, menite? Jaz pa pravim, da bi je ne, saj mi ni sila, in prosto voljo imam.“

„Katera ti pa godi torej, katera, Štefan, zini in reci, katera ima take lastnosti, kakoršne zahtevaš ti?“

„Ena sama je, oče, taka, ena sama v vsej fari in baje na vsem svetu. In če ne dobim iste, nočem nobene, pa samec ostanem,“ odgovori Štefan s

tresočim glasom. In beseda mu zamre na ustnah, glavo podpre v dlan, desnica, s katero drži pipo, se mu trese, pogled pa mu uhaja pogosto tja — na zbledelo Marjetico.

„Pa nas saj na ženitnino povabiš, Štefan! Ne da bi dejal, da bi bil vreden sicer takove časti, a tvojo izvoljeno bi le rad poznal. Jeli, da ne bodeš takov, da bi ne storil tega, ker smo že znanci in sosede?“

„Mene tudi ne pozabiš, jeli Štefan? Tedaj se že tako oblečem, da ti ne delam sramote,“ pridene še Marjetica z boječim glasom in rudečica jo zalije.

Štefan je zadet. Nekaj časa molči, potem popravi klobuk, ki mu je zlezal bolj na čelo, plane kvišku, prime Marjetico za roko in vzklikne: „Oče, ali me poznate, čigav sem, — in če me, verjemite, Marjetica bode moja žena, — ali pa nobena.“

Zopet nastane tihota. Marjetica pobeši sramežljivo obraz. Šivanje jej zdrsne v naročje. Štefan prisede, morda nevedoma, tik nje. Srakar pa vleče, kakor bi ne umel samega sebe več, na vse duške iz pogašene pipe, potem pa pravi: „Ne bodi, ne bodi, Štefan, kaj bi govoril tako, kar ni nič, in kar je neumno.“

„Nešpametno naj bi bilo, oče, to? Vi še ne poznate Štefana. A poznali ga bode. V enem letu prevzamem gospodarstvo, svoj gospod sem potem. Jeli Marjetica? Potem je pa vse prav.“ Dalje ne more govoriti. Prevelicega veselja hiti na prosto in dalje čez pogorje. Marjetica skoraj

omahne na stol pri teh besedah. Svet se jej vrti pred očmi, vse jej je čudno, spremenjeno, sama sebe ne pozna več. Potem urno vstane in hiti v svojo spalnico. Ondi poklekne pred posteljo, se ozre v sveto razpelo na steni in vzdihne: „O križani Zveličar, ali je mogoče? O to je preveč!“

Srakar pa kima še dolgo na zapečku, miga z brado, govori poluglasno s seboj in pravi posled: „Kaj bode neki? Tako govore mnogi. Tako je stara navada mladih ljudij. Dokler ne vidim z lastnimi očmi, kar pravi, ne verjamem. Jaz poznam mlada, neizkušena semena.“

XV.

Kmetško ljudstvo je prav za prav nerazumljivo. Mnogo lepih lastnostij ima, mnogo čednosti in nepopačenosti. Posebno v zadnjih se prijetno odlikuje od ponosnega meščanstva. Kar se pa tiče opravljalivosti in raznašanja vaških novic, bašte ni za las bolje, in za to skrbe zgovorne ženice in brezzobe starke.

Ko je Štefan jel vasovati pri Srakarjevih, so ga urno zasledili strupeni jeziki. Če je govoril pri studentu z Marjetico, videlo ga je pol soseske; če je poslonil mimogrede na njenem oknu, ali jo pospremil v nedeljo dopoldne od maše grede, zmajevali so z glavami, kazali s prstom za njim in dejali: „Glejte ga, Mlinarjev je, pa s Srakarjevo govoriči!“

Tudi Marjetici in Štefanu to tajno ne ostane. Poslednji se navadno smeji vaški radovednosti, semtrtje tudi nekoliko pojezi in s čevljem ob tla vdari; Marjetica pa, ubogo dekletce, se razjoka več potov poznega večera v postelji kakor petleten otrok in ve in ne ve, zakaj.

Čestokrat pomisli tudi nazaj, ko še ni poznala Štefana, in primerja tedanjo dobo s sedanjo. Reva je bila tedaj, kajti imela ni ničesar, a srečna tudi. Štrašila je ni izguba. Sedaj pa ima toliko, in nič. Če le enkrat pomisli na-se, poplačati mora stotero to predrznost s strupenimi bodali opravljenih in zavidnih jezikov.

Tudi Srakarju vaški govori ne ostanejo tajni. Ko nabira neko popoldne smolo v gozdu, pridruži se mu znana beračica ob palici in mu pove, kaj se govori o Marjetici in kako sodi ljudstvo o tem.

Srakarja tedaj jeza zalije, da zamahne s svojo leseno palico nad babnico in bi jo bil tudi morda neusmiljeno kaznoval za njeno prijaznost, ko bi ne bila pobrala pêt in zbežala, kar ste jo mogli nesti dve koščeni živi in tretja lesena pripomočna noga.

A Srakar njene novice vendar ne pozabi. Ves čas v gozdu in vso dolgo pot proti domu ga peče, kakor žarjavica na prsih, in dozdeva se mu, da mu leži težek kamen, silovita skala na srcu, katero bi rad odložil in jo tudi odložiti mora.

Prišedši domu, niti ne pozdravi Marjetice, ki ga pričakuje na pragu. Molče vrže smolnico v kot, sede na trinožni stolček poleg ognjišča in zakliče čez nekoliko: „Marjetica, sem pridi!“

Marjetica se prestraši resnega glasu in se približa očetu.

„Marjetica, ti izpolniš kmalu šestnajsto leto in upam, da si bila do sedaj vedno poštena. Poštena je bila naša hiša in pošten sem bil jaz, njen gospodar. Nihče nas ni nosil po jezikih, nihče nas ni smešil, in nihče nas ne bode v prihodnjič, le poslušaj me, dokler miga tale moj mazinec in živimo mi od lastnih žuljev. Ti veš, da sem Štefana rad imel in ga imam še, a ti ga moraš pozabiti, še danes; prej ko je mogoče, bolje je. V hišo ne sme več, ogiblji se ga, s poti mu hodi, kajti on je Mlinarjev, ti si pa Srakarjeva. Tako ti zapovedujem danes in tako jutri in vedno!“

„Da bi Štefana pozabila, oče?“ vzklikne blede Marjetica in omahne na ognjišče. „O, tega ne morem, vse drugo, tega ne. A ogibljem se ga, in vsak večer pomolim, da ne omagam. Boljšega, dobro vem, da ne zaslužim in tudi ne tirjam od njega.“ Marjetica ne more dalje. Obraz zakrije v predpasnik in solze jo polijo.

Srakar solz ni mogel videti. „Ne jokaj!“ pravi potem. „To ti povem le tako, da veš, in se veš ravnati. Štefan ima baje že izbrano nevesto, dveh pa ne more jemati.“

„O, kaj je to, oče? Jaz jedva vem, kaj je nevesta, najmanj pa, da bi bila jaz kedaj Štefanova. Vendar rada ga imam tudi brez take misli.“

„To je pregrešno, deklič. Pozabi ga, pa je!“ veli starec in jame hoditi urnih korakov po veži.

„Bom, bom,“ pravi deklica in odide v svojo spalnico. Ondi pa, kedo bi vedel in ne vedel, kako je ondi?

Mesec sije na nebu. Noč leži po tihi dolini, noč v Marjetičini spalnici. V nižavi se vidi belo visoko poslopje: Mlinarjeva hiša; psi lajajo prijazen glas, fantje gredo pojoč čez polje, in mlinsko kolo prijetno ropoče.

Marjetica ne vidi, ne sliši vsega tega.

Poleg postelje visi podoba Božje porodnice sedem žalosti. Njo objame in poljubi, in oči se jej vsuše, moči jo zapusté. Na posteljo se nasloni in pozabi vsega — sveta.

To je nesrečna ljubezen sredi tihe kmetske doline.

XVI.

Kako je lepo v nedeljo zjutraj na kmetih in kako prijetno! Vse je praznično, pa vse se pripravlja za imenitni dan. Cepec ne drami že na vse zgodaj zaspanih glav, vozovi ne ropočejo, hlapec ne kleplje kose na dvorišču sedeč na trinožnem stolu, in hišni gospodar ne ukazuje in ne vlada pri živini, pri delavcih in povsod.

Tam-le okoli vrta ali polja pohajkuje s pipo v ustih, z na hrbtu prekrižanima rokama, in misli in ugiblje in računi na pamet, kakova bode letina, kje se bode jutri želo, kosilo, kje se bode rezala brazda.

Iz vaških dimnikov pa se tako prijetno dviga dim visoko v oblake, vrteč se v veselih kolobarjih.

Hišna gospodinja, skrbna mati pa postopi semtrtje na prag, brisaje roki ob višnjev ali bel predpasnik ter jedva odganja kurjo družino od sebe in pogovarja hišnega varuha, Sultana pred hlevom, ki trga verigo v gledavši svojo dobrotnico in se jej dobrika.

Zdajci v gleda svojega ljubljenca samosrajčnika, ki že rije, ves kuštrav in odsevajoč vseh božjih barv na obrazu, pod steno in povsod po prahu in vlačí hišnega „muca“ neusmiljeno za rep in ga poobjemlje ne ravno ljubeznivo. Vse to pa iz prijaznosti ali odškodovanja, ker bodeta potem skupaj kosila na pragu.

„Ti kuštravec, ti kuštravi! Ali ne greš, da te operem in omijem in preoblečem; poglej, kakov si!“ vzklikne zdajci mati. Ljubljenec pa se niti ne zmeni za te besede, dokler ni zgrabljen za rob in ne pomaga mu ves jok in krik. Tudi on mora čutiti, kedaj se praznuje bela nedelja.

Vaške deklice se zbirajo med tem z vrči in posodami na vaškem studencu. In danes se jim ne mudi ravno posebno, saj je nedelja. Marsikatera postoji semtrtje dalj časa s svojo znanko in ugiblje, kako krilo obleče danes k deseti maši, kakov robec si je kupila na zadnjem sejmu in — še nekaj ima na srcu. A sem od sosedu se čuje konjsko kopito in v silnem diru prijezdi sosedov sin napajat rejenega „prama“. In pa ta sosedov sin! Kaj bi neki rekel, ko bi jo videl tu? Ogovoril bi jo morda in ona bi se sramovala, čeravno ni napačen ta sosedov, prav nič napačen — in ona ga prav nič — ne sovraži.

Marjetica v nedeljo zjutraj ni gonila koz na pašo. Srakar jima je ovil brezovo trto okoli vratu in ju je pasel po vrtu in ob meji okoli zelnika.

To delo ni ravno ugajalo Srakarju, kajti žival mu je vhajala v škodo zdaj na desno, zdaj na levo, da ni smel niti pogleda obrniti od nje.

Kedar se mu je pa vendar ponesrečilo kaj enacega, zavihtel je strašno s svojo zakrivljeno grjačo, a vdaril ni. Le poklel je semtrtje bolj potihoma, a vedno mu je bilo žal tega, hudo žal.

Danes je nedelja, a Marjetici se ne bere na obrazu in nikjer, da bi bila. Pozno v noč je jokala sinoči, in danes sedi poleg ognjišča in vrtno semtrtje bolj skrivaje solzo. Na ognjišču pa je prav živahno. Ogenj veselo plapolja, poka in šumi. Pri-stavljeni kropček že poganja bele pene, in iz male kozičice nekaj tako prijetno diši. Vse pričuje, da je danes praznik.

Le Marjetica je otožna. Nepremakljivo zre pred-se v ogenj z nad prsi prekrizanima rokama. Včasi globoko vzdihne, in včasi dvigne leseno kuhavnico in vidno brez najmanjše zanimivosti urejuje in pripravlja kosilo.

Zdaj pridrvi oče kozi domu. Spehan in utrujen stopi k ognjišču in poišče živ ogelj za svojo pipo. Potem pravi: „Marjetica, če je gotovo kosilo, le urno k jedi! Potem se pa lepše obleci, danes greš z menoj k dopoldanski službi!“

Marjetica se začudi tem besedam, kajti oče ni bil vajen hoditi sicer ž njo. Tudi se spomni, kaj pomeni to. Neizmerno bi jo bila zadela sicer

ta zapoved, a zdaj jej je vse enako. Le globok vzdih naznanja razloček med nekedaj in sedaj. Stefana tudi dva večera že ni bilo v vas, niti videla ga ni. O vse, vse se vjema z očetovimi besedami.

Po kosilu obuje Srakar črevlje, kateri so ves ljubi teden samotarili na polici, natakne nedeljski klobuk, vrže kamižolo čez ramo in pravi: „Zdaj pa le urno, ali ne čuješ? Že v drugo vabi v zvoniku.“

A Marjetica ima še polne roke dela okoli ognjišča. Posled vsklikne: „Saj bom,“ in hiti v svojo spalnico.

Ondi vise na steni njena praznična krila. Ozre se vanje in zopet pobesi obraz. Rudeča nova obleka in pisan predpasnik jo spomni minule nedelje.

O kako je bilo še tedaj in kako je danes! Kako kratek čas in kolika sprememba! Že hoče obleči to najlepše svoje krilce, katero jo je tako veselilo pred malo dnevi. A posled je vrže od sebe, kakor bi bilo strupeno in za-njo brez vrednosti in vzdihne: „O nikdar, nikdar več ne želim lepoticja. Kaj tudi koristi, če je človek sam; kdo ga pogleda, in komu naj dopada?“

V tacih mislih se nasloni na okence in oko se ozre nevedoma v dolino. Bele, pisane, svatovske procesije prazničnih ljudij se vidijo po vseh cestah, vseh potih, vseh stezah proti farni cerkvi sredi prijetnega zelenja.

Spredaj otroci, potem mladeniči in deklice v veselem pogovoru, za njimi žene in babice,

potem možakarji in sivolasi dedje. Vse je lepo zvrščeno.

Zdajci potrka oče na okno in pravi nekako nejevoljno: „Ali greš; če ne pa sama hodi, če se sramuješ očeta!“

Te besede nepopisljivo zbodejo Marjetico. Očeta ni mislila žaliti nikdar, tudi danes ne. Urno se jame oblačiti torej in sicer ne v novo rudeče krilo, temuč v priprosto, ponižno, pepelnate barve. Poslednja jej je najboljše povšeči. A kedar se mudi človeku, tedaj mu ne gre nič od rok in mu ne gre, kakor bi mu bilo vse nasprotno.

Ko stopi Marjetica na plan, je že Srakar daleč sredi ravnega polja. Hoteč dohiteti ga, ubere ona krajši pot po strmini, kjer rastejo osamljene bele breze, otožni mecesni in brinjevo grmovje.

Ta pot jej je bil tudi sicer najljubši. Ondi se oglašajo spomladi prva kukavica, požvižguje za večera zlatokljuni kos in vale najraje drobne bojazljive penice. —

Ko hiti tako z belim robcem v roki, v katerem je zavita v zlatu vezana molitvena knjiga in prijetno šumi njeno priprosto, a čedno krilo, čuje se glas:

„Počakaj, Marjetica, pa skupaj greva, če ti je povšeči?“

Marjetica se ozre in vzklikne boječe: „Štefan, kaj si ti?“ A pri teh besedah umolkne in pobesi obraz.

„Ali te smem nekoliko pospremiti do razpotja, da se kaj pomeniva?“ pravi mladenič in

se vpogne, da bi pogledal deklici v zarudeli obraz.

„Smem, Štefan, to je grda beseda, prav nepotrebna, a saj veš,“ vzdihne Marjetica in se ozre okoli sebe, kakor bi se hotela prepričati, če ju nihče ne vidi in ne opazuje.

„Jaz naj bi vedel kaj, Marjetica, pa jaz? Kaj pa je hudega, kar povej mi!“ povzame mladenci in prime svojo spremljevalko za roko, hoteč jo zadrževati v urni hoji.

„Nič, nič, Štefan! Kaj bode neki? Vse je prav in tako mora biti, očeta naj poslušam in vbogam, pa je.“

„Marjetica, tvoj oče so ti rekli kaj, govorili o meni, sodili me krivo, prepovedali ti dalje govoriti z menoj, ukazali ogibati se me? O govôri, povej!“

„Ljudje pravijo, da si ti Mlinarjev, jaz pa Srakarjeva in tako trdijo tudi oče, Štefan,“ povzame Marjetica s tresočim glasom in srce se jej užali nepopisljivo. Le siloma si zatira solze v sramežljivih očeh.

„Torej ljudje, hudobni, opravljivi ljudje se vseljujejo med naju, razdirajo najino srečo! Strupenim jezikom verujejo tvoj oče in — tudi ti?“

O, kje so tisti ljudje, Marjetica, povej, reci! Kako se maščujem nad njimi, kako jim poplačam njihovo prijaznost, da pomnijo vse žive dni, kedo je Mlinarjev Štefan in kaj se pravi jemati mu dobro ime!“ vzdikne zdajci Štefan, srdito pogleda, stisne krčevito pesti in vrže kamižolo iz žlahtnega

rujavkastega sukna s svetlimi gumbi raz eno ramo na drugo.

„Pusti, Štefan, pusti in ne jezi se! Kaj bi rekla tudi tvoja nevesta, ko bi te videla poleg Srakarjeve Marjetice? Ona je bogata, sramovala bi se,“ pravi Marjetica in hoče urno oditi po stranski poti.

„Gorjé mi, kaj je to? Strašna laž!“ zavpije Štefan in vlovi zopet tovarišico za roko. Potem jo objame okoli pasu, koleno mu zdrsne na zemljo in z razvnetim glasom vzklikne: „Marjetica, glej, tu klečim pred taboj in ti prisegam, da je nesramna hudobija in laž, s čemer te ščujejo strupeni jeziki. Le ti bodeš moja nevesta, ko pride najin čas, — ali pa nobena.“

„Kaj je to, Štefan? Môlči, môlči, kaj tacega nisem čula še nikdar in kaj bi rekel kedo, ki bi naju videl tu? Prisega pa je greh, velik greh, trdijo ljudje.“ S temi besedami se izvije Marjetica iz Štefanovih rok in hiti dalje.

Štefan stoji še dolgo časa kakor okamenel na poti in zre za njo. Potem potegne z žuljavo desnico po čelu, popravi svetel kastorec bolj na levo uho in pravi: „Zlatá in demantov je vredno to dekletce. Srečen bode, kateri jo dobi v zakon.“ Čez nekoliko pa se mu vzbudi zopet prejšnja jeza in strast, da silovito stisne pesti in kriči: „Ne poznajo me še, ti hudiči, ti strupeni jeziki, a poznali me bodo. Jaz hudiča izženem iz nevkretnih butic, pa bi mi oni jemali pošteno, dobro ime!“ Izgovorivši zavije v stran. V cerkev ne more. Kaj bi

mu tudi koristila molitev v jezi, nevolji in so-vraštvu? Baje ne mnogo, ali nič.

Lepo zapojo vbrani zvonovi iz zvonika in se glase v goro in dol, ko stopa Marjetica dalje proti cerkvi. Po njivah na desno in levo umira zadnje zelenje, raz višave se čujejo hripavi žrjavi, ki hite proti jugu, megla se vlači in potika po gorah, listje rumeni po drevji in pada v vrtincih na zemljo.

Žalost in dolgčas je v dekličinem srcu. Vendar, kedo vpraša po njej? Kmalu se vrne vesela spomlad. Škrjanci se dvigajo v zrak, lipa zeleni na holmu, cvetice cveto ob potu. Kedaj pa se vrne izgubljena pomlad njenega srca, njene nedolžne ljubezni?

XVII.

Na vaškem terišču ondi ob gozdni tišini je vse živo. Smeh in nagajivost, vesele pesni in ropot lesenih trlic se razlega na daleč okrog. Ondi pod slamnatim in semtrtje tudi s smrekovimi skorjami kritim podstrešjem so zbrane vaše deklice, ki tarejo lan in vežejo kakor svila žlahtno predivo v zvežnje. Trenje je sicer težavno, a tudi izmed vseh kmetjskih del skoraj najzanimivše. Že leta in leta poprej računijo dekleta, kedaj tarejo prvič, kajti tega ne ume vsaka. To je imenitno delo, ki zahteva precej ročnosti in vaje. Zato so pa tudi boljše terice znane po vsej fari in še dalje na okrog.

Kako veselje je gledati popoludne ali pa za poznega večera v mesečnem svitu vesele terice!

Tu se vse giblje, vse suče in priklanja, kakor na povelje. In pa kako so urne te deklice v belih predpasnikih, z zavihanimi rokavci, s pisanimi, rožastimi rutami za vratom in s prosto se vsipajočimi kitami po tilniku in životu.

Človek bi ne verjel, da bi te žuljave, vtrujene, te težkega dela vajene roke mogle sukati se tako urno, tako lično zgibati in vravnati zmešan lan, pritrkavati tako umetno z lesenimi meči, in likati tako kakor iz perišča rastoče predivo.

In to veselje! niti trenutek ni mirno in tiho. Zdaj se razlega veseli smeh, zdaj nagajivost, zdaj narodne pesni, zdaj se pripovedujejo povesti in pravljice. Veselja in zabave ni konca ne kraja. Terišče je pravo svetišče narodnega nepopačenega življenja, podoba zadovoljnosti in sreče — našega naroda.

Kaj pa stoprv zvečer, ko lega mrak na zemljo, ko se zavija gora v meglino in privesla luna ondi med oblaki! Tedaj zaukajo fantje na vasi in se dvignejo tja proti terišču, kjer se smuče in suče marsikaka draga terica.

Ondi govoričijo s tericami, vežejo predivo v kopice, suše lan in šepečejo pogosto dovtipne skrivnosti na uho.

Letos tare tudi in sicer prvič Marjetica. Koliko skrbi in koliko preglavice jej je delalo trenje! Po cele noči je mislila, kako se jej bodo smejale družice, če jej trlica ne pojde od rok, če zmeša predivo, če ga ne oliči dovolj itd. A to bi še vse prestala, kaj jej je za žensko sodbo, ko bi le

fantje ne vasovali ondi na terišču in ne gledali pod roke in ne sodili krivo in pravično. Vendar brez poslednjega bi tudi ne bilo nič, še prav dolčas bi bilo.

Saj upa videti ondi Štefana, ondi mu ne more prepovedati nihče vasovati ž njo, tja ne seže ostra očetova prepoved.

A kaj bi bilo, ko bi ne prišel, dasi ve, da tare tudi ona, kaj, ko bi bil ondi in bi ne sušil le njej lanu, ko bi ne vezal le njej povesen, ko bi ne stal na njeni strani in se ne pogovarjal ž njo?

In priukali so fantje sem od vasi, med njimi je bil Štefan. Marjetica pobeši obraz, zarudi in se niti ozreti ne upa.

Njene tovaršice dobro vedo in opazijo to, a molče, ne vemo, ali iz zavisti ali pomilovanja, — ali pa iz obojega.

Marjetica je brez dvoma najljubezniviša, pa tudi najlepša terica. In vse jej pristoji tako krasno, vse jej gre tako od rok, kakor bi že trla leta in leta. Že od daleč se razloči ona izmed svojih družic. Njeno krilo ni sicer tako drago, kot mnogo drugo, a bolje se je oprijemlje, ličniši je urezano in narajeno. Njena ruta in njen predpasnik ni svilen, a vendar niti najbogatejše deklice bi se s svojo praznično obleko ne mogle meriti z njo in bi si tudi ne upale.

Kaj pa obrazek? Zarudel, pobešen zaradi bližajočih se mladeničev.

Trenutek pozneje je na terišču zopet vse živo. Mladeniči sede okoli zakurjenega ognjišča in suše

lan in prepevajo svoje vesele večerne pesmi. Mar-sikateri pa se ponasloni bolj tja v obližje svoje terice, in šepeče jej, kedo neki ve kaj na uho, se smeji, jej nagaja in se pogovarja ž njo, kakor bi se ne bila videla že leta in leta.

Tudi Štefan se približa Marjetici in pravi:

„Pusti trlico, Marjetica, pusti! Pa ti jaz po-magam, če češ, no, ali češ?“ Marjetica se mora zasmejati in meni: „Da bi ti trl, Štefan? Trenje ni za moške.“

„Pa bi, kaj misliš, da bi ne znal? Jaz mislim, če bi mi ne šlo dobro izpod rok, pa bi me ti na-učila in mi pokazala, kako moram. Jeli, da bi mi?“

„Zakaj ne, če bi bilo potreba. A moški že tako vse veste in znate, pa vse vam je dovoljeno.“

„Nam, Marjetica? Ko bi bilo to res, kako vesel bi bil, in precej bi hotel, da bi bila ti vedno moja terica. Potem bi pa skupaj trla, pa hudobni jeziki bi naju ne pikali.“

Izgovorivši te besede ozre se Štefan v svojo družico, kakor bi hotel reči: Če hočeš, pa bode dovoljeno!

„Saj je res, Štefan, prav imaš,“ vzdihne Mar-jetica in trlica jej zastane v desnici.

„A kedaj bode neki to, o, kedaj? Včasih mislim, da bi bilo najbolje, da bi te nikdar poznal ne bil, zopet včas, da bi ne prašal niti očeta, niti opravljivih jezikov, pa bi te kar za ženo vzel, in zopet včas, da bi pustil dom, prijatelje in tebe, — vse in bi šel daleč proč, kjer bi pozabil in zadušil vse gorje.“

„Štefan, kaj bodeš tako, kaj pa res misliš tako?“

„Jaz pravim, da bi, o, da bi — in vsemu bi bilo konec, jeli Marjetica?“

„Le stori, kar hočeš, da bi le jaz umrla kmalu.“

„Kaj mari ne smem? Kaj naj ostanem tu, Marjetica?“ šepne glasneje mladenič in prime deklico za roko.

Marjetica ne odgovori, le debelo solzo na licu prestreže z belim predpasnikom in njena desnica jej mirno počiva v mladeničevi; vsega sveta jej ni mari več.

„Ne jokaj, Marjetica, saj ne grem! To sem dejal le tako. Kaj hočem tudi v daljnem svetu, saj bi bil vendar vedno in povsod tako sam, pa tako zapuščen brez tebe.“

Tako se vije govorica. Krog pa je veselje in smeh. In luna sveti na nebu, čriček se oglašča v meji, šumenje se čuje ondi od vaškega mlina sem.

Potem pravi Štefan: „Kar nič se ne boj, Marjetica, vse še ni izgubljeno! Še bolje hočem delati in se truditi, kot dosedaj, da si pridobim očeta. Potem jim povem, da se imava rada, pa tako neizrečeno rada! In oni privolijo in privoliti morajo. Tedaj pa ogrnemo z vaškimi možakarji plašče in pridemo k vam na ogled. In v roke vdarimo in sežemo potem, čez tri nedelje se pa peljemo k fari — k poroki.“

Marjetica niti odgovoriti ne more tem besedam. Dozdeva se jej vse kakor sanje, — sladke, pa goljufive sanje.

Med tem se zopet dvignejo mladeniči, in terice polože trlice.

Lepo se zvrsti s parom par; vriskanje zagrmí, petje zadoni in vesela družba se pomiče proti vasi. Veselje jej sije na obrazu. Ondi spredaj v prvem paru stopata Marjetica in Štefan, nocoj najsrečnejši par.

XVIII.

Prijazna, bela, samska vas, raztresena med prijetnim zelenjem, rudeč vaški zvonik sredi nje, širokovejata lipa na ravni tratini, šumeč bister potok, hiteč raz pečevje in neutrujen mlin ob njem, so gotovo najvabljujejši prizori kmetskega življenja.

Beriška vas je bila kakor izbrana, izvoljena in obilo obdarovana s temi lastnostmi. Posebno njen mlin je zanimiv in prijazen. Znano nam je, da stoji ob jezu, kjer pada voda kakor iz zvonika in goni štiri velikanska kolesa in tri pare stop. Ker je mlin Štefanovega očeta in nekoliko tudi njegov, smo radovedni, da si ga ogledamo natančneje in se seznanimo z njegovimi prebivalci.

Zunanja podoba ni mnogo različna od drugih poslopij. Le za nadstropje je višje, z večjimi okni, širšim dvoriščem in pol z opeko pol s slamo krito. Na vežnem pragu leži navadno hišni varuh, Sultan, in pogleduje bistrim očesom memogredoče. Semtrtje otlo zarenči. Včasí tudi plane kvišku — in potegne bosopetega, malharskega prosjaka pri razcvetenih hlačah, a dalje mu ne dela krivice.

V veži in stranski zakajeni kuhinji gospodari suhobrada, vpognjena ženica, s temno ruto na glavi in z višnjevim predpasnikom: — Štefanova mati. Njej prikimuje, pomaga in svetuje bolj ob strani, sicer vsa podobna, le nekoliko večja in mlajša teta Barba. To je elita Mlinarjevega ženstva. Kar ona hoče in ukaže v svojem krogu, mora biti, mora se zgoditi tako. —

Razun kravjega bosopetega pastirja, dveh poljskih in krepkega mlinskega hlapca, gospodari še precej rejen, rudečeličen možak z višnjevo žametovo kapico vrh debeluhaste, čisto obrite glave in v belem brezrokavniku s svetlimi gumbi: Mlinar, Štefanov oče.

Njemu se ne pozna post, skrb in delo na obrazu. In kako neki? On le tako bolj postopa in ukazuje okoli pohišтва in delavcev. Saj pravijo, da je bogat in premožen, da sam baje ne ve, koliko ima.

Štefan na polju in pri živini navadno ne dela, le v mlinu pomaga. Tu ima največje veselje.

Saj je pa tudi prijetno v mlinu. Tu je vse na svojem mestu, vse ima svoj opravek, ničesar ni brez potrebe, ničesar ne primanjkuje.

Ko Štefan zjutraj na vse zgodaj odpahne bukovo zagozdo na jezu, se jame gibati in vrteti težko hrastovo kolo, in z njim vred se giblje, premika, se vrti in klopoče vse, kot bi se vzbudilo iz spanja ali bi bilo iz samega živega srebra.

Tedaj ima Štefan dela polne roke. Najprvo teka z lesenim kladivom po mlinu in urejuje in

pritrjuje zdaj to, zdaj ono. Vedno je kaj v neredu, vedno je treba pomoči in očesa povsod.

Posled, ko se ozre še enkrat raz vzvišeno mesto okrog in okrog, zasuje v predalo nad kamna mernik rumene pšenice, sproži lesenega mačka, postavi posodo, napne sita, in kamenje se jame vrtiti in klopotati, da kar po ušesih doni in se lastna beseda ne ume. Zdaj se spomni tudi ravnih z železom na ostro okovanih stop v kotu, ki stoje, kakor čuvaji s sulicami v rokah, v mlinu.

Tudi tu je treba po umu mlinarske umetnosti marsikaj preložiti in urediti. A kmalu zagrme tudi one, se dvigajo kar zapored kvišku in stopajo s trdo nogo na rumeno proso ali zlat ječmen, kakor na povelje in po godbinem taktu.

Ko je vse to vrejeno, sede Štefan z močnatimi rokami, z močnatim obrazom in z močnato belo mlinarsko kapico na vzvišeno mesto in se ozira kakor poveljnik na svoje podložne na desno in levo. Pa nič ne uide njegovemu bistremu očesu. Ropot pa pozna kar po glasu, in ve, če gre vse v redu in praviloma. Ko zapazi najmanjšo spremembo, šine nemudoma z lesnim kladivom v roki in zboljša, kar je potreba. Mlinarstvo je težavno, pa tudi prijetno. Štefanu, postavim, je najbolj povšeči. Tu med kameni in pokornimi stopami se čuti, kakor kralj. Kar reče in hoče, tako je; kar mu ne godi, to odpravi. Jeziti in prepirati pa se mu ni potreba nikdar.

Kaj pa, kedar stoji v soboto popoldne — ali kedar je — ob steni v vrečah in mešičih bela

in črna, a okusno zmleta moka in vmes slasten ješprenček, ali zlata kaša? Tedaj se vrste, kakor v procesiji druga za drugo vaše deklice, žene in matere in prašajo po svojem zmetku. Štefan pa ima za vsako prijazno besedo. Tej pravi, da bode prišel pogače pokusit, ki bode gotovo slastna, ker se je tako na drobno zmlela in očistila pšenica. Zopet druga ga povabi sama, tretja pa pristavi: „Kaj pa ljubica poreče, če k nam v vas prideš? Huda bo in pridigo bodeš moral poslušati.“ Štefan zarudi nekoliko, se zasmeji in odvrne: „Ti si pa kaj poredna danes, Mičica. Kje si se pa naučila tako?“ In kakor za oškodbo pa jej pomaga zadeti meh na glavo in jej ponagaja povrh, da vrže v blato, če se ne poboljša in ga vedno tako krivo sodi, kot danes.

Zopet uni ženici je ješprenček nekoliko predebel. Prav nič ni zadovoljna z njim, to pa že iz stare navade in ne po pravici.

Tudi zanjo ima Štefan prijazno, tolažilno besedo. Kar k njej priteče in jej ga tako navdušeno hvali in jo prepričuje, da tacega še ni kuhala nikdar, kot je ta, da se bode tako nakuhal in zrahljal, da bi se kar sam vžival. In ženica verjame posled in vesela je prijaznega mlinarja in svojega ješprenčka. Marsikatera pa tudi šaljivo pristavi: „Mlinarji ste vedno in povsod enaki. Le hvaliti znate, družega ne. Jedva polovica se vam sme verjeti.“

Tako mine marsikatero prijetno popoldne. A zadnji čas se poslednji vedno manjšajo. To je pa

od tedaj, kar Marjetica več ne hodi po mešiček v mlin in je Srakar redkejih besedi z njim.

Štefana to boli, hudo boli, da še nikdar ne tako.

Z lesenim kladivom v roki sedi neko popoldne na mlinskem kamnu, ter je vtopljen, kakor da bi razdiral imenitna, prav važna opravila, postavim, kako bi se pospešilo mlenje, kedaj bi se kamenja sklepala v novo — in kaj enacega.

A Štefan tega ne misli, niti kako bi se zasluzilo nekaj več ali manj grošev na dan. Kaj mu je ves denar, vse bogastvo, če je sam, če ne ve, za koga se trudi in vbija?

Tako niti ne opazi, da se je približala teta Barba in se ščenila na povezneno posodo njemu nasproti.

Prepričavši se starka, da je Štefan ne vidi, ali pa videti noče, povzdigne glavo, migne s koščeno desnico proti njemu in pravi:

„Štefan, kaj pa ti je, da tako sloniš ondi? Če ti ni dobro, kar lêzi, pa je. Materi rečem, da ti črno kavo pripravijo ali pa kamilične ali pa tavžentrožne vode. Kedo ve, če nimaš uroke, saj vse kar gori po tebi. Le verjemi in vbogaj me! To te pozdravi, če ničesar družega.“ — Štefan se zgane, skoči kvišku, zavihti leseno kladivo in pritruje nekaj okoli kamna. A vsega tega ni bilo potreba. Potem odgovori: „Da bi bil jaz bolan, Barba? Zdrav sem, prav zdrav.“ Spozabivši se potem pristavi: „Samo glava me danes nekako boli, pa bode že bolje.“ „Saj pravim, da bolehaš

in slabiš, Štefan, pa mi ne verjameš. Prepozno hodiš k počitku zvečer. Ni ti dovolj, da se vkvarjaš ves ljubi dan v mlinu, v noč pa še roso oteplješ okrog, kar ni nič, prav nič in je še pregrešno,“ povzdigne zopet starka glas, položi desnico na čelo in se ozre v mladeniča, kakor bi hotela preračunati prav natančno, koliko mu škoduje tisto ponočevanje na ljubem zdravju in na njegovi neumrjoči duši.

Štefana te besede zbodejo. Predobro ve, kam merijo. Strupeno pogleda torej teto in zopet silovito zavihti kladivo, kakor bi hotel izliti vanje vso svojo strast, vso krivico, ki jo trpi.

Čez nekoliko zarudi in pravi: „Jaz delam, kar hočem in kakor hočem. Komu to mari; pridigarjev pa ne potrebujem v mlinu.“

„O križani Ježeš! Zdaj mu pa človek še nič reči ne sme, kakor bi ne bila njegova teta jaz! Le molči, Štefan, ker si tak, da še eden ne takov! Prej si bil še, prej, kakor se spodobi. A kar si jel zahajati k Srakarjevim, si ob molitev, ob vero, ob vse. Gori baje ni pravega blagoslova božjega. In tudi ti ga ne bodeš imel, če ne vbogaš in poslušas onih, ki ti hočejo le dobro in prav.“

Pri teh besedah zakrije starka suhi obraz z višnjevim predpasnikom, kakor da bi jokala.

Štefanu pa zavre kri, rudečica in bledina ga spreletuje, kakor senca. Roka se mu trese, oči mu žare jeze in razžaljenja. Gorjé mu, kdor si upa reči žal besedo o Srakarjevih in o Marjetici. Teta, stara teta, njegova sorodnica je to. O, to

je neizmerno, to je preveč. O, ko bi ne bila ona, kako bi premagoval nepopisljivo strast, krik po maščevanju, po kazni, ki se mu vije, kakor strupeni gadje v prsih.

V takem boju sam s seboj vzklikne Štefan: „Molčite, Barba, še eno besedo o tem; pri Bogu je milost, pri meni je ni. Glavo mu strem, ki žali Srakarjevo hišo.“

Izgovorivši plane kvišku, vrže z vso silo kladivo ob tla, da se mlin zaziblje, prekobali nekaj vreč pšenice, sune s čevljem nekaj posode, ki mu je v napotji, v stran, in izgine na prosto.

„Le môlči, môlči, Štefan, ker si tak! Ti togotnež, ti nepridiprav ti, le počakaj, kako ti bode še žal nekda in ti bode, da si tak, kakor nobeden,“ kriči Barba za njim, vije z rokama in solze jo vnovič polijo.

XIX.

Kosilo, južina ali pa večerja v kaki premožniši kmetški hiši, to ni tako, kakor pri gospodi. Mnogi misli sicer, kaj mi mari; kako se je in pije, to ume vsak. A poslednje ni prav res. Vsak človek prinese baje precejšno mero radovednosti s seboj na svet, ter jo hrani vse dni.

Kedor je prost te slabosti, naj ima potrpljenje z nami, kedor ni, vtopi naj se v pravi nepopačeni narodov živelj in morda mu ne bode žal tega. Če je kje, le v njem je še poezija doma.

V Mlinarjevi prostorni veži stoji na desno v kotu štirioglata, belopomita javorova miza. Od dveh strani jo oklepata hrastovi klopi, od dveh stoli z rezljanimi velikanskimi srci, božjimi imeni in z letnicami okinčanimi naslanjači. V kotu za mizo visi zatemnjena, na steklo slikana podoba svetega Roka z njegovim zvestim pasjim tovarišem, ki ima večji hleb v ustih, kot ga opisuje Gospodovo življenje.

Za podobo je vtaknjen ne ravno nov in čist muhalnik, letošnja pratika in imenitne sanjske bukve. Dopolu- in popoldne je v veži precej dolgočasno. Tedaj se muhe svobodno sprehajajo in plešejo po omizji, hišni Sultan mirno spi na pragu ali pod klopjo in črna muca godrnja in dremlje na čisto pomitem gospodarjevem naslanjaču.

Zjutraj, opoldne, posebno pa zvečer, je tu vse drugo življenje. Tedaj je tu kakor v ulnjaku. Vse mrgoli, šumi, se smeji, kakor na farnem sejmu, in lesene žlice švigajo vse na križem, kakor sulice v boju.

Ko pomoli stara teta Barba glavo iz veže ali se vstopi celo na prag, se ozre po dvorišču in zakliče: „Zdaj pa le k jedi, pa kar ročno, da se ne shladi!“ tedaj se prične domača procesija.

Najboljši sluh za taka povelja ima stari hlapec Ožbalt, ki toži sicer, kako nerodno je pri delu in povsod, če človek slabo čuje.

Tedaj pomakne urno svojo pipo v žep, in obriše z rokavom pot raz čelo. Prišedši v vežo,

kar omahne na svoje mesto in obesi na podobo svetega Roka svojo razcveteno širokokrajno pokrivalo.

Za njim prideta njegova mlajša tovariša, konjski in mlinski hlapec in ugibljeta med potoma, kakovo vreme vtegne biti tja na nedeljo na cerkveno blagoslovljenje. Manjši bledoličen močnat tovariš meni, da jug nekako preveč pritiska, da ga čevelj tišči in da sodi on po teh nezmotljivih znamenjih, da bi bil dež ali kali. A kralju dveh lepo rejenih pramov v hlevu to ne gre prav v glavo. On bi stavil za nekaj grošev ali za bokal vina po srebrni dvajsetici, da bode nebo jasno, kot ribje oko. — Vse to pa zaradi tega, ker ima on pri fari ljubico, ki mu je obljubila tedaj govoriti nekaj besedi z njim in tudi on bi jej imel povedati mnogo, če ne pojde dež, ki bi vse spridil in sejmovalce razpodil.

Bolj od strani in potuhnjeno stopi tudi bosopet pastir v vežo in se molčeč pridruži mogočnim hlapcem, ki se mu dozdevajo najimenitnejši ljudje na svetu. Saj koliko potov je že mislil, kako prijetno bode, ko doraste in služi za hlapca. Tedaj bode kralj vaške mladine in ponočnih shodov. Ljubico si zbere in nihče si ga ne upa pikati, vasuje lahko in ničesar se ne boji. In marsikatero merico ga lahko stisne doli v prvi krčmi, tudi brez novcev. Hlapec je, trideset goldinarjev služi na leto in nekaj hodnikovega perila, pa bi vina ne pil, ljubice ne imel, pa vasoval ne bi? Kedo pa bode, če ne takov, in kedaj, če ne tedaj?

Rudečelične, zagorele dekle so najpozneje pri omizju, kakor bi se sramovale ali pa, da bi hotele pokazati, češ: kaj nam mari jed. Lehko smo brez nje, če hočemo.

„Pojdite no, pojdite! Kar sklicati vas ni. Tako slasten ješprenček sem skuhala, pa se bode kar ves shladil, ker vas ni,“ vzklikne zopet stara Barba in potegne velik križ božji po suhem obrazu in moli pobožno in glasno predjedilno molitev. Kakor čebelni roj zašumi moški odgovor v molitvi, a ženski glasovi se razločujejo čisti in glasni.

Zdajci stopi tudi gospodar, oče Mlinar iz mlina, sname urno močnato kapico in pravi: „Bog vam blagoslovi,“ ter pristavi: „kje pa je Štefan?“ Družina se spogleda, kakor da bi se hotela prepričati, ali ga res ni pri mizi. Mati Mlinarica tamkaj na spodnjem koncu pa pravi: „Doli na vas je baje šel, nekaj opravila ima.

„K jedi se pride, naj se ima čas ali ne čas,“ odgovori resno oče in zavihiti žlico. A videti ni, da bi mu šla nocojšnja večerja posebno v slast. Tihota nastane nekaj časa. Stoprv, ko gospodar v sobo odide in mati za njim, vzbudi se večja živahnost. Mlajši hlapec namreč draži svojo družico, rudečelično deklo, da nocoj ne bode ljubega pod okno, če se bode tako modro držala in kar nič pogovorila ž njim.

Teti Barbi pa to ni nič prav povšeči. Še prav pregrešno se jej dozdeva, zatorej kaznuje z resnim opominjajočim pogledom norčevalca. Ondi na drugem koncu je zopet drugačna govorica.

Stari hlapec Marko razklada namreč mlajšemu mlinskemu, da je imel minulo noč čudne sanje, ki gotovo niso brez pomena, ter da bi rad, prav rad v loterijo stavil, da bi terno zadel, ali kali. Pa je že križ, kedar ima človek dobre misli in poštene sanje, tedaj pa kaj družega ni po godu. On je namreč včeraj za tobak popolno spraznil mošnjiček, niti kebra nima, da bi se smrti rešil, ko bi prišla. Te „umare“ bi bile pa vendar tako pripravne, pa tako dobre.

Ko tovariš celo tako umetno izpeljanega govora noče razumeti in se trudi obrniti govorico na druge reči, sune ga pripovedovalec s kvedrastim čevljem pod mizo in mu zašepeče: „Ne bodi, ne bodi takov, pa posodi mi tja do nedelje eno dvojako ali pa dve. Če pride terna, pil bodeš, da se utopiš v vinu, če hočeš.“

Dekle danes nimajo posebnega razgovora. One le tega ne morejo umeti, da nocoj ni Stefana pri mizi. A tudi to uganjko jim razdere bolj postarna družica, ki ve vedno vse novice v treh farah na okrog. Ona meni namreč, da je šel vasovat — k Srakarjevim, ter da bodo ženitovanje imeli, če Bog da.

„Ali res?“ prikimajo družice. „Tista Marjetica ima pa srečo. Kaj mislite? Možiti se iz koč na grunt in mlin, to ni kar tako. Kaj tacega se ne primeri vsaki.“

Teta Barba, ki je nocoj posebno slabe volje, potegne zdajci zopet velik križ po obrazu in večerna molitev se prične.

Po molitvi pravi: „Zdaj pa le spat in počivat, moštvo, ni potreba hoditi razgrajat in ljudi budit po vasi!“

Glasi smeh se čuje za odgovor. Mlajša hlapca namreč ogrneta kamižolo in ubereta pot pod noge tja pod vaško lipo. Marko hiti tuhtat v posteljo poleg konj, ali bi bile res tiste številke pripravne za stavo, in bosopeti pastir se zarije v slamnate svisli in preračuni pred spanjem na prste, koliko let mora še čakati, da bode hodil na vas kot ona dva hlapca, da si izbere ljubico, — da bode — srečen.

„Da bi se s tako pečal, ki nima nič, in ni nič, in ne prinese nič k hiši, tega kar kratko malo ne trpim,“ pravi mlinar svoji ženi, ko potihnejo glasovi v veži, in meri s širokimi koraki sobo.

„Jaz sem ga svarila in mu branila vedno, saj veš. Če pa noče storiti dobro,“ odgovori ženica in milo se jej stori pri srcu.

„Bomo videli, če bo. In kedo je gospodar pri hiši, ali jaz ali to mlado seme?“ vzklikne mož, se razkorači pred ženo, pipo iz ust vzame in pljune po tleh.

„Vsa hiša je že v jeziki. Nihče ne govori drugzega kot o njem. Zdaj ne pomaga mnogo prepoved — ali pa nič,“ vzdihne mati.

„Kaj praviš, ne pomaga? Zakaj mi vendar niste povedali prej, kako je? Vredna si ti, da bi tri palice zlomil nad teboj, ker si mu dajala potuho in ga zakrivala. — Zdaj pa imaš, kar si hotela.“

„Bog nebeški ve, da ne. Pa jeziti se ni treba zaradi tega. Z lepo se več opravi kot z grdo, to si zapomni!“

„Je vse eno; mene še ne pozna ta fantalin, a jutri me bode, in če ne vboga, gre naj iskat dom in očeta, kamor hoče. Pa še ti pojdi za njim, če ti ni prav!“

Izgovorivši iztrka mlinar pipo, navije uro na steni, vzame lojevo svečo in odide trdih korakov po veži in dalje po stopnicah v prvo nadstropje k počitku.

Mati pa še dolgo sloni v sobi in joka na tihem in skrivaje. Tako žalostna že ni bila davno. Sin jej napravlja toliko skrbi, mož je osoren in trd, kakoršen ni bil prej nikdar, in strupeni jeziki ne puste v miru poštene hiše.

V resnici neprijetne reči za spoštovano, premožno, od toliko ljudi zavidano mater mlinarico!

XX.

Pravijo, da je vsaka praznota dolgočasna. In kako bode drugače? Kedar list na drevji rumeni, bela breza trepeče na pogorji, sključeni borovec priklanja svoje otožne vrhove, tedaj beži veselje in življenje iz gozda in dolg čas in samota se vseljujeta na njegovo mesto. Sivkasta seničica počivkuje v obližji hiše, po mejevji pa ponižen kraljiček strže za oglom. Celo nebo je spremenjeno. Sanjavi oblaki beže tako urno, tako plašno dalje in dalje. Kedo ve neki kam? In tudi v naših

prsih se budi prej neznano hrepenenje, da bi se dvignili in jadrali z njimi.

Ta sprememba, ta poezija v naravi in v človeškem srcu pa je doma le na deželi, sredi tihe doline in odmeva le v nepopačenih prsih.

Marjetica druga leta bližajoče se jeseni niti opazila ni. Še veselila se je je, kajti ostajala je potem bolj pri domu in sedala ob dolzih večerih za brenčeči kolovrat. Letos pa, oj, kako čudno, nerazumljivo jej je pri srcu! Cvetice vené ob potu, noge jej šumé po listju, vsa narava umira. Le hotela bi še, da bi umrlo z njo tudi njeno nepoznano, skoro nestolmačeno čutilo, ki jo spominja vedno in vedno — Štefana.

Kako srečna je bila pač nekdam, ko ga še poznala ni, ko ni mislila nanj, ko ni vedela razločka med poletjem in jesenjo, veseljem in slovesom!

Tedaj je zgodaj vstajala in pozno hodila k počitku, pa nikdar se jej ni zdel predolg dan, dolg večer. Kozi je pasla po pogorji in rože je trgala, povijala v vence in pesmi je prepevala. Proti večeru je okopavala cvetje v svojem vrtu, presajala in zalivala rožmarinček in rudeče nageljne. Večje sreče ni poznala.

Zvečer pa je poslušala očetne pravljice, pomolila v postelji materno molitev in preselila se v sladke pa mirne sanje.

Zdaj se straši belega dne, roparja njene radosti. Če gre v gozd, dozdeva se jej, da stresajo cvetice glave in se priklanajo, kakor bi šepetale:

glejte Marjetico in obžalujte jo! Celo ščinkovec na veji speva drugače, rudečepasasta penica v grmovji se je zboji. In ljudje stikajo glave, če jo vidijo na potu, ali kjer si bodi. O, zdaj spozna stoprv, da svet ni dober in občuten, da je hudoben in sovražen, pa da mora njena ljubezen v prsih biti pregrešna, kazni vredna, dasi si ni svesta zakaj.

Tako sedi Marjetica jesenskega popoldne v gozdu na mahovju in žale misli jo obspo. Nad njo se podé sivi oblaki. Mogočni hrasti in tenki mecesni šepečejo na levo in desno, krokar kroka nad vrhovi, ona pa se čuti tako samotno, pa tako zapuščeno!

Lepe tolažilne misli je imela nekedar in te so je izbežale, sladko je sanjala in sanje so bile pregrešne. Štefana je rada imela, in to jej je prepovedano.

Kaj jej še ostane? Ničesar. Vendar nekaj še. Tja pod zeleno košato smreko sede in potoži gorjé na deblu smreke viseči podobi Matere Božje, — ondi se razjoka, da se jej vsuše solze — ona naj jo usliši, saj je zapuščena sirota, nesrečna Marjetica.

Ko se predrami, ozre se v visoko nebo in tja v dolino na rudeči vaški zvonik. In tedaj zacvrčé lastavice v kolobaru ondi v višavi. Zdaj jemljejo slovo. Še enkrat obleté ponižna podstrešja, slamnate strehe. Sredi vasi glasno zažvrgole in se dvignejo vedno višje in višje, — da jih ni več.

Marjetica zre dolgo za njimi. Z desnico pa jih pozdravlja, kakor bi jim hotela reči: „O, počakajte me, o, vzemite me s seboj! Tudi jaz se dvignem z vami — tudi jaz, — ko bi se mogla!“

Tudi Srakar je bil v jeseni navadno bolj resen, kot sicer. Vedel je, da je zima pred durmi in poznal je njene križe in težave. S staro zaprašeno polhovko na glavi je hodil tedaj okoli pohištva in urejeval in popravljal, kar je bilo treba. Tega pa ni manjkalo nikdar. Več potov je že preračunal na prste in na pamet, ali je založen dovolj s panjači za bodoče mrzle snežene dni, ko bode iskal edine pomoči in tolažbe pri toplosopeči, prijazni peči.

Tudi za cepiče in mlado drevje na vrtu je imel mnogo skrbi. Pobelil je je z apnom ali ovil, kakor dojenca, v slamnate povoje, da mu je ne hodi objedat bosopet gladen zajec, ko bode tako ščipalo in zeblo zunaj, ko bode zameten grm in strm, ko bode tako žvižgala lakota po praznem želodcu, in ne bode nobene bilke za pod zobe.

Marsikedo bi sodil potem, da Srakar prav nič srca in občutka ni imel. A to ni istina. Bradati kozi in celo hišna kuretna mu je bila vso jesen v mislih. Za prvi je nalomil, nanosil in nas mukal prav mnogo naročij vejevja ter ga lepo posušil za zimo. To bodeta imeli tako bolj za praznik in za imenitniše dneve, kedar tudi Marjetica kaj vrže nad cvrčečo ponev in vmesi boljši kruhek, postavim o Božiču ali o pustu. Sicer pa bode dobra, o, prav dobra, ječmenčkova slama, nekaj repnega

perja, nekaj olupkov, in še kaj družih kuhinjskih ostankov. Vse pojde v slast.

Za čopaste kokoši in spreminjavega rudečerostatega petelina je bilo tudi preskrbljeno. Pod klopjo okoli visoke peči so bile napravljene gredi in omrežene z leskovimi šibicami. Na polici pa sta stala dva lonca slabejega, odbranega ječmenčka.

Tudi samega sebe in Marjetice Srakar ni pozabil. Sebi je dal podkovati in nekaj zakrpati kvedraste čevlje, da ne ozebe v palec k maši gredoč, Marjetici pa je kupil črne raševine za gorko zimsko krilo.

Tako je stal Srakar isto popoldne na hišnem oglu — in srce mu je igralo neke tihe zadovoljnosti s svojo revščino. Življenja, njegovih strasti, sijajnosti in želja ni poznal, pa tudi goljufije in slepljenja ne, saj je vzrastel v siromaštvu, živel vse dni v njem. In zakaj bi ga žalilo ono v zadnjih večernih dneh?

Zdaj se ozre čez ograjo Marjetičinega vrtiča, in ko prižene ona ravno s paše, jo zakliče: „Marjetica, rože spravi še nocoj iz vrta, jutri pobeli slana in tudi po snegu že diši. Kraljiček že ves teden strže za ogli in kliče: „Zaprite duri, stržek, zaprite duri, stržek, stržek.“

In Srakar sam se spomni pri tem, da bi bil pozabil kmalu najimenitnejšega opravila, malih oken. Obložiti in zamašiti jih mora namreč vsako jesen z zelenim mahovjem in popraviti in urediti, kar je poškodovanega.

Danes je v resnici prav resen dan. Zapro se za dolgo, otožno zimo okna. Stoprv vesela kukavica jih odpre zopet, ko se oglasi ondi tik gozda in naznani vzbujeno pomlad.

Ko ima opravilo Srakar z okni, hiti Marjetica v vrtiček in se sklone nad odcvele na pol zvene le cvetice. Kako jo užali ta pogled! Rožmarinček že skoraj pojemlje. Pozabila mu je priliti zadnji čas. Nageljni otožno povešajo obletene glavice in vrtnice so zadnje burje kar posmojene in popaljene.

A vendar drago jej vse in še bolje, kot jej je bilo. In kako ne? Najlepše ure je preživela med cvetjem, med rahljanjem, prilivanjem in okopavanjem njegove zemlje. Pa zdaj, o, kedaj sedi zopet v vrtu poleg njih in se pogovarja kakor s starimi prijateljicami ž njimi? Kedaj se vrne pomlad? Morda njej, njenemu cvetju — nikdar, nikdar več.

V tacih mislih se jej užali srce in solza jej kane na lice, ko prenaša cvetličje v sobo in razpostavlja po oknih.

Srakar urno opazi to in pravi: „Kaj ti je? Jokati ni treba, ni ti sile in ti je ne bode kmalu, če hočeš.“

„O, ko bi hotela jaz,“ vzdihne Marjetica in sramežljivo pobesi obraz, „ne bilo bi je v resnici. Pozabila bi vsega, vsega, in vse bi bilo prav. Tako pa kar živeti ne morem več.“

„Pametna bodi, pa vesela! Le poglej, koliko panjačev imava za zimo! In ječmenček se je ob-

nesel in sočivja je polno shrambo, obleči imaš tudi kaj.“

„Kaj hočeva še več?“ tolaži Srakar, ki je danes posebno rahločutnega srca, Marjetico in si veselja natlači novo pipo.

„Saj sem vesela, oče, prav vesela. In zakaj bi ne bila?“ odgovori deklica in urejuje cvetlice, skrivaj pa misli: „O, veselile so me nekedaj take reči. Zakaj me ne vesele več, zakaj vem in ne vem, kaj hočem, zakaj poznam jedva samo sebe? Zakaj? Ljubi Bog, ti veš dobro, da nisem mislila nikdar na-se, samo enkrat, in to se mi šteje v greh, zaradi tega moram trpeti tolikanj.“

XXI.

Drugo dopoludne je stalo na večni mizi pri Mlinarju pol poliča rudečega vina, hleb rženega kruha in nož na njem, zelena solnica in na lesenem krožniku nekaj slastne, dišeče slanine. Oče Mlinar pa je sedel za omizjem in užival božje dari, njegov vsakdanji priboljšek pred južino.

Ko izpije polno kupo vina in obriše z dlanjo svoj čistoobrit in dobro rejen podbradek, zakliče proti nasprotni strani v mlin: „Štefan!“ Poslednji vrže vevnico, s katero je ravno pšenico meril, na vreče, potegne mlinsko kapico globlje na čelo, ter odide stoprv, ko oče v drugo zakliče, v vežo, in sede ondi molče na klop in podpre glavo v dlan. „Štefan, zakaj te ni k jedi in k molitvi zadnji čas?“ pravi Mlinar, ostro pogleda sina in porine

ostalo slanino in kupo vina predenj, kajti sicer sta južinala vedno skupno.

„Dela je dovolj in v delu se pozabijo druge reči,“ odgovori Štefan in niti ne pogleda jedi in pijače pred seboj.

„Semtrtje imaš, menim, hoje celo nekaj preveč. Družčine ti tudi ne manjka, saj nisi izbirčen v njej. Da le godi tebi; kaj reko drugi, ne prašáš.“

„In kedo mi šteje nekaj večernih ur, oče? Vsak hlapec jih porabi, kakor hoče — in jaz bi jih ne smel?“ vpraša nekako osupnjen mladenič, pogleda roditelja, potem pa se obrne v stran, in dlan, v katero je vprt, se mu vidno trese.

„Smel ali ne smel, je vse eno. K molitvi in k mizi pridi in ime poštene hiše imej v čislih, to ti povem, fante, danes in vselej,“ vzklikne zdaj razjarjeni Mlinar in položi pipo, katero je hotel ravnokar zažgati s kresilno gobo, jezno na mizo.

„Jaz vam ne delam sramote, oče, in vam je ne bom. Odgovorite, povejte mi, kedo je trdil to; poznati bi ga hotel!“

„Kaj je mari čast to, velika čast, če govori pol fare, vsa fara, da zahaja Mlinarjev Štefan k Srakarjevim, da lazi za beraškim dekletom? Kaj ne, to je prav imenitno?“

„Oče, kaj ste rekli? Tudi vi —!“ vzklikne zdaj mladenič, zbledi, se dvigne pol izza omizja, kakor v obrambo in omahne zopet nazaj in zakrije obraz. To Mlinarja zbode, razjari.

„Jaz, jaz, ravno jaz! Le poglej me, tvoj oče, tvoj stari, pravim tako, in ti zabičujem, da nimaš od danes več govoriti z ono deklino, da ravnaš tako, kakor jaz hočem, da vaju ustrelim in raztepem tri palice nad vama, če vaju vidim prvič skupaj.“

Te besede je izgovoril oče v silni strasti. S pestjo udari tri pote ob ogel mize, da zazvené kupe in besni potem po veži gori in doli. Štefan molči, kakor okamenel nekaj časa, potem potegne z desnico po očeh, morda si otrne skrivno solzo, in pravi:

„Oče, čemu je treba prepira? Le to vam povem, da so Srakarjevi pošteni, najpoštenejši ljudje, da je Marjetica zlata in srebra vredno dekle, da naj Bog odpusti tistemu, ki jej reče žal besedo, jaz mu ne bodem, da me krivica žene lahko tako daleč, da pozabim, da sem sin —, da imam brezsrdnega očeta, ki naj ga ljubim in spoštujem.“

„Môlči, môlči, fantalin! Nesramnež, kaj je to? Tebi naj se yklanja oče, o tvoji beračici naj častno govori? Če sem ti brez srca, prav je, in ostati hočem. Le pojdi, pojdi, obesi se jej na vrat; ko vama jame trkati glad na vrata, že prideta, a moja hiša vama je zaprta danes in vselej.“

„Tako, oče! Prav je, hvaležen sem vam. A prisegam vam, da vas nadlegujem zadnjič, da vas ne prosim ničesar več. Zagotavljam vas tudi, da gorjé onemu, ki zasmehuje siromaštvo. Pri Bogu je milost, pri beraču je ni.“

„Stôri, stôri kakor hočeš, pa le urno, niti poldne, niti večera ti ni potreba čakati!“ pravi oče z zaničljivim glasom in se ponosno ozre na sina.

Zdaj prihiti iz prvega nadstropja mati.

„O ljubi Bog, kaj pa imata, kaj pa je?“ vzklikne in vije z rokama, zagledavši bledega sina in razjarjenega moža.

A Štefan vstane, ne pogleda nikogar in molče odide na vrt. Ondi podere plot, ki mu zavira pot in izgine med drevjem proti gošči.

„Ti si kakor ogenj, kakor voda dereš naprej. Še v obup ga spraviš, reveža! Kaj sta imela?“ vzklikne mati potem in solze jo zalijo, videč, da je izginil sin. „Če ni družega, kakor zaradi tiste deklice, bi ne bilo potreba tega. Sam jo pozabi in spozna, da ni ona zanj.“

„Môlči! Jaz že vem, kaj delam in kako delam. Da bi me vsak fantalin vodil za nos in mi rekel v oči, da dela, kar hoče, meni nič mari. Žal mi je, da mu nisem pokazal drugače, kedo je oče, kedo sin, kedo naj govori, kedo uboga.“

„Pa bi bil vendar z lepo opravil, zakaj ga žališ? Oh, ljubi Bog, že tako me noč in dan skrbi zanj. Čestokrat niti očesa ne zatisnem, kaj pa bode stoprv zdaj?“ zdihuje ženica.

„Palico mu daj, palico, pa ne potuhe in skrbi, pa bode storil prav in bode,“ pravi zaničljivo mož.

„Oh, ti pa kar nič srca nimaš. Mrzel si kakor led, in kamen imaš v prsih. Saj si vendar oče in

on je tvoj otrok, pa si tak, da ni živ človek tak. Meni kar živeti ni več pri tebi.“

„Pa za njim pojdi! Oba bodita, kjer hočeta, če ti ni prav! Jaz sem gospodar; tako bode, kakor jaz hočem. Kedor ni mojih misli, tamle so duri,“ pritrди mož, izpije v jezi zadnjo kupo vina in odide v zapuščeni mlin. Ondi dviga in premetuje vreče, urejuje kamenja in stope, da se mu vidi na prvi pogled, da je razjarjen, nepopisljivo razvnet, kakor gad, kakor še nikdar.

Mati pa sloni še dolgo žalostna na omizji in zdihuje, govori sama s seboj, dokler ne zazvoni poludne v zvoniku, tako jasno, tako milo in veselo, kakor vselej. A ona moli danes angeljevo česčenje z objokanimi očmi. Po molitvi pa odide po stopnicah v zgornjo sobo, zaklene duri in je niti k južini in k družini ni, kakor je sicer njena navada.

XXII.

Tisto noč je spalo vse. Luna je sijala na višnjevem nebu, psi so lajali po vasi prijazen glas, in prva jesenska slana je bliščala po dolu in pogorju. Bila je lepa, prav lepa jesenska noč. Po vasi so že davnaj pogasnile luči, le ondi v krčmi, ob cesti je še nekaj fantov žganje pilo in s pestmi ob mizo razbijalo. Tudi Mlinarjev mlin je počival nocoj, kot že davnaj ne, kajti gospodar je odšel popoldne v krčmo. V mraku se je vrnil s težko glavo in potem je legel.

Mlinarski hlapec je porabil to prijetno prilžnost sebi v korist. Še pred enajsto uro je vodo na jezu zaprl, kamenja vstavil in odšel vasovat k svoji ljubi v bližnjo vas.

Sicer pri Mlinarju ni spala še ena oseba. Mati je sedela v pozno noč na postelji, molila in skrbela je za Štefana, ki se ni vrnil, kar sta se sprla z očetom. Tudi Srakarjevi Marjetici je nesla stara vaška ženica to novico, ko jo je videla prati na studencu. In uboga Marjetica! Tudi ona je skrbela bolj kot mati in oče, bolj kot ves svet, tako kot skrbi le prava, deviška ljubezen.

Ko bi bil šel kedo v pozni uri po cesti mimo vaške krčme in bi se bil skozi omreženo oknice vanjo ozrl, videl bi bil polno omizje mladencičev okoli polnih kupic vina in žganja prav vesele volje. Le ondi sredi med njimi bi bil opazil Štefana, bledega, molčečega, v pest podprte glave.

„Vino in žganje pijmo in veseli bodimo pa je, kaj ne, Štefan, ti si pravi junak, kedar hočeš!“ napije zdaj kuštrav, vesel sosed, kateremu že leze pijača v glavo, Štefanu. On vzame kupo, a se je jedva dotakne in svojemu tovarišu po mizi porine.

„Kaj bodeš neki, Štefan? Zvrni ga, saj nima kosti, moči pa dovolj! Pri moji veri, da je to pravi cekinasti šentjanževец, kaj ne, krčmar Kavka, da je, kakoršen se ne dobi pod vsako streho,“ vzklikne sosed, pogleda po strani Štefana in izlije polno kupo žganja v se.

„Da bi ne bil? Je, je, na moje pošteno ime, da je,“ pristavi rudečelični krčmarček, ki priteče

iz kleti zdajci in pravi: „Pa še en poliček ga bomo, kaj ne, fantje, ker smo že skupaj in dobre volje nocoj?“

„Štefan plača nocoj tri bokale sam, zato, ker se tako kislo drži, kakor bi se mu bili mladiči izpeljali iz gnezda,“ kriči pivec na drugi strani in udari s praznim poličem ob ogel mize, da kupe zazvene. Štefanov strupen pogled pa ga urno umiri, da pristavi: „Povej, Štefan, kaj imaš na prsih nocoj, da si žalosten. Kar zini! Vso vas poderemo, in gore prestavimo nocoj, če si vesel in je pomagano tebi. Kaj ne, fantje, da jih, za Štefana že, če za nobenega družega?“

„Res je, prav imaš. Vse fare se ne bojimo. Gorjé mu, ki žali katerega izmed nas,“ vzklikne vsa družčina in napije svojemu kralju in vodji Štefanu.

„Jaz ne potrebujem ničesar, ničesar, in vi mi ne morete pomagati, če si ne pomagam sam,“ pravi Štefan in izpije prvo kupo napite pijače.

„Da bi ti mi ne pomagali, Štefan, mi? Če se ti kuja Marjetica, ali če ti hodi kateri drugi v škodo, kar reci! Pomnil nas bode in poznal, kaj so Brišcanje, če jih še ne pozna.“

„Ne besede več o tem, če ne, pomnite, kedo sem jaz!“ pravi resno Štefan, in nihče si ne upa govoriti dalje o tem.

Ko zapuste v pozni uri krčmo, se vstavijo še pod vaško lipo in zapoje ondi tisto, ki pravi:

„Na vasi tiho je nocoj,
In tema krog in krog;
Ne čuje ljubi angelj moj,
Megla pokriva log.

Za selom pa se čvrsti glas
Razlega fantovski,
Ki ljubav gorka v tujo vas
Jih vabi k ljubici.

Naj le gredó, naj le pojó
In piskajo v pero,
Saj kmalu radostno oko
Solzi se jim v slovó!

Pod oknom ondi tudi stal
Tedaj bom zadnjo noč,
Slovo od ljube bom jemal,
Odšel na tuje proč.“

Četrť ure pozneje je tiho, prav tiho vse. Tovariši se razidó na desno, na levo, na vse strani. Tudi Štefan se napoti domu. A prišedši na ogel bele hiše z mesečino oblite, tihe, kakor da bi bilo mrtvo in zapuščeno vse v njej, obspó ga neprijetne misli minulega dne in srce se mu užali.

V hišo ne gre, saj je tudi zaklenjena dalje zanj. Tujega, zapuščenega se čuti, dasi je edin sin, otrok spoštovanega, premožnega očeta.

Tamkaj ob jezu sede na skladnico hlodov in zre v globino, kjer šume, grme, se penijo in tepo valovi. Zopet mu pridejo druge misli. Zdaj hoče, da bi se bil rodil pod beraško streho, da bi ne imel ničesar, ničesar, niti očeta ne, da bi mu nihče ne ugovarjal in očital uboge ljubice.

Da, koliko srečnejši bi bil! Trudil in vbijal bi se od jutra do večera, pa z veseljem, saj bi vedel za koga. Vse bi jej v naročje prinesel in dejal: „To imaš, to je najino, tega se veseliva in pozabiva žalje!“

Čemu mu je premoženje, ime, čast, če je ne sme rabiti prostovoljno in deliti z osebo, katero ljubi.

Zdajci se zopet spomni, kako prijetno je bilo, ko še Marjetice ni poznal, in da bi bilo morda bolje zanj, ko bi je ne bil videl nikdar. Brez skrbi je živel, fantovska družčina ga je veselila, oče ga je ljubil, mati ga ni svarila, vbogljiv, pošten otrok je bil. Zdaj se pa potika v noči tu, kakor tat, kakor ropar, dom mu je tuj, duri so mu zaprte.

A kaj je to, mož naj bode! Besede ne sme prelamljati, prisege ne zabiiti. Marjetice pustiti ne more, naj se ves svet podere, in se vniči vse in on ž njim.

Ko misli tako in podpira razvneto, trudno glavo, zasledi ga hišni čuvaj, zvesti Sultan. Tiho cvileč in s povešenim repom se mu približa. A videč temen gospodarjev obraz, se prestraši. Plazi se po trebuhu okoli njega, boža mu s taco koleno in liže mu roki, kakor bi hotel reči: „Zakaj si žalosten, vesel bodi, in pozabi, kar je bilo!“

Zvesta žival še bolj užali Štefana. „Vse me preganja in sovraži, vzdihne, le ti me še poznaš, ti si mi prijazen, Sultan,“ in boža hišnega varuha.

To ojači črnega, lepo rejenega kosmatina. Veselja skoči kvišku in pleše in se spenja po svojem mladem gospodarju, vleče ga za obleko, kakor bi ga siloma hotel vtolažiti in spraviti k počitku.

V resnici, Štefan plane zdaj kvišku, potegne z dlanjo po čelu in obrvih, kakor bi si hotel izbrisati neprijetno misel iz glave in ubere pot pod noge, a ne proti domu, — temveč po stranski stezi proti pogorju.

Zapazivši Sultan svojega umikajočega se tovariša, zopet lahko zacvili in skoči za njim, da bi ga pospremil na nočni poti.

Oster Štefanov pogled in dvignjena pest pa mu naznani, da mu je prepovedana ljubezen, niti dovoljeno varstvo svojega gospodarja. Torej sede ob stezi, tiho cvili in zre otožnega očesa za Štefanom, dokler ne izgine za vrtnim drevjem in ne potihne njegova stopinja ob pogorju. Potem se vrne na svoje prejšnje mesto, večni prag, počasnih, resnih korakov. Med potoma kake tri pota pomenljivo z repom migne, kakor bi hotel reči: O, to je križ in težava z mladimi ljudmi! Stôri jim, kar hočeš in moreš, nikdar jim ni prav.

Luna se ravno skrije za oblake, ko postoji Štefan na pogorju, dlan na čelo položivši, kakor da bi premišljeval, naj gre dalje, ali naj se vrne.

Tiho je vse na okrog in okrog. Globoko pod njim leži bela vas, ondi šumi vaški potok in tamkaj le nekaj streljajev od njega, — stoji Sra-karjeva koča.

Tja bi šel, z Marjetico bi govoril, na polk-nice bi potrkal! Ali pa bi ne hodil? Kaj hoče tam? Ne budi naj je, če počiva, saj je srečna v spanji. O, ko bi mogel zaspiti tudi on, pa tako, da bi se več ne vzbudil.

Vendar še danes gre, potem ne več, še danes jej stisne roko in nikdar, nikdar več.

Takov in zelo hud je bil Štefanov boj. A zadnja misel je zmagala. Kako bi bilo drugače?

Prišedši pod okno, se nasloni na skladnico drv, pomakne pokrivalo na oči in posluša, če ga čuje kedo. Vse je tiho. Le odljudni netopir švigne semtrtje nad njegovo glavo, nad skalovjem uka sova in sem iz doline se jame glasiti posamezno petelinovo petje.

Zdajci se sklone, potrka na polknice in še-peče: „Marjetica, ali spiš, ali čuješ?“ Nekaj časa molči vse. Potem se čuje ženska stopinja in pri za-prtem oknu se prikaže Marjetica, ki prša: „Štefan, ali si ti? Štefan, tako pozno je, da me je kar strah.“ „Mene pa ni, to je ravno pravi čas za naju,“ od-govori mladenič in vpre v ljubico svoje otožno oko.

„Oh, ljubi Bog, kaj pa je, Štefan, da tako pozno hodiš okoli? In mene srce boli, da mi kar počiti hoče. Niti za trenotek še nisem stisnila očesa,“ vzdihne Marjetica, ko oddrsne oknice in zagleda bled Štefanov obraz.

„Če ti je prepozno, Marjetica, če te nadle-gujem, pa grem. Saj to je bolje za oba, pravi svet in baje mu verjameš tudi ti.“

„Kaj je to? O, jaz uboga reva! Kaj pome-nijo te besede?“ vzklikne polglasno Marjetica in se oklene mladeničevega vratu, kakor bi ga ho-tela zadrževati s svojimi slabimi močmi, ne pustiti ga od sebe v temno noč.

„Marjetica, tu imaš robec, ki si mi ga dala nek-daj za spomin. Vzemi ga nazaj, jaz ga nisem vreden, daj ga drugemu, ki te stori srečno!“

Izgovorivši, poda Štefan bel, lepo zganen rudečeopisan robec z Marjetičinim imenom in z letnico in dnevom, kedaj ga je dobil v spomin.

„Ti ga res ne maraš več, Štefan, zato ker je moj, ker sem ti ga dala jaz,“ vzdihne Marjetica in vtrne solzo. Čez nekoliko pravi: „Nazaj ga ne vzamem, če ti je preslab, nadležna misel na-me, vrzi ga od sebe, v jez, ali raztrgaj, vniči ga, kakor si vničil ljubezen do nekdanje Marjetice!“

„Bog mi je priča, on, ki naju gleda zdaj in naju bode sodil, da sem imel najsvetejše namene. A ljudje, oni, katere naj ljubim in spoštujem, pra-vijo, da je prisega greh, najina ljubezen nespametna.“

„To sem dejala tudi jaz, Štefan, a verjeti nisi hotel. Verjemi; jaz ti odpuščam iz globočine srca!“

„Ne jokaj, Marjetica, pozabi me, jaz ti grem iz očíj! Daleč grem, tako daleč, kakor je svet širok in dolg. Iztrgam si misel iz prsi, da sem imel kedaj očeta, domovje. Samo tega ne bodem pozabil, da sem te pahnil tako nepremišljeno v gorjé.“

„Pojdi, pojdi, Štefan, če drugače ne moreš! Jaz ti braniti ne morem in tudi čutim, da ne živim dolgo!“ zaihti Marjetica in omahne.

Čez nekoliko se vzdrami in pravi: „Še nekaj, Štefan, pozabila bi bila kmalu. Tu imaš prstan, ki si mi ga podaril. Na, vzemi ga nazaj!“

Izgovorivša sname s prsta lep svetel prstanek in ga poda mladeniču.

Štefan ogleduje nekoliko časa prstan, potem reče: „Jaz ga ne maram. Vrzi ga v travo, da se izgubi, kakor si velela, naj storim jaz s tvojim robcem!“

A čez nekoliko zopet vzklikne, kakor bi bil nekaj pozabil: „Ali pa veš, Marjetica, kaj pomenja prstan?“

„Pravil si mi nekaj, in pomnila sem do nočejšnje noči, a goljufalo me je tudi to. Tolažim se s tem, da ne zaslužim boljšega, da nisem vredna milejše osode.“

Te besede ganejo Štefana. Z desnico potegne skrivaje po očeh, kakor bi se sramoval solze v očesu. Potem mu zažari obraz, nova moč ga prešine in pogumen pravi: „Marjetica, ali čuješ, prstan pomeni večno ljubezen, zvestobo brez konca in kraja. In kakova naj bi bila najina? Strupeni jeziki, hudobni ljudje naj bi jo nama uničili? Tega ne! Sramota bi bila! Tega veselja jim ne privoščiva. Poglej, svet je dolg in širok! Tudi za naju se najde še kje kakov prostorček. Dve krepki roki imam in če stradam tudi jaz, nič ne dé, za te prislužim dovolj, saj ljubezen ne potrebuje mnogo, jeli da ne? Ali češ, na tujem si poiščeva drugo domovje, družega očeta.“

Marjetica ne odgovori, a prejasen odgovor je ta, da prstanek zopet natakne na prst in se oklene Štefanovega vratu.

Tako slonita dolgo in molče oba. Posled pravi mladenič: „Jaz grem, dolgo me morda ne vidiš, a ne skrbi za to! Ko nama najdem novo zavetje, se vrnem in vzamem te s seboj. — Ako se ne vidiva nikdar več, misli, da na vsem širnem svetu ni več usmiljenega srca!“

Izgovorivši poljubi Štefan deklico, stisne jej tresočo roko in izgine za vrtnim drevjem. Marjetica sloni kakor okamenela na oknu in zre mokrega očesa v temno noč in ne ve, ali je resnica vse to, ali so le sanje, samo goljufive, nemirne sanje.

Ko jame ugaševati burovž in rimska cesta na nebu, omahne jej trudna glava in zgrudi se kakor v omedlevici na posteljo.

XXIII.

Nekaj dni pozneje vstane Srakar na vse zgodaj, ogrne višnjev plašč, natakne pokrivalo na glavo in hlača v hlev kozama klast. Prišedši na vežni prag, kar zazija, pa kar vid mu jemlje. Ko položi dlan na čelo, vzklikne, čudeč se: „Lej ga no, sneg je padel, pa še kako na debelo ga je! Kar drevje se ziblje in priklanja. O ubogi moj repič, ves bode pozebel in strohnel na njivi! Da ga nisem spravil prej pod streho! In pa nekaj zelja je še na zelniku, in tako lep korenček, pa tako slasten je vmes. Kaj pa moji cepiči, cepiči,

ki sem jih cepil minulo spomlad? Tako lepo so poganjali in zeleneli, da bi le oni ne bili kaj na škodi zaradi tega.“ Izgovorivši migne z glavo, se zavije bolje v plašč in rine kar po celem snegu na vrt. Ondi potresuje in rahlja drevje, da mu sneg kar v zavratnik prši. A to nič ne dé. Da so le cepiči in drugo mladovje na varnem. Sam sebe in svojega pomladnega truda pri cepljenji vesel, se zopet vrne in niti ne opazi, kako mu sili sneg v nizke, lesene opanke in da je pobeljen kakor berač o božiči. Celo na kozi pozabi, ko otrka na vežnem pragu sneg raz opanke, ga razpiha in raztepe raz praznični nedeljski plašč in maha s širokokrajnikom po zraku, kakor da bi ogenj pihal. Potem odsloni na pol hišne duri, pomoli pol glave v sobo in zakliče: „Marjetica, pojdi no, poglej no skozi okno, kaj je zunaj! Sneg je! sneg, pa še na debelo ga je.“

Marjetica teče k oknu, obriše z belim predpasnikom roso raz šipe in ozrši se na plan, vzdihne: „O sneg, sneg, zapadel je moje ostale solnčnice na vrtu, prav gotovo jih je, da bi jih le polomil ne bil.“

Potem hiti kar goloroka in bosa na vežni prag. A ko jo zagleda oče poleg hleva, kako trepeče mraza ondi, zakliče: „Kaj prezebaš, Marjetica? Jopico obleci, pa črevlje obuj, pa ne novih, škoda bi jih bilo. Glej, gazi je treba do hleva sem, do studenca — in na pahišju proti vasi!“

Čez nekoliko se prikaže zopet Marjetica obuta, v jopi rajne matere, ki jej je povsod preširoka in

predolga in z leseno lopato na rami. Vendar take snežne pometalke ne vidi človek vsak dan. Marjetica je bila tako lepa, pa tako prijetno jej je pristovala ta oprava, da bi jo bil človek kar gledal in si voščil več en sneg, če bi bile vse snegarice takove kot ona.

Med tem pride Srakar iz hleva in vzame Marjetici lopato, s katero s pravo strastjo razmetuje sneg na desno in levo. Marjetica mora pa pometati in čistiti za njim z velikansko brezovo metlo domačega izdelka.

Po zajutreku in družih domačih opravilih hiti Marjetica na vrt, kjer je imela različno cvetličje. Ondi razgrebe kar z rokama, da jo v prste zebe in peče, sneg raz gredic.

„Oh, vse je zapadeno in uničeno,“ vzdihne potem in počene v razor. „Da sem morala tako pozabljiva biti! Celo nekaj rožmarinčka je pod snegom in solnčnice so vse otresene in polomljene. Dejala sem, naj se vesele ščinkovci in rumeni strnadje ž njimi, naj jih hodijo kavsati in obirat, zdaj so pa preč!“

Čez nekoliko se vrne Marjetica s premrlimi, sneženimi rokami in z rudečim prezeblim licem v sobo. Ondi presadi poparjen rožmarinček v gorko črno prst ter ga postavi k njegovim tovarišem na okno. In ko sede sama za omizje s šivanjem v naročji, še vedno ne more od njega odtrgati pogleda.

„Kedo ve, ali ozeleni in se okrepča zopet ali umrje v kratkih dneh,“ pravi sama pri sebi. „In

da sem ravno njega pozabila? Zakaj njega? Ali ne pomenja to nekaj posebnega? Drugo zelenje in cvetje bode poganjalo, se šopirilo in duhtelo pomladi, njega pa danaj več ne bode. In zakaj vprašujem in premišljujem vse to? O predobro vem, česa me spominja prezebel ljubljencek. Tudi druge vaške deklice oblečejo, ko muževí lipa sredi vasi, nova rdeča krila, vesele se življenja. Marjetice pa morda tedaj že danaj več ne bode. Beli sneg je zapadel njeno ljubezen, beli sneg zapade kmalu tudi njo.“ V tacih žalih mislih omahneta Marjetici roki v naročje in ondi počivata kakor brez življenja, ona pa nasloni glavo na belo steno.

Sloneč tako povzdigne nevedoma oko na sveto razbičano v rdeči plašč ogrnjeno podobo Zveličarjevo v kotu. Skrivna solza jej priteče polagoma po licih pri tem pogledu, mrtvi roki se zopet oživita, in rdečica se jej vrne na obraz. In kedo ve in ugane — zakaj?

Med tem se oddrsnejo tiho, prav tiho hišne duri in v sobo skrivaje zre nekedo, kakor da bi iskal Marjetico. A videč jo solzno za omizjem, se vrne. Marjetica ga niti ne zapazi. In prav je tako. Saj zrla bi bila resno očetovo lice. Videla bi bila, kako je pobesil glavo, kako se mu užalil pogled. Prepričala bi se bila, koliko trpi, skrivaje trpi tudi njen reditelj — zaradi nje. In prejšnja tolažba bi bila zopet uničena.

Tako se je pričela zima v Srakarjevi koči. Prijetna ni bila nikdar, a tako otožna, tako dolgočasna kot ravno letos, tudi ne.

Za dolge zimske večere je bila sicer Marjetica dobro preskrbljena. V jeseni si je prislužila s trenjem mnogo povesej prediva. Dasi je trla stoprv prvo leto, vendar so jo hvalile vaše gospodinje, da vrlo tare in da je predivo iz njene trlice čisto, svetlo in žlahtno, kakor svila. Marjetico je veselilo to, torej je rada pomagala povsod, kjer so jo prosili. Plačila v denarjih ni jemala. Zadovoljna je bila s poveseom prediva, kajti sklenila je napresti si po zimi iz svojega lepo kot sneg belo perilo, da se poskusi lahko s prvo vaško deklico, če bi bilo potreba. Najslajši in najprijetnejši zaslužek pa je bil Marjetici za trenje, da je mogla semtrtje govoriti ob večerih s Štefanom brez strahu pred strupenimi jeziki, in da jo je on semtrtje nekoliko domu pospremil. Za eno samo tako uro bi bila trla ona ves ljubi teden, če bi ne bilo drugače.

Za prejo je iztesal Marjetici Srakar po lastnem umu bel, nov brezov kolovrat. Tako lep, tako lahek je bil, pa tako tiho se je vrtelo kolo, da ga kar čuti ni bilo in da se mu Marjetica ni mogla dovolj prečuditi in ga prehvaliti. Prav iz srca ga je bila vesela.

Isto popoldne pravi Srakar Marjetici: „Če hočeš, ti pa uredim kolovrat? Zima je tu in večeri bodo dolgi, jako dolgi.“

„Saj je res, oče! Kar iz podstrešja ga prinesite! Že nocoj začnem presti. Spanje se mi tako vtrguje vedno in vedno!“ Proti večeru je stal pred Marjetico kolovrat in preslica poleg njega. Na njej

pa je viselo pol povesna pražnega prediva, da je bilo videti kakor jablana ali črešnja v cvetji. Srakar pa je rezljal pri peči še nekaj brezovih in drinovih kobilic, ter primerjal na vretenu, katera bode pripraviši, katera ličniši.

Do večerje je bilo vse gotovo in urejeno. Ko je bila posoda pomita, kuhinjsko delo končano in kozi opravljeni in napaseni, sede Marjetica za kolovrat, okroži motvoz na kolo, udene vreteno, oslini prst, poseže v predivo, pritisne z desno nogo na stopalo, zažene z levico kolo in prijetno, prijazno vrvenje kolovratovo se oglasi. Pa kako vesela je Marjetica, da se jej je tako urno posrečilo to delo. Srakarju pa žari gori na zapečku zadovoljnosti lice. Kar očesa ne more obrniti od Marjetice in kolovrata. In to vrvenje doni po njegovih ušesih slajši kot najlepša godba, kakoršne že ni čul, — kar so mu zakopali rajno ženo, Marjetičino mater.

Tako se prično zimski večeri pri Srakarjevih. Druga leta je vzela Marjetica semtrtje šivanje in šla je v vas na večerno prejo. To je bilo prijetno tedaj! Na preji se zbero vse deklice iz vasi s svojimi kolovrati in prepevajo skupaj vesele pesni, pripovedujejo pravljice in povesti, se smejejo in — nekatere tudi namežikajo mladeničem, ki se zbirajo okoli peči ali vasujejo pod okni. Marjetica pa kar uganiti ni mogla tedaj, zakaj delajo tako, in nespa- metno se jej je zdelo to še — pred enim letom.

Letos je vse drugače. Sicer ima svoj bel nov kolovrat, žlahtno, pražno predivo, a nekaj le manjka

in manjka. Zadovoljnosti ni in je baje ne bode nikedar. Ena misel izpolnjena, vzbujenih, rojenih je sto in sto drugih. — Tako je bilo baje nekedaj, tako je zdaj in tako bode za nami.

Vendar semtrtje je bila Marjetica vsaj za trenutke potolažena, če ne prav srečna in vesela, saj pozabila je težkega kamna, ki jej leži na prsih. To pa je bilo ob istih večerih, ko je Srakar na zapečku svojo pipico iztrkal ob noht levega palca, jo položil na polico, lepo kakor župnik na prižnici roki sklenil nad prsimi in dejal:

„Marjetica, nocoj ti pa zopet povem povest. Ravno kar mi je prišla v glavo, pa prav lepa in čudovita je.“

„Kar začnite in povejte jo, oče! Prav radovedna sem, kakova bode in vso od konca do kraja si zapomnim na pamet“, vsklikne Marjetica. In kakor nevedoma se jej ustavi kolo, nit se jej vtrga na vretenu in brezova kobilica odskoči daleč tja za duri, da jo mora z leščrbo v roci iskati.

Srakar pa pokašlja enekrati, potegne z dlanjo po zamišljenem čelu in obritem licu, preloži desno nogo na levo koleno, kakor češ, pripovedovanje ni kar si bodi. Gospôda že gospôda, ki pogleda v knjigo, kar ne ve. A pri njem je to vse drugače. Po tako važnih pripravah začne navadno Srakar: „Bil je oče, ki je imel tri sinove, tri vrle junake. Ti trije vrli junaki so bili trije bratje, trije sinovi ene matere, črne matere, mačehe . . .“ Ta povest je bila posebno lepa in zanimiva. Škoda, da je predolga, da bi jo mogli ponavljati tu. Le

konca omenimo, ki se glasi tako-le: Na zadnje je bila imenitna svatovščina, kakoršno ima cesar na Dunaju, ki je iz srebrnih skled in zajemlje z zlatimi žlicami. Pa še lepša, mnogo lepša je bila. Plesali so in s petami ob tla bili, da se je zemlja tresla, nebo zibalo in mesec in zvezde ugaševale na nebu. K tej svatovščini so povabili tudi mene in me posadili za omizje, kakor za starejšino. In dali so iz naprstnika jesti, iz rešeta piti — z lopato pa po —, da pomnim to svatovščino do zadnjega, zadnjega dné, dokler živim, diham in tobak pušim.

A Srakar je znal še mnogo, mnogo družih pravljič, postavim, o jari kači in slepem polžu, o žabji vojski, o steklenem gradu, o zakleti princezinji, o divjem lovu, o zlatem zakladu. V tem pa so si bile skoraj vse enake, da so se po gori omenjeni šegi začenjale in končavale.

Marjetica je imela prav živo domišljijo, torej so jej bile povšeči te čudovite pravljičice in prav rada jih je poslušala in mnogo jih je vedela vže na pamet.

Več potov je premagal Srakarja tudi zaspavec mej pripovedovanjem. Nevedoma je podprl glavo v dlani, pomrmral pol speč še nekaj besedi in sladko zadremal. Tedaj se je vstavil tudi pogosto Marjetičin kolovrat, kajti očeta ni hotela dramiti v počitku. Semtertje se jej je užalilo tudi srce, posebno v otožnih pravljičah. Dozdevalo se jej je kakor bi se bila pretrgala enako niti njena razvneti domišljiji. Vzdrnila se je v pusti seda-

njosti in čutila je kakor junak marsikatero pravljice, da je uboga, tako zapuščena.

Več potov je zadremala tudi sama na kolo-vratu. In tiho je bilo vse okrog. Leščrba je brlela z velikim utrinkom, oče je počival na zapečku, le stara zakajena ura je tikala na zidu kakor prej.

V tacih trenutkih je Marjetica imela navadno čudne sanje. Sanjala je o Štefanu in o sami sebi, da gresta po ozki brvi čez šumečo reko, — da padeta v valove; da se peljeta v čolnu in da nastane vihar.

Ko je bila nevarnost najhujša, zaklicala je glasno njegovo ime in se zbudila. Mêla si je potem oči, gledala začudena okrog sebe, zdelo se jej je vse tuje, vse spremenjeno. Poznala ni sama sebe več. In če se je ozrla v okno, videlo se jej je, kakor da bi nekdo stal pod njim in to je bil Štefan. A če ga je poklicala po imenu, izginil je zopet kakor senca. Svetal, kakor nebeška svetinja dolg žarek se je potegnil za njim. Tako se je čutila ogoljufano, užalosteno — in solze so se jej udrle po lici, — solze prevroče domišljije, vroče mladostne ljubezni.

Potem naj pa še kedo reče, da Marjetični zimski večeri niso bili prijetni in neprijetni, in naj vpraša, kje je lepota, kje je prava poezija doma!

XXIV.

Beriščanje so bili dobri in prijazni ljudje, kakoršnih ne najdemo povsod. A razun pohvalnih

lastnostij so imeli tudi nekaj slabih, ali kali? To je, govorili so radi o vaških novicah dolgo in dolgo. Posebno zimski večeri so jim bili kakor navlašč za taka opravila. A to bi še ne bilo največje hudo. Vaškim novicam so tudi podtikali svojo nepoklicano, semtrtje tudi krivično in brezsrčno sodbo. In tako delajo baje povsod.

Vaški fantje so namreč vže drugi večer po zadnjih dogodbah v noči svojim ljubicam važno povest prinesli, da se je Štefan sprl z očetom, z Marjetico in z vsem svetom ter odšel daleč, daleč, nihče ne vé kam.

Deklice so zmajevale z glavami; nekatere se hudovala nad brezsrčnim Štefanom, nekatere pomilovale Marjetico, nekatere tudi dejale: „Prav jej je, kaj je tako brezpametna, da je pogledovala za Mlinarjevim sinom. Bašte, tacega bi rada marsikatera, ki je doma iz boljše hiše.“ Drugo jutro so pripovedovale to novico materam. In kar vedó one, ne ostane tajno brezzobim tetkam in babicam, in v kratkem zve vsa vas, vsa fara, vsa okolica.

Celo vaški možakarji so računali potem pri pipi tobaka in kupici žganega na prste, koliko so vredni Mlinarjevi travniki, koliko gozdi, koliko njive, mlin, živina in pohišstvo. O gotovini pa so si lajšali račun tako, da so dejali: Toliko ima, da sam ne vé koliko. In bašte takovo premoženje, takovo bogastvo naj bi se zaženilo Srakarjevi hčeri? Da, Mlinar ni prazne glave, on vže vé, komu se upira in zakaj. Prav ima!

Takove dogodbe so bile kakor navlašč za vaško mladež, ki se je zbirala na prejo zdaj pri tem, zdaj pri onem sosedu, in ker Marjetica letos ni zahajala tja, govorilo se je in razpravljalo, kar se je hotelo.

Pri Mlinarjevih pa še ni bila nobena zima tako dolgočasna, kot letošnja. Mlinar je hodil s srebrno okovano pipico v ustih okoli pohištva, po mlinu in dvorišču, resno ukazoval in zapovedoval, sicer pa z nikomur nič govoril. Hlapci so kleli in zabavljali skrivaje zaradi tega nanj ter dejali: „Štefan, to je bil gospodar! Škoda ga je! Stari pa je ves čmerikav.“ Tudi dekle in vsa družina ga je pogrešala, da ne tega.

Če se je sedalo opoludne k južini ali za večera k večerji, molčalo je vse. Jedva se je odgovarjalo Barbini glasni molitvi. Mlinarja od zadnjih dogodbeb ni bilo več k družinski mizi. Jedel je sam v zgornji sobi.

Mati je sicer prisedla semtrtje na prejšnje mesto, a videlo se jej je, da jej jed ne gre v slast. Toliko, da je žlico pomakala v skledo. Več potov pa jo je zopet urno položila in molčeč odšla v kuhinjo. Hlapec Blaže, ki je po jedi navadno na ognjišču z ogorkom pipo zažigal, pravil je, da ima mati vedno objokane oči. In nihče ni vprašal, zakaj neki. Znano je bilo vsacemu.

Istega večera je mati Mlinarica pri peči prejo raz vreteno v klopčiče vila. Dekle so imele opravek v kuhinji, moštvo pa se je vže razšlo, kajti večerja je bila končana in molitev tudi. Čez nekoliko pride

Mlinar iz mlina, premeri enekrati s širokimi koraki hišo in pravi potem ženi: „Prinesi mi še polič vina, nocoj me nekaj mrazi!“

Ženica vstane, molčeč odide v klet in postavi čez nekoliko polno mero rumenega, cekinastega vina na mizo. Ko sede zopet k svojemu opravku, vzdihne na glas: „Da imaš le ti vsega dovolj in ti je prav, pa je; po družih ne prašaj. Sam ljubi Bog vé, kje ravno zdaj fante tava in hodi. Oh, še ob um bode, tako daleč ga žene tvoja nepremišljena ostrost. Kaj je bila potreba prepira in ga je bilo potreba?“

Mlinar strupeno pogleda, stojé zvrne polno kupo vaze, potem se razkorači pred ženo in pravi: „Stara, jaz da bi mu naj bil kriv, jaz? Sam je hotel tako, sam naj trpi in si pomaga, potem zve, kaj je pokorščina, in kaj je oče.“

„Kaj so to roditeljske besede? Ti bi moral imeti pamet, ker si star, pa je nimaš, pa ne fant. Lahko bi bilo dobro in prav in vse z lepo. A srca ti manjka, srca. Oče si, pa ne veš, kaj je očetovo srce in vedel nisi nikedar“, vzklikne žena, dvigne roke proti možu, da se nit utrga in klopčič zdrči v naročje.

„Baba, saj ne veš, kaj govoriš! Ti si kriva, ti! Od tebe je imel potuho, da veš, pa naj jo ima še zdaj, ker hočeš, da velja le vedno tvoja“, odvrne videzno smeječ se mož, a na obrazu se mu bere, kako ga pekó, kako ga skelé ženine besede in kako neprijeten mu je spomin na nemile dogodbe. To razjari ženo.

Klopčič vrže po klopi, motovilo odrine in kakor v maščevanje plane kvišku, dvigne pesti in pravi: „Ti brezsrdnež, ti trda klada ti, torej tvoj otrok ti ni nič, in žena nič, in ljubezen do obeh nič? Ti še človek nisi ne, ker si tak, da nihče ni tak, pa ne oče. Mrzel kamen, led imaš v prsih, pa ne srca. Ko bi ga imel, pa bi otroka, ki tava izgubljen po svetu, poiskal in oče bi mu bil, pa si mu sovražnik. To ti povem: če se jutri ne vrne Štefan, pa grem še jaz od hiše. Iskati ga grem sama in nikedar se več ne vrneva. Le sam bodi, je najbolje, saj nisi za k ljudem in k družini, sama togota si, nič drugega!“

„Le pojdi, še nocoj pojdi, pa kar sedaj-le in vse babe vzemi seboj, če hočeš, je vse eno! Fantalin naj bode, kjer hoče, meni nič mari in še ti povrh. Jaz sem živel, ko vaju nisem poznal in bodem tudi brez vaju; pa še bolje“, odvrne mož, pljune po tleh, poceptá s črevljem in kakor v odškodovanje pol kupe vina izpije.

Žena videč, da so vse njene besede nič, da je mož nepremakljiv in trd, užali se jej srce. Na klop omahne, zakrije s koščenima rokama obraz in jame glasno jokati. Čez nekoliko zopet vzdikne: „Le molči, le molči, ker si tak! Bog te bode že kaznoval. Ti bodeš odgovor dajal za otroka, ti, nihče drugi. Sram te bodi domačih in tujih ljudi. Če s svojimi ravnaš tako, kako stoprv s tujimi! Zatorej se te ogiblje in se ti umika vse!“

Žena je zadela pravo struno. Poznala je občutljivost moževo. Mlinarju se v resnici stemni pri

teh besedah obraz, pesti se mu skrčijo in razjarjen, kakor še nikedar, vsklikne: „Molči, molči! Pridigarjev in godcev ne potrebujem in jih ne bodem nikedar. Jaz sem ti že rekel, kaj stori, jaz storim pa svoje. A dokler mi giblje ta-le mezinec na roci, le poglej ga, se bode plesalo v moji hiši tako, kakor jaz hočem, da veš. Komur ni povšeči tako, pa naj se pritoži na cesarski pečat in na gospoško in naj me toži na kotomacijo ali kamor hoče.“

Te besede razjarijo ženo, kakor bi dregnil s palico v sršenovo gnezdo. Strupene pušice lete kakor toča v moža, kakor še nikdar in jezik pride stoprv v pravi tek.

Ko vidi mož, da ne opravi nocoj ničesar, da je ženska v besedi hujša, kot cesarski minister in vsi jezični dohtarji vsega sveta, porine jezno ostalo vino po omizji in odide iz hiše. Prišedši v vežo glasno zakolne, stopi na prag in raz prag na vas in po vasi v krčmo, v pozni uri, kar se ni zgodilo že leta in leta.

XXV.

Solnce je bliščalo in sijalo, kakor čisto zlato na nebu. Drevje je bilo potreseno s srebrnim ivjem in goro in dolino je krila nepregledna bela odeja.

Srakar je na vrtu skoraj do rogovile globoko v snegu stal, v perišče sapo pihal, na saneh slonel in zaklical potem: „Marjetica, le urno, če greš! Čakal pa te ne bom.“ Izgovorivši potisne pesti v

žepa irhastih rujavih hlač in s črevljem kaka dva pota po tleh pocepta.

Nekaj trenutkov pozneje se odpro vežne duri in na pragu se prikaže Marjetica, oblečena v bel materni kožuh, z vezenimi rokavicami na rokah in sekirico za pasom ter vzklikne: „Oče, že grem! Kar pojdite, jaz vas doidem, še h kozicama moram pogledati.“

Srakar se zapreže torej v sani, nekaj pomrmra polglasno in odrine po strmini, kajti nekaj panjačev mora pripeljati raz višino in baš zdaj, dokler je zameteno pečevje. Marjetica se je vže dolgo veselila te vožnje in prosila očeta, naj jo tedaj s seboj vzame. Srakar jej je privolil in dejal: „Kvišku bode šlo težavno, sape bode zmanjkovalo, a navzdol zdrčiva lahno in urno, kakor v svetlem koleseljnu.“

Marjetica stoprv vrh prvega klanca doide očeta. Da bode tako urno vozil, bi si še misliti ne bila mogla. Vendar nekaj je bila svoje počasnosti tudi sama kriva, nihče drugi. Prišedši nekaj streljajev na višavo se ozre v dolino, tja na tiho vas. In kakov prizor se jej odpre tu! Kar začuditi se mora, tako se jej dozdeva vse spremenjeno. Sto in sto misli, najslajših misli se jej vzbudi, sama ne vé kako. Ondi na klanecu je vse živo, zbrani so otroci iz vasi. Skrivljenega hrbtišča, premrlega života, kuštravih las, ozebljih lic in s ščinkovci na nosekih vozijo vsak svoje sani, šumé in kričé, se prepirajo in smeje, ter dričajo raz klanec v dolino, v tiho vasico. Tam bolj od daleč stoji tudi

kaka manjša deklica, kakor primrznjena v sneg, tišči ozebli roki pod predpasnik in tresoč se zre vesele fantiče in čaka, ko bi se pač spomnil kateri tudi nje, da bi jo povabil na sani, da bi se smela peljati ž njim v dolino urno in lahno, kakor ptica pod nebom. O, ko bi imela tudi ona take sani, pa da bi jih tako vladati znala, kako srečna bi bila, pa koliko bi dala za to! Da, mnogo, mnogo, vse; svoje rdeče nedeljsko krilo, višnjeve trakove bi dala onemu dečku in rada, rada bi ga imela, ko bi jo on k sebi na sani vzel, pa da bi se ga tako okoli života pri dričanju okleniti smela.

Marjetica vidi vse to in milo se jej stori in spomni se davnih dnij svoje prve mladosti. Ona deklica ondi na klancu si otira solze, ker nima sani, ker dričati ne more. Nesrečno, neizmerno nesrečno se čuti zaradi tega. Marjetica pa si želi istega časa nazaj, ko je zrla ona tako, kot zre zdaj njena vrstnica. In tedaj je bila še srečna. O, ko bi mogla povedati oni mladi prijateljici, kako nepremišljene so njene želje, kako hitro jej izginijo in jej zagrene. Kedar doseže, kar si želi zdaj, dozdeva se jej pusto, dolgočasno; dričanje je ne veseli, sani vrže v kot, po višjem, po nedosegljivem jo žene hrepenenje — in sreče, prave sreče ne bode nikedar. Tako je bilo pri njej, tako bode baje pri njenih vrstnicah, mlajših Marjeticah.

„Kar urno hodi, Marjetica! Solnce po zimi kmalu zahaja“, kliče zdajci raz višavo oče Marjetici ter jej miga s širokokrajnim pokrivalom.

„Kako lepo je danes, oče“, pravi Marjetica, ko doide očeta in jo sapa močno nadleguje. „Zima je zima, jaz sem ti vže pravil, kako se hodi v snegu. Le poglej se, vsa snežena si vže“, odvrne Srakar in se zopet vpre v sani, Marjetica mu pa pomaga, kolikor jej moč.

Ko prideta do obrobja gozda, Srakar kar zastane, zazija, položi desnico na čelo in pravi: „Marjetica, poglej no, poglej, kaj je naredil sneg in koliko škode je učinil!“ In v resnici, okleščeni in nagnjeni so stali na desno in levo grčavi borovci. Zelena smreka se je šibila, breza je trepetala v ledeni odeji, hrast je razmršen in resen stal tam v zatišju. Le stoleten gaber se je stiskal hinavsko v gošči, smejal se v pest svojim ponosnim v nebo kipečim sosedom, kajti bil je nepoškodovan, nepremakljiv, neobčuten, kakor poprej.

Marjetica je kar plosknila z rokama ter ji dvignila proti nebu, ko je zagledala ta prizor. Vendar o škodi ni tožila. A niti z mesta se ni mogla premakniti. „Oče, ne hodiva dalje; pogledajte, koliko suhljadi je tu, za tri sani je lahko naloživa“, pravi potem in jame nabirati in lomiti okleščeno vejevje.

A Srakar jo resno pogleda, pljune po snegu in méni: „Marjetica, pusti, pusti, to ni naše! Dokler imamo svoje, ni treba živeti o ljudski milosti, to si zapomni!“

Marjetica se zgane in milo se jej stori. Ona ni mislila nikedar, da bi bilo nespodobno ali celo greh, nabrati nekaj suhljadi v tujem gozdu. Zdaj

pa ve, da je, in da ni lepo okoristiti se na tuje ime. Tega ne stori nikedar, nikedar več.

Ko gresta tako po sneženem gozdu, je mrtvo in tiho vse okrog in okrog, kakor bi dremalo, kakor bi spalo trdno spanje. Torej uhajajo Marjetici misli nazaj v veselo poletje. Tu je pasla kozi. Ondi je snežen križ in na njem sneženo sveto razpelo, katero je ovila tolikrat z zelenjem in cvetjem.

Ondi na debeli, gladki bukvi, o, kaj je neki pač tam? Marjetici kar otrpneti nogi, ko jo zagleda. Nekaj je zaznamovanega, nekaj izrezljanega ondi. O, to je Marjetičino in Štefanovo ime, to je srce, katero je vrezal Štefan tedaj, ko je prvič govoril z Marjetico na tem mestu, ko jej je razodel, da jo ima rad, pa tako neizmerno rad, kakor nikogar drugzega več na vsem širnem svetu. Marjetici zažari solza v očesu pri tem pogledu in Srakar jo mora opominjati kaka dva pota zapored, naj urno hodi, da se mudi.

A odslej je kakor pretrgano vse veselje Marjetičino v očetovi družini. Tako živo, pa tako jasno jej je Štefanova podoba pred očmi, da misli, kar zdaj in zdaj ga mora zagledati in mu oviti roki okoli vratu ter ga ne pustiti več, nikedar več od sebe. Zakaj ga je pustila tudi zdaj? Z njim naj bi bila šla, saj to baje ni greh, saj ljubezen ni greh. Kako pa more tudi biti? Če se imata dva tako rada, tako nesebično rada, kakor ona dva, oj, to je lepo! Ni slaba misel, ni sovražna želja se ne budi v njunih prsih. Ona so kakor

svetišče, kjer le angelji prepevajo, kjer le slast in pobožnost diše, kjer je vse tako vzvišeno, da človek kar sreče in radosti pojmlje.

In ravno zaradi tega jej je dolg čas po Štefanu in se jej toži po njem. Čestokrat misli, da kar živeti ne more več brez njega in da ga gre iskat križem sveta in da ne neha prej, da ga najde in pripelje domu.

Zopet drugikrat se čuti preslabo za to, in oče, ubogi stari oče se jej smili. Njega pustiti ne more, pustiti ga ne sme, če tudi omaga v svojem hrepenenju. Tako vé in ne vé, kaj hoče; živi z dneva v dan, sanja z noči v noč, kakor da bi bil ves svet le sanje, zdaj prijetne, zdaj otožne sanje.

Kaki dve uri pozneje se jame pomikati solnce za snežene gore. Tihota in samota lega na zemljo. Le tu in tam se oglasi odljudni vran, tleskne s perotimi in se dvigne na vršiček najvišje smreke. A kakor bi mu ne bilo povšeči tudi tu, odplava čez pogorje v dolino, tja v obližje vasi na cesto iskat si kacega zrneca, kake drobtine za želodec, ki tako pojema lakote in mraza.

Marjetica ima oko in srce za vse to. Ginjena je lepote, ki je razprostrta krog in krog v zimski naravi, nekoliko pa tudi potolažena, videč, da ne trpi samo ona, temuč z njo tudi neizmerno bitij okrog in okrog.

Srakar pa ne poprašuje po tem. Prišedši na določeno mesto, si ogreje najprvo roki, napravi tobak, potem nanosi skupaj nekaj suhljadi in pravi:

„Marjetica, mraz je, in če se ne pooblači čez noč, padali bodo nocoj vrabci raz strehe in sani bodo škripale po cestah. Tudi tebe zebe, a sem se ščeni, ogenj ti zakurim, da se ogreješ.“ Izgovorivši vkreše gobo in zaneti ogenj. Med tem, ko švigajo plameni visoko proti nebu, odide Srakar, da naloži in uredi panjače. Marjetica pa se stisne k ognju, steguje vanj premrli roki in vidi se jej na obrazu, kako prijetno jej dene to. V svoji razmišljenosti je celo pozabila zaviti se gorkeje v kožušček. Tedaj jo tudi v resnici ni kar nič zeblo, saj mislila je mnogo in kaj je premišljevala? Kaj neki hoče družega — kakor o Štefanu. In tedaj ne čuti mraza in vročine, ne boleti in žalosti.

Ko tako prijetno plapolja ogenj in šviga in poka, kakor bi treščice lomil, se približa sem po zameteni stezi človeška stopinja, a Marjetica je ne opazi. „Ovbe no, Marjetica, kaj pa ti čepiš tukaj v snegu? Še k ognju primrzneš, tako zebe in skeli danes“, vzklikne zdaj stara, kljukasta suha ženica z vidrino kučmo na glavi in koškom na hrbtu ter zavije proti ognju.

Marjetica se zgane, ozre, zarudi, kajti to je farna potovka Cilja, ki hodi v tednu dva pota čez gorjance v mesto in prinaša iz njega vsega potrebnega za okolico, potem vzklikne: „Grejem se, Cilja, pa še ti sem pojdi in počij, pa kaj mestnih novic mi povej!“

„To pa vže, to, Marjetica, novic pa dva koša in še več. In zate nekaj posebnega; ravno prav, da te najdem tu, pot k vam si prihranim“, pravi

starka, vpre košiček na gorjačo z železom okovano, mane košчени roki nad ognjem in upre pogled v svojo mlado družico.

Marjetica najprvo zbledi kakor sneg pri Ciljinih besedah, potem zopet zarudi kakor piruh in se ozre po očetu, ki oddaljen panjače naklada, potem vzklikne: „Cilja, kar povej, če kaj veš in če imaš kaj posebnega za-me, dasi ne vem, od kod bi bilo! Ko pa mimo hodiš, pa se pri nas oglasi! Polno skledo mleka in tri perišča ječmenčkovke moke ti dam za plačilo, če češ.“

„Da bi ti povedala, praviš! Kaj da je, vže sama veš. Samo pamet rabi, pa bode vse prav in dobro, zdaj je že tako!“ Po teh besedah se vpogne starka in zašepeče Marjetici skrivaje na uho: „Štefan te pozdravlja in ti naroča, da le potrpi in počakaj, vse se še obrne na bolje, da veš.“

„Štefan, kaj res, Cilja?“ vsklikne Marjetica, a potem pobesi otožno glavo in pravi: „Cilja, to ni res, ti se šališ in me žališ. Kaj sem ti storila, da se norčuješ z menoj?“

„Poglej jo no neverjetnico; kar verjemi mi, če pravim, pa je. Štefan je v mestu, pa dobro se mu baje godi, za hlapca služi v mlinu. Pa sinoči me je poiskal in dejal: Na! srebrno dvajsetico ti dam, pa Marjetico poišči in jej sporoči to in to. Če pa dobro in skrivaje opraviš, še se oglasi pri meni.“ Tako pripoveduje Cilja in pokaže Marjetici novo srebrno dvajsetico, ki se tako leskeče pri ognju, da človeku kar vid jemlje.

„Torej je res, Cilja, pa prav res! O tega bi ne bila verjela nikedar, a tebi verjamem samo zato, ker si ti, ker te rada imam in ker si s Stefanom govorila, je-li da si?“ vzdikne zopet Marjetica kakor oživiljena, prime starko za roko in dolgotrajno šepetanje se prične.

Stoprv ko se čujejo očetove stopinje v bližini, méni Marjetica: „Zdaj pa le pojdi, Cilja; oče ne smejo vedeti, kaj sva govorili.“ Potem še zakliče za njo: „Pa k nam pridi, pa prav gotovo pridi, vže veš, kaj te čaka in še mnogo več, kakor sem rekla.“

„Kedo je bil pri tebi, Marjetica?“ praša Srakar, ko se vrne k ognju in vtakne premrli roki v plamen ter ceptava s sneženimi kvedrastimi črevlji po tleh, v znamenje, da mu je mraz tudi v noge, akoravno je zjutraj natlačil slamo v črevlje. Kaj enacega pa se mu vže ni primerilo kmalu. Vendar gozd je gozd, v njem je prava zima doma.

„Kedo da je bil pri meni, oče“, odgovori boječe in polglasno Marjetica, pa tako, da se jej pozna, da bi rada zakrila svojo skrivnost in govorico, potem pa pristavi: „Cilja je bila, oče, farna Cilja. Iz mesta gre, pa se je nekoliko pogrela tu pri ognji, stara reva je.“

„No, kaj pa ti je povedala novega, kaj, kar reci, saj ona ve novice vsega sveta?“ vpraša oče dalje in hlačá okoli naloženih sanij in ogleduje debele pa grčave panjače, da se mu lice kar samo

smehlja in reži, kakor mak ali kokolj o svetem Jakobu.

„Meni je povedala Cilja kaj, oče, pa meni, prav nič mi ni, res ne“, odvrne urno Marjetica, zarudi notri pod vidrovo kučmo in tesno, prav tesno jej je pri srcu, težak kamen jej leži na prsih. Dobro, da je ogenj plapolal z visokim plamenom in žaril dekličino lice, pa da je stari naložene panjače prekladaval in študiral, da hčerine rudečice niti opazil ni. In kako tudi? A Marjetici se je vzbudil urno neki notranji glas, ki je dejal: to ni res, kar si govorila, da veš. A kaj je hotela? Laž je bila to, majhna laž v sili. Kako bi mogla tudi povedati, kaj je pravila Cilja, pa kaj bi oče rekli temu?

Hoteč vsaj videzno popraviti svojo krivdo, pravi: „Cilja je prav priljudna, pa prav dobra žena, rada jo imam, kakor nobeno drugo. Torej sem dejala, naj se oglasi kaj pri nas, kedar mimo hodi. Jelite, oče, da sem storila prav tako?“

„Zakaj pa ne? Jaz imam vse ljudi rad in če me imajo tudi oni, ne vprašam, vse eno. Zaradi tega ne hodim sicer vasovat okrog, a družčine se tudi ne ogibljem. Tudi tebi ni potreba tega. Svoje-glavnost in trma ni nikjer prida, posebno pri mladem dekletu ne, to si zapomni!“

Marjetica je bila vesela teh besedij. Skočila bi bila za pedenj visoko, ko bi bilo potreba in očetu bi se bila oklenila okoli vratu, ko bi se ne sramovala in bi bila takova navada na kmetih. Vsaj dovoljeno jej je bilo občevanje s Ciljo, in

ta uboga, ta starikava ženica se jej dozdeva zdaj najboljša prijateljica na svetu, pa najrajši jo ima samo zato, ker je s Štefanom govorila, njega videla in jej prinesla tako prijetno novico, da jej kar prsi hočejo razpočiti, kedar misli na-njo, in je srečna, najsrečniša oseba na svetu.

Med tem jame legati mrak na zemljo, tja po gozdu in po dolini. Daljni snežniki rudé kakor čisto zlato v zahajajočem solncu, ogenj pa vgasuje vedno bolj in bolj, kakor bi umiral.

„Zdaj pa le ročno, Marjetica! Noč bode in daleč je še do doma“, pravi Srakar in se vpre v sani, da mu sneg zaškriplje pod nogami. Tudi Marjetica mora zdajci tiščati sani, kajti Srakar je panjačev kar s kupička naložil. A ona bi bila ostala najraji tu, kjer je. Tako lepo se jej dozdeva vse okrog in okrog, in tako krasnega večera še ni doživela nikedar! Kar tu bi ostala in strmela in se čudila gozdni krasoti stoletja, kakor tisti menih, o katerem je čula v pravljici, da je poslušal rajsko tico, da so pomrli med tem trije človeški rodovi.

Srakar se je domu gredé več potov ozrl nazaj po Marjetici in niti razumeti ni mogel, kako je to, da se je tako hipoma vsa spremenila ona in sicer na dobro, veselo stran. Zaradi tega je bil vesel svojega otroka, vesel samega sebe in vesel grčevih in visoko naloženih panjačev na saneh, ki bodo tako prijetno goreli, pokali in greli peč, njegovo najboljšo prijateljico.

Med tem prideta do klanca, kjer je lep razgled na daleč okrog in se vije pot v dolino.

Tu se ustavi Šrakar, obriše pot raz čelo in pravi: „Marjetica, zdaj pa kar sem-le k meni sedi in kar sama zdrčiva na ravno, pa urno letiva kakor tica pod nebom.“

Marjetica se zgane, kajti vso pot je bila zamišljena in niti vedela ni, da sta vže na klancu. „Pa k vam na sani naj bi sela, oče, da v dolino zdrčiva, pravite? Jaz bi vže, prav rada bi, a bojim se, tako se bojim, da bi kar ne sela ne, jelite oče?“ jekne Marjetica v zadregi, a vže med ugovorom sede na končiče poleg Šrakarja in se oklene z obema rokama saninih ročic.

„Tako je prav, Marjetica! Pa le dobro se drži, zdaj jo ureževa, da se bode kar bliskalo pred očmi in bodo jelke in borovci plesali okoli naju. Kaj da bi ne?“

Izgovorivši se Šrakar še enkrat ozre nad-se v visoko nakopičene panjače, potisne pokrivalo globokeje na ušesi, zabiči Marjetici, naj se kar nič ne boji, ter se vpre s kvedrastimi, na gosto podkovanimi črevlji v kolovoz, da ga rudečica zalije notri doli pod debelo hodnikovo srajco.

In čuj! kako zaškripljejo sani, pa kako kakor tica zdrčé v dolino!

Marjetica se boji in trese s početka. A videč, da se vozi tako lahno, kakor v kočiji, se ohrabri in dozdeva se jej tako veselo, tako prijetno, da bi se vozila naprej naprej brez prenehanja tako. Tudi Šrakarju zaliva posmeh zijavi obraz, kolikor

se ga kaže izpod pokrivala, in še dalje notri pod krajevci. Drži se pa modro in ponosno ter vlada z nogami urne sani, kakor da bi vozil zlato cesarsko kočijo in nevesto, samo kraljevo nevesto v njej.

Takova je bila Marjetičina prva vožnja na saneh, prijetna in nepozabna. Enak je bil denašnji dan. Tako lep se jej ni dozdeval še nobeden. In kdo je bil kriv temu? Kdo bi prašal kaj enacega?

XXVI.

Koliko se je spremenilo v zadnjih dneh pri Srakarju, tega niti popisati ne moremo.

Marjetica ni posedala več molčeč za omizjem, potegnila ni z dlanjo po očeh, če je stopil nenadoma oče v sobo in nekaj iste bolestne bledine jej je izginilo raz lice.

Srakar je več potov sedeč na zapečku kimal z glavo in migal z ramama ter kar umeti ni mogel, da je Marjetica vsa kakor prenovljena, da jej celo kolovrat šumi glasneje in nit jej drsi urneje iz rok.

Vže nekaj večerov je premišljeval in ugibal to in posled uganil, da je Marjetica popolnoma pustila Štefana iz misli. Vesel pa je bil tega tako, da bi bil pol sežnja visoko poskočil, ko bi bilo potreba. In koliko bi bil dal, mnogo, prav mnogo, pol svojega premoženja, najlepšo kozo, tisto lisko liskasto, ki ima največje vime in ki je veljala lep denar, le nekaj grošev manj, kot devet trdnih sre-

brnjakov. Pa še nekaj vevnic rumenega ječmenčka bi priložil povrh.

Marjetica je odslej zgodneje vstajala, pozneje hodila k počitku, in kedar je sedela za kolovratom, videlo se jej je, kako jej teče preja, kakor svila med prsti, nit se ne krotiči, vreteno ne škriplje in kobilica stoji mirno v perutnici, kakor da bi umela, da mora stati ravno tako, pa ne drugače.

A ko je sedela tako za svojim kolovratom, oče pa na zapečku, primerilo se je vendar, da sta molčala oba. Marjetica se je vtopila tedaj v svoj žlahten predivček in v oni veseli pomladni dan, ko razgrinja ravnokar od tkalca prineseno platno po vrtu in hodi s škropilnico okoli njega, da bi postal prav pražen pa bel, kakor sneg, da ga bodo tipale mimogrede vaše ženice in dejale: „Marjetica, ta pa ta! Prela je stoprv prvo zimo, pa pogledjte, kako platno ima in koliko ga ima!“

A kaj če to? Za tako hvalo jej ni. Še nekdo pride tedaj čez vrt in vpraša morda: „No, Marjetica, kje pa si kupila tako pražnje platno, kar povej, da ga kupim še jaz? Prav rad bi imel takovo srajco, oblekel bi jo lahko veliko nedeljo ali kedar si bodi.“ In ona mu poreče: „Štefan, kje sem ga kupila, praviš? Povem ti, če hočeš ravno vedeti. Denarjev nisem štela zanj. Predivo sem natrla in sprela ga po zimi in prav sama, le verjemi mi, če nisi neverjeten!“

Pa te besede, kako vesele, kako prijetne se jej dozdevajo! In Štefan bode kimal z glavo, smejal

se bode. Morda jo pohvali tudi on, pa vesel bode svoje Marjetice.

In Srakar, kaj je ugibal on na zapečku? Ne vemo prav. A če sodimo po njegovem obrazu, potem kako je pipo tlačil, kako mu je tičalo pokrivalo na obriti glavi, pa kako je slonel na desnem komolcu, mislimo, da je bil zadovoljen s seboj in z vsem svetom.

Bilo je zopet nedeljo popoldne, sneženo sicer, dolgočasno zimsko nedeljo. Srakar je ogrnil po južini plašč, dvignil ovratnik nad ušesi in dejal: „H krščanskemu nauku grem, ti pa doma ostani, če hočeš, za varuha. Sneženo je po tleh pa tvojega novega obuvala bi bilo tudi škoda.“

„Ostanem, če hočete, pa doma pomolim kaj“, pravi Marjetica in se ozre skozi okno v dolino, kjer je ležal sneg na globoko in so se jeli prikazovati prvi vaščani v cerkev gredé.

Srakar se začudi, da je Marjetica danes tako dobrovoljna, kajti sicer bi jej ne bilo vbrani v cerkev, ko bi bilo tudi žveplo padalo izpod neba.

Marjetica je sama vedela, zakaj dela tako. Želela si je že popoldne, ko bode sama, prav sama, ko se more posvetiti popolno le svojim mislim, pa preračunati, kake neizmerne veljave je Ciljino zadnje poročilo.

Od dné do dné čaka novih naznanil. Kar vstrpeti ne more več v tej negotovosti. Včasih pa se jej stori tako, da bi šla sama tja v mesto, pa bi pripeljala Štefana domu, ga pokazala vsem

ljudem in dejala: „Le pogledjte, rada se imava, in vedno se bodeva imela!“

V nedeljo popoldne so vaške ženice navadno same pri domu. Možke odpravijo v cerkev, če je verjeti njihovim besedam. Semtrtje seveda da jo zavije marsikateri tudi po stranski poti v krčmo, misleč: „Da bi si ga še v nedeljo ne smel privoščiti ene merice! Slaba bi bila! Človek le enkrat živi, moliti tudi ne more vedno. Čemu pa ima ženstvo pri hiši?“

Tudi mati Mlinarica je ostala isto popoldne doma. Kar Štefana ni bilo, veselilo je ni ničesar več, marsikateri bi bil rekel, da tudi cerkev ne.

A to bi bilo krivično. Mlinarica je molila mnogo, prav mnogo, a to skriva. Ljudem ni hotela kazati syoje žalosti. Vsaj pol molitve je bilo storjene za Štefana, da bi se vrnil, spametoval in Boga ne pozabil.

Ko sedi tako pri oknu s knjigo življenja svetnikov v naročji, domisli se svojega sklepa, govoriti enkrat resno besedo z Marjetico in sicer o Štefanu. Če je res, kar pravijo, ona mora kaj vedeti o njem. Povedati jej mora, kje je. In če noben drugi, iskat ga gre sama tudi križem svet in ko ga najde, dobro je zopet vse, saj on je edini otrok; on izgubljen, izgubljeno vse.

V tacih mislih vstane Mlinarica, obleče bel drag kožuh, dene svilen ruto za vrat ter se odpravi po vasi in dalje po strmini proti Srakarju. Stare sosedinje, ki so zrle raz zapeček na sneženo cesto, jo urno opazijo in pravijo: „Sama Mlinarica

gre k Srakarju, le pogledajte jo! To ni tako v en dan in brez pomena. Vršiti se morajo važne reči in se morajo.“

Marjetica zgiblje ravno svojo praznično obleko, ko vstopi Mlinarica in pravi: „Bog ti daj dober dan, Marjetica, ti si pri domu, kakor vidim in to je prav.“ Potem sede k peči in greje premrle roke na gorkem zapečku.

Marjetici zdrsne skoraj krilo iz naročja in rudečica jo zalije, ko zagleda Štefanovo mater. Stoprv čez nekoliko se ohrabri in pravi: „Tudi vi ste prišli enkrat vasovat k nam? Ko bi bila vedela, da pridete, rekla bi bila očetu, naj ostanejo doma, da bi se tudi z njim kaj pomenili.“

„Se bom pa drugi pot, Marjetica, drugi pot, če živimo, pa je“, odgovori mati in meri nekoliko bolj skrivaje svojo mlado družico.

To Marjetici dobro, prav dobro dene in vesela je, da reče:

„Mati, pogledjte moj predivček, kako je lep; pritrla sem ga minulo jesen. Povem vam, prede se kakor prava svila. O, veselim se že zdaj praznjega platna, ki se natkè iz njega.“

„Saj je res! Takov je kakor konopnina in prav lepo prejo si naprela“, pravi Mlinarica ter stopi h kolovratu in tiplje predivo in prejo na vretenu.

Mej tem odmakne Marjetica miznico in vzame iz nje pol hleba rumenega ječmenčkovega kruha, položi nož nanj in pravi: „Mati, pokusite, pokusite

in režite, pa bode te videli, kako se mi je ponesel ta kruhek, baje zato, ker je moka iz vašega mlina!“

„Ali je mogoče, Marjetica, da je tako lep vaš kruh? Pa ti si ga spekla, sama si ga? O kako je slasten, kakor bi bil zamešen na maslu“, povzame potem mati, sede k mizi in odreže kruha ter ga pokusi.

„Zakaj pa da bi ga ne spekla jaz, mati, zakaj? To mora pa vendar znati vsaka gospodinja.“

„Pa ne zna vsaka, gotovo da ne zna. Ti bi pa res znala. Dobra gospodinja bi bila, ko bi Bog hotel“, vzdihne zdajci mati in vpre oči v Marjetico, da ona ume, kam merijo te besede in kaj pomenijo.

Marjetica nekaj časa molči, pobesi obraz in ima, hoteč zakriti svojo zadrego, mnogo opravila z belim predpasnikom in zavihanimi rokavci. Potem pa povzdigne oči in pravi: „Zakaj pa da bi ne bilo, zakaj?“

„Zato; jaz ti povem kar naravnost, Marjetica, ker ne mislijo vsi ljudje tako kakor jaz in ti, in ker gospodinja ne more biti vsaka, ki ne prinese premoženja k hiši. Delavnost in gospodinjstvo je sicer mnogo, a ni še vse.“

„Saj ne pravim, da bi morala biti bogata gospodinja. Bogastvo mi ni posebno povšeči. Zadovoljna bi bila, če bi bila tako kje, kakor je pri nas. Na stran ne devljemo, a pomanjkanja tudi ne trpimo.“

„Potem te pa ne umem prav, Marjetica, kako da imaš rada Štefana, ali kali? Saj veš, kako je. In Štefan ima že izbrano nevesto, to pomisli!“

Zadnje besede izgovori Mlinarica s posebnim naglasom in pokima z glavo, kakor da bi hotela reči: „Žal mi je, ker si tako pridna, da si se spozabila tako daleč.“

Marjetica se kar zgane pri tem, zbledi in zarudi in ne vé, kaj bi rekla.

„Kaj pravite, mati, vi mislite na Štefana? Prav je to, tudi jaz se ga spominjam. Pa veseli me, da ima lepo, bogato nevesto“, povzame posled, kakor bi jej bil Štefan na pol tuj človek. A vendar premagati se ne more dalje, užali se jej srce in solze jej zablišče v očesu.

„Iz misli, kar iz misli ga pusti, Marjetica, pa je, in Bog te bode rad imel in tvoj angelj varuh in jaz, Štefanova mati, in sosedje in prijatelji bomo, kakor smo bili do sedaj!“

„Saj ga pustim, mati, pustim. Da bi ga pa rada ne smela imeti, tega pa ne morem verjeti. A v napotji mu nisem. Dobro vem, da sem jaz Srakarjeva, on pa Mlinarjev edini sin.“

„Ali je res, Marjetica, prav res?“ vzklikne mati in poboža družico po bledem obrazu. „Če je res, pa mi še povej, kje da je zdaj! Saj ljudje pravijo, da ti je znano in da občuješ ž njim.“

To je Marjetici prehudo. Kaj tacega ni mislila. Ona naj bi imela skrivne zveze, kaj je to? In ko bi bilo, ali je ljubezen greh? O, taka kot

je njena, ni. To jej pravi njena vest, to jej pravi vsak najmanjši čut. Njena ljubezen ni družega, kot da ima rada, pa tako nepopisljivo rada Štefana, kot nikogar drugega na svetu. Ko bi le vedela, zakaj, in da je to pregrešno? Nikedar še ni mislila, da bi bila ona Mlinarjeva gospodinja. Najrajši bi imela, da bi skrivaje smela ljubiti Štefana. Zadovoljna bi bila, da bi ga videla le od daleč, pa da bi vedela, da je vesel in srečen, če tudi brez nje.

V tacih mislih jej zagrené materine besede. Obraz zakrije v predpasnik in ne odgovori. Le tiho ihtenje se čuje.

To gane maŕ. Desno roko stegne proti deklici in pravi: „Čemu je treba joka zaradi tega? Pametna bodi! Jaz ti nič ne rečem. Še prav rada te imam. Danes bi te vzela na dom, ko bi oče hotel tako. A njega poznaš. Vendar vse je še lahko prav, če Bog dá. Le to mi povej, kje je Štefan, kar odkritosrčno mi povej, meni kar živeti ni več brez njega!“

„Bog mi je priča, mati, da sama ne vem prav, kje da bi bil. Le toliko sem čula, da je v mestu in da mu je dobro“, odgovori Marjetica in še hujše jo posili jok.

„Oče mora toraj ponj. Pa še nocoj mora, jaz govorim resno besedo z njim in povem, da si ti prav pridna in delavna in če me posluša in če je božja volja, pa naj bode tudi Štefanova in tvoja“, pristavi mati, tolažeč ubogo Marjetico.

„Meni ni potreba ničesar, mati; dozdeva se mi, da ne doživim onega dné. Ko bi le Štefana ne bila poznala nikedar!“ plaka Marjetica.

„Vtolaži se, pa k angelju varuhu pomôli, pa bode! In kedar veš, da mojega moža ni doma, kar k nam pridi. Počasi se obrne vse na bolje.“

Izgovorivši pogleda mati skozi oknice v dolino in videč gručo ljudij, ki iz cerkve gredó pristavi: „Domu se mi mudi. Nočem, da bi videli ljudje, da sem bila pri tebi.“

Čez nekoliko izgine Mlinarica po stranski poti v vas.

Marjetica pa sloni na oknu in zre mokrega in veselega očesa za njo. Tako slovesno in tako pomenljivo pa se jej ni dozdevalo še nobeno popoldne. Vidi se jej, kakor da bi se bil razgrnil nov svet pred njo. In na tem svetu ste le dve osebi: Štefan in njegova mati. Enega je ljubila že prej, družega vé čislati stoprv zdaj. Pa kedo jej more nasprotovati, če ima dve tako blagi pomoči? V njuni družbi bi prestavila gore in pretrpela trpljenje vse širne zemlje. Izgubiti nima ničesar. Kar ima, — misel na Štefana, nič družega kot misel — tega pa jej nihče vzeti ne more. Vest jej pravi, da to ni pregrešno, če tudi jo zaničuje sicer in jo pika svet. Kaj je njej svet? Nič, čisto nič.

XXVII.

Konec družega tedna je bil v bližnjem mestu sejm. To pa ni kaj navadnega. Že nekaj dni poprej

je polno govorice o njem po vsi okolici. Možakarji se poprašujejo pri kupi žganega: „No, kaj pa ti kaj kupiš in vtržiš na sejmu? Da bi nič, vem da ne bode.“ „Volička, pravim, da bi kupil pri dveh letih. Do spomladi bi ga malo poredil in ga že vpregel pri setvi. Saj veš, za delo me baše, slabi časi, živina pa draga.“ Drugi bi zopet rad prodal pitanega prašička, da bi za davke imel in se rubščine vbrnil, tretji bi rad zamenil svojega „prama“, ki rad jé, pa slabo vozi. Vsak ima kaj posebnega v mislih in na sejmih bi se morali goditi v resnici čudeži, da bi se izpolnila le polovica teh različnih misli in želj.

Tako možje. A tudi ženice štejejo na prste dni, kedaj bode sejm. Ena bi si kupila tedaj rada nov bel kožušček, a nekaj grošev jej še primanjkuje h kupičku, torej ugiblje, kje bi se prigospodinjili in vtrpeli oni. Druga ima tako lepe piščance v kurniku, katere že pita in redi nekaj tednov. Lep denar potegne za nje. Pa tako skuša, da mož ne vé prav, koliko. Saj ti možje so neslani, saj vsak božjak, ki ga spečajo žene, bi hoteli obrniti zase, žene pa bi naj bile vse leto brez okroglega. To ne gre. Marsikateri bi mislil, da je fantom in dekličem sejm deveta briga. To pa ni res. Ko bi ga pozabili vsi, celo velika pratika v počí hišnega trama, oni bi ga ne.

„Kaj pa ti, Marjanica, ali pojdeš na sejm?“ poprašuje vasovalc skozi omreženo oknice svojo ljubo že nekaj večerov prej.

„Da bi v sejm šla, praviš? Jaz bi že, jaz, saj veš, a mati bodo ugovarjali.“

„Poprosiš jih, pa bode. Potreben izgovor se tudi najde, če hočeš. Kar reci, ali češ?“

„Pa bi šla, pravim. Jeli, saj ti tudi greš?“

„Tudi, če te smem potoma nekoliko pospremiti?“

„Zakaj pa da bi me ne smel; sosed a sva in v prepiru ne živiva, ali kali?“

„Kaj pa ti na sejmu kupim, Marjanica, kar povej!“

„Nič, ali pa kar hočeš. Jaz sem si namenila kupiti zlat prstanek. Pa ni, da bi ga ravno morala.“

„Saj še ne greva k poroki? Čemu ti bo prstan, Marjanica?“

„Imela bi ga, saj ga tudi Potokarjeva Nežika ima. In ob nedeljah bi ga nosila na prstu.“

„Ali res? Potem ti pa jaz kupim enega, če ga bodeš nosila?“

„Zakaj pa ne? Tvojega bi že, drugega ne.“

„A kaj ti moram pa jaz izbrati za odškodnino? Kar tako ne grem iz trga, da veš.“

„Kar hočeš, ni da bi dejal, da moraš. Pa če rada, odpustka mi prineseš tacega v rudečih, rožastih zavitkih z zaljubljenimi napisi.“

„Kaj pa bodeš z odpustkom? Za jed ni, za drugega tudi ne.“

„Za klobuk ga denem, da veš. In ko pojdem v nedeljo dopoldne k maši, vedo vsi, da je ta odpustek iz sejma in ugibljejo, katera, pa katera mi ga je kupila.“

Tako se ugiblje in govoriči pred sejmom po vsi okolici.

Tudi Mlinar je računal druga leta že na tedne poprej, koliko naloži večer pred tržnim dnevom moke in žita za prodajo, koliko skupi pri tem. Pa po kakovi ceni bode neki banaška in ogrska pšenica, po čem suhe slive in pitani voli. Vse to mu je razvnelo možgane, kajti on ni bil samo trden kmet in mlinar, temuč tudi kupčije se ni branil, to je, če je obetala gotov dobiček.

Druga leta je jemal Štefana s seboj na sejm, kajti videl je, da bode dober za kupčijo, kedar pride njegov čas. Tudi nekaj družega vzroka je imel za to. Ni da bi dejal, da je bil on puhle glave v računu. Tega ne. Pisati in brati sicer ni umel, a vedel je do krajcarja ali vinarja, koliko iznese ta in oni skupiček, po čem se mora obetati, po čem prodajati, da ne gre v škodo.

A nekaj družega je manjkalo Mlinarju. Vedel je dobro, da pri kupčiji, posebno pa z mešetarji in tujimi prekupovalci je treba ziniti semtrtje kakovo nemško besedo. Saj dobro je in koristno, če človek nekaj take zmesi zna, dasi je sicer nima nič kaj v čisli. Mlinar pa je ni znal niti trohice nemščine, dasi je več potov dejal: „En stotak ali pa dva bi plačal ali pa še več, ko bi znal po nemški jezik majati, pa samo zaradi tistih mustačarjev v cesarskih kancelijah bi ga rad znal. Bašte, potem bi jih pa jaz tipal, sukal po rokah in uganjal v kozji rog. Tako se mi lahko rogajo pisaci, ker govoričijo med seboj le po tuje in sučejo meni neznana peresa. A

do živega mi vendar ne pridejo, pa mi tudi ne bodo. Vseh se ne ustrašim, kar se tiče tistega, ki kaj velja.“ Pri tem pokaže Mlinar s prsti, kako se bankovci oslinjajo in štejejo.

Štefan se je nekdanj v mestu dve leti šolal in si nekaj nemških besedij zapomnil ter z njimi očetu pri kupčiji pomagal; seveda, kolikor se je dalo.

Mlinar pa je bil tega vesel, jako vesel in ponosen je bil na učenega svojega sina.

Tudi danes na tržni dan stoji na Mlinarjevem dvorišču težko naložen voz. Pred hlevom pa opravlja mlajši hlapec v višnjem predpasniku dva lepa prama ter ju dobrovoljno pogovarja in tudi nekoliko pokolne, ko grizeta svetlo novo opravo.

V hiši za omizjem sedi Mlinar naslonjen na desno dlan, v črnem žametovem brezrokavniku s srebrnimi gumbi, v sivi suknji in polhovki bolj na desnem ušesu in srpo zre v kupo brinjevca, ki stoji pred njim.

„Kar poženi, pa je! Daní se že in tri ure imaš dovolj vožnje do mesta“, pravi mati Mlinarica, ko stopi v sobo in sede na klop pri peči. „Pa Štefana poišči! Pri kupčiji naj ti pomaga, potem se pa skupaj pripeljita, pa je!“ pristavi potem in se ozre proti možu.

„Govoril bi vsak in ukazoval, delal in trudil naj bi se pa sam. Čemu se ukvarjam in trudim noč in dan in pol svojega življenja, stara, čemu — reci, čemu? Edinega sina sem imel in ta je nečast

in sramota pošteni hiši; edinega otroka sem vzredil, da kažejo ljudje za menoj, ko od maše grem, ali če me srečujejo na cesti meneč: „Lejte Mlinarja, kaj mu pomaga vse? Sin mu stavi sive lase v glavo!“

„Kaj bodeš to? Oče si, pa je. Za vse ni nikjer, kar je pa navzskriž zdaj, vse se vravna in uredi, če hočeš“, pravi žena.

„Če bi bilo z jezikom vse storjeno in vravnano, potem bi babnice vladale ves svet; še fajmoštra bi pregnale iz župnije ali pa papeža iz Rima, jeli stara? A pravega prevdarka in moči nimate nobene. Le poglej, danes naj sam v mesto vozim, sam kupčujem, sam prodajam, pa še sina naj iščem, mesto da bi on mene. Tako me je volja, da bi kar iz misli izbrisal to sprijeno seme. Kaj mi treba tega, povej še ti, kaj?“

„Ne bodi tak! Zdaj je vže tako, drugi pot bode drugače. Jaz sem tudi z Marjetico govorila. Pridno dekle je, jaz jo rada imam; če češ, pa jo imej še ti, pa bode mir in blagoslov božji pri hiši!“

„Kaj stara, kaj praviš, da naj storim? Ona ti godi torej, ona, druga da ne. Da bi beračem v malho potisnil, kar sem si s trdom pridobil, kaj? Stara, ti še ne poznaš mene. Le zapomni si, in ne pozabi, kar ti pravim ravno, da veš.“

Izgovorivši vstane Mlinar, zgrabi bič v kotu, izpije ostali brinjevec in odide iz hiše, žene pa niti ne pogleda.

Na dvorišču potegne hlapcu vajeti iz rok, zamaje z bičem, pogleda po vozu in naloženih vrečah, kolesa zaškripljejo in se jamejo vrteti.

Hlapec pa postoji pred hlevom, gleda za gospodarjem, pa pravi:

„Čmerikavost, čmerikava! Danes je zopet vstal z levo nogo, in slabe volje je, da se Bogu smili. Kaj mu pomaga bogastvo in kupčija? Vreden je, da bi ga s palico potipal, če ni zadovoljen s tem, in še vedno rije za novci, kakor krt po prsti, iz rok pa ne dá okroglega in ga le ne dá.“

Ko zavozi Mlinar na veliko cesto, dohaja in prehituje ga ondi polno število voznikov, ki ga nagovarjajo in pozdravljajo, kajti on je poznan na daleč okoli in okoli.

„Pa kar sami vozite, oče?“ pravi kmetič, ki s suhim voličem prašiče v mesto pelje, ter ga prosi luknje tobaka. „Kje pa je Štefan danes, kje?“ pristavi potem, ko vkreše gobo.

Mlinar ga po strani pogleda, pljune po tleh in zavihti bič nad konji, da zažviga po zraku, meneč, da se znanec šali ž njim in pravi: „Naj bode, kjer hoče, je vse eno.“ Kmetič se prestraši tega, govorica o Štefanu mu je tuja. Razlaga si pa Mlinarjevo osornost tako, da je sam kriv tega, kajti že lani si je izposodil pri njem dva petaka za tri nedelje. — A križ božji, toča je ajdo vzela, teliček je pri sesci poginil, vrniti mu jih ni bilo mogoče. Torej požene urno volička, prehití težek Mlinarjev voz in se izgubi med drugimi vozniki.

Kedar bi bil človek rad sam in bi rad razdrl kako neprijetno vganjko, tedaj se ga drže znanci in obiskovalci kakor laščec. Kar odpraviti jih ni z lepa. Mlinar se odkriža stoprv svojega strahopetega dolžnika, že pride drugi. To je prekupec goveje in klavne živine iz Podbrdja.

„Mlinar, počakaj, počakaj, da kakovo rečeva in kaj kupčije napraviva“, kliče že od daleč znanec. Pridruživši se mu, pravi: „Poglej no, Mlinar, kako lepo kravo ženem na trg, stoprv po teletu je, takova bi bila zate, Mlinar, takova.“

Mlinar se ozre, zagleda lepo živino in za njo strahopetega z višnjevo ruto prepasanega telička, ter méni: „Kaj mi hoče tele? Krava bi bila dobršna.“

„Oboje vzemi, oboje, ne bode ti žal. Posebno tele bode kakor navlašč zate. Saj pravijo, da napraviš ženitovanje pred pustom. Tedaj bode ravno kakor navlašč za pečenko. Na taki mizi je ne bode smelo manjkati“, odgovarja smeječ se kupec in zamahne z leskovo šibino po pešajočem teletu.

„Jaz že vem, kaj delam in kaj naj storim. Tacih svetov ne potrebujem in ne vprašam po njih. Tudi živine mi ni sile kupovati sedaj.“

Tako odpravi Mlinar tudi družega znanca in jezen je, da vsaka usta govoré le o njegovi hiši, pa o rečeh, o katerih bi najraje videl, da bi bile povsod tuje.

Na sejmu že kričé prekupevalci, mešetarji in prodajalci, da vse gluši; prerivajo se na desno

in levo, ko zavozi Mlinar v mesto na svoj navaden prostor in veli izpreči konja. Jedva ga zapazijo kupci, že ga obspó, kakor čebele. Vsak hoče kupčevati ž njim, vsak vprašati po ceni, po blagu in stotero drugih reči. Mlinar pa ponosno sloni pri vozu pušec iz posrebrene pipe in temu in onemu le na pol odgovarja, kakor bi hotel reči:

„Kupite ali ne kupite, reve, je vse eno; zaradi tega ne grem beračit.“

A to mu ni bilo na škodi. Njegovo blago je bilo znano na daleč okrog. Kedor je kupil enkrat pri njem, prišel je tudi v drugo in tretje.

Torej tudi danes Mlinar ni dolgo čakal. Priril se je debeluhast pek iz mesta k njemu in kupil kar brez mnovega krika ves voz pšenice.

Ko spravi Mlinar bankovce v listnico in po konjih pogleda, če dobro zobljejo, prekriža roki na hrbtu in odide mej sejmovalci po mestu, kjer je razstavljena na desno in na levo različna roba na ogled.

Tu visé svilene rudeče rute, ondi pravo bohinjsko in brnško sukno, ondi klobuki kastorci in sive polharce, na levi beli in rudečkasti kožuhi. Ondi v kotu je razprostrta nova in stara železnina, srpi, kose in sekire od slamoreznice do pokrajcarskega popkarja z rudeče pomalanim rožičem. Zopet na drugi strani je na ogled lesenina: grablje in loparji, kolovrati in žličniki posebno povšeči starejim ženicam, in pisane lepo izrezljane in okinčane zibeli, ki bôdejo nepopisljivo one zaljubljene pare v oči, ki bodo še ta predpust na oklicih in izdelujejo že

danes ženitovanjska pisma v kancelijah. Koliko poželjivih, pa koliko radovednih očij je gledalo vse to, kupovalo in se radovalo, prepiralo in mešetarilo za blago, ki je bilo kar po slepi ceni, kakor so trdili prodajalci, kupci pa ne hoteli verjeti in zmajevali z glavami.

Tudi Mlinarja je veselilo nekedaj vse to. Tedaj pa je bil še srečen, mir je kraljeval v njegovi hiši, z ženo se ni prepiral, ljudje ga niso pikali, pa Štefan je hodil po sejmu na njegovi strani. Kako vse drugače in žalostno je zdaj!

Stoprv danes se prepriča, da brez domačega miru vendar ni sreče. Dobro je prodal blago in bankovcev ima polno listnico, a kaj mu čejo?

Če gre v krčmo in pokliče polič najboljšega vina in krožnik pečenine in zelenjadi, kar si ne more privoščiti vsak sejmovalec, kaj mu pomaga tudi to? Pivci mu gledajo v zobe, za hrbtom pa pravijo: Le pogledjte Mlinarja, v slast mu gre kakor župniku, njegov sin pa po svetu tava in z rokama služi črn kruh. Koliko bi dal, da bi tega ne bilo, ali pa da bi bilo že kmalu konec! Prej je mislil, da sin ni nič, a zdaj vé, da je vse, da brez njega niti živeti ne more. Da bi se le vrnil, ali da bi ga tukaj kje našel, potem bi se že vse uredilo tako, da bi bilo prav, in pogodila bi se.

Tako ugiblje Mlinar sredi kričečih sejmovancev in ugame posled, da ga sam vendar ne gre iskat. Pa plačal bi in za pijačo bi dal, kolikor bi hotel kdo, če bi mu Štefana zdajle pripeljal.

V tacih mislih zagleda mešetarja iz sosedne vasi, ki vé in pozna ves svet. Ta se mu dozdeva dober za takov posel. Za ramo ga potrese torej in pravi: „Če kaj našega vidiš, k meni ga pripelji, v krčmi na klancu me najdeta. Pa žal ti ne bode, če mi storiš to!“

„Da bi Štefana poiskal, pravite, oče? Jaz ga najdem, če ga le kateri, tega vas zaverim. Žeja pa me že zdaj, to vam povem. Mnogo kupcev, pa malo skupička in suha grla. Oče, to je vedno tako, to mi verjemite“, kriči mešetar v zakrpani kamižoli, s potlačenim pokrivalom in z rdečo omrelo na motozu visečo na hrbtu, ter rije dalje med množico.

Mlinar pa se obrne in še od daleč odgovori: „Le stopi, stopi in poslušaj, pa stôri, kar sem ti rekel. Pil bodeš potem, kakor božja mavrica ali drevesna žaba, kakor bodeš hotel. Vsega ne zapijemo danes, da veš.“

Mešetar iztika potem po vseh ulicah in poprašuje s prirojeno zgovornostjo vse znance, ali so videli Mlinarjevega Štefana, pa če kaj vedo, kje da bi bil?

Moč po pijači, a ne po vodeni, temuč po vinu, pravemu cekinastemu vinu je baje velika in nepremagljiva. Tega nam je priča naš znanec mešetar, kajti on bi ne bil popraševal in iztikal tako dolgo na okrog, ko bi ne bil vedel, da velja Mlinarjeva beseda toliko kakor gotov denar. In kedar plačuje on račune v krčmi, dasi redko kedaj, ne

gleda na groše ali dvajsetice. Petak vrže na mizo in pokliče vina, da kar od mize teče.

Ondi v stranski ulici pove mešetarju stara ženica brezzobih ust, da je videla Štefana na dvorišču Mejačeve krčme, pa da je bil nekaj otožen in zamišljen, da si ga niti ogovoriti ni upala, in da se jej je smilil, sama ne vé zakaj.

„Že prav, meni ne uide“, pravi mešetar in odide urno po ulici. „Če sem še kedaj katerega kupca pregovoril, da me je ubogal, tega bom. On me še ne pozna, a poznal me bode, le čaka naj“, ugiblje potem mej potoma.

Mej tem je slonel v oni krčmi Štefan pri oknu in zrl s podprto glavo na ulico, na pisano množico, ki se je gnetla gori in doli na desno in levo.

Motili bi se, ko bi rekli, da je pričakoval očeta. Tega ne. Videl ga je mej sejmovalci in prepričan je, da ga je opazil tudi on, a ne hotel poznati. To pa ga je peklo globoko v prsih, dasiravno se je motil v svoji misli. Še nekaj družega je rojilo Štefanu po glavi. Trdno je upal, da najde Marjetico danes mej sejmovalci, a zastonj jo je iskal, zastonj sloni tudi zdaj zaradi nje tu na oknu.

O, ko bi jo bil našel, kako vesel bi bil, pa kako vesela bi bila morala biti tudi ona! Povedal bi jej bil, da je dobil tu v mestu dobršen zaslužek, ki redi tudi dva človeka, da sme govoriti zdaj tudi očitno z njo, da se očeta ne boji več in vsega sveta ne, pa da se domu ne vrne več in ne mara istega očetovega bogastva in posestva,

da mu je vse to ona, samo ona, in v obili meri. Ne menjal bi s kralji in cesarji, vsemi mogotci, ko bi vedel, da je tudi ona tacihi misli, pa da ga saj deseti del tako rada ima, kakor on njo. Srce se mu vžali, ko je vtopljen tako. Pivci ga kličejo pit z vseh miz, a on pravi, da ni žejen, pa da ne pije. Da bi se ubranil takim prijaznostim, pomakne kastorec globokeje na oči in se hoče pomešati zopet mej sejmovalce. Na pragu pa mu zastavi, kakor navlaš, mešetar pot in vzklikne: „No, Štefan, dejal sem, da si se zaril v deveto deželo ali kali, ker te ni več na ogled in na solnce. Pa na lastno škodo te ni. Pijače bi bilo že, da bi z mize tekla, ko bi te bil našel prej, kajti kar verjemi mi, jaz in oče te iščeva že vse dopoldne!“

„Kaj bodeš iskalo, revše pijano; jedva poznaš samega sebe“, pravi Štefan, tovariša strupeno gleda in hoče oditi na nasprotno stran.

„Kaj, kaj, Štefan, kedo pijan, jaz pijan? Na mojo vero, da nisem pijan, pa da sem jedva nekaj žganega videl za zajutrek danes. Veš, slab skupiček je, živine dosti, pa italijanskega kupca malo, to je prava smola. A to mi verjemi, da te iščem, pa prav res, da te, in oče te iščejo in poprašujejo po vsem sejmu po tebi“, odgovarja mešetar, potem pa stopi za Štefanom in se ga oklene okoli pazduhe.

Ždajci zarudi mladenič. Da bi se šalil takov pijanec z njim in se mu siloma obešal, mu je preveč. Kakor muho ga otrese torej od sebe in pravi:

„Zapomni me, jaz sem dober človek, a za nos se ne dam voditi vsacemu sleparju. Če si žejen, tu imaš za polič vina in izgubi se! Ko bi te bili pa v resnici poslali oče sem, jim reci: Da Štefan ne potrebuje njihove pijače, in ničesar, dokler ne spremene svojih načel in misli.“

Izgovorivši odrine Štefan razvnet s komolcema gnečo, da kar godrnjajo in kolnejo možakarji, in se izgubi med množico.

Mešetar pa kar zazija začudenja. Kar božjo travo tlači na svetu in za voli, konje in pitane prasce kup dela in mešetari, se mu ni prigodilo kaj enacega. Njegova beseda se čisla in spoštuje v deveti fari, takov fantaljn ga pa smeši in na laž postavlja! Kako neusmiljeno bi se maščeval nad njim in ga celo za skaljeno čast na cesarsko pečat tožil, ko bi ne bil dal za vino. A tako naj bode. Drugi pot ga pa bolje stisne v klešče in mu kar v zobe pove, da on ni tako tja v en dan, da bi se pometalo z njim, kakor bi se hotelo. Pošteno naj govori o njem, ali pa nič, izvzemši, če plača vsaj za pet bokalov cekinastega vina, kakoršnega točijo doli v prvi krčmi. Potem že odpušča, drugače ne.

Mlinarju se je že zdehalo, vino mu je v lase lezlo in glavo je podpiral zdaj v levi, zdaj v desni komolec, ko je čakal tako dolgo mešetarja. Niti s svojimi sosedi, najboljšimi znanci ni govoril mnogo, samo pil je, mnogo pil in rezal pečenino.

„Kaj je to?“ vzklikne potem, ko zagleda mešetarja samega med vrati.

„Nič ni, prav nič. Samo to vam povem, vrag naj išče in pregovarja tako seme, kot je Štefan“, pravi mešetar, sede k Mlinarju in z zamazanim kamižolinim rokavom obriše pot raz čelo. Potem pristavi: „Pol mesta sem obhobil in vse ljudi preprašal, predno sem mu prišel na sled, potem mi pa na polna usta pove, da sem pijanec, goljuf, da vašega vina ne pije, da mu za ves svet ni mari, in kedo ve, kaj še. Slišati bi ga bili morali, potem bi pa verjeli, kako je.“ Izgovorivši vrže mešetar bankovec po mizi in pokliče vina, češ, če sem prav uboga mešetarska reva, vendar si ga privoščim lahko pošteno mero in si ga.

Mešetarjeva novica zadene Mlinarja kakor strela. Žalosten je, jezen je in osramoten od lastnega otroka. Ko vidi povrh še tovarišev ponos, ki hoče piti, kakor iz nagajivosti na svoj račun, zbledi, z zobmi zaškriplje, zgrabi mešetarjev bankovec, ga raztrga v drobne kosce, vrže pod mizo, s črevljem pohodi in vsklikne:

„Kedar sediš pri moji mizi in pri meni, piješ na moj račun, to si zapomni! Zasmehovati pa se ne pustim. Ti me še ne poznaš, a spoznal me boš.“ Potem potegne listnico iz brezrokavnika, oslini prst in vrže petdesetak po mizi, udari s praznim poličem ob ogel in kriči: „Krčmar, toči in gani se! Pošteno plačamo vse, pa pošteno mero ga hočemo!“

Mešetar se stisne boječ in čudeč se bolj v kot mize, kajti tako razsrjenega še ni videl Mlinarja nikedar. Stoprv, ko izpije prvo kupo vina

in kos pečenine na vilice natakne, pravi: „Jeze in prepira bi ne bilo potreba zaradi tega. Take megle se vse razpodé in razpršé, pa bankovca je bilo tudi škoda.“

„Môlči zdaj in ne stokaj, ti me poznaš! Kedar si v stiski, pa k meni pridi. Slaba bi bila, če bi Mlinar pogrešal nekaj grošev.“

Taka govorica se vrsti, dokler ne sega vžito vino pivcema v glave. Potem se vname vesel pomenek.

O mraku veli Mlinar napreči. Za omizjem pusti kimajočega mešetarja in polne kupe vina, ob straneh pa kopice skrivaje ga pikajočih pivcev. Ko odide Mlinar, oni kakor čebele ali ose obsujejo mešetarja in hoté izvedeti vsi naenkrat, kaj sta z Mlinarjem prišla navskriž. A mešetar jeclja na pol umljive besede, udari z roko po mizi in vedno ponavlja: „Mlinar, to je mož, takov, da vi niste bili nikedar taki, pa tudi ne bodete. Le pomnite in poslušajte me!“

„Zaradi Štefana sta imela prepir, le verjemite mi! Ta roge stavi staremu, da še nikdo ne tako. A stari je še trden in nepremakljiv“, pravi postaren gost v obližji in pripoveduje Mlinarjevo domačo razprtijo.

„Bašte, ti bi kmalu prav imel. Saj je res taka. Ženiti se mu brani stari, ženiti.“ „To je že križ“, pristavijo drugi gostje in se izgubljajo polagoma iz krčme.

XXVIII.

Mati Mlinarica je isti večer moža s prižgano svečo čakala in tudi nekaj večerje mu je hranila gori vrhu peči. Mlinar se vrne stoprv v pozno noč. Ker ga je razjedala med potjo vedno bolj in bolj jeza in sram, zavil je še na nekaj dvorišč in z vinom moril togoto v prsih.

„Kje si hodil tako pozno? Oh, ti ljubi Bog! že petelini se oglašajo“, pravi ženica, ko mož stopi trdih korakov v sobo, vrže bič v kot, obesi kožuh na klin in nemirno po hiši hodi, ženi pa nič ne odgovori.

„Nekaj večerje imaš na peči, če češ. Samo mrzla bode, se bojim“, pristavi potem gospodinja, zleze na klop in postavi na mizo večjo in manjšo skledo, žlico obriše s prtom, vzame pol hleba rženega kruha iz miznice in nož nanj položi.

Mlinar ne pogleda niti jedi niti žene, niti ničesar.

„Jej, jej! Tako dober, pa tako slasten je bil ta-le ješprenček, ko bi bil o pravem času prišel, da bi se bil kar sam jedel. Pa sem skuhala tudi pol svinjskega rilca v njem. Le poglej ga, kar trese se na krožniku, tako je vabljev!“ Tudi temu vabilu in prijaznosti Mlinar nima besede.

To ženico zaboli in misel, da ima Štefan na dvorišču s konji opravek in nekoliko za možem k večerji pride, se jej dozdeva neverjetna. Da bi ne spominjala moža neprijetnih reči, ga pri vstopu

o Štefanu niti prašati ni hotela, kakor da bi bilo pri hiši vse po starem.

„Oh, takov si, da še eden ni takov! Govôri no in ubogaj me, pa Štefana pokliči, naj tudi k večerji pride! Mene se morda sramuje“, povzdigne zopet mati glas, z roko mahne proti možu, z levico pa očisti velik otrinek pri sveči.

„Kar pokliči ga, stara, pa je! Babnice tako vse zmagate z jeziki, čemu bi vam moški pomagali pri tem, reci čemu! A to ti povem, da ga jaz ne kličem zdaj in ga ne bodem nikedar več. Kakor si postilja, tako bo ležal. Takov fantalin naj mi v zobe pove, da ne potrebuje od mene nič, da mu je oče, da mu je dom vse nič. Čakaj me, fantalin, ti me še ne poznaš! Bog vé, da bi mu bil čeljusti raztolkel, ko bi ga bil dosegel.“

„O sveti Štefan, njegov patron in pomočnik, kaj pa je, kaj? Ali se ni pripeljal on s teboj domu, kaj ga nisi poiskal in potolažil?“ vzklikne zopet žena in vprè zasolzen pogled v razsrjenega moža.

„Tam-le so duri, pa ga ti pojdi iskat, ti, ker vse veš in znaš. Samo domu mi ga ne vôdi. Rajši vidim, da cigani gospodarijo na mojem posestvu, kot takovo sprideno seme, da veš.“

„Kaj pa sta imela, kaj? Oh, ti si kakor ogenj, kar dopovedati si ne daš nič in vedno naprej siliš. Z lepo bi ga bil pregovoril, z lepo, pa bi bil šel in bi bil ubogal. A tega ne znaš in ne moreš, ker srca nimaš; ne poznaš, da si oče, njegov oče, da mu moraš nekaj odpustiti“, pravi

med glasnim ihtenjem žena in zakrije obraz s predpasnikom.

„Kar mólči mi! Mir je besedi! Kar sem rekel, sem rekel in to je tako trdno, kakor bi z žrebljem pribil in s trto privezal. Če ni za te, pa se pritoži pri fajmoštru, pri komisarju, pri beričih in kjer se hočeš, je vse eno!“

Izgovorivši zgrabi svečo, porine večerjo po mizi, da zazveni, ogrne kožuh in odide po stopnicah v prvo nadstropje k počitku.

Žena pa še dolgo v temi za omizjem sloni in joka in vzdihuje in sklepa roki in moli, kakor je sploh navada in tolažba starikavih ženic in skrbnih mater.

Kmalu bi bili pozabili povedati, da se je tudi Marjetica veselila sejma. In zakaj bi se ga ne bila radovala ravno ona? Že štirinajst dni prej je računila na prste, kedaj pride oni praznični dan. Zadnje dni pa, kar je zvedela, da je Štefan v mestu, pa kar strpeti ni mogla več samega čakanja in hrepenenja. Uganila in pretuhtala je že natančno, katero ruto dene tedaj za vrat, katero krilo obleče, in ali jej suklena jopica ali po materi podedovan in njej prenorejen kožušček boljše pristuje. Odločila se je za zadnjega, — samo zato, ker je Štefan dejal nekdaj, da je kožušček prav lepa obleka. Ker je bila Marjetica skrbna in dobra gospodinja, imela bi bila še tudi družih opravil v mestu kar čez glavo in brez kupčije bi tudi ne bilo.

Že vso jesen je hranila in spravljala jajca za na prodaj, dva lonca masla je imela rumenega kakor vosek ali cerkvene sveče, pa dišečega kakor tavžentrože.

Vse to bi bila lahko prodala za lepe, gotove denarje, zanje bi bila nakupila vse, kar še potrebuje pri hiši in pri gospodinjstvu. In tu ni nikedar brez potreb. Zdaj manjka soli, zdaj se ubije krožnik ali lonec, milo se rabi dan na dan, olje za leščrbo, šivalnice in druga drobnjav. Vse to pa velja denar.

Najlepše pa bi bilo na sejmu seveda to, da bi bila s Štefanom govorila, saj že tako dolgo ni, saj se jej tako toži po njem. Pregovorila bi ga bila tudi, če ga more pregovoriti le kedo, da bi se bil vrnil, pa da bi bilo zopet tako lepo, tako veselo doma, kakor je bilo nekedaj.

Vse te sklepe in namene pa je sklepala Marjetica zaradi tega, ker jej je oče obljubil že teden prej, da sme iti na sejm, in se je tudi on pripravljal nanj.

Vso jesen je rezal metličje in izdeloval lične, lahne metle za na prodaj. Lešene robe je bilo izgotovljene v obilem številu. Žličniki, lesene žlice, kuhalnice, pihalniki, grablje, loparji, pletenice, toporišča, vsega je bilo nakopičeno pri Srakarju in lepo urejeno, kar za sejm. Povrh je imel tudi na brezovi trti nabranih lesenih turničkastih pipic in tako lepo okovanih, da jih je bilo kar gledati veselje in ni bilo najti na vsem trgu boljših in ličniših od njegovih. Torej so ga poznali, Srakarja,

tudi vsi tobakarji na daleč okrog in vedeli ceniti njegovo robo.

Srakar je tudi izračunil dva večera prej na zapečku, koliko bode vrgla ta roba, koliko bode zaslužka, koliko se bode prodalo, kaj ložje, kaj težje, pa kako porabi pridobljene novce. Najprvo si kupi črne irhaste hlače, bolj za velike praznike, za božič in veliko noč. Stare so se jele rujaviti in niso več primerne za k maši. Sicer so še dobršne, sicer. Tudi usnja za nove črevlje z visokimi golenicami bi si kupil. Zime so vedno hujše in sneg je vedno večji. Pa zdravo baje ni, ker pri starih črevljih snežnica semtertje v črevlje uhaja, dasi jih maši vsak teden po dva pota z ječmenčkovko gorko slamo.

Se nekaj železnine in žrebljev bi kupil posled in nazadnje bi pol frakeljna brinjevca pil doli pri cesti. Nekaj dni ga po trebuhu ščiplje in vije. Pa boljšega zdravila po njegovi misli ni od pravega, žganega brinjevca, kakoršen se toči ondi.

Povrh bi ostalo še nekaj novcev. Te bi pa hranil za slabe čase in za bolezen. Tedaj potrebuje človek kaj boljšega ugrizka in kupo vina.

A Srakar misli in ugiplje tako, nepridiprav pa ugame in ugonobi vse te lepe, te prijetne sklepe in namene. Ko Srakar dva dni pred sejmom od fare sem po cesti korači, ožuli ga namreč desni čevelj tako, da ga zdaj kar obuti ne more. Bos pa ne more po ledu in snegu, to ni mogoče.

Marjetica kar na glas zajoče, ko zve to nesrečo. Ves sejmski dan jo pa kar vtolažiti ni. Če

sede za kolovrat, ne vrtil se jej kolo po volji, nit se jej krotiči; če gre na prag in pogleda po cesti, kjer ljudje v sejm hité, jo zaboli srcé. Včasi se jej dozdeva tako, da bi kar sama šla tja, včasi pa jej pravi tudi nek notranji glas, da mora očeta ubogati, pa da ga ne sme puščati hromeга in samega doma. Tako se je tudi zgodilo.

Proti večeru sejmskega dne nekdo na okno potrka in zakliče: „Marjetica, ven pojdi, če češ!“ Marjetica se prestraši, porine kolovrat od sebe in hiti na prag, Srakar pa ravno v istem trenutku zadremlje na zapečku.

„Štefana sem videla, Marjetica“, pravi stara ženica iz vasi, ki je tudi v sejmu bila in njej to novico iz mesta prinesla še nocoj, kajti važna se jej je dozdevala. „Ali res?“ pravi Marjetica in zarudi v obraz in migne ženi, naj tiho govori, da ne čuje kedo drugi.

„Res, prav res, Marjetica, da sem ga. Pa ti ne veš in ne ustraši se, z očetom sta se sprla do dobrega, čula sem v krčmi, kako je preklinjal stari in se rotil nanj. Kar pozabi ga, pa je najbolje, da veš. Nič dobrega ti ne kaže ž njim“, pripoveduje ženica in miga s suho brado.

Marjetica zajoka in vzdikne: „Tega ne morem nikedar in ne bodem, naj se zgodi, kar hoče.“ Potem sede na mrzel vežni prag in zakrije obraz v dlani.

Ženica jo tolaži nekaj časa, a videč, da ne pomaga nič, odide po stezi, od koder je prišla.

Medpotoma pa ne pomisli, koliko gorjá so že učinili strupeni, opravljivi jeziki in koliko žalosti je napravila ona Marjetici. O nesramna ženska opravljivost! To je prava kačja zalega; kjer se vgnezdi ona, od ondod beži sreča, ljubezen, mir in zadovoljnost.

Isti večer je bil izmed najžalostnejših, kar jih pomni Srakarjeva koč. Srakar je dremal ves večer na zapečku, kolovrat ni brenčal in se vrtil, celo leščrba je gorela z otožnim, velikim vtrinkom.

Marjetica, kaj pa uboga Marjetica? Kaj neki? Jokala je tiho in skrivaje, jokala zaradi Stefana, zaradi hudobnega sveta, ki ga preganja in kedo vé, zakaj še vse. Jok pa je pravo in najboljše žensko orožje. Ž njim opravijo in ganejo več kot vojske vsega sveta s sulicami in bodali in vso krutostjo. Tudi Marjetica bi bila ganila vsacega, ki bi jo bil gledal táko. A kedo bi jo bil videl? Srakar je dremal na zapečku, zunaj je bila temna noč in leščrba je gorela z vtrinkom, luna je plavalala za oblake. Marjetica je bila sama, tako sama!

XXIX.

Drugo jutro vstane Mlinar pozneje, kakor je imel navado. Po veži z zaspanim, čmerikavim obrazom gredoč, postopi v kuhinjo in iz peči ogorek brsne ter si ž njim zažge pipico. Potem kaka tri pota gostega dima tja gori proti okajenemu stropu puhne, pogleda okoli sebe in Barbo, ki kosilo pripravlja, vpraša: „Kje so mati?“

„Ne vem, jih nisem videla“, odgovori precej osorno teta. Mlinar urno zapazi, kam merijo te besede, in se prepriča, da ima zdaj dvojnega sovražnika v nasprotji: ženo in svojo v vsem njej enako sestro.

Ne vemo, ali se prestraši take moči, ali je razžaljen zadirne besede, kajti molčé zapusti kuhinjo, gre v sobo, sede za omizje, kjer je za kosilo pogrnjeno in zre skozi okno na dvorišče in dalje na vas.

Tako dolgočasno kosilo že davnaj ni bilo pri Mlinarju, kot današnje. Okoli velicih skled je bila zbrana sama družina. Matere ni bilo, tete Barbe ni bilo in tudi Mlinar je slonel le za družčino ondi in ni govoril. Bralo pa se mu je na obrazu, da mu težko, nepopisljivo težko dene ta tihota, da bi rad govoril, rad poprašal po ženi, po sestri. A njegov ponos je bil prevelik, ošabnost nepremakljiva. Tako mine prvi dan, mine drugi in mine tretji.

Take puščobe nobeden Mlinarjevih ne pomni. Prve dni gospodar z gorečo pipo po dvorišču in okoli družine hodi ter ostro ukazuje in zabičuje; nikomur ne dá prijazne besede. Pozneje pa, kakor bi se bil naveličal tudi tega, vtihne in pobesi obraz. Če ga pride starejši hlapec Blaže zjutraj vprašat, kaj naj dela čez dan, odgovori mu le na pol ali pa nič, in če kuhinjska dekla, desna roka tete Barbe, pripoveduje, da je tega in tega potreba v kuhinji in pri gospodinjstvu, vrže jej

molčé ključe od kašče in pravi: „Storite, kar hočete, kaj to meni mari?“

Taka Mlinarjeva sprememba družini in nikomur ni bila na kvar. Hlapci vedo dobro porabiti tako milobo. Čez dan se norčujejo in smeje in trdè, da je prav čmerikavemu staremu, da ga je zapustila gospodinja in sin, menèč: sam naj bode, če je tak, zjutraj pa pozneje vstajajo, in delo z mrakom pokladajo iz rok.

Edini Barbi in mlajši pastirici vse to ni po godu. Prva, ki najbolj vé, da je šla mati v mesto Štefana iskat, ter ga baje niti najti ne more, ker se ne vrne več, drugi pa se toži po obeh. Štefana je prav rada imela. Saj jej je bil vedno prijazen. Branil jo je, če jo je druga družina dražila. Mati pa je bila prava njena prijateljica, da ne najde nikedar več take. Milo se jej stori torej, če pomisli, da nobenega ne vidi nikedar več. Torej si vtrne skrivno solzo. In kedar vidi jokati Barba svojo mlajšo podložno, posili jok tudi njo; in to se ne zgodi redkoma.

V Beriški vasi je starodavna, baje silo stara pa lepa navada, da v dolzih pozimskih večerih mladina vasuje zdaj v tej, zdaj v oni hiši. To se imenuje vaška preja. Deklice, stoprv zapustivše farno šolo, tako zvane „ribice“, in starejše že globoko zaljubljene in nagajive tovaršice, pa tudi nekatere znanke že bolj v srpanu, kar vse na križem hité po večerji in molitvi s kolovrati v odmenjeno hišo na skupno prejo. O, ta preja je

pa tudi v resnici jako zanimiva. Lahko bi jo imenovali naroden praznik. In hiša, kjer se vrši, je domače ognjišče, ono svetišče, na katerem žari, se budi in plamti prava nepopačena poezija, kjer uživa mladost svoje najlepše ure, kjer čuti nežna deklica prvič nekaj nepopisljivega v prsih, sama ne vé kaj, kjer sedi pozneje v krogu svoje družine, prepeva deci mile narodne pesni, kjer sloni stara sivolasa majka mokrega očesa med vnuki svojimi, kjer se jej pomladé še enkrat dnevi, minuli spomini zlate mladosti.

Vse to vedó vaše predice in tudi vredno čislati umejo. K preji pa ni da bi se prišlo kar tako, kakor si bodi, da je le. Tja pridejo tudi vasovat mladeniči iz vasi in to stori tam okoli prsi prijetno ali neprijetno, ali kako bi se reklo. Zaradi tega ni vsaka jopica dobršna za prejo, temuč čedna in lična mora biti. Lasje ni da bi bili divje kuštravi, temuč lepo v kite in rudeče trakovje spleteni. Rute za vrat morajo biti praznične, pa prijetno šumeče, predpasnik pa bel kot sneg. Brez njega bi bilo izgubljene kar pol lepote. Bel predpasnik, zavihani rokavci do lahti pa rudeča ruta, to je najlepši kinč priproste deklice.

Pred letom dnij je tudi Marjetica že hodila na prejo, a ne s kolovratom. Tedaj še presti ni umela, vzela je šivanje s seboj in je šivala, se vé da, kolikor se je dalo. V tako prijetni družini poslednje ni mogoče v obili meri. Kako neki? Veselje na levo, nagajivost na desno, šala in smeh povsod, potem pa delaj!

V zgornjem konci hiše na dolgi klopi sedé druga pri drugi mlade predice s kolovrati, ki tako prijetno šumé, kot čmrlji v duplu. Okoli peči so zbrane starejše device, pa one, ki mislijo, da je greh zapeti veselo pesem, in govoriti nekaj besedij s tem in onim mladeničem. Ondi v sredi je tudi hišna gospodinja, ki z rokama pod pazduhama veselega lica zre po obilih vasovalkah, da se jej kar jamica dela na podbradku in pripoveduje svojim sosedinjam, koliko jih je bilo lani otovrej tu, koliko se jih je pomožilo v enem letu, pa koliko celo odpotovalo — tja v neznano — daljno, daljno deželo. Nekoliko više na gorki zapeček se je spravil in vgnezdil sivolas ded v polhovki, katerega vedno tako mrazi in mrazi, da sam ne vé, kaj bode s to zimo, in če ga ne pobere prihodnja pomlad ali kali. On se ne méni mnogo za zbrano mladež, saj ima družčine dovolj. Na desni na temenu turničkasto lešeno pipico, kresilno gobo in kremen, na levi v tramovi počí pa pol mehurja dišečega, pravega cesarskega tobaka po srebrnem grošu zavitek.

Vse to on časti in spoštuje, kakor stari očaki svoje lesene malike ter jim kadi v gostih dopadljivih kvišku se dvigajočih oblacih — tobakovega dima.

Semtrtje, to pa le, kedar je posebno dobre volje in kedar ga poprosi vedoželjna mladina, pripoveduje tudi s povzdignjenim glasom strašne povesti o Pesoglavcih, o zmaju, o ljutih Turcih, o kralju Matjažu, Pegamu in Berdavsus in drugih zna-

menitih dogodbah iz svojega dolzega življenja. Okoli omizja sedé navadno vaški mladeniči, ki vedno natanko vedó, kje je ta ali oni večer preja in mnogi ugibljejo tudi zakaj. Vendar ljudje so hudobni. Če temu ali onemu tudi ta ali ona sramežljiva predica nekoliko po glavi roji, ter jo rad vidi, no, to ni taka reč, prav brez greha je, ali kali? Čudno in neumljivo je le to: kedar je več mladeničev, živahniši je preja. In ženske so vse brez razločka Evine hčere. Zmožna je govoriti vsaka saj za dva ali tri možake ali pa še več. Vendar bi molčala marsikatera in pobešala glavo, ko bi tega ali onega ne bilo, seveda, katerega, — tega ne pove nobena. Kaj je neki to in zakaj je to, vé in ne vé vsak. Ljubezni pomlad je baje najlepša, pa tudi najtežja uganjka, kateri se ni umaknil nobeden modrec in je tudi nobeden prihodnjih raztolmačil, uničil ne bode. Ona se rodi z nami, živi z nami, a ne izgine nikdar; preseli se v naše potomce in potomcev potomce do zadnjega rodu.

Ko se družčina nekoliko razgreje in prva rudečica predicam izgine, pravi ena izmed njih: „Zapojmo, pa je!“ „Saj je res“, se oglasi vse na križem. A zdaj je pravi križ, volitev je vedno in povsod težka. Ena bi rada zapela, in sicer devica ondi pri peči, o tem „ledik“ stanu, druga o „povodnjem možu“, tretji ti obe nista po godu, ker se nekako previsoko začenjata in besed se ne spominja prav, četrti je povšeči ista o „rožmarinčku“, peti pa o „nageljnovem cvetu“. Tako na-

stane mešanica in ugibanje, kakor pri zidanju babilonskega stolpa, če ne še večja.

Iz te zadrege reši vso družbo mladenič, ki ubere tisto globoko čutečo, ki pravi:

„Je pa davi slanica pala,
Na zelene travnike
Je vso trav'co pomorila,
Vse te žlahtne rožice“,

in kakor bi zazvonil, zadoné te besede iz vseh grl, da se razlega tja na tiho vas, kjer stoji snežena stoletna lipa in skrivnostno šepeče, kakor bi sanjala o veseli, veseli pomladi.

Vsega tega se je spominjala Marjetica tudi letos. A kaj je hotela? Misel na Štefana jej je bila vse.

A že od sejma ni čula ničesar o njem. Pač so se vrstili različni pomenki o Mlinarjevih, a njej so bili neumevni. Nihče ni prišel k njej, nikogar ni obiskovala ona. Stoži se jej torej, stoži nepopisljivo po znanki, ki bi jej zaupala vse to. In ono najde nocoj na preji doli v vasi. Rada bi šla torej tudi ona tja, samo zaradi Štefana bi šla, saj živeti jej ni več v tej negotovosti, v tem upu in strahu, slasti in žalosti.

Tako premišljuje Marjetica ves dan poprej in ugiblje, ali bi prosila očeta, naj jo pusti nocoj na prejo, ali kaj bi storila.

Že popoldne lepo omije in obriše kolovrat, poolji kolo in vreteno, napolni preslico s povescmom najlepšega prediva in uredi vse, kar je še potreba. Potem odpre predala v svoji spalnici, kjer ima

shranjeno obleko. Pisane in rudeče, bele in temne rute leže tu, krilo za večje praznike in za so-praznike, pa pisani in beli predpasniki.

„Katero ruto bi vzela, kaj bi oblekla nocoj?“ pravi potem polglasno sama pri sebi in pogleda v shrambo.

„A kaj bodem to? Kaj mi je treba izbirati, kedo me pogleda? Njega ni, oj, njega ni. Komu naj se kinčam? Tole temno ruto denem za vrat pa enako krilo in tale bel predpasnik“, vzdihne potem in oko se jej povzdigne nevedoma na steno na razbičano sveto razpelo. Ta pogled jo baje utolaži. Urno zapre shrambo, odbrano obleko na posteljo položi, z desnico potegne po očeh, kakor da bi si solzo obrisala in na posteljo sede. Čez nekoliko, kakor da bi jej bila prišla zopet druga misel v glavo, hiti v vežo, stopi na vežni prag in se ozre na nebo, kakor da bi hotela preračunati, koliko ur je še do tihenga večera, pa koliko do tedaj, — ko zvé kaj o Štefanu.

Ko bi jej bilo moč, segla bi tja na nebo in potisnila bi solnce, ki se žari na belih snežnikih, daleč za gore v sinje morje ter je vtopila tako dolgo, da vidi zopet Štefana.

Isti večer je bila preja pri Marjetičini prijateljici vesela in prijetna, da že davnaj ne tako. Poslednje je trdilo vse povprek in počez. Zbrano je bilo ondi deklic kar na izbiranje in med njimi Marjetica. Kedor bi se bil oziral le po rudečih in pisanih rutah, pa po dražjih krilih, bi Marjetice

niti opazil ne bil, saj ona vsega tega nocoj ni oblekla. A vendar kako se je razločevala Marjetica že na prvi pogled od drugih svojih družic. Rekli bi lahko, da je čepela kakor ponižna vijolica mej v nebo kipečimi, s pisanim cvetjem se bahajočimi cveticami. In prekosila je vse okoli sebe na desno in levo. Videti je bila kakor kraljica v priprostem plašči sredi zlata in srebra odsevajočimi dvorniki. Njeno lice je bilo blede, sramežljivo, njene roke nežne, kakor ne bi bila vedela, kaj je trud in delo, priprosta temna obleka z belim predpasnikom pa jej je pristovala tako, kakor bi bila vzrastla na njej in bila vmerjena prvi mestni gospici.

Kaj pa njen kolovrat in preja? Kolo se jej je vrtelo tako tiho, tako urno, kakor bi ga gnala neka nevidna moč. In nobeni izmej vseh predic ni drsela tako tenka, tako gladka nit izmed prstov. Ko bi Marjetica ne bila očarala vsacega s svojo nežnostjo in milobo, o koliko zavidljivih očij, koliko opravljivih jezikov bi bila imela celo med svojimi prijateljicami in znankami! A njej ni mogel biti nevoščljiv nobeden, kedor jo je poznal. Cestokrat so stikala sicer vaška dekleta pri studencu, ali iz cerkve gredé glave skupaj in dejala videč Marjetico: „Kaj je neki to? Če se tudi priprosto oblači, pa če je Srakarjeva hči, povšeči je vsacemu in vse govori le o njej.“ Tudi isti večer so si namežikavali mladeniči na preji videč Marjetico mej predicami, kakor da bi ne bili mogli umeti, da vasuje ona.

Marjetici je bilo tesno o takih trenutkih tamle okoli prsi. Rudečica jo zalije in oči mora pobesiti.

„Vesela bodi, Marjetica, vesela! In kako bi ne bila? Vsaka bi bila srečna na tvojem mestu“, šepne zdaj njena družica na desni, ter se jej nasloni na ramo.

„Jaz naj bi storila tako, kakor praviš?“ vzdihne skrivaje Marjetica in kar nit jej zastane med prsti.

„Môlči, môlči, ti si prava! Kar nič mi ne poveš, kedaj bode poroka“, reče precej glasno potem družica in jej požuga.

„Poroka, oh, kaj je to? Jaz nisem mislila nikedar nanjo.“

„Če ti ne, mislijo in ugibljejo pa drugi. Veš, da je pri Mlinarju vse v neredu? Mati so šli Štefana iskat, nazaj jih ni, in tudi Mlinar si je že baje premislil in bo dovolil v ženitev. Kaj hoče družega?“

„Pa res, da bi bil?“ odgovori nenadno vesela Marjetica ter se izda nevedoma, da bi se poroke vendarle ne branila, seveda s Štefanom, z drugim gotovo.

„Kar verjemi mi, pa je! A misliti ne morem, da bi ne vedela ti bolje tega kot drugi, samo zakrivati znaš in tajiti.“

Tako se vrsti govorica mej prijateljicama. Marjetici se kar v glavi vrti, tako jo razveselé in iznenadijo te besede. Tudi vesele preje prehvaliti ne more in žal jej je, da ni hodila vasovat že prej.

Med tem se razvname tudi med ostalo družino šaljivost in nagajivost. Mladeniči okoli omizja trdé in zabičujejo, da ni lepšega od samskega stanú. Deklice se smeje sicer videzno temu, ali marsikatero žalijo, seveda skrivaje te besede.

Pozneje pa, da bi si izprali to pregreho, povzdignejo glasove in vbrano zapojejo pesem o veseli svatovščini, ko

„Obroček bo zlat
Naredil pečat,
Pa poročil opat.“

Ta pesmica tudi Marjetici seže v srcé, da jej jame prilagati nevedoma.

Njen milodoneč, kot zvonovi vbran glas pa se sliši izmed vseh.

Hišna gospodinja in stareja dekleta je kar prehvaliti ne morejo, meněč, da boljše pevke še v nedeljo ob orgljah ne pojó. Mlajšim družicam pa se stori milo, da le ona vse, vse zna, da je najlepša, najprijazniša in kedo vé, kaj še. Le Marjetica, sama Marjetica, pa nobena druga, kakor da bi one ne bile nič.

V resnici, Marjetica je bila izjema. Niti nagajivi in šaljivi mladeniči je niso hoteli dražiti zaradi Štefana pol iz spoštovanja do njega, svojega vaškega kralja, pol pa tudi iz ljubezni do Marjetice.

In koliko so si pridobili s tem pri Marjetici! Ona bi jim dala za to vse, vse, en milijon ali pa dva, ko bi ju imela. Prepričala se je baš nocoj, da ni hudoben ves svet, da je še mnogo dobrih

ljudi na njem, ki imajo občutek in srce. Pa tako prepričanje bi ne bilo milijona vredno, bašte še več, mnogo več?

Takov je bil prvi letošnji Marjetičin večer na preji. Ko bi ga bila morala ceniti ona, ne mogla bi preračunati niti na pamet, niti s številkami na papir, koliko je vreden, dasi jo je Srakar hvalil nekdanj, da v računih ni prazne glave.

Stoprv, ko se pozno v noč razide družina in jo mladenič, najboljši Štefanov prijatelj, nekoliko po rebri pospremi in strahov brani, čuti Marjetica prav za prav vso srečo nocojšnjega večera. Koliko je imela, ko je stopala v vas, in koliko ima zdaj? Mlinar se je omečil in mati so šli Štefana iskat. O ko bi bila mogla iti vsaj ona z njimi! Saj je dejala, da prehodi križem svet in ne počiva prej, da ga najde in pripelje domu — ne zaradi poroke, le zato, ker ga ima rada in tudi on je trdil, da jo ima rad. In zdaj se vrne sam, in ljudje ugibljejo, da bode poroka.

Kaj pa je poroka? Lepa, prav lepa mora biti. Videla jo je že enkrat. Svatje v višnjekastih plaščih in s šopki na kastorcih sedejo na vozove, družice v zlatih avbah poleg njih in ondi — ženin in nevesta; vse hoče videti le ona dva. V tem trenutku se vtrga zlata svetinja na nebu in preleti, kakor goreča metla goro, hiteč svetnike v samotnih cerkvah obiskat. Marjetici pa se dozdeva tako, kakor da bi se ta svetinja vtrgala zaradi nje in jej voščila srečo. Saj ona mora živeti na zvezdi, pod katero je rojena in nad katero pride

po smrti. Ko zapahne potem vežne duri, se ozre še enkrat skozi oknice na zvezdnato nebo. V postelji pa pomoli precej očenašev svetinji na čast. V molitvi jo zasači spanec in prenese tja nad nebeške svetinje, v kraj ljubezni in sreče.

XXX.

Drugo popoldne je Srakar na vrtu do kolena v snegu stal in brezovo trtje pod pazduho tiščeč ril nekaj količev poleg cepljencev v zemljo, da bi jim sneg ne prišel tako do živega, pa da jih burja ne bi otresla. Iz tako važnega opravka ga vzdrami zvonec ondi na cesti. Že vpogne suhi život v podobo velicega prašaja, pokrivalo sname raz glavo in s pestjo tri pote ponižno in pobožno na prsi vdari, meneč, da hité župnik in cerkovnik z zadnjo popotnico k stari Osebenici doli v vasi, ki že nekaj tednov pričakuje smrti, ko zapazi, da se moti. Po cesti pridrse namreč lahne sani. Zvonenje pa je bilo le lepo rejenega Mlinarjevega „prama,“ ki je z zvoncem na vratu dirjal domu. „Marjetica, poglej no, poglej, kedo se pelje!“ vsklikne zdajci Srakar in pokaže prihiteli Marjetici s prstom na voz, meneč: „Ali vidiš, Štefan se pelje, mati poleg njega in tudi Mlinar sedi v novem kožuhu ponosen in vesel v sredi!“

„Saj je res, prav res je!“ pravi Marjetica, veselja tleskne z rokama, zarudi, zbledi in kakor okamenela zre doli na vas, ko že sani dolgo izginejo za poslopji. „Pa so ljudje dejali, da Šte-

fana ni, da matere ni, pa da se Mlinar kuja. Zdaj imajo“, povzame zopet Srakar in zareže novo zarezo v prislonjeni količ in skriva je izpod pokrivala po Marjetici pogleda, kaj neki ona poreče k temu.

„Ljudje nikomur miru ne dade, pa je. Kaj neki to, če je Štefan nekaj dni v mestu bil? Komu mari to?“ pravi spozabivši se vesela Marjetica.

„Kaj govoriš in praviš; v mestu je bil Štefan, v mestu? Kedo pa ti je rekel, da je bil v mestu, kaj?“ vpraša zdajci čudeč se Srakar, roki porine v hlačni žep in s čevlji mraza po tleh poceptá.

Marjetica zarudi, prestraši se in domisli, kako brezpametno se je izdala. Posled se zavrti na nogi, kakor vrtalka in vzdiknivši: „Kedo? Ljudje govoričijo tako“, steče v vežo.

Srakar pa nato k drugemu cepljencu preskoči, pogleda na nebo, kakor da bi hotel jutrajšnje vreme pretuhtati, zavrtá v viseč kolec novo luknjo, vtakne trto vanj in pri tem sam pri sebi zagodrnja: „Nekaj bode pa vendar le res. Kar po treh farah zvoni, ne goljufa. Kaj, ko bi se kaj tacega kakor ženitev Štefanu primerila, in bi on le po srcu pa ne po glavi izbiral? Ni da bi dejal, da je Marjetica Bog vedi kakova. A lepo je dorastla in vsacemu beraču bi je ne dal v malho. Če bi se kaj boljšega pa poštenega primerilo, ne pravim, da bi jej ne dovolil, če že ni drugače. Potem bi pa jaz bolj za starega pri hiši bil. Tako-le bolj lahko delo bi opravljal, tesal bi orodje, cepljenje bi povijal, pa kako pipico bi si ga ložje

privoščil. Posebnosti ne maram in jih nisem vaju. Da bi le kar brez opravka v skledo zajemal in da bi mi kedo v zobe gledal, tega tudi nočem!“

Drugo jutro je Marjetica že v mraku vstala in k fari k maši šla. Dozdevalo se jej je to potrebno. Molitve tako ni nikoli dovolj, pravijo.

Iz cerkve gredé jo nekdo na pokopališču za krilo od zadaj potegne. Marjetica se ozre in mati Mlinarica stoji pred njo, ki jo za roko vlovi in pravi: „Moli, Marjetica, moli, in Boga hvali, da bi vama pravo srečo in blagoslov dal. Glej, vse se je na dobro obrnilo in se izteklo, kakor je prav!“

„Kaj pa mati, kaj?“ jeclja nenadnega veselja Marjetica in kar zemlja jej pleše sreče pred očmi.

„Kaj neki? Saj pravim, božja volja je baje tako, pa naj bode še vajina. Glej, Štefan se je vrnil, oče ne brani več in še danes popoldne pridejo prisežni možje k vam, da se pomenijo, kako in kaj, pa kaj naj se pri komisiji postavlja v pisma.“ Marjetica zbledi pri teh besedah in sape jej zmanjuje. Pa vendar jej je tako milo pa tako lahko pri srcu, da bi brez bolečine umrla, sladko in milo, kakor da bi zadremala.

„Ne vstraši se in ne jokaj! Tako je moralo priti. Namenjen ti je, in kar je namenjenega človeku, ne uide, kakor smrt, ki nas še čaka vse,“ tolaži mati Marjetico, ko ona ne more izpregovoriti besede in se jej oklene okoli vtatu pa solze jo polijo, svetle, lepe, redke, srečne solze, kakoršnih še ni jokala nikedar. „Kar vesela bodi zdaj, pa domu hiti in očetu povej, kaj je! Potem

vežo in hišo pometi in klopi pomij! Že veš, kedo pride popoldne," povzame zopet mati na sredi pota, pogladi Marjetico z desno po čelu in potem po glavnem potu v vas zavije.

Marjetica pa steče po pogorju. Pa kako steče? Še zemlje ne čuti pod nogami, ne mraza na premrlih rokah, ne sveta okoli sebe. Tako kri-ljajo pisani, lahni metulji, tako plava naš duh na idealnih krilih, tako hodijo zaljubljeni in malo število izvoljenih srečnih, — kakor je Marjetica.

„Oče, svatje pridejo, svatje! Kar urno, pa pomagajte mi! Oh, koliko dela imam, kar glava ne vem, kje mi stoji," vsklikne Marjetica že na večnem pragu v eni sapi.

Srakar je ravno pred pečjo stal in burklje v rokah držeč gledal v peč, kjer je prijetno plamen švigal, kjer so smrekovi panjači iskre metali okrog sebe in se je kuhalo kosilo. Ko čuje nenavadne besede, stresejo se mu roke in toliko da v svoji razvnetosti vrelega kropčka ne prevrne. Potem odrine jedilo od ognja proč, pol glave v hišo pomoli in pravi:

„Marjetica, kaj si rekla, kaj? Svatje so na vasi, kedo pa se ženi, kedo? Kar reci!“

„Kaj neki prašate? Povedala sem vam. Oj hitiva, hitiva, že popoldne pridejo!“

„Kedo neki pride, kedo? Kaj si ob um? A to ti povem, da ves ječmenčkov sok izkipi v peči, če se ne obrneš urno. Meni ogenj kar vid jemlje, pa za kuho nisem več kaj prida“, pristavi

Srakar potem, meneč, da Marjetica o vaški ženitnini pripoveduje.

„Naj izkipi, če hoče! Jaz ne kosim in ne južnam danes nič. Le pogledjte, omizje, stoli, podobne, okna, tla; vse mora biti pomito, očejeno, vse se svetiti, kakor novo. In sto drugih opravil me še čaka. Oj svatje, svatje, to ni da bi se posadili, kamor bi bilo, da je le“, toži pozneje Marjetica, razgrinja praznično obleko in že gredoč v svojo kamrico piha prah raz klopi, kolovrat in raznega orodja, in nič jej ni povšeči.

„Kaj si brez pameti, ali kali? Svatje, pa k nam naj bi prišli, po kaj neki? Pome gotovo ne,“ pristavi zdajci Srakar, potegne obraz v nerazumljive, radovedne gube, pljune po tleh, natakne pokrivalo, ki visi na klinu, in stopi zopet v vežo k ognjišču.

Marjetica zadnjega stavka niti ne čuje. V spalnici stoji kakor okamnela pri svoji postelji, oči ima vprte na podobo žalostne Zveličarjeve matere in vzdihne: „Tvoja volja naj se zgodi! Jaz ne vem več, kaj delam, kaj hočem, kaj bi smela, kaj pa ne?“

Potem zopet zapusti spalnico, raz leseno ograjo okoli zelene peči brisalko vzame in jame snažiti pohištvo in vse, kar jej pod roke pride.

Več potov pa se jej ustavi delo, kakor bi jej opešale moči. Zamaknjena in kakor brez življenja poslone, na licu se jej ziblje radost, na ustnicah migajo nerazumljive besede, tako, kakor bi se

bale razodeti vso srečo in radost, ki kraljuje v njenih prsih.

Iz tako sladkih sanj jo vzdrami zopet Srakarjev klic: Hiti, hiti Marjetica, kosilo je pripravljeno! Le pokusi, kako slasten in vabljev sok sem skuhal! Še cesar bi užival tacega, ko bi ga imel in bi ga umela cesarica tako napraviti, kakor ga znam jaz; le poglej ga, pa prepričaj se!“ Izgovorivši stopi s polno lončeno skledo v hišo, v žličniku pri vratih zgrabi mimogrede dve žlici in hoče postaviti vse to na omizje. A kako se začudi, kajti Marjetica jo pomiva ravno z belim potočnim peskom in ne čuje njegovega vabila.

Srakar, pretkan in kaj moder možak, si hitro pomore iz zadrege. Vzame trinožen stolček izpod klopi, sede nanj, skledo na kolena postavi, pokrivalo sname, potegne z desnico velik križ božji po zijavem obrazu in prične predjedno molitev.

Marjetica se kar zgane. Začuvši molitev, sklence roki na prsi in pobožno odgovarja in priklada molitvi.

„Zdaj pa le zajemi, če hočeš! Ne bode ti žal,“ opominja drugič Srakar in zavihti kakor svetel meč precej novo belo žlico nad skledo ter jo globoko vanjo porine.

Marjetica se ščene poleg očeta ter posnema njegov izgled. Pri tem ne more prehvaliti slastnega soka, meneč, da bi se tri ure pred smrtjo lahko užival in da tako lahkega še ni jela nikedar. Srakar pomajuje z glavo in ramama, pa razumeti ne more Marjetico, ki hvali čislano jed, dasi jedva

žlico vanjo pomaka. Pri tem ga užali skoraj ta neodkritosrčnost Marjetičina, če jo ume prav. In na zadnje se jezi nad svati, da morajo priti ravno danes, ali kali? Ravno danes, da še tega dišečega soka v miru božjem povžiti ne more, da je vse v neredu, vse križem — in da Marjetica ne ume dovolj ceniti njegove kuhinje in njegovega najljubšega jedila, katero bi on pustiti ne mogel, ko bi mu stropje gorelo nad glavo in bi se podiral svet.

XXXI.

Tisto popoldne po južini obleče Mlinar črn-zametov brezrokavnik s svetlimi srebrnimi gumbi, natakne kastorec s pozlačeno zapono na glavo, ženi pa ukaže, naj mu prinese višnjevo spreminjav plašč iz gornje shrambe. Potem pravi Štefanu, ki že opravljen kakor za veliko nedeljo, a nekoliko bled po hiši hodi in pogosto skozi okno pogleduje: „Semle za mizo sedi! Eno merico ga pokusimo še prej, da bo več govorice! Stric in pri-sežni mož prideta kmalu.“

Kmalu potem stopi mati Mlinarica s plaščem v naročji v hišo, ga pri oknu rahlo po rokah razgrne, hoteč se prepričati, koliko je na škodi, kar se ni rabil od zadnje vaške ženitnine. Potem skrbno enekrati s krtačo po njem potegne, ter ga obesi na klin. Med tem se ozre kakor nevedoma skozi okno in vzdikne: „Poglejta ju no, že gresta stric in sosed! Nekaj vina pa nekaj suhega mesa se spodobi na mizo, jaz pa sem kar pozabila.“

Izgovorivši švigne v kuhinjo. Gretoč pa še s predpasnikom prah raz klop pobriše, meneč: „Nikedar ni čisto dovolj. Človek bi imel ves ljubi dan samo s pospravo dela dovolj.“

„Bog vama blagoslovi, če jesta in pijeta“, pravita zdaj stric in sosed, ko stopita v praznji obleki, v plaščih, v nedeljskih klobukih in svilnatimi kapami pod njimi, ter meni nič tebi nič kar tja okoli omizja posedeta.

„Bog povrni! Tudi vidva kaj vgriznita. In poštena mera pijače bi tudi ne bila odveč, jelita, da ne, ker sta tako zgodnja? Potem se pa še kaj družega pomenimo skupaj“, povzame Mlinar in porine tobačni mehur pred gosta, češ, pa si jo natlačita, če hočeta.

„Pri ženitvi pravijo, da sila ni prida. A jaz bi trdil in dejal da tudi počasnost ne. Še danes sežemo v roke, besedo damo in važniše reči razderemo, pa je,“ odvrne zdaj stric in obrnjen proti Štefanu pristavi: „Kaj pa ti praviš k temu, Štefan, kaj? Kar zini, če imaš kaj na jeziku, danes je še čas in priložnost!“

„Meni je vse prav in po volji. Ravno posebne sile ni, a odlašal bi tudi dolgo nerad,“ odgovori nekoliko zarudel Štefan in zatopljen v sladke misli s prsti bobna po mizi.

„Poglej jih no! Kaj sta že tukaj? Pa res, da sta,“ pravi zdaj mati, ki z bokalom rumenega vina in z lesenim krožnikom suhega mesa v hišo stopi in oboje na mizo postavi, meneč: „Zdaj pa kar pokusite vsi! To vam ne dene slabo!“

„Pa še ti k nam prisedi, ker je že tako! Danes imamo prvo besedo, čez nekaj tednov poroko in danes leto pa krst“, pristavi zopet smejoč se suhi sivolasi stric, in gospodinji veli sesti poleg njega, pa polno kupo vina naliije in pravi: „Na, pij, pa vesela bodi! Ni zime brez ledu, poroke brez žene in veselja brez vina. Tudi nam vsega tega ne manjka.“

„Pa bi še vi z nami šli, mati; vi bi vedeli najboljše vprašanja postaviti, besedo v pismo narekovati in mnovega več, kar možki ne umemo tako“, meni zdaj sošed Tepkar proti gospodinji, porine kupo pred Štefana in skrbno po plašču pogleda, če mu ni zaradi mastne mesenine in pi-jače kaj na škodi.

„Take sile ni. Tudi brez nje naredimo, da bode prav. Ko bi človek vedno ženske poslušal, gorje bi mu bilo,“ odvrne Mlinar in nese odrezek mesenine na vilicah v usta. Mati je nekoliko v zadregi. A vedoč, da je vse to le moževa šala, pristavi: „Možki ste vsi enaki. Vsak govori tako, pa le prebiti ne more brez žene. Kako pa je to, kaj?“ Potem pa vpraša: „Štefan, ali si pa že kaj pomolil na čast svojemu patronu in za duše v vicah, da bi te Bog razsvetlil, da bi ti pravo zavednost in moč dal, da bi napačno ne volil v zakon?“

Štefan je premišljal, kaj bi odgovoril; saj ni molil mnogo, kar pozna Marjetico, in niti prave molitve nima, a vendar bi materi ne hotel zaupati tega. Iz te zadrege ga reši zopet stric, veleč:

„Zdaj pa le urno! Če prej gremo, prej opravimo, prej je vse pri kraju, kaj ne, Mlinar?“

Izgovorivši se dvigne izza omizja in njegovi tovariši za njim.

Mej tem, ko postopi Mlinar še v klet in sodec vina napolni ter ga stisne pod plašč, pomoči mati pri durih desnico v blagoslovljeno vodo, siloma Štefana na čelu prekriža in ko se brani, pravi: „Lej ga no! To pač mora biti za dober namen, pa za srečen opravek. Kaj tacega sramovati se je nespodobno in greh, to si zapomni!“

Ko stopijo možakarji na vas in zakričé vaški paglavci, ki s premrlimi rokami za hlačnim robom ob potoku drkajo in črevlje trgajo: „Svatje, svatje gredo!“ hiti Mlinarica na prag in z veselim in zadovoljnim obrazom zrè za njimi. Ko pa izginejo za poslopji, vzdihne: „Saj naš oče vendar ni napačen in brez srca! Dolgo se je upiral in protivil, a naposled vendar spoznal, da ni drugače in da mora biti Štefanu že baje namenjeno tako. In temu nihče ne uide.“

Pri Srakarju je bilo ono popoldne vse tako v redu in vse tako pomito in očejeno, da bi človek kar verjel ne bil, da je v leseni koči, pa da je mogoče, da se tako prijetno živi pod slamnato streho. Miza, stoli, klopi, podobe in celo tla so bila bela in čista, da bi se bil las našel na njih.

Marjetica si kar hoditi ni upala po sobi. Pa da bi oče kar tako tja v en dan na desno in levo okoli sebe pljuval, tega še misliti ni bilo, kajti Marjetico bi bilo užalostilo do solz.

Srakar je po južini za mizo pri oknu sedel in držal na rokah razgrnjen svoj škrlatasti telovnik, ter ga tipal in ogledoval in računil, koliko mu je že na škodi, odkar mu je umerjen, namreč pred več kot dvajsetimi leti, ko je rajno Marjetičino mater za ženo jemal. V svojo veliko žalost se prepriča, da je vse minljivo na svetu, in da so tudi ta dragocen brezrokavnik molji neusmiljeno na desno in levo preorali in delali neprivoljene ceste, ter mu na več krajih predrzno puščali. Pa vsega tega on ni zaslužil, saj je bil prav pripraven in vboglјiv. Pa koliko nedelj in praznikov se je tako prijetno oprijemal Srakarjevega života! Nečasti pa mu ni delal nikedar. V tem trenutku se Srakar ozre tudi pod omizje. A povedati moramo, da ne s posebno dopadljivim pogledom. Ondi zapazi namreč, da je vendar le napačno, ker ni mogel obiskati zadnjega sejma in da črevljev bode le potreba, kajti nepridiprav desni palec je jako revolucionarnih načel. Po vsej sili leze na zlato svobodo. Sicer poslednje ni tolike važnosti. A da bi svatje to videli, bi vendar ne imel rad. Zatorej poskuša potem in primerja, kako mora stopiti, kje hoditi, pa kje ne, da zakrije to palčevo predrznost, pa da ne obudi pri svatih slabih mislij o sebi.

Mej tem se ozre nevedoma na vas in videč, da jo mahajo štirje možakarji po pogorju, ki morajo biti svatje, nihče drugi, hitro glavo umakne in zakliče: „Marjetica, poglej jih no, poglej! Že gredo! Eden, dva, trije, pa še eden je brez plašča.

O, to pa je Štefan, prav Štefan je, ali kali? Hiti torej, hiti, pa še ti se lepše obleci. Kar taka ni, da bi prišla k mizi.“

In pohitela je Marjetica, pa kako pohitela v svojo kamrico, tako, kakor kriljajo veseli metulji od rože do rože, pa od cveta do cveta.

A prej se je še radovedno ozrla v dolino in zarudela kakor pirh, kajti Štefan, pravi Štefan in svatje so ubirali pot po strmini.

Prišedša v spalnico, omahne pred shrambo svojih priprostih kril. „Kako bi se oblekla?“ vzdihne potem, „da bi se me ne sramoval, pa da bi bila svatom povšeči?“ Roke jej počivajo kakor mrtve v naročju. „Bog mi je priča, da si nisem domisljevala nikedar današnjega dne,“ pristavi potem. Nekaj trenutkov pozneje je končana njena oprava.

Vse, kar ima na sebi, ni vredno mnogo goldinarjev. Zlatnine in srebnine ona nima. Kje bi jo vzela? A vendar take neveste še nismo videli in bilo je ni, kar stoji Beriška vas ali pa še dlje. Vaška dekleta imajo dražje pa bolj pisane rute, kot je Marjetičina, težka suknena krila, svilnate predpasnike. A vendar, kakov razloček je med Marjetico in njimi! Kako lepa je Marjetica, ko sede potem na posteljo in sklene roki v naročju.

Lice jej je belo in nežno, kakor bi ne videlo nikedar solčnih žarkov. Njene črne, svetle kite se vsipljejo tako prijetno po tilniku, in segajo notri doli v naročje, da bi se jim človek kar prečuditi ne bil mogel.

Tako pričakuje Marjetica svatov. Notri v prsih pa se jej širi srce. Sama ne ve, kaj hoče in kaj noče. Vse se jej vrti, pa vse pleše in vse ziblje pred očmi.

„Bog vam daj dober dan, če ga še nimate!“ se oglasi zdaj Štefanov stric, ko stopi v hišo in za njima vsa družba, ter sodec vina na klop za duri postavi.

„In Bog vas sprimi in vam poplačaj, kar ste mi dobrega voščili“, odgovori nekoliko začuden Srakar, vstane izza mize, odmakne stole in desni črevelj za levi skriva ter pristavi: „Pa kar sedite, možakarji, kar sedite, pa je! Rastli ne bodete več, voda tudi ne gori, da bi se vam mudilo. Potem pa kakovo uganemo in razderemo skupaj, ali kali? Kaj ne, oče Tepkar, da jo?“

„Ali pa še dve ali pa več! Ni vraga, štirje smo, pa bi kake modre in premetene ne spravili na dan! Ne da bi dejal, da smo hudo učeni. A tako brez glav tudi nismo,“ odgovori prisežen mož ter rine s hrbtiščem naprej za omizje, Mlinar poleg njega, stric pa na Srakarjevo stran. Štefan prisede na lesen naslanjač in se kaka dva pota bolj skriva izpod kastorca po hiši ozre.

Potem se razplete govorica bolj o navadnih rečeh, o vremenu, o letošnji zimi, po čem se je kupovalo in prodajalo na zadnjem sejmu, pa kako dolg bode letošnji predpust in ali bode spomlad kaj prida in pa ozimna setev.

„Predpust pride in prikima, pa zima pojemlje. Brez poroke pa vendar ne bomo pod beriškim

zvonom, ali kali? A, kaj pa vaša deklica Marjetica poreče k temu, kaj, Srakar, ali prikima?“
vzklikne zdajci stric, s pestjo ob mizo udari, Srakarju nekaj na uho zašepeče in po sodcu na klopi seže.

„Saj je res, Srakar, kje pa imaš mlado gospodinjo, kje? Se na ogled ne pride. Takovi baje nismo, da bi se nas ogibala in bala. Sem k mizi naj pride, pa je, tako se spodobi“, pristavi zdaj oče Tepkar, namežika Štefanu in Mlinarja skrivaje s komolcem dregne, kakor bi hotel reči: „Zdaj zmaji jezik, zdaj; čas je in zato smo skupaj!“

„Nekaj boječa je Marjetica, pa družčine ni vajena!“ se izgovarja Srakar in raz polico prazno kupo vzame ter jo postavi pred strica.

„Vidva se baje nekaj bolje poznata, vidva, Štefan! Ponjo pojdi, pa k mizi jo pripelji, pa je,“ pravi Mlinar in kakor v potrdilo take resne besede vsé vlije polno kupo vina, ko mu napije stric na zdravje.

„Marjetica, kaj res ne greš v hišo? Glej, svatje so ondi in moj oče tudi, pa tebe kličejo in čakajo, Marjetica, in tudi jaz te čakam, saj se tako dolgo nisva videla,“ reče Štefan, ko stopi v kamro in najde Marjetico z objokanim obrazom na postelji sedečo.

„Štefan, kaj si ti? Pa res da si, lej ga no, in tako spremenjen se mi zdiš; poznala bi te ne bila kmalu“, jekne Marjetica.

„Kaj res ne greš k gostom, Marjetica?“ mora ponavljati Štefan.

„Da bi k gostom šla, praviš? O, jaz se jih kar bojim, posebno pa tvojega očeta.“

„Pustiva to! Tako je moralo biti. Zdaj je pa drugače. Marjetica, zdaj smem očitno priti k tebi, podati ti roko in reči: Večno moja bodi, pa nobenega družega ne ljubi, kot mene!“

„Kaj res, Štefan? Saj jaz tudi mislim tako“, pravi Marjetica in sramu zakrije obrazek na njegovih prsih, a potem pa pristavi:

„Kaj pa tvoj oče, pa ljudje, pa ves svet?“

„Pusti to. Oče naju imajo radi, pa mati naju blagoslavlja, in ves svet naju zavida! Kar vstani, pa k gostom greva in v roke udarimo, Marjetica, in besedo damo, zaročno besedo.“

„Veš, Štefan, jaz si kar ne upam. Poglej, pa tako preprosto sem oblečena! O, ko bi bila vsaj nekaj dnij prej vedela, da pridejo svatje, pa nisem. Potem bi se bila že tako oblekla, da bi te ne bilo sram Marjetice. Novo krilo bi si bila sešila, pa take barve, kakoršna je tebi povšeči.“

„Kaj boš to! Meni je vse povšeči in prav. Pa prav lepo si se oblekla danes. Glej, tale rudeča ruta ti prav dobro pristuje in bel predpasnik se te lepo oprijemlje, počesana pa nisi bila še nikedar tako umetno, kakor danes.“

Izgovorivši Štefan prime Marjetico za desnico, jo ovije okoli svoje pazduhe in hoteč ali nehoteč mora ona ž njim. Tako stopita v hišo. Kakov par je to! Človek bi kar gledal za njim. Slikar bi ga porabil za sliko in vsa Beriška vas bi se čudila. In marsikdo bi umeti ne mogel, da

je sredi tihe doline, sredi preprostega, kmetskega življenja toliko poezije doma.

„Pojdi pit, Marjetica, pojdi!“ vzklikne stric in vsa družba, ko vstopi Marjetica v hišo, ter jej že od daleč polno kupo nasproti moli.

Ko pravi Marjetica: „Na vaše zdravje, stric!“ in kupo jedva dvigne do usten, pristavi prvi: „Le dobro ga pritegni, Marjetica! Ta ti ne škoduje. Prava božja kapljica je, sam sem ga kupil doli na Hrvaškem. Po vinu boš rudeča v licih in bolj razcvetela in veselje ti pride v glavo. Potem pa tja k Štefanu sedi, pa se kaj pomenimo in uganemo, kako in kaj. Jeli, Štefan, in oče Srakar, da se?“

Marjetica sede k Štefanu in Mlinarju. In poslednji, ki je dozdej bolj molčeč sedel, je tega vidno vesel. Več potov se obrne k Marjetici in jej pove kaj na uho, da Marjetica zarudi in tiho pravi: „To je vse preveč, tega nisem vredna in tudi ne zaslužim.“

„To je vse eno. Branila se ne boš. Še danes vredimo vse, pa je,“ pristavi potem glasneje Mlinar in govorica se zopet razveže.

„Marjetica, pij, zdaj le pij, pa poslušaj me, kaj pravim in ti govorim. Če ti je povšeči, boš pa prišla k Mlinarju za mlado gospodinjo! Tako smo ukrenili možakarji, saj vidiš, in zato smo v svatovskih plaščih zbrani tule pri vas.“ Poslednje besede govori stric, pomoli kupo Marjetici in Mlinarju namežika, naj tudi on zine zdajle kakovo, zdaj je priložnost.

„Kar reci, da si zadovoljna, Marjetica, kar reci in vse je pri kraju!“ meni zdaj tudi Mlinar in veselega obraza pogleda po Štefanu in Marjetici, s pestjo ob mizo udari, da zazveni in pristavi: „Ni vrag, da bi se branil kedo pod Mlinarjevo streho. Zadnji baje nismo v vasi.“

„Take reči se vse stari pomenijo, otroci pa ubogajo. Meni je vse prav“, meni Srakar in se spozabi pri tem celo, kako mora postavljati levi črevelj, da zakrije desni. A to krivdo kmalu poravnava.

Marjetica ne odgovori ničesar. A po tem, kako se jej trese roka, ko kupo vina v njej drži in celo nekaj kapelj razlije po rudeči ruti, se vidi, da je vesela, neizmerno vesela. In pa taka sreča, kakor je bila Marjetičina in Štefanova, ne sije povsod in v vsakem očesu!

Pozneje določajo možakarji, kako se bode zaženilo Mlinarjevo imetje, kakov kot in priboljšek si izgovori Mlinar in mati za stare dni, in še druge imenitne reči. Srakar tudi pristavi, da bi on, dokler more, ne zapustil rad svoje koč, da bi tu gospodaril sam. Samo kos njivice bi rad ondile na rebru, za deteljico bi jo imel in nekaj korenja bi vsejal vmes, potem bi pa prašička kupil in po zimi ob nedeljah opoludne imel nekaj suhega mesa na mizi. To bi bilo vse, kar si želi. Ko mu seže Mlinar v besedo in mu pomoli desnico in privoli, pijejo svatje še enkrat na nevestino in ženinovo zdravje, in se dvignejo izza omizja.

Srakar in Marjetica jih pospremita po pogorji, pa tako, da gre Marjetica z roko v roci poleg Stefana, Srakar pa hlača med možakarji in spušča iz pipice goste oblake dima.

XXXII.

Ko bi bil nekaj dnij pozneje kedo prašal Marjetico, kakova je zima, kako dolg letošnji predpust in kakovi so sicer dolgočasni zimski večeri, zarudela bi bila, zavrtela se na nogi in zbežala, ali pa bi dvignila prst svoje desne roke, ter bi mu bila požugala rekoč: „Čaj no, čaj no, ti nagajivec nagajivi!“

Saj se jej je dozdeval v resnici spremenjen svet od zadnjih dnij.

Semtertje kar sama sebi ni mogla verjeti, da je tako, pa da bi bila nevesta, kakor pravijo ljudje in kažejo s prsti na njo, ako od maše gre, in odpirajo okna, ako jo pelje pot skozi vas. V tacih trenutkih je postala, se prijela za glavo, kakor da bi se hotela prepričati, ali je mogoče vse to, ali so le sanje, goljufive sanje.

Stoprv, ko je legla temna noč na zemljo in je migljalo milijone in milijone zvezd na nebu, ko je čula ukanje po pogorju in je spoznala, da so ti glasovi Štefanovi, ki k njej v vas gre, vedela je, da se ne vara, da je srečna.

Séla je potem za omizje, vtrnila leščerbo in jela vrteti brenčecí kolovrat, ali pa vzela kot sneg belo tkanino v naročje in šivala svatovsko perilo.

Poslednje jej je delalo mnogo in največ pregla-vice. Sklenila je namreč izdelati vsa krila, in vse, kar mora imeti nevesta, lastnoročno. Poslednje pa ni bilo majhno delo. Predpust se je bližal vedno bolj in bolj, večeri pa so se jej dozdevali vedno krajši in krajši.

In kedo je bil kriv temu? Štefan, ki je sedel v pozno noč poleg nje in jej pomagal, seveda, kolikor morejo pomoči moški pri ženskih delih. Semtrtje jej je udeval šivanko in Marjetica je ploskala z rokama in se smejala na glas, če se mu ni posrečilo zadeti ušesa in dejala: „Čaj no, Štefan, čaj! Takole stori, pa bode! To znamo ženske najbolj, že vidim!“ Tudi šivanje jej je podžveval Štefan semtrtje, da se je lepše in urneje šivalo. A je že križ, če sta dva zaljubljena skupaj. Koliko potov je Marjetica, ko je bilo kaj sešitega, spoznala, da je napačno in narobe. Prepričala se je, da je tega sam Štefan kriv, nihče drugi. Tedaj ga je udarila nekoliko po dlani, seveda ne tako, da bi ga zbolelo, tega ne.

Ob taki priliki se je smejal Štefan na glas in si mel roki in šaljivo pristavil: „Saj praviš, da ženske umete vse, moški pa nič. Zdaj pa vidiš.“

Konec vsemu temu pa je bilo, da jej je Štefan, videč, da Srakar dremlje na zapečku, založil na rudeči ustni gorek pa sladek poljubek, da je kar zazvenelo in je Marjetici rudečica udarila v lica. Taki so bili večeri pri Srakarjevih. Potem pa naj reče kedo, da niso bili lepi in prijetni.

Kaj pa stoprv, ko je neki dan kakor nevidoma in skrivaje toliko blaga, oh, pa kacega blaga prišlo k Srakarjevim v hišo!

Marjetica je kar roki sklenila nad prsi in je potem, čudeč se, pustila pasti v naročje, ko je razgrinjala blago po omizju.

In kako bi ne? Tu je bilo pravo brnsko, žlahtno sukno za krila, ondi laški svilni žamet za jopice, tu gladka leskeča svila za predpasnike, bruseljske špice, rudeče in plavo trakovje, in koliko rut, pa kacih, za velike in male praznike, rudečesvilene, rožaste in bolj ponižne, in pisane za vsakdanjo potrebo. „Ali je mogoče!“ vsklikne potem Marjetica in ne obrne pogleda od tolike lepotije. Posled pa samega veselja zakliče: „Oče, oče, pogledajte no, pogledajte, in hitite, kaj je nekdo prinesel k nam! In to bi naj bilo vse moje, za zmiraj moje? O, take obleke nima nobena deklica v fari, kot je tale tkanina, pa tole sukno in svilnata roba.“

Srakar začuje Marjetičin glas v veži pri ognjišču, pomoli urno glavo v hišo in vpraša: „Kaj, Marjetica, kaj praviš in meniš?“

„Le pogledajte no, kaj je tu na mizi, oče, če še niste videli! Kaj tacega nisem pričakovala.“

„Kaj pa je, kaj neki bode?“ pravi Srakar in stopi k omizju. A zagledavši različno dragoceno robo, ki se blišči, kakor v najlepši prodajalnici pred njim, vzame pipo iz ust ter na okno položi, rekoč: „To pa to, Marjetica! Zdaj pa zdaj! Hodila bodeš kakor gospa in šumela s krili, pa sta-

rega v rujavi irhovini se bodeš sramovala, jeli? Jaz pa stavim kaj, da je vse to kupil Štefan, nobeden drugi.“

Potem tiplje in tehta različno robo na rokah, jo gleda proti oknu, na luč in narobe, meri na pedi in na palce, ugiblje, katero je močnejše, katero slabše in računi na prste, po čem bo to in to na vatel, pa koliko lepega srebrnega denarja tiči v tem blagu.

Marjetica pa kar omahne na klop in vid jej jemlje vsa ta dragocenost. Ko čuje tudi od očeta, da jej je kupil vse to Štefan in nobeden drugi, zažari jej lice. Pa ko bi se ne sramovala, in ko bi taka navada bila, oklenila bi se očetovega vratu in dejala: „O, veselite se s svojo Marjetico, kakor se veseli ona vas in Štefana. Sramovala pa se vas ne bode nikedar. Poleg nje bodele živeli vse dni in na rokah vas bodeta nosila ona in Štefan.“

Kaj pa pri Mlinarju, kako je bilo neki tudi tam, odkar je Mlinar po tolikih nezgodah kastorec s srebrno zaponi nataknil na glavo in višnjevospremijav plašč ogrnil pa postopil k Srakarju?

Bilo je tako kakor je v vsaki kmetski hiši, o kateri se raznese novica: pred pustom ali spomladi pa dobodo mlado, novo gospodinjo.

V resnici, pri Mlinarju je bilo dela polne roke. Če je suhopeti kopitni črevljarček na večer mimo Mlinarja s šivanja domu šel, postopil je navadno k materi Mlinarici v kuhinjo, vidoma z ogorkom zažigal pipo tobaka, a pri tem pristavil: „No, mati, kedaj pa k vam pridem? Nekaj parov

obuval bode potreba, da bodo tla bolj odmevala, kajti na taki ženitnini, kakor bo vašega Štefana, ne bode brez piskačev in veselih plesalcev.“ Materi so bile take besede povšeči in še precej dolgo je govorila potem s črevljarčkom in pozvedovala, kaj pa neki ljudje ugibljejo in pravijo o tem. Črevljarček, prebrisana, pretkana glava, je imel hvale polna usta in lagal je in pripovedoval je, kakor da bi otavo kosil, in vse je padalo na prijetno materino stran. On pa je tudi vedel, zakaj dela tako.

Zopet drugi pot je došel na potu k fari Mlinarja vaški krojač, suhi Kobilica, z vatlom na rami in s škarjami za pasom. Tudi on je vedel porabiti v svoj prid tako lepo priložnost. Zbijal je nekaj časa šale, ki so mu bile kar prirojene, potem napeljal vodo na svoj mlin, namreč — na Štefanovo ženitev. Pripovedoval je s pravo Ciceronovo zgovornostjo, kako lepe suknene kamizole, žametove brezrokavnike in irhaste hlače iz prave jelenove kože je izdeloval minoli teden svatom v sosedni fari in da je imel pri tako imenitnem delu vedno polič dolenjca pred seboj. Potem pristavi: „Pa Štefanu bode še tudi kaj potreba. Brez vsega ne bode, kaj pak.“

Pa mene pokličite, kedar izbirate blago, oče Mlinar, da vas jezični kramarček ne opehari in ne osmoli. Domačemu človeku privoščite kakov požir vina in kakov krajcar!“ S temi besedami zavije krojač na stransko pot in hlača na delo v bližnjo vas. Mlinar pa se glasno zasmee, vzame pipo iz

ust in kliče za njim: „Premeten si, Kobilica, kakor da bi bil črno šolo študiral in šivanka ti gre izpod rok, da bi cesarskim ministrom lahko hlače meril, pa bi tebe ne klical v ‚štiro‘? Tega ne, tega!“

Tako so se oglašali in ponujali gostokrat delavci različno robo in vsak si je obetal lepega zaslužka pri Mlinarjevih, kajti v taki hiši in pri taki priložnosti se ne gleda na kupo vina in na vsaki vinar. Obilo je vsega in s kupičkom.

Ko je slišala vaška šivilja, Godčeva Mina, štiridesetletna devica, katera je vedno trdila, da se neče močiti, čeravno bi se vsak dan lahko, samo povedala ni, kje neki je najbolje zadela, o Štefanovi ženitvi, prišla je k Mlinarjevim, sela za mizo, poklicala mater in dejala: „Zdaj pa le urno platno iz škrinje; srajc in raznega perila, vsega bode potreba. Prej začeto, prej končano.“

Mlinarici pa so bile take besede povšeči. Prijazno se je nasmejala, zadnjo vrsto škrbastih zob pokazala in mignila šivilji, naj gre za njo.

Sli sta v zgornje shrambe. Ondi je mati odkrila zaboj in kakor sneg belo praznje platno je zabliščalo iz njega.

„Poglej ga no, Mina, poglej! To bodo srajčice in prtiči, pa rjuhe. Kako sladko se bode spalo na njih, jeli Mina? Kaj tacega pa nam ni manjkalo nikedar, veš. Platna imamo, da cesto od tod pa do fare lahko pregrnemo z njim.“ Šivilja kar čudeč se sklene roke na deviških prsih, potem tiplje in ogleduje tkanino in trdi, da tako ličnega

perila ne bode imel noben letošnji ženin, kakor ravno Štefan.

Že isto popoldne je jela meriti in izdelavati perilo. Mlinarica pa že sama ne ve, koliko potov je potem iz kuhinje stopila in šla ogledovat in tipat tkanino pa ukazovat, kako naj se reže in šiva to in to.

To je bil prvi očividni dan vesele spremembe pri Mlinarjevih. To je opazila tudi urno družina, ki je šepetala skrivaje o tem in si namežikavala. Mlajši hlapec pa je po južini rudečelični dekli na pragu šepnil: „Le počakaj, čez leto otovrej bodeš pa zibala, ali pa kedo ve, — če ne prej.“ Kravja kraljica, prijateljica konjskega voditelja, bi bila zarudela, ko bi bilo sploh še kaj več rudečice moglo na njeno lice. Smejoč se mu je odgovorila: „Če prav; kaj misliš, da bi ne znala zibati, pa bi. Enkrat se mora tako človek privaditi vsemu, pravijo, če ne mlad, pa star.“

„Ti bi pa že rajša mlada znala, jeli, da bi?“ — vzdikne hlapec, skrivnostno namežika, glasno se zasmeji, in odide po dvorišču.

Tudi Mlinar se je zadnje dni mnogo spremenil. Pomladil se je najmanj za kaka tri leta. In ko je mimo družine postopal ali pšenico meril ali s svojo zakonsko ženico govoril, rekel bi bil marsikedo, ki ga je poznal prej in ga opazuje zdaj, da to ni stari Mlinar.

Štefan sicer ni hotel vidoma kazati pomladi, ki mu zelení in cvetí in zori v zlatem klasju notri v prsih. A večkrat se je spozabil tega namena.

Ko je sedel semtrtje na pšeničnem ali ajdovem kamnu in ga klepal po umetnosti svojega uma, povzdignil je svoj krepko doneči, glasno odmevajoči glas in zapel veselo pesem, da se je razlegalo po mlinu in segalo celo na materino uho, ki je ob taki priliki postala v veži, poslušala in semtrtje samega veselja vtrnila solzo. Tudi ženice in možakarji, ki so v mlin vozili in nosili, opazili so, da je Štefan mnogo zgovorniši kot nekedaj in da je moka lepše zmleta in čistejša nego je bila prejšnje čase.

Štefanu pa se je dozdevalo, da celó voda na jezu prijazniši šumi, da se kolesa urniši vrté, kamni veseleje klopočejo, stôpe jasnejše pritrkujejo, da je vse, o, vse drugače, kot je bilo nekedaj.

Ce je bilo tudi tako, ne vemo. Modreci pravijo, da se sreča in zadovoljnost izliva iz srca v druge styari in jih žari v prijetni svetlobi, a ne narobe. Štefan je bil tudi človek in ni delal izjeme. Samo modrec ni bil, da bi bil umel filozofijo življenja. Čemu tudi to? Srečen je bil, da bi bil gore preskočil. In kaj je hotel več?

XXXIII.

Mej tacimi dogodbami se približa sveti večer. Marjetica se ga je veselila vsako leto, a tako še nikedar, kot zdaj. Saj pa ima sveti večer tudi nekaj posebnega. Marjetica sama ni vedela, kaj neki. Pripravljala pa je že nekaj dni poprej vse, kar je bilo potreba za oni sveti čas.

In tacih potreb ni bilo malo. Sveto razpelo na steni je morala okinčati z venci iz višnjevega in rudečega papirja izstriženimi; novo trnjevo krono mu je splela iz smrekovega zelenja in položila na glavo. A zjokala bi se bila skoraj kot otrok, kajti Marjetica je imela srce, pravo, nepopačeno — srce. Kaj pa podobe v kotu? Tudi one so morale biti okinčane za sveti večer. Pozlatila jih je z zlato peno, pripenjala okoli njih papirnato pisano travkovje, da so bile, kakor v svatovski obleki.

Druga leta, oh, pač tedaj je bilo še drugače! Toliko misli, pa toliko skrbi ni imela v glavi; tedaj je narejala v kotu tudi jaslice, letos pa jih nima več. Kedo bi jej bil povedal ob letu otovrej, da je delala zadnje tedaj. O, sama bi ne bila verjela tega. Letos ima le še edinega golobčka, ki plava na niti nad mizo, drži pisano pletenico v krem-peljčkih in v njej papirnato cvetličje, ki nikedar ne zvane, pa vedno prijetno odseva.

Več potov se ozre Marjetica med delom vanj. Na podobah jej obtiči pogled, a potem se jej sramežljivo pobesi, kajti domisli se minulih let in dnij, ter jih nevedoma primerja s sedanjimi. Bili so baje lepi vsi. A če bi sodili po njenem zadovoljnem obrazu, rekli bi, da so jej poslednji vendar ljubši in veselejši.

Tako je zadnjega popoldne solnce še za moža visoko. Marjetica pa ima že dela polne roke. Mnogo je treba urediti še pred nočjo, mnogo oskrbeti za jutrajšnji sveti dan. Po olje bode treba stopiti za leščrbo, kajti nocoj mora goreti celo

noč. Mrlič bi bil v hiši med letom, ko bi ugasnila luč. Tudi kadila za nocojšnjo kadenje mora vzeti iz omare; pogledati mora, koliko blagoslovljene vode je še pri hiši, kajti tudi kropilo se bode po shrambah okoli in okoli.

Potem pa, tudi Štefan je obljubil, da pride nocoj povasovat in pogledat, kako je okinčala svete podobne. Ako pa pride kedo v vas o takem času, tudi ni, da bi se ga pustilo sedeti kar pri prazni mizi. Tega ne. Nekaj mrzle večerje, ali kaj enacega se spodobi. To je starodavna lepa navada v Beriški srenji in tudi Srakarjevi so jo zvesto spolnovali vsa leta.

Pri taki misli se Marjetica zavrti na nogi in odhiti po stopnicah na podstrešje, kjer ima v stari shrambi kar nakopičeno suhega sadja, vabljivega in lepo dišečega. Ondi izbere, kar najboljšega more, in odhajajoč pravi: „Stavila bi kaj, da Štefan še ni pil tako sladke jabelčnice, kot jo bode nocoj in povem mu, da sem jo pripravila jaz in prihranila zanj.“

Prišedši v hišo zapazi stoprv, da je še motvoz na kolovratu ter se kar prestraši. Kajti, ako bi ga pustila nocoj tako, prišla bi Torklja in prela bi vso noč. To pa bi bila nesreča za hišo in angelji v nebesih bi se jokali. Potem hiti k očetu, ki pod steno panjače razbija ter mu resno zapove, naj ne pušča nocoj sekire na tnalu, naj zakrije vse delavno orodje, naj odpre vse shrambe, naredi podobno križa na skladnici drv, kajti nocoj je sveti večer. Ko bi se puščalo namreč orodje pri delu,

prišel bi hudobni duh in bi motil nalašč z njim sveti večer. Iz zaprtih shramb bi ondi za nekaj časa obsojene duše umrlih ne mogle hiteti častit božjega rojstva, in brez križa pod steno bi hudobec po noči prišel in od zunaj leščrbo vpihnil, pa eno dušo prej iz sveta poklical.

In prišel je Štefan. Nocoj pa ni zavriskal doli po pogorju gredoč, kajti bil je sveti večer. Marjetica pa še pomislila ni tega in čudila se je, da je Štefan nocoj tako resen. A to ni bilo res. Vesel je bil, neizmerno vesel. Sedel je za omizje poleg Srakarja in govoril najprvo o vremenu, potem pa o modrih gospodarskih zadevah. Marjetica pa je kar zbežala v svojo kamrico, meneč, da mora pripeti beleji predpasnik, pa poiskati lepšo ruto. Nocoj je sveti večer.

Prihitela pa je zopet in prinesla raz peč mrzlo večerjo, čislano Srakarjevo jed, mehko kuhane sladke tepke in dišeča pečena jabelka na lesenem krožniku kar s kupičkom naložena.

Tudi Štefan je moral nocoj večerjati pri Srakarjevih. Spočetka se je branil, zvijal in izgovarjal, kakor da bi živel on brez jedila. Pa Srakar je rekel: „Zgrabi, zgrabi, Štefan, in primi za repič ono tepko, ki se tako smeji, ali pa to jabolko, ki se reži, kakor prosjak belemu kruhu. Kar mene poglej! Takole sezi po jedi, za drugo ni! Jutri je sveti dan.“ Izgovorivši ni čakal Srakar, temuč segel je in davil nakopičen sad, kakor jastreb mej golobi. Tudi Štefan je ubogal posled.

Pa kar prehvaliti ni mogel to okusno jed. Dejal je, da je sladka kakor medica ali mana v puščavi, pa da bi se jela tri dni pred smrtjo.

Marjetica je bila tega vesela. S prtičem je brisala rudeči ustni pa vrtela krožnik tako, da je bilo vedno najlepše sadje Štefanu nasproti. On pa jej je prvič nasprotoval nocoj, kajti sukal je zopet posodo na nasprotno stran, kjer je sedela ona. To pa je bilo Marjetici preveč. Prvič je vzdignila prstek, mu požugala in dejala: „Že prav, ker si svoje-glaven in ne ubogaš. Do polnoči je še dolgo in nocoj se spodobi v cerkev, a ne k počitku.“

Po večerji razkazuje Marjetica Štefanu lepo razsvetljene in okinčane podobe v kotu in kraj, kjer je imela jaslice druga leta, letos pa jih nima. Štefan se je čudil tej lepoti in posebno zatega golobčka nad mizo kar prehvaliti ni mogel. Potem pa je dejal: „Lep, prav lep večer je nocoj, pa tudi imeniten in čudovit.“

„Prav imaš, Štefan“, prikima Srakar, zleze na zapeček in pristavi: „Nocoj zakladi cveto, ro-jenice pojejo po gorah in po dolu, in v jezerskem tomunu plava zlata ribica, noseča zlate ključe na vratu. V globini pa je skrivnostno ogledalo, ka-terega bi ne videl rad vsakdo.“

Marjetica se prestraši teh besedij, sede bliže k Štefanu, ter mu pravi:

„Mene je kar strah vsega tega in vendar bi rada vedela kaj o tem.“

„Bati se ti ni potreba! Nocoj je sveti večer, Marjetica,“ povzame Štefan, vlovi Marjetičino ročico in nadaljuje potem:

„Zakladov, ki gore ondi nad pečevjem na razvalinah Hudega grada, ne greva kopat; zlate ribice, vklete princezinje v steklenem jezerskem gradu bi ne rešila, a rojeničino pesem bi slišal rad in tudi v ogledalo prihodnosti bi pogledal, če me bodeš imela vedno tako rada, kakor zdaj. Ali čuješ, Marjetica?“

„Ali res, Štefan, da bi se hotel prepričati? O, to pa ni lepo, da dvomiš o meni! Kaj tacega bi se bala jaz,“ vsklikne Marjetica in vpre oko v smejočega Štefana. „Vendar, ko bi videla v ogledalu, da me ne ljubiš ti tako goreče, kakor si domišljujem, potem, Štefan, pa bi umrla žalosti, da veš“, pristavi Marjetica in solza jej pozlati oko.

„Kar oba skupaj greva k tomunu, jeli Marjetica? In ko zagledava v vodi najini podobi, verjameva, da sva srečna oba,“ povzame Štefan in stisne skrivaje Marjetičino roko, da jo zaboli. Tako se vrsti vesela govorica. Srakar pa zadremlje mej tem na zapečku in sanja — o cvetočih zakladih, katere kuri sam peklenščak ondi vrh grajskih razvalin. —

Zdaj zadoné zvonovi v dolini, in oni po gorah in raztresenih holmih jim vbrano odgovarjajo.

Prične se pravi sveti večer. Brezštevilno lučic se sveti ondi po pogorju in skalnatih stezah. Vse blešči in miglja. Procesije ljudi z bakljami v

rokah hite častit Zveličarjevo rojstvo. Vmes pa možnarji pokajo, puške grme, svete pesmi odmevajo. Vse je praznično, vse oživljeno. Krog in krog sveti mir, raj in pobožnost.

Tudi Marjetica in Štefan hitita na plano in dalje po pogorju v belo svetišče. Srakar pa sname raz steno lesen molek in prebira na zapečku jagodo za jagodo, dokler mu omahneta roki in kima glava na prsi.

Votlo bobni ondi voda raz pečevje in ubija se pena za peno in pada v mračen tomun.

Marjetico strese mraz po životu, ko čuje šumenje vode, in se spomni skrivnostnega ogledala v globini. Štefan pa stisne gorkeje njeno desnico in pelje jo k divjemu slapu. Kmalu potem se pretrga mračen oblak na nebu, zvezde zablišče, in luna privesla izza gore. Ondi v tomunu pa zašume skrivnostni valovi. Dva srečna obraza zreta v globini sama sebe in se prepričata, da sta vstvarjena za srečo in radost. Po dolu, po logu, po gorah in gozdu veje tiha noč, sveta skrivnostna noč, rajski večer, ki sije Štefanu in Marjetici in njunim bratom in sestram enkrat, samo enkrat.

XXXIV.

Predpust na kmetih ni kaj navadnega. Imeniten je, jako imeniten. Tedaj se stoprv izve in ugame marsikatera novica, o kateri klepečejo prej navadno le brezzobe ženice, namreč, da bodo dobili tu in tam mlado gospodinjo. Čestokrat,

seveda, se primeri tudi kaj nasprotnega. Ljubita se sicer deklica in mladenič, kar poroko bi hotela imeti, če bi se ves svet podrl zaradi tega in bi šla že drugi dan s trebuhom za kruhom, je vse eno. A stari, to so pravi sebičneži in stiskači, da je pravi križ božji! Umeti nočejo in ne morejo, da se živi tudi o sami ljubezni. Kako dolgo, tega ni sicer izračunil nihče, ali kali. Oni očetje namreč in tetke in strički, pa kedo ve še vse, izračunijo na prste in na pamet, koliko je vredno to in ono posestvo, koliko tiči pregrešnega dolga na njem, koliko se plačuje upnikom obresti. A kaj še to. To ni pač nič. Natanko premerijo, koliko se seje na ta in ona zemljišča pšenice, rži, ječmena, koliko se nakosi na senožetih, koliko živine se redi lahko in koliko prašičev. Potem pa uganejo, kakov je neki gozd, če že vhaja sapa od vseh strani vanj, kakor moča v raztrgano obuvalo, ali pa koliko bi se utegnilo prodati smrek, hrastov in borovcev iz njega, bolj za domače potrebe ali pa za od dne do dne rastoče cesarske davke in še toliko družega.

To so glavni faktorji, po katerih računijo očetje in matere v Beriškem selu in baje povsod. Zaljubljenost je nepotrebna, nespametna reč. Ta pride sama od sebe, trdijo pri taki priložnosti in če tudi ne, o njej ne odebeli nihče.

Je pa že križ in še velik, da so vsi reditelji in oskrbniki, vsi počez in počez brez trohice pozije in pravi židje in barantači v ženitvenih zadevah. Kedo trpi zaradi tega, je znano; nihče drugi kot domišljava mladina.

Tu zahteva namreč nevestin oče poleg ženinina toliko stotakov v gotovini in primeren kót za stara leta, in še najlepšo kravico in poleg nje teden staro tele z ruto prevezano čez pas, za priboljšek.

Drugod bi starka, nevestina mati, toliko in toliko mernikov rumene pšenice hotela za priklado, ker se je letošnja tako slabo obnesla. Pa še petdeset povesenj praznjega prediva bi rada, kajti na ženinovem domu imajo tako lepega, kot nikjer. Zopet nekje drugje bi ženinov oskrbnik in striček še kaj več zahteval. Sosedovi pitani voli ga že dolgo bodejo v oči. Bašte ko bi one dobil za poboljšek, koliko lepega gotovega denarja bi „vrgli“; zaostale davke od dveh let bi lahko poravnal in rubščine bi se zabranil. Zopet druga tetka zahteva in trdi, da mora ženinov oče postaviti v ženitninsko pismo, da plača toliko in toliko svetih „štiftanih“ maš za vse večne čase za njeno dušo po smrti. Potem bi se ona nič ne bala umreti. Saj v nebese bi prišla in če bi se jej ravno zaradi malih grehov, da si ne ve prav za prav zakaj, odločile vice, rešena bi bila čez kratko iz njih.

Tako je pred pustom v Beriškem selu pravcati sejm. Največji prodajalni in prekupčevalni sejm bi se mu lahko reklo, kajti mešetujejo za neveste in ženine. Tu segajo v roke in udarjajo, da kar zveni. Onda delajo pri zakotnem pisaču ženitninska pisma. Tudi k izpraševanju hodijo k gospodu župniku in igla zbada že nekaj tednov

v hiši svatovska krila. A glej, v zadnjem trenutku še pride zaradi kacega prašička, telička ali nekaj prediva, ali pitanega vola, ali kaj enacega navskriž. Ženinov ali nevestin oče pri taki priložnosti s pestjo ob mizo udari, rekoč: „če dovolite, je prav, če ne, pa tudi. Letos ni zadnji predpust. Pa še počakamo eno leto ali pa dve. Take sile ni.“

Tako se razdero vesele ženitve. Po okolici nastane nekaj dni govorica o tem. Kruljavi prosjak jo pripoveduje od hiše do hiše. Pod okencem nevestine kamrice posloni še nekaj večerov mladenič in pravi deklici, ki se jej na jok dela zaradi take novice: „Je že tako, družega dobodi pa pozabi me. Namenjeno mora biti tako, ali kali.“

Tri večere ga ni potem zapored v fantovski družbi na vasi ali pri žganju v krčmi. Četrty večer pa pride. Pod lipo zauka, potem gre k novi ljubi na okence trkat in vasovat, če ne dalje, vsaj do spomladi ali prihodnjega predpusta.

Marjetici je pripovedoval oče nekedaj tudi o tem. Toraj se jej je sanjalo zadnje dni dni zapored, da se jej je razbilo ženitovanje. In več potov je v sanjah jokala.

Tudi ljudje, zavidne škrbaste ženice in prostovoljne device v srpanu so jo dražile meneč: „Ti pa ti, Marjetica, ki boš Mlinarjeva gospodinja! Kaj bomo neki me, ki nimamo nič.“

Marjetica je dobro umela take besede in v srce jo je skelelo. A zaradi tega ni zamerila svojim tovarišicam. Misel na Štefana jej je pregnala vse sovraštvo. Zdelo se jej je več potov, da bi objela

in poljubila ves svet ter razdelila njemu vse Štefanovo bogastvo. Kaj je tega njej mari? Štefana, samo Štefana bi prihranila sebi.

Tako je tekel dan za dnevom, večer za večerom in dan poroke je bil že odločen.

Na Beriškem pa je navada, da se zadnji dnevi pred ženitnino tudi posebno praznujejo. Tako je storil tudi Štefan in tudi Marjetici je bilo to povšeči. Tej slovesnosti se pravi svatovsko vabilo.

Pogostoma vabi v svate samo ženin in njegov drug. Šopke namreč natakneti za klobuke, višnjevo spreminjaste plašče ogrneta in gresta od hiše do hiše okoli znancev, sorodnikov in prijateljev. Veseli strel pred hišo naznani, da pridejo vabilci. A to nikogar ne iznenadi. Že teden dni prej uigibljejo vaške gospodinje, kod vabi ženin, pa kod ne. Povrh pa uigibljejo in skrbe, kaj bi dale na mizo, kedar pride, s čim bi mu postregle, pa kako bi vse pomile in počistile, da bi obudile lepši misel o svojem gospodinjstvu. Poslednje jim posebno razvname glave, kajti svatov ni vsak dan k hiši. In kedar pridejo, stopijo čez mnogi prag in vidijo in preračunijo, kako je tu in tam.

Štefan je Marjetici že dve nedelji prej naznanil, kedaj bode vabil ter jej je povedal, da mora tedaj tudi ona spremljati njega, če tudi druge neveste navadno ostajajo doma. Poslednje nič ne dé.

Marjetica je plosknila z rokama in vskliknila veselja pri tej novici, in Štefana je pobožala po licu rekoč: „Kaj res, Štefan, da me vzameš s

seboj? O, to bode veselje! Vse deklice iz vasi me bodo videle, vse naju bode zavidalo. Pa hudobnih jezikov se ne bodeva nič bala. In veš, za to pa ti ni treba skrbeti, oblečem se že tako, da se me ne bodeš sramoval, in da bi ljudje za mano kaj kazali s prstom meneč: „Glejte, nevesta je, pa kako krilo ima!“

„Oblečeš se, kakor nevesta. Belo, z zlatimi in srebrnimi nitimi opisano pečo deneš na glavo, srebrnjak za pas in svilen ruto na vrat. Tako se opraviš, da bode vse gledalo za nama in vedelo, da take neveste, kot je Marjetica, še ni videla naša fara.“

Marjetica zarudi pri teh besedah, zakrije obraz na Štefanovih prsih ter pravi: „To pa ni lepo, Štefan, da se norčuješ. Tega nisem zaslužila.“

„Pa se ne. Za las je resnica, kar govorim in tudi mati hočejo tako. Hlapcu pa sem že naročil, naj uredi mali voziček, osvetli konjsko opravo; da bode bleščala kot pravo zlato in da hitiva, kakor ptica pod nebom, od vasi do vasi.“

Pri teh besedah povzdigne Marjetica skrivaje glavo in pogleda nezaupljivo in radovedno izpod čela Štefanu v lice. A kakor bi trenil, se vjameta njuna pogleda. Prepričata se, da se umeta. Še en poljub kot cesarski pečat o resničnosti današnje pogodbe, in razideta se. Marjetica hiti izdelovat z zlatom tkano „avbico“, Štefan pa sanjat in uređovat toliko potrebnega za najimenitnejša svatovska vabila.

XXXV.

Nekaj dnij pozneje je stal pred Mlinarjevo vežo naprežen in z zelenim kocem pregrnjen voziček. Nestrpna mlada kobilica pa je rezgetala, bila s prednjima nogama trda tla, stavila ušesa kvišku in kimala z bistro glavo, da jo je bilo kar gledati veselje. Gruča bosopêtih vaških paglavcev je stala ondi in gledala čez plot in se spenjala, hoteč vedeti, kaj pomeni takov voziček in šopek na hlapčevem prazničnem kastorcu, ki drži kobilico za vajeti in jej gladi lepo razčesano grivo.

V hiši pa se gode med tem skrivnostne reči. Za omizjem sedi Marjetica. Pa kakova; niti poznati je ni več, tako jo je spremenilo svatovsko krilo. Mati Mlinarica sloni poleg nje in jo za roko držeč opominja in daje lepe nauke; namreč kaj se spodobi še vse pred poroko, koliko molitve bode še potreba, pa kateremu svetniku in svetnici božji naj se še priporoči in na katero božjo pot naj se obljubi. Tako je namreč starodavna navada pri briškoselskih nevestah. In tudi ona ne sme opustiti tega.

Mlinar pa z malo žametovo kapico bolj na desnem ušesu poleg Štefana sedi ter mu naroča in zabičuje, na katero in katero dvorišče naj zapelje, kje naj vabi, kje ne, kako naj vozi z mlado nevajeno kobilico in kaj naj sporoči temu in onemu znancu in sorodniku. Posled poseže v notranji žep svojega brezrokavnika, položi listnico

na mizo, oslini prst in našteje Štefanu počasno in varno nekaj petakov rekoč:

„Ná, če denarja potrebuješ! Stiskati danes ni potreba. Kjer ti dajo piti, napij jim tudi ti in pijáče pokličí, da bode veselo! Če bodeš pameti rabil in mene ubogal, pod nič ne pridemo in basalo in vilo te ne bode nikedar, da veš.“

Potem prime Štefan Marjetico za roko ter jo pelje k vozu. Mlinar in mati pa ju spremljata. Ko stopijo na prag, nastane vrišč med vaško mladino. Vse hoče videti mlado nevesto. Že zdirja voz iz dvorišča in bel oblak prahu se dvigne po vasi za njim, a mati stoji še vedno na pragu in zre za svatovskim parom. „Vidiš, stari,“ migne potem možu, „tako si se upiral in protivil, pa bodeta le srečen par, in boljše neveste bi ne bili mogli dobiti k hiši, kot je Marjetica. Le verjemi mi!“

„Kaj ti veš? Babe imate vedno svojo misel; naprej rijete, pa je. Zdaj si vsaj zadovoljna, zdaj, ko je po tvojem,“ odgovori Mlinar precej resno, a vendar veselega obraza in odide v mlin v znamenje, da je tudi njemu povšeči nevesta, če tudi srebrnine in stotakov ne bode za njeno doto.

Vaške ženice so posebno radovedne, kedar se praznuje kaka svatovščina ali ženitev. Tudi Beriškovaščanke niso bili niti za las bolji; za Marjetico so že tako zrle vedno bolj z enim očesom ali kali. Razumeti niso mogle, da je morala dobiti ravno ta Štefana, pa nobena druga, kot ravno ta. In zakaj ravno ta? Saj so vendar tudi še njihove hčere v vasi in napačne niso. Pa da jih

ni volil Štefan; pa ravno Marjetico, ki še z „grunta“ ni.

Tako so ugibale gospodinje in slonele in čepele na vežnih pragih ali na pol prislonjenih durih, ko se je raznesla kakor blisk novica, da se Štefan in Marjetica peljeta na vabilo. In pridirjala sta mimo; Štefan je prijazno namežikal temu in onemu znancu, Marjetica pa je sramežljivo pobešala obraz in se niti ozreti ni upala na levo in desno, kjer so bili razpostavljeni, kakor za častni špalir fantje in dekleta, možakarji in ženske, in cele gruče kuštrave, bosopete, vaške mladine. Le en glas je hitel od ust do ust, pa od hiše do hiše, da lepšega para še ni bilo, kot sta Marjetica in Štefan.

Ta ni mogel prehvaliti Marjetične ponižnosti, drugi njenega obraza, tretjemu pa njena svatovska obleka kar ni mogla iz glave.

V resnici pa je bila Marjetica taka, da bi jo bil človek naslikal, ko bi jo bil znal. Zlato in srebrno pretkana avbica jej je pristovala tako, kakor nobeni drugi nevesti. Pa svilena, rudečeržasta ruta za vratom, svilen predpasnik, s plavim italijanskim žametom opisano sukнено krilo, in okoli pasu srebrn in pozlačen opasnik, kako se je lesketal, kako se jej je podajalo in prijetno oprijemalo vse, tako, kakor bi bilo vse zraslo na njej in jej bilo vlito.

Saj pa na takem životu, kot ga je imela Marjetica, tudi vse lepo pristuje. Tu je bilo vse polno življenja, vse polno harmonije, podoba, ka-

koršne je slikal navadno slavni Rubens. Največjemu umetniku bi bila Marjetica izgled, pa bi ne bila Beriškovaščanom, ki baje niso kedo ve kakovi učenjaki in modreci? Baš tako kritični naši gledalci in zijačci niso bili. Saj pa tudi vzroka niso imeli. In Štefan, to je bil ženin, pravi ženin, kakoršnih je malo, ali pa nič. Mlinarjev, iz najbolj bogate hiše je bil, pa se mu tega še poznalo ni. Pa danes v svatovski obleki, kako zal mladenič je bil! Zavidno in radovedno so zijali posebno vaški fantje za njim. Pa vsakemu je bilo na njem kaj posebnega povšeči. Tega je v oči bodel njegov nov iz prave zajčje dlake ali pibrovine vstrojen kastorec in velika srebrna zapon na njem, taka, da bi se bašte nekaj bokalov vina lahko pilo za njo in bi se ga. Drugemu je bil povšeči ženinov šopek iz rudečih nageljnov, rožmarina in dišečih rozetelnov. Tudi on bi hotel imeti baš tacega ondi le na klobuku, ko bi se ženil nekedaj, dasi še ne ve, kedaj bi se in katera bi bila kakor nalašč zanj. Tretji študira in računi na prste, koliko bi neki veljala taka kamizola iz spreminjavega gladkega tifeljna, ki se Štefana tako lično oprijemlje. Rad bi si kupil tudi on tako, in že nekaj mesecev hrani novce za njo. Pa boji se, da bi še nekaj grošev zmanjkalo, ko bi se lotil kar jutri ondi pri kramarčku take kamizolice. Saj bi jih pa tudi vse fante, ki nosijo take, lahko na prste seštel in pretuhtal.

Zopet drugemu, ondi za pol podrtilim plotom stoječemu kuštravemu pastirju Štefanov brezro-

kavnik z gostimi srebrnimi gumbi ne gre iz glave. A kaj hoče? Revez je. On vse dolgo leto jedva toliko prisluži, kot je Štefanov brezrokavnik vreden, kako bi si ga pa omislil potem? Žaltovo, jako žal-tovo je to in ondi okoli srca tiščeče in neprijetno.

Če so bili vsi dosedanji gledalci pravi sebič-neži in materijalisti, povedati moramo v brambo beriškosejskih mladeničev, da je bil med njimi tudi takov, ki mu je bil ves ta kinč brez mnogo cene.

Ta in oni je tudi semtrtje v prejšnjih časih nekoliko postal pri Marjetici in prepričal se je, da je Marjetica vsa drugačna, kakor so druge deklice. Tako povšeči mu ni nobena, pa tako ponižna tudi nobena. Ljubil jo je potem skrivaje in sanjal je le o njej. Pa ko bi bil on Mlinarjev Štefan in njegov oče ne zapravljujec, ki mu je pol domovja zapil, šel bi bil tja in bil rekel, — da jo snubi.

Hudo pa mu je še danes, da bi se razjokal, če pomisli, da ima Marjetico drugi, pa da je temu kriv denar, ta cunjasti denar in nihče drugi.

Tako sta imela Marjetica in Štefan obilo gledalcev, obilo zavidalcev in občudovalcev, kritikov pa razven te in one device v srpanu in njene se-bične matere, kar nič.

Toliko več modrih in nemodrih glav je hotelo in poskušalo vganiti iz raznih znamenj Marjetičino in Štefanovo bodočnost, srečen ali nesrečen zakon. Beriškovaščani namreč so prav trdno verovali na razne vraže in veljale so jim, kakor gotov denar ali pa župnikova beseda raz prižnico. Nihče bi se

jim ne bil bolj zameril, kot oni, ki bi dejal: to je otročje, to je nespametno.

Vražji posel so oskrbovale navadne sključene koščene babice in brezzobe starke ter ga širile od ust do ust.

Že ko je pogledal kakov nov Briškovaščan na ta veseli svet, so se zbirale one babnice kakor boginje rojenice okoli njega in modrovale in majale jezike in migale z bradami, kako in kaj. Celo po dnevu, ko se je rodilo dete, so hotele uganiti njegovo bodočnost. Petek jim je bil vedno za rojstvo neprilichen dan. Spomin smrti na križu in greha v raji deležen rojenec so jim bila neugodna znamenja. Sobota ali pa nedelja sta bila prava dneva zanje. Vesele so bile vsacega rojstva v tem času. Če je dete prve ure počivalo in bilo mirno, dejale so: ta bode moder; le poglej ga, v šolo ga bomo dali. Za duhovnika ali pa za kaj višjega je vstvarjen. Ako je vekalo in se kremžilo, trdile so: „jeznorit bode in hudoben, da ne tega, Bog mu bodi milostljiv!“ Da takove Sibile tudi pri drugih imenitniših priložnostih niso opuščale svojega prorokovanja, je umevno.

Marjetičino in Štefanovo vabljenje je bilo kakor voda na njihov mlin. Posebno na Marjetico so obračale svoje ostro oko.

Tej se je dozdevala prebleda, ko je sedela na vozu in se vozila mimo njih. Bledina pa baje ni najboljše znamenje. Druga zopet je hotela videti solze v njenih očesih ter jih tolmačila tako, da Marjetica ni posebno zadovoljna s Štefanom, da

ga jemlje zaradi petičnosti. Brezzobnica ni pomislila in vedela, da so na svetu dvojne solze: žalosti in veselja. Poslednje so sicer redek, najdražji biser, a Marjetica je bila srečna in zlatile so jej solze nepopisljive sreče. Celo po vežnih durih, namreč kako so škripale one, kjer sta stopila Marjetica in Štefan v hišo, so izkušale modre glave razjasniti bodočnost vabilcev. V neki iz tramov zloženi koči so posebno zarežala od solnca in vetra razrušena vrata in gospodinja dobrosrčna starka je tresoč se stisnila Marjetici roko in vzdihnila skrivaje: „Uboga reva, kaj ti pomaga vse bogastvo in to veselje; prave sreče baje le ne bo v tvojem zakonu!“

Zopet drugej je Štefanu pala kupa iz roke, ko so pili na Marjetičino zdravje. Pri tej priči je zbledel sam. Vtihnila je družba in Marjetica je skrivaje vtrnila solzo. Vedela je, kako tolmačijo vsi takov dogodljaj. V sosedni vasi se je na pragu Štefanovega strica spodtaknilo Marjetici, da bi bila pala na obraz, ko bi jo Štefan ne bil k sreči vjel za pazduho. Ta primerljaj pa se je raznesel urno po vsi soseski. Zopet so kimale ženice z glavami, dvigale koščene prste in modrovale po svoji vražjeverski glavi.

Tako sta vabila Marjetica in Štefan in vživala pri tem mnogo veselja, a tudi nekaj neprijetnih trenutkov zaradi omenjenih dogodbeb. Drug drugemu sicer nista omenjala svojih predsodkov, a več potov je moral Štefan po dva pota kaj vprašati Marjetico, da mu je odgovorila in

semtrtje celo napačno. Po tem je posnel, da je ona jako razmišljena. A čutil je tudi, da sam ni nič boljši.

Stoprv proti večeru se vrneti Marjetica in Štefan domu. Pri Mlinarju je bilo zbrano tedaj nekaj možakarjev in sosedov in tudi po Srakarja so poslali. Hoteli so razdreti pri kupi vina še nekaj novic in posvetiti nocojšnji večer bodočemu paru na čast.

Marjetica in Štefan sta morala sesti v sredo za omizje. Tudi teta Barba je prišla iz kuhinje. Mati je pogosto pogledovala po omizju in po srečnem paru. Mlinar je sedel zadovoljnega obraza na oglu in Srakar je pušil v rudečem brezrokavniku ondi poleg njega. Veselje se je razvnelo, govorica tudi in ura se je pomikala prav bežeče za uro.

Ko je bila radost najsijajniša, dvigne skrivaje teta Barba svoj koščeni prst in prešteje vasovalce. Dva, tri pota ponavlja isto in posled zbledi, kajti vedno in vedno našteje trinajst oseb. To je nesrečna številka. Eden izmed družbe umrje ob letu. Bog nebeški ve, kateremu je odmenjeno. Barba potegne mater za predpasnik in jej za sabo v kuhinjo migne. Ondi jej v nepopisljivem strahu razodene svoj opazek. Mati dvigne in sklene roki nad prsi, globoko vzdihne in hiti opazovat zbrane goste, ako bi se ne bralo temu ali onemu baje na obrazu, kaj mu je odmenjeno. Gostje pa niso slutili ničesar. Veseli, prav veseli so bili in Marjetica pa Štefan tudi. Tako so praznovali pri

Mlinarju vabilni dan. Enako ga praznujejo Beriškovaščani, kar baje njihovo selo stoji.

XXXVI.

Sneg se je tajal. Raz slamnate strehe je padala kaplja za kapljo, po senčnatih straneh pa so visele dolge, ledene sveče. Predpust se je bližal h koncu. Precejšnje število ženitovanj se je že praznovalo in za najlepšo, Marjetičino in Štefanovo, je bilo vse pripravljeno.

A kakor blisk se je raznesla novica, neko jutro, da je Marjetica zbolela. Pa kakova je bila ta novica, imenitna, važna, šla je od ust do ust, od veže do veže! Štefan je sedel ravno v mlinu na ajdovem kamnu s kladivom v roci in žvižgal svojo jutranjo pesem, ko stopi tihe, počasne stopinje teta Barba k njemu in mu zašepeče: „Kar v Boga zaupaj in njegovo sveto voljo! Marjetici je slabo, pa bolje bode; kar nič se ne ustraši!“

Štefan zbledi kakor bela pšenična moka, ki drsi izpod tresočega se mešička, kladivo na tla vrže, kamižolo ogrne in hiti, kar mu noge dopuščajo, ondi po bregu proti Srakarju.

Pri mizi sedi Marjetica. Desnico ima vprto na molčeči kolovrat, na dlani pa vtopljeno čelo.

„Marjetica!“ vsklikne Štefan, omahne poleg nje in jo prime za roko. A kakor bi se spekel, se strese in vpre moker pogled na tla, kajti roka je bila mrzla, prav mrzla.

„Štefan, ne jokaj, ne boj se, vse bode dobro“, šepeče Marjetica in nasloni na mladeničeve prsi glavo.

Mej tem se gode v kuhinji skrivnostne reči. Srakar teka razoglav in kakor ob um okoli ognjišča, kuha tavžent-rože, planinske jagode, gozdne korenine in vse, kar ima pripravnega pri hiši ter pripravlja zdravilo, ki bode pomagalo, če ničesar drugega.

Potem stopi v hišo in pravi: „Bolna je Marjetica, bolna! A bolje bode. Uroke je dobila, uroke, ko sta vabila. Prav stavil bi, da so uroki, Štefan, pravi uroki so.“

Tako je modroval Srakar in kmalu potem postavil na mizo skudelo svojega čudovitega zdravila.

Marjetica pokusi pijačo in meni: „Dobro bode, pomagalo bode; jeli, Štefan, da bode?“

„Pomagalo bode, pomagalo, če nič drugega“, ponavlja Srakar, tava po hiši in pogleduje izpod širokokrajnika blede Marjetico.

Tako je bilo isto dopoldne, tako drugo in tretje. Štefan se skoro ganil ni od Marjetice. Vsako željo jej je bral na obrazu.

Že prvi dan se je pričela tudi vaška procesija starikavih, v zdravilih učenih ženic k Srakarju. Vsaka je prinesla kako drugo pomoč, vsaka svetovala kaj posebnega. Ta je dejala: prehladila se je, na gorkem naj bode, druga: uroke ima, pokadite jo z živim lipovim ogljem, tretja: po glavi jej trga, rute v blagoslovljeni vodi namočene jej ovite okoli čela!“

Tako so govoričile vaške Sibile, Srakar pa je poskusil vse. One so mu pomagale ter mu tako rekoč iz rok izvile gospodinjstvo, kuhinjo in vse, kakor da bi bile one Srakarjeve, on pa ne.

Marjetica je voljno, tako voljno trpela, kakor svetnica. Niti besedice tožbe ni bilo iz njenih ust.

Le semtrtje je vprašala, ako je zamorila žalost Štefanu srce in je bežal na prosto: „Kje pa je Štefan, kje? pokličite ga!“ Ženice pa so dejale: „Kmalu pride, kmalu.“ Skriva je pa so se odvrčale od nje, vedoč, da njegova pričujočnost bolnici ne koristi.

Tretje popoldne, ko sedita mati Mlinarica in teta Barba poleg nje, pravi Marjetica: „Peljite me vun! Še enkrat bi rada videla moji kozici, po polju bi pogledala, tja proti tihemu gozdu, kjer sem počivala tolikokrat in tja na vas, kjer zvonik strmi v nebo, kjer mlin pritrkuje, kjer stoji Štefanov dom.“

In šle so. Marjetica se je oklenila materine in tetine pazduhe. A vendar se jej je več potov spodtaknila noga, počivati so morale enekrati. Mati se domisli pri tem trinajste številke v sva-tovski družini in skriva je si vtrne s predpasnikom solzo.

Ko stopi Marjetica na hlevni prag, zamekečeta kozici, kimata z glavama, pritečeta k njej ter jej ližeta roki.

Marjetica ju boža po čelu in objame vsako okoli vratu. Kakor bi umeli živalici otožnost svoje

gospodinje, nekako otožno zamekečeta in se vzpenjata po bolnici.

„Idimo!“ pravi Marjetica. Pri odhodu pa se ozre še enkrat po prijaznih živalicah. Ko stopijo na vrt, zapazi kuretina svojo gospodinjo. Kakor veter prisopiha k njej, se jej zaganja v predpasnik, poregljuje in jej gleda nepremakljivo v obraz. „Putice, putice!“ pravi Marjetica in poseže v žep, kjer najde nekaj drobtin, katere jim vrže rekoč: „Nate, zadnje so, ki vam jih dajem. Kmalu dobote novo gospodinjo.“

Svetlo je sijalo solnce na nebu, mirno je ležalo polje pred Marjetičinim pogledom. Videti je hotela še vsako drevo in se ozreti v njegov vršček. Nekaj trenutkov je postala ondi in zrla na pogorje, na domačo njivico, kjer je žela nekaj zlati ječmen in govorila prvič s Štefanom.

Od svojega ograjenega, če tudi mrtvega vrteca pa se kar ločiti ni mogla. Dejala je: „Tu je rastel rožmarinček, tu rudeči nageljni, ondi rozeteljni, ondi vrtnice in ondi rumene solnčnice. O, ko bi jih videla še enkrat, — koliko bi dala!“

Ob pahišji séde Marjetica na klopico. Gorko je bilo ondi in pogled odprt v tiho dolino daleč na okrog.

Mati Mlinarica razkazuje od tod široko polje, travnike in gozde, po katerih bo gospodinjala kmalu ona. In teta pokaže na belo poslopje rekoč: „Marjetica, le poglej jo, našo hišo! Jeli, najbolje se razloči izmed vseh, najvišja je. In ondi bodeš kraljevala ti, ko naju davnaj več ne bode.“

„Bom, bom“, pravi Marjetica, a pogled jej obtiči ondi na cerkvenem zvoniku, kjer leskečejo zadnji žarki zahajajočega solnca.

„Pojdimo zdaj!“ pravi zopet Marjetica. In šle so. Marjetica pa se ozre še enkrat skrivaje v tiho dolino.

Ko postoje potem še nekoliko na vežnem pragu, vbere pisan ščinkovec svojo prvo pomladno pesem gori v jablanovi krozulji, kakor Marjetici — za slovo.

Drugi dan je bila sobota, oni veseli dan, na katerem bi se bila imela vršiti Marjetičina in Štefanova poroka. Proti večeru je bilo Marjetici vidno slabeje. „Na posteljo me denite!“ je prosila. In položili so jo v njeno spalnico.

Noč je legala na zemljo in Marjetici so prižgali ob vzglavju brlečo leščrbo. Pol razsvetljena je bila bolničina spalnica. Na zidu poleg nje je visela podoba žalostne matere Božje, v kotu sveto razpelo, na levo pa so bila lepo razvrščena njena svatovska krila. Marjetica je prosila, naj jej odpro njeno shrambo. Videla bi bila rada še enkrat zlato tkano avbico, svilen predpasnik in tisto rudeče rožasto ruto.

Isti večer je bil Srakar sam pri Marjetici. Klečal je poleg njene postelje in lesen molek vrtil med žulavimi prsti.

Pozno v noč se odpro zopet Marjetici oči in čuje se glas: „Oče, kje pa je Štefan? O, pojdite ga iskat!“

Srakar je hitel v eni sapi k Mlinarjevimi. Saj ko bi bila Marjetica krvi od njegovega srca zahtevala, dal bi jo bil, ko bi bilo pomagano njej.

Leščrba je brlela z velikim vtrinkom, ko stopi Štefan k bolnici, ter jej poda roko.

„Ali si prišel, Štefan, prišel? Nocoj imava poroko. Jeli, da jo imava? Saj si jo obetal in govoril toliko potov o njej. Jeli, da si?“ šepetaje Marjetica. „Le poglej“, nadaljuje potem, „že čakajo svatje pod okni, godba doni in z gorečimi bakljami so prišli po naju.“

Štefan se prestraši. Jasno mu je, da so zmešane bolničine besede.

„Potrpi še nekaj dnij, Marjetica!“ pravi. „Glej, to niso svatje, ki migajo pod oknom; vrtno drevje se ziblje v vetru. To ni godba, voda šumi na jezu; to niso baklje, to je svetla luna, ki vzhaja za gorami.“

„Zakaj pa ni, Štefan, zakaj? O motiš se, motiš. Hitiva, hitiva, če ne, je prepozno!“ Moči zapuste pri teh besedah bolnico. Na bele blazine omahne in zapre oko.

Čez polje dohajajo zdaj fantje. Ondi na razpotju se ustavijo iz zapojo:

„Čez to ravno polje
In pa čez travnike,
Pa ravne so steze,
Po njih moj ljubi gre.“

Kakor iz strašnih sanj se zbudi Marjetica pri tej pesmi, plane kvišku in vzklikne: „Ali čuješ,

Štefan, čuješ? Zdajle gredo, zdajle gredo, hitiva, hitiva!“ Izgovorivši hoče z vso silo poseči po svojem nevestinem krilu. Z nepopisljivo močjo se bojuje s Štefanom, kateri jej brani. A hipoma vtihne. Roka jej omahne, život se zgrudi nazaj, — in — — neveste Marjetice — — ni več.

XXXVII.

Brišcanje priprosto žive. Bliščobe ne poznajo, niti ne zahtevajo. Če imajo mrliča v hiši, na dva tesarska stola razprostro nekaj desk, jih z belo rjuho pregrnejo in mrtveca nanje polože. Pri vzglavju prižgo leščrbo in postavijo v znožje skudelno blagoslovljene vode. Ure tudi ne pozabijo vstaviti na steni, in dejati krožnik tobaka na mizo za tobakarske kropilce.

Stara ženica ali siv ded dremlje čez dan poleg mrliča, prebira lesen molek in služi dva srebrna groša od jutra do mraka in dva čez noč. Proti večeru se prične vaška procesija. Dekle se vrsti za dekletom, mladenič za mladeničem, ded za dedom, kropi z vodo mrliča in poklekuje tja za duri, pa nekaj očenašev za dušo rajnega spusti med prsti doli po moleku. Potem posede še ta in oni okoli peči ali tja za omizje k tobaku in razgovor se prične.

Ta pravi, kako škoda je umrlega, drugi, koliko let bi bil še lahko včakal in vtrpel. Tretji pa o vremenu toži in vgiblje o dobri in slabi letini.

Tacega mrliča pa, kot je bila Marjetica, še niso videli Briščanje. Ležala je na visokem odru in v nevestini obleki. Zlatotkano „avbico“ je imela na glavi, svilen ruto na prsih, svilen predpasnik in zlat Štefanov prstanek na prstu. Po ramah pa so se kakor v valovih vsipavali svetli, črni lasje, in njeno lice je bilo veselo in smehljajoče, kakor da bi dremalo in se zibalo v sladkih sanjah.

Pri vznožji in okoli in okoli so bile razstavljene dišeče cvetice, da je ležala njihova Marjetica, kakor v raju. A otožno so priklanjale cvetice glave, stresale peresca, kakor bi hotele reči: „kedo nam bode prilival zdaj, kedo nas gojil, kedo nas ljubil? Marjetice ni več, naše Marjetice ni več.“ Celo leščrba ob vzglavju je brlela tako žalostno, kakor bi točila solze; hišne duri so ječale v tečajih, molčeč je čepel ščinkovec na jablani poleg okna in nosil koš, v dolini ni šumela voda na jezu, mlinška kolesa se niso vrtela.

Za durimi je ležala razbita in pohojena Srakarjeva pipa, zapeček je bil prazen, kozici sta meketali v hlevu, in petelin in putice so čepele ves dan na gredah in skrivale glave med peruti. Tako je bilo pri Srakarju, kakor da bi bilo pogorelo, kakor da bi bila toča pobila. O, še bolj mrtvo in žalostno.

„Ubogi Srakar“, so vzdihovale ženice okoli peči. „Ubogi Štefan“, pristavljali so možakarji za omizjem in kresali kresilno gobo.

Tretji dan pa je bilo vse končano. Prišli so štirje fantje s šopki na prsih, dvignili so Marjetico

raz mrtvaški oder, jo nesli v dolino, tja, kjer moli rudeče-barvani zvonik proti nebu, ter jo ondi položili v rakev.

Za mladeniči pa se je pomikala dolga procesija. Deklice so se vrstile ondi, za njimi fantje, žene in sivolasi, gologlavi možakarji. Vmes pa so zvonili zagorski zvonovi in v dolini so jim odgovarjali drugi.

Zbrane so bile pri pogrebu tri vasi na okrog. Srakarja in Štefana pa ni bilo in videl ju nihče ni. Poslednje je romalo od ust do ust, pa od veže do veže in dajalo pogovora za tri dni in trikrat toliko večerov.

Po Marjetici so praznovali tudi sedmino, kakor se spodobi. Sedem večerov so se zbirali vaščanje v Srakarjevi koči in molili na prste in na molek za Marjetico, da bi jej Bog preložil in spregledal, če se je preselila s kakim manjšim ali večjim grehom tja v uni svet. Osmi pot pa so sedli za mizo in Mlinarjeva teta Barba jim je nosila jedi in vina na mizo, kolikor je kedo hotel.

Povrh pa je položila še pred vsacega gosta bel pšeničen hlebček, da ga vzame domu. To je mrtvaški kruhek, katerega delé pri vsaki hiši, kjer imajo mrliča.

Sedminska družčina ni smela biti vesela in šumeča. Govorili so navadno le o rajni in kedar so napivali, reči so morali namesto „na zdravje“, ali „živijo“: Bog jej daj večni mir in pokoj! Tako je bila starodavna briškoselska navada.

Samo dva znanca so pogrešali pri sedmini. Srakarja in Štefana ni bilo. Prvi je pobešenega obraza in brez pipe v ustih na ognjišču sedel in nepremakljivo zrl v plapolajoči ogenj. Za vso Briško vas bi ga ne bil nihče spravil k mizi, saj niti žeje, niti lakote ni čutil že dolzih osem dnij.

Le kedar so gostje napijali rajni Marjetici in je čul imenovati njeno ime, potegnil je z desnim rokavom po očeh in v okajeni strop je pogledal. Barba pa je pravila gostom: „Srakar, vboga reva, kar joka in nič ne je. Sam ljubi Bog mu preloži!“ Štefana pa ni videl nihče, kar so položili Marjetico na mrtvaški oder.

XXXVIII.

Kaki dve leti pozneje je zopet pritrkaval briškoselški mlin in voda je šumela pod jezom. Zopet je sedel ondi na ajdovem kamnu mlad človek s kladvom v roci. Pel pa ni in žvižgal tudi ne, saj to je bil Štefan. Tudi oče Mlinar ni hodil pogledovat več z žametovo kapico na glavi v mlin. Že pred letom dnij so praznovali njegovo sedmino, Štefan je bil lasten in svoboden gospodar, prav iz srca vesel pa nikedar.

Nekoliko pozneje stopi starikav, vpognen možiček v mlin in vpraša po svojem mešičku z ječmenčkovo moko. Štefan vrže kladivo od sebe in razkazuje prišlecju na perišču lepo smleto moko. Ko pa zagleda zopet mešiček, katerega je toliko potov pomagal zadeti nekemu drugemu, užali se

mu srce. Starca pa pospremi notri do ceste in mu reče pri odhodu: „V nedeljo popoldne, oče Srakarjev, pa zopet k vam pridem, pa kako vga-neva ali pa dve.“

In zahajal je v resnici prav pogosto Štefan tja na strmino k Srakarju, ki že dve leti sam go-spodari ondi, smolo kuha, pase kozi, pa pipice s turnički rezljá.

Ko pa se jima razgreje sedečima pod ko-šato tepko semtrtje pogovor in se glasneje ime-nuje ime „Marjetica“, zamekečeta kozici v hlevu, pa tako otožno, kakor bi se spominjali nekoga pri tej besedi. Celo kurja družina s petelinom vred priteče tedaj k njunim nogam, milo pogle-duje, ragljá in kima z rudečimi grebeni, kakor bi popraševala: „Kje je Marjetica, kje? Oh, ni je, ni je več!“

V tepkini krozulji pa žgoli zopet pisan ščin-kovec svoj „čiv, čiv, čiv griču-ček“ in znaša gnezdo, vabi v svate in pozablja — nekdanje „Marjetice“.

TISKARNA A. SLATNAR, KAMNIK.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000509473

300. -

